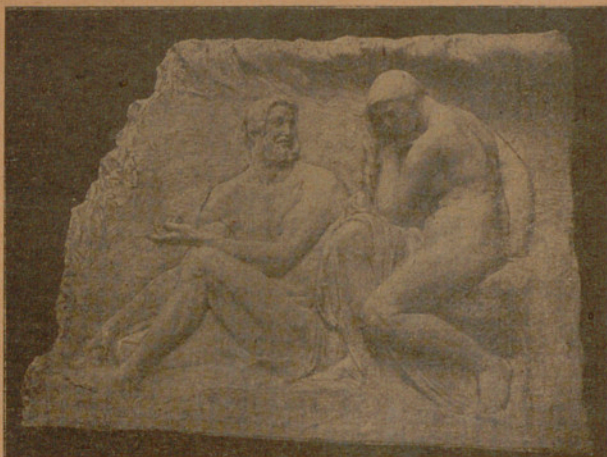

FELIU ELIAS

L'ESCULTURA
CATALANA
MODERNA

VOL. II
ELS ARTISTES

E. C.

FELIU ELIAS
L'ESCULTURA CATALANA
MODERNA

VOLUM II: ELS ARTISTES

BS
/306

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Biblioteques

1501013859

ELS NOSTRES CLASSICS

COL·LECCIO D'ESCRITORS CATALANS ANTICS

<i>Volums publicats</i>	<u>Ptes.</u>
1. BERNAT METGE, Lo Somni	7'50
2. Tirant lo Blanc (Vol. 1er.)	7'50
Les cent millors poesies liriques de la Llengua Catalana	5'00
3. RAMON LLULL, Poesies	7'50
4-5. Tirant lo Blanc (Vol. 2on.)	7'50
6. FRANCESC EIXIMENIS, Contes i faules	4'50
7. MUNTANER, L'expedició dels catalans a Orient	7'50
Les cent millors poesies humorístiques de la Lleng. Catal.	5'00
8. JOAN BOCCACCIO, Decameró (Vol. 1er.)	5'00
9. Epistolari del segle XV	5'00
10. BERNAT METGE i ANSELM TURMEDA, Obres menors	5'00
11-12. Tirant lo Blanc (Vol. 3er.)	7'50
13. FRANCESC EIXIMENIS, Regimat de la cosa pública	5'00
14. R. LLULL, L. d'Amic e Amat. L. d'Ave Maria.	5'00
15-16. Tirant lo Blanc (Vol. 4rt)	7'50
17. JOAN BOCCACCIO, Decameró (Vol. 2on)	5'00
18. ANSELM TURMEDA, Disputa de l'ase	5'00

Per sortir aviat: AUSIAS MARCH, Cants d'Amor.—Parlaments a les corts catalanes.—JAUME ROIG, Llibre de les Dones.—SANT VICENÇ FERRER, Sermons.—Tirant lo Blanc (Vol. 5.è).

Subscripció a cada sèrie de 4 volums:

Edició corrent : 15 ptes.; Edició en paper de fil : 48 ptes.

COL·LECCIO SANT JORDI

<i>Volums publicats</i>	<u>Ptes.</u>
1. RAMON D'ALÒS, Sant Jordi, Patró de Catalunya	2'75
2. SANT FRANCESC DE SALES, La Cortesia Cristiana	2'75
3. FELIU ELIAS, La Catedral de Barceloça	3'25
4. SANT AGUSTÍ, Sermons	2'75
5. F. ALMELA I VIVES, La Catedral de València	2'75
6. BOSSUET, Discursos	2'75
7. FENELON, L'educació de les noies	2'75
8. TOMÀS BELLPUIG, ptre., Els Sants Pares	3'25
9-10. C. MARTINELL, El Monestir de Poblet	7'50
11-12. J. CIVERA i SORMANÍ, Lleó XIII i la qüestió social	6'50
13. STA. CATARINA DE SIENA, Cartes i pensaments.	2'75
14-15. J. BERGÓS, La Catedral vella de Lleida	7'50

Per sortir aviat: SANT AGUSTÍ, Confessions.—LORENC RIBER, Any Cristià.—F. MARTORELL, Les basíliques romàniques de Terrassa.—G. FORTESA, La Catedral de Mallorca.—C. MARTINELL, El Monestir de Stes. Creus.—J. VILAR, Manual bíblic.

Subscripció a cada sèrie de 6 volums 15 ptes.

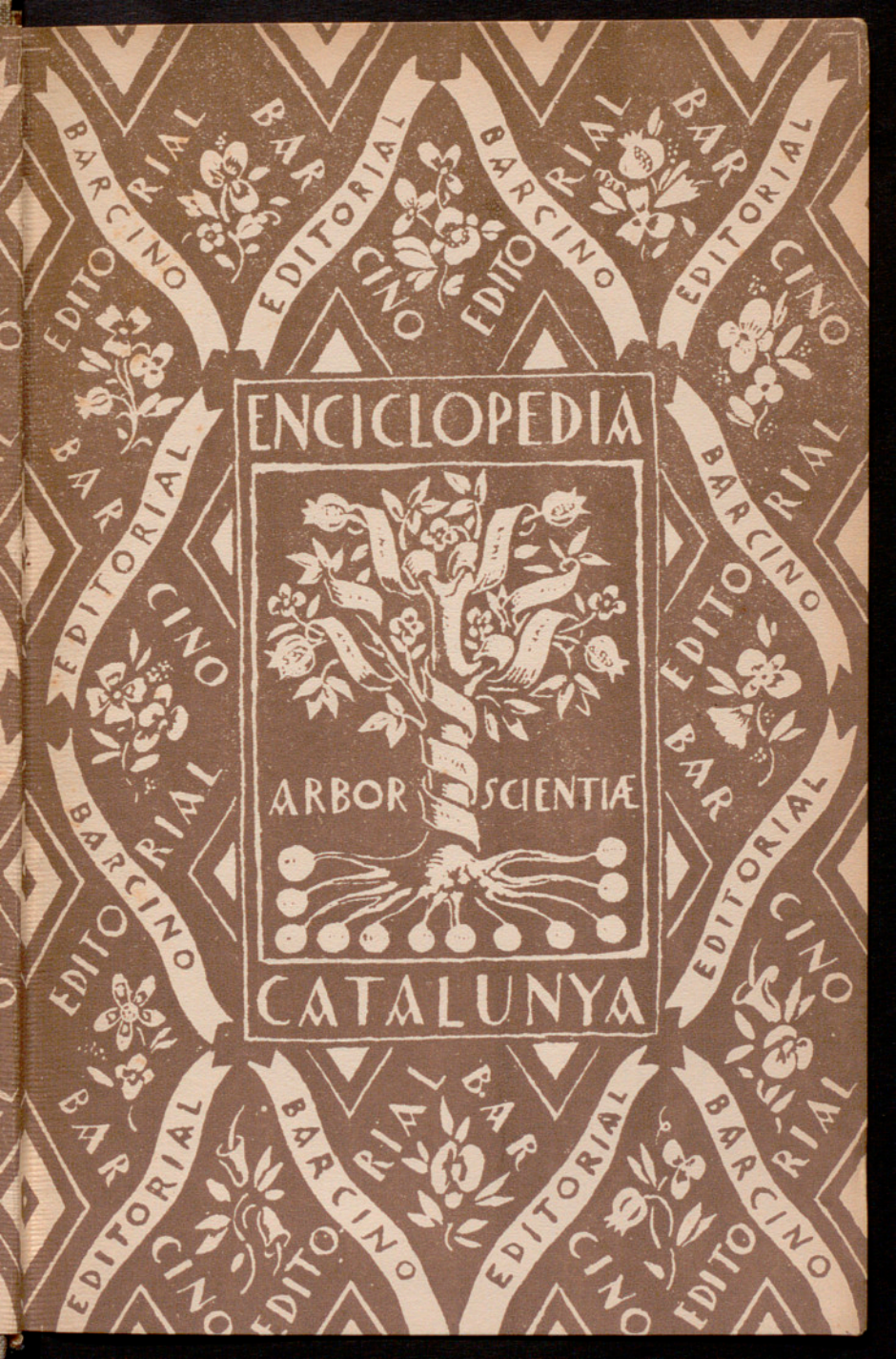

ENCICLOPEDIA

ARBOR SCIENTIÆ

CATALUNYA

△

L'ESCUPTURA CATALANA
MODERNA

ENCICLOPEDIA "CATALUNYA"

SOTA LA DIRECCIÓ DE :

R. D'ABADAL : *Dret.* — J. M. BATISTA I ROCA : *Etnografia i Folklore.* — P. FONT I QUER : *Història Natural.* — J. GUDIOL, pvre. i A. DURAN I SAMPERE : *Art i Arqueologia.* — P. MIQUEL D'ESPLUGUES, O. M. Cap. : *Religió.* — L. NICOLAU D'OLWER : *Llengua i Literatura.* — C. PI I SUNYER : *Economia.* — F. VALLS-TABERNER : *Història.*
P. VILA : *Geografia.*

VOL. 7 (II de la Secció d'Art i Arqueologia)

L'ESCULTURA CATALANA MODERNA

VOL. II : ELS ARTISTES

EDITORIAL BARCINO

BARCELONA - 1928

FELIU ELIAS

L'ESCULTURA
CATALANA
MODERNA

VOL. II : ELS ARTISTES

Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Biblioteques
Biblioteca d'Humanitats

EDITORIAL BARCINO

BARCELONA - 1928

És propietat.
Drets reservats i garantits.

Impremta de JOAN SALLEN. St. Quirze, 32. Sabadell

ADVERTIMENT

Aquest segon volum de *L'Escultura catalana moderna*, dedicat a historiar la vida i l'obra dels nostres escultors moderns, pateix dels mateixos defectes que ens avançàvem a delatar en el pòrtic del volum primer, més d'altres no menys inevitables que la forma de petites monografies ha suscitat. Voldríem ara enumerar aquestes noves deficiències i explicar-les per tal de que el lector ens en vulgui disculpar.

En primer lloc cal anunciar que aquest diccionari d'escultors catalans moderns no enregistra, probablement, tots els noms dels escultors que en les terres de parla catalana han produït obres notables d'ençà que fineix el s. XVIIIe fins al dia d'avui. A desgrat del treball copiós que ens havem donat per aplegar notícies sobre els escultors, a desgrat de les despeses i de la mobilització de terceres persones, algunes de les nostres sollicituds han estat infructuoses. No cal dir que tals dificultats foren majors en les nostres perquisicions concernents als escultors valencians, balears i rossellonesos que als de les terres del Principat.

Sempre que ens ha estat possible hem determinat el museu o collecció on es troben les escultures

que esmentem. Es probable que algunes vegades la comprovació d'aquest extrem falli : aleshores, si no troba l'escultura en el lloc senyalat, el lector haurà d'inquirir la causa de la discrepància en l'administració del museu, per tal d'aclarir si aquella obra ha estat trasladada a un altre lloc, o bé si es troba amagatzemada en el mateix museu però fora de la vista del públic, la qual cosa és molt freqüent en tots els museus d'art modern.

Es dóna el cas que una mateixa obra és atribuïda a dos artistes diferents. Tals repeticions poden haver estat ocasionades per alguna confusió en les biografies que hem consultat; però el més probable serà que realment dos artistes esculpiren per a un concurs o per a unes oposicions un mateix tema. Les confusions dels biògrafs solen produir-se quan els cognoms dels artistes s'assemblen. Totes les confusions d'aquesta mena que nosaltres hem pogut desfer, han estat eliminades d'aquest llibre. Algunes ens poden haver passat desapercebudes; creiem que aquests casos no són pas freqüents.

De la relació d'obres dels artistes molt fecunds hem eliminat per necessitat alguns títols, limitant-nos a l'enumeració de les obres principals. En canvi, hem enumerat tota la producció coneguda dels artistes que la tenien poc nombrosa, perquè hem cregut que fins en el cas de tractar-se d'escultors de segona categoria, llurs obres escasses tenen relativament una major importància que les obres incontables dels grans escultors molt actius.

Alguns artistes són biografiats sense dates de

naixença o de mort, i a voltes sense el segon cognom, sense bibliografia o sense altres dades no menys importants. Això és defecte hereditat: els biògrafs que ens han precedit ja negligiren aquests extrems. Algunes vegades, a força de recerques, hem aconseguit eixugar aquesta llacuna; altres vegades no hem obtingut res. En altres ocasions de menys importància hem hagut de prescindir de les indagacions, o bé hem hagut de desistir-ne, perquè retrassaven massa la publicació del present volum. És indecible la quantitat d'entorpiriments que sovint se'ns han presentat en voler aclarir determinats fets dubtosos relacionats amb la vida i la producció no ja d'artistes d'altre temps sinó d'artistes recentment desapareguts, i àdhuc d'artistes encara vivents. Alguns artistes no ens han respost a cap de les repetides lletres que els hem adreçat. Algun no ha volgut contestar perquè en el primer volum no parlàvem prou elogiosament d'ell. Hi ha també l'escultor excessivament modest que creu que no val la pena que hom se n'ocupi, i l'escultor esquerp i retret que s'obstina a passar desapercbut. Hi ha, finalment l'artista expatriat sense haver deixat rastre entre nosaltres. També han estat causa d'omissions que a simple vista semblaran incomprendibles, aquells artistes que al nostre qüestionari només han respost parcialment, o bé negligentment en ço que és cabdal, i en canvi s'han estès en mil extrems ociosos. N'hi ha que no ens han pogut oferir la nota de la llur bibliografia, o la relació de llurs obres, o la notícia de llur destinació, perquè no en

conserven memòria. D'altres, que no tenen idees estètiques explícites, o bé que les tenen tan confoses que han hagut d'ésser eliminades de llur biografia.

Direm també que, en detallar la biografia de cada escultor, hem eliminat els biògrafs que es repeteixen o que evidentment es copien exactament l'un a l'altre. Aleshores donem a l'atzar un sol títol biogràfic, encara que no sigui l'original. Al final del volum el lector trobarà la llista de les abreviacions de què ens servim.

Per fi cloem aquest advertiment regraciant els senyors G. Fortesa, de Palma de Mallorca; J. Almela i L. Cebrian Ibor, de València; J. Gudiol, de Vic; J. Sans Amat i Francís Ayrol, de Perpinyà; D. Pallerola, de París; A. Capmany, A. Riba, F. Mestres, M. Rodríguez Codolà, C. Rahola, Vda. de C. Mani, Vda. de J. Cardona, J. Sau, A. Cardunets, R. Sunyer, Marquès de Marianao, R. Canals, L. Plandiura, X. Nogués, J. Estelrich i J. Bas, de Barcelona, que amb les clarícies que han volgut comunicar-nos han ajudat quantiosament a nodrir aquest volum. Ens plau també de regraciar aquells escultors que han respost amants a les nostres demandes i que així ens han facilitat la feina de biografiar llur carrera artística.

Abella, Joaquim.—Només sabem que fou deieble de D. Campeny i que féu un b. relleu que representa el *Rapte de Dejanira*, el qual es troba a l'Escola de B. Arts de Barcelona, i un grup de T. C. que representava Caïn matant Abel. Reproduiria en pedra aquesta obra i una *Mort d'Abel*, de Campeny.

BIBLIOGR.: Elias de Molins, I, 363.

Adsuara i Ramos, Joan.—Nat a Castelló de la Plana en 1893. Al 14 anys començà els estudis artístics a l'Escola de l'Acad. St. Ferran. Als 24 entrà a treballar als tallers Granada, de Madrid, on féu l'aprenentatge tècnic d'escultor. En 1918, a Valladolid, estudià d'aprop els clàssics de la imatgeria castellana, i es deixà influir pel gran Alonso Berruguete; per manera que la primera obra que féu després d'aquella data, el *St. Joan Baptista*, sembla de l'escola d'aquell tallista del siscent.

Adsuara té idees ben determinades sobre l'escultura: ell creu que tot s'ha de subjectar al ritme, i que, per tant, encara que l'obra no estigui acabada, si el sentiment rítmic ha estat ben concebut i alhora ben encaixat en el bocet, aquest ja ho té

tot i ja val el que ha de valdre. L'acabar l'obra, aleshores és cosa obligada, però secundària i relativament fàcil. En el concepte de ritme, Adsuara sembla incloure els de dibuix i encaix. Adsuara ama la lectura, sent entusiasme per Wolffin i per Vorringer. Ha viatjat per França, Alemanya i Itàlia, i ja ha aconseguit fer un deixeble, que ell creu artista de valor: Tomàs Colon, de Castelló.

L'art d'Adsuara és robust i eurítmic, tal com ell el sent. Ell és un escultor hàbil i molt sensible a la forma, als volums; un home de gust, rarament descarrilat en obres d'afectació ni d'efectisme. Ja des de la seva primera producció la dignitat i elevació de l'escultor d'alta escola és presentit: no cau mai en certs infantilismes que en els primers anys de treball solen temptar els escultors.

OBRES: *L'Aurora*, B., grup que corona l'edifici de la Companyia d'Assegurances «Aurora», en el Passeig de Recoletos, de Madrid; amida 5 metres d'alçada.—*Monument al guitarrista Tàrraga*, P. i B., en els jardins Ribalta, de Castelló de la Plana.—*Monument al pintor Francesc Ribalta*, B. i P., en els mateixos jardins.—*La Madrilenya*, M., major que tam. nat., al Banco Matritense, de Madrid.—*La dona de la capa*, B., estatueta, en el Cercle de B. Arts, de Madrid.—*Marquesa de Sofraga*, M., bust.—*Sr. Echeandia*, B., bust.—*Crist*, B., esgl. de la Concepció, de Madrid.—*St. Joan*, T. P., misteri per a la processó de Setmana Santa, a Ciudad Real.—*Al·legories*, M., dos b. relleus de 5 metres d'alçada, al Círcol de B. Arts, de Madrid.

BIBLIOGR.: R. Pulido, *El escultor Juan Adsuara Ramos*. «Bol. Soc. Castellonense de Cultura», 1924, 226.—R. Carreras, *Apropósito del escultor Adsuara*, ibid, 228 i ss.

Aguilar i Marcó, Fidel.—Girona, 1895 - † Girona, 1917.—Fou autodidacta. De jove treballà d'es-

cultor en un obrador gironí per compte d'altri i solament els diumenges a casa seva pel seu propi compte. Devegades anava a cercar pedres de la torre Gironella i les esculpia directament. Quan tenia uns vint anys emigrà a Barcelona per a treballar-hi de l'ofici i completar-hi l'educació artística. En aquella i altres ocasions Xavier Monsalvatge, el literat, l'ajudà força. El seu estat malaltís el privà de prolongar l'estada a Barcelona més d'un any : se'n tornà a Girona, on va morir.

Produí particularment estatuetes de pocs centímetres d'alçada. Els materials d'aquestes obres són la fusta, la pedra, el guix i, sobretot, la terra cuita patinada com bronze oxidat, procediment que hom ha practicat a Quart (poble de la Selva), bo i emprant l'argila del país. Algunes d'aquestes obres, reproduïdes en aquesta forma, es troben en dipòsit en el comerç d'objectes d'art, de Barcelona. A casa seva la família conserva una trentena d'obres inèdites.

Aixa i Iñigo, Josep.—València, 1844. - † València, 1920.—Aprenué a l'Acad. St. Carles. En sa primera joventut se n'anà a París, on romangué un any; després n'estigué tres a Colònia treballant i estudiant. Durant aquests quatre anys conreà alhora l'escultura pura i la decorativa. Tornà després a València, on es trobà un xic desplaçat i arreconat, fins que a la fi arribà a readaptar-s'hi, i des d'aleshores fou molt celebrat i afavorit amb encàrrecs : bustos, estàtues, mausoleus, escultura decorativa per a jardins i edificis. Cap a l'any 1889

se n'anà a provar fortuna a l'Amèrica del Sud, d'on retornà l'any següent sense haver-hi aconseguit reeixir. Aleshores es dedicà a restauracions d'arquitectura arqueològica. D'ell són la restauració de la Llotja i la de les torres de Serrans, de València; també esculpí algunes creus de terme; projectà la restauració de l'embarcellat de la sala daurada de l'antiga Casa de la Ciutat; projectà vidrieres per a les catedrals de València i Segorb i un acabament en ferro forjat que coronés el Miquelet. Restaurà el retaule major de la seu valenciana. En 1896 fou nomenat professor d'art decoratiu; després, professor d'escultura de l'Escola de B. Arts, i en 1901 acadèmic de St. Carles.

OBRES: *Conill mort* (1880).—*Sta. Teresa*, T. C., bust, per a la Joventut Catòlica de València.—*Lluís Vives*, estàtua per al pati de la Universitat de València.—*El Pare Joffré*, per a l'Hospital General de València.—*Esculapi i relleus*, per a la façana de la Facultat de Medicina de València.—*La Fama*.—B. relleus per al Cafè d'Espanya.—Decoració de la cerveseria «El León de Oro».—Nombrós bustos-retrats, mausoleus, etc., tot a València.

BIBLIOGR.: Alcahalí.—*Almanaque de «Las Provincias»*, València 1921.

Alberola, Francesc.—València, 17... - † València, 1822. Fou professor i director de l'Acad. de St. Carles. El seu art fou principalment neo-clàssic.

OBRES. Hom li cita solament una excel·lent escultura que representa Sant Jaume i dos relleus que hi ha a l'Acad. St. Ferran: *Neró ordena la mort de Sèneca* i *Jael mata Sisara*.

BIBLIOGR.: Alcahalí.

Alcoberro i Amorós, Josep.—Tivenys, 18... -

† Madrid, 1910). Fill de l'escultor Alcoberro i Lopez, artista mediocre. Deixeble de Piquer i Duarte i de l'Esc. de Pintura i Es., de la qual fou prof. supernumerari. S'establí a Madrid, on visqué des de sa joventut. Es dedicà a l'escultura monumental amb empenta, força i gran estil. També féu imatgeria religiosa i retrats. Sembla influït per V. Vallmitjana i quelcom per Alonso Berruguete.

OBRES. *Ismael en el desert* (1866), Mus. Art. Mod., Madrid.—*Jesús i la Magdalena* (1871).—*Llàtzer a la porta del ric avar* (1871 ?).—*Rossini*, bust (1871).—*Sant Joan Baptista*.—*El primer llaç d'amor* (1881).—*Captaire* (1881 ?).—*Balmes*, T. C., bust (1871 ?).—*Lamentació de Jeremies*, G., al Mus. Art Mod. Madrid (1884).—*Duo*, T. C., a El Pardo.—*El Valor*, estuc (1899).—*En la brega*, B.—*Portacæli*, alegoria (1899).—*L'Electricitat* (1899).—*L'Agricultura*, alegoria per al monument a Alfons XII en el Parc del Retiro.—Vers 1908 esculpí les tres següents estàtues de M., de tam. colos., que decoren les façanes de la Biblioteca Nacional i del Mus. Arqueològic de Madrid: *St. Isidor*, *Alfons el Savi* i *Alonso Berruguete*.—Després vénen les obres següents: *Esclava*, bust (1908); *A. Berruguete*, bust (1908); *Francesc Piquer*, B; estàtua del monument de la Plaça de les Descalces, a Madrid; *Crucifix*, F., *El Combat*, B.—*Crist*, al Mus. Art Mod. de Madrid.

BIBLIOGR.: Elias de Molins.

Alentorn, Eduard B.—Falset, 1856. - † Manresa, 1920. Alguns biògrafs l'anomenen erradament J. B. Alentorn. Fou escultor per vocació ja des de la infantesa. Deixeble de l'Esc. de Llotja, aprengué també en els obradors dels Vallmitjana i d'Aleu. Estudià molt l'anatomia. Anà a Roma a estudiar durant llarga temporada. Féu vida retirada. En morir, la seva família donà la majoria de les obres del seu obrador a l'Ateneu Obrer del

carrer de Montcada. És artista d'ample i robust estil en els seus millors temps. Després decau i es vulgaritza. Les estàtues de la façana del Museu Martorell són del millor de la seva obra.

OBRES: *Font de la Cigonya*, M., Parc de la Ciutadella.—*El capità Margarit*, B., grup en el monument de Colom.—Els botànics *Feliu d'Açara* i *Jaume Salvador*, M., dues estàtues sedents en la façana del Mus. Martorell.—*Sta. Eulària*, M., a la façana d'una casa del Pla de la Boqueria.—*La Marina*, P., estàtua sedent en el monument Güell.—*Sta. Elena*, B., estàtua colossal que corona el cimbori de la catedral de Barcelona.—*St. Ramon*, *St. Oriol* i *Sta. Maria de Cervelló*, P., en la façana de la catedral.—*Altar dels màrtirs*, a. relleu, al claustre de la catedral.—*Crist*, M., mig tam. nat.—*Tomba de la família Girona*, en el claustre susdit.—*El Tetramorf*, P., façana del Col·legi dels Jesuïtes del carrer de Casp.—*La Religió*, M., estàtua colos. en el mausoleu de la família Malagrida, en el Cementiri Nou.—*Sta. Teresa*, M. en l'interior del mausoleu susdit.—*Monument a Vara del Rey*, P., grup i dues estàtues de doble tam. nat.—*La Fama*, P., dues estàtues en les cúpules del Palau de B. Arts.—*Putti*, P., per a la decoració exterior del susdit palau.—*El pintor Mayol*, M., bust, Mus. Art Mod.—*Ecce Homo*, col. comte de Güell.—*Allegoria dels antics gremis catalans*, *La Doctrina dels Doctors*, *Promulgació dels Usatges*, P.: tres a. relleus, façana del Palau de Justícia.—*Verge de la Mercè*, P., tam. colos., cúpula de l'esgl. de la Mercè.—*Rius i Taulet*, M., i una rèplica de T. C.—*El fill pròdig*, G.—*L'astròleg*, M.—Algunes fonts de veïnat, B.—Tres estàtues de pedra per a la façana del Palau de Justícia.—Nombrosos models d'imatgeria religiosa per a la fàbrica d'Olot, per a les esglésies de la Concepció i de les Germanetes dels Pobres, per a la parròquia de Vilafranca i per als oratoris de les famílies Girona, Peris Mencheta i altres.—Féu també molta escultura de T. C., particularment retrats; entre aquests, els dels senyors August Font, Bartomeu Rosselló, F. Alzina, Peris Mencheta, Güell i Girona. (Llevat de la imatge destinada a Vilafranca i dels models encarregats per la fàbrica d'imatgeria d'Olot, tota l'altra escultura d'aquest gènere es troba a Barcelona).

BIBLIOGR.: Elias de Molins.

Aleu i Teixidó, Andreu. — Tarragona, 1832 - † Barcelona, 1901. Deixeble de Llotja i catedràtic de la mateixa escola a partir de 1856. En 1863 fou nomenat acadèmic de l'Acad. Ciències i Arts, de Barcelona. Es donà a conèixer des del primer moment. A Llotja era admirat pels condeixebles, els quals s'insubordinaren a favor d'ell amb ocasió d'haver estat preterida la seva obra en un concurs per a proveir la càtedra d'escultura d'aquella escola. Estudià amb Damià Campeny. És artista pulcre i honest, i el seu art és noble. No posseeix l'amplitud del gran art monumental, però en canvi no es banalitza mai. Era dibuixant acuradíssim. Produí molta escultura de T. C. pintada. Fou mestre d'Eduard Alentorn.

OBRES: *St. Jordi*, M., estàtua eqüestre de mig tam. nat., per al fornícul de la façana del palau de la Generalitat. Hom considera aquesta obra com la principal d'Aleu (1).—*Isabel II*, M. (1857 ?), estàtua colos., destruïda pels revolucionaris de 1868; es trobava en la sala de sessions de la Diputació de Barcelona.—*General Concha*; estàtua eqüestre que decora la Plaza del Obelisco, de Madrid.—*Isabel II*, *St. Jordi*, *Sta. Eulària*, *La Prudència* i *La Justícia*, G.; cinc estàtues encarregades en 1857 per l'Ajuntament de Barcelona, per a decorar el Saló del Nou Consistori, les quals mai no arribaren a ésser esculpides en material definitiu.—*St. Josep*, imatge de fusta destinada a Mataró.—*El Marquès del Duero*, B., estàtua eqüestre en el mausoleu d'aquest personatge, en la basílica d'Atocha, de Madrid.—*Joan Zapatero* (1857), bust.

BIBLIOGR.: «Bol. Soc. Esp. de Excurs.», 1911, p. 135 i ss.—Ruiz i Porta.—«Ilustr. Esp. y Amer.», 1871.

(1) En el vol. I d'aquest llibre atribuïem erradament a Aleu l'altre Sant Jordi, de G., que hi ha en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, obra de V. Vallmitjana.

Algueró, Rafel. — Tortosí. Deixeble de Jeroni Sunyol. S'instal·là a Madrid probablement vers l'any 1870, d'on no es repatrià. Fou més tallista que escultor pròpiament dit. S'ocupà també en la construcció i en el comerç de mobles.

OBRES: *Alfons XII* (1878), bust de G.—*Sorpresa del dia dels Reis* (1881), G.—*Bust de senyora* (1881), G.—Altres tres bustos, T. C.

Alsina i Amils, Antoni. — Nat a Tàrrrega. Estudià a Llotja i en l'obra de Joan Samsó. Pensionat a Roma. Fou professor de les escoles de B. Arts de Vilanova, Màlaga, Sevilla i Barcelona. Aquesta darrera càtedra és la que ocupa actualment.

OBRES: *Sacrifici d'Isaac* (1887). *L'Imperi Romà*. — Darrerament ha fet alguna obra en petit tam., fosa en argent.
BIBLIOGR.: Elias de Molins.

Amadeu i Grau, Ramon. — Barcelona, 1745 - † 1821. Deixeble de l'escultor-arquitecte vigatà Pere Costa. Després anà a Valls a treballar en el taller de Lluís Bonifaç. En 1778 fou nomenat acadèmic de St. Ferran. Era terrisser d'ofici, almenys en començar a guanyar-se la vida. En 1806 posseïa un taller d'escultor al carrer d'Escudillers, de Barcelona. Fou principalment imatger i pessebrista; escultor tallista o en T. C. pintada; de vegades escultor en fusta i T. C. en una mateixa obra. En 1809 hagué de fugir de la persecució francesa i es traslladà de Barcelona a Olot, on treballà activament. En cessar l'ocupació francesa Amadeu es reinstal·là a Barcelona, on havien romàs l'espasa i els fills.

L'art d'Amadeu va ésser força estimat pel rei Carles IV : es conta que en algun dels seus viatges aquest monarca havia visitat l'escultor en el seu mateix obrador del carrer d'Escudillers. El Sr. Bulbena divideix l'obra d'Amadeu pessebrista en dos períodes. Durant el primer produiria figures d'un estil abocetat; durant el segon el seu estil seria més perfecte i acabat. En l'escultura d'imatges religioses aquest perfeccionament del segon període no es produiria de manera tan sobtada, sinó que seria el resultat d'una lenta i contínua evolució. Del que diu aquest biògraf d'Amadeu es desprèn que, més que d'un canvi d'estil, es tractaria de l'evolució de la factura, de la traça de l'escultor.

OBRES : *St. Josep Oriol*, a Sta. Maria del Mar.—*Verge dels Desemparats*, grup de tam. major que nat., i un altre grup igual, però de mig tam. nat., esgl. del Pi.—*St. Josep Oriol agenollat*, tam. major que nat., esgl. del Pi.—*St. Pere Nolasc*, grup, tam. major que nat.; *St. Joaquim*; *Sta. Anna*; *St. Antoni Abat*, atribució; *St. Hipòlit* : cinc imatges en l'esgl. de la Mercè.—*St. Josep Oriol*, esgl. de St. Sever.—*St. Bru* (signat i datat de 1776).—*El Natzarè*; peanya d'aquesta imatge, amb relleus que representen episodis de la passió de Crist; *Dos àngels ploraires* que fan costat al sudit Natzarè; *Infant Jesús, dret*; *Sta Agata*, atribució, tam. un xic menor que nat.; *St. Miquel dels Sants*, atribució : sis obres en l'esgl. de St. Jaume.—*Sta. Teresa*, mig tam. nat.; *St. Joaquim*; *Sta. Anna* : tres obres en l'esgl. de St. Just.—*La família de la Verge*, grup de tam. major que nat.; *St. Agusti*; *Sta. Eulàlia* : tres obres en l'esgl. de Sta. Anna.—*Misteri de la Sta. Espina*, grup portàtil, Mus. del Parc (dipòsit del Col·legi de l'Art Major de la Seda).—*Sta. Anna i la Verge*; *St. Pere Nolasc*; bocet del mateix tema suara esmentat; *St. Joan*; *St. Bru*; bocet, còpia de M. Pereyra; *Sta. Agata*, bocet; *St. Pere*; *St. Pere i el gall* : set obres al Mus. Municipal.—*St. Marià*, estatueta; *St. Tomàs d'Aquino*, estatueta : dues obres al

Mus. Diocesà.—*St. Jeroni Emilià*, a l'Hospici.—*La Immaculada*, esgl. de St. Francesc.—*L'Adoració dels Pastors*, grup-altar; *St. Joan, infant*; *St. Joaquim*; *Sta. Anna*; *St. Josep Oriol*; *Crist*, atribució: sis obres en l'esgl. de St. Felip Neri.—*Verge de la Corretja*, grup; *St. Joaquim*; *Sta. Anna*: tres obres a l'esgl. de St. Agustí.—*St. Josep Oriol guarint un malalt*, tam. major que nat., esgl. de l'Esperança.—*St. Josep Oriol*, col. N. Soler.—Sis maniquins articulats, col. M. Estrany.—*St. Antoni de Pàdua*, estatueta, col. E. Bulbena.—*La fugida a Egipte*, alt relleu petit tam., propietat dels senyors Coll.—*La Verge adolescent*, bust, col. comte de Güell.—*Verge de la Soledat*, mig tam. nat., col. J. Cararac, pvre.—*St. Josep Oriol*, estatueta, col. J. Duran.—*La fugida a Egipte*, grup de petit tam., col. J. Serra.—*Sta. Anna*, mig tam. nat., col. A. Burbano.—*Sta. Anna*, bocet, col. L. Folch.—*La Immaculada* atribució, mig tam. nat., Convent de St. Francesc.—*St. Joaquim* i *Sta. Anna*, dues estatuetes, atribució.—Totes aquestes obres existeixen a Barcelona.

Es té notícia d'altres obres barcelonines d'Amadeu avui perdudes de vista. Són esmentades a les pàg. 147 i 149 de la monografia d'E. Bulbena, que és d'on treiem aquest inventari.

Fora de Barcelona existeixen les següents escultures d'Amadeu: *Pietat*, grup, parr. de St. Boi de Llobregat.—*Dolorosa*, parr. de St. Genís dels Agudells.—*St. Joaquim*; *Sta. Anna*; *Sta. Llúcia*; *St. Ramon*; *St. Josep Oriol*; *St. Roc*; *Dos àngels*; «*Ecce Homo*»: nou obres existents a l'esgl. del Tura, d'Olot.—*Dos àngels*, bocet dels dos suara esmentats col. J. Picart, de Sabadell.—*St. Esteve*; *La Verge*; *St. Marc*: tres obres en la parr. d'Olot.—*Pietat*, grup, església dels Dolors, d'Olot.—*St. Marc*, estatueta, en el Mus. d'Olot.—*Cap gros*, a l'Ajuntament d'Olot.—*Sant Francesc de Paula*, estatueta.—*Crist*, mig tam. nat.; *Calvari*, grup de mig tam. nat.—*Sta. Llúcia*, *St. Ramon*, *St. Roc* i *St. Josep Oriol*: quatre bocets de les imatges de l'esgl. del Tura.—*La Sagrada Família*, relleu, de petit tam.; *St. Joan Baptista*; *El geperut de Sta. Pau*: Cap gros: vuit obres de la col. L. Bolós, d'Olot.—*Calvari*, col. F. Vayreda, d'Olot.—*St. Roc*, grup d'estatuetes, col. E. Morer, d'Olot.—*St. Pau*, col. G. Gelabert, d'Olot.—*Retaule de la capella del Sagrament de la parr. de L'Arbós*, atribució.—*Pietat*, grup, parr. de Camprodon.—*Pietat*, grup, parr. de Cadaqués.—*Jesucrist exorcisant*,

relleu del concurs per a l'Acad. de St. Ferran.—*Pietat*, grup, parr. de Figueres.—*Calvari*, tam. men. que nat., col. E. Puig, de Figueres.—*Crist agonitzant*, petit tam., col. Renter, de Mataró.—*Quatre apòstols*, P., fragmentats, tam. menor que nat., monestir de Montserrat.—*St. Bartomeu*; *Tres àngels*; *St. Francesc de Paula*; *S. Joan Baptista*: sis estatuetes, col. Picart, de Sabadell.—Cap gros, atribució, Ajuntament de Vic.—*St. Josep Oriol*, bust d'estatueta; *Sta. Llúcia* i *S. Pau*, estatuetes: tres obres en el mus. de Vic.

Les figures de pessebre d'aquest escultor, sovint més interessants que les seves imatges religioses, són nombroses. Es troben escampades en les col·leccions següents i en la quantitat que donem en xifres entre parèntesi: A Barcelona: Esgl. de St. Francesc de Paula (6), Mus. del Parc (2), Carles de Fortuny (19), Bertran i Musitu (11), Maria Estrany (42), Evelio Bulbena (19), Antoni Bulbena (2), Artur Bulbena (1), Apelles Mestres (11), Ramon Sunyer (2). Fora de Barcelona: Mus. d'Olot (10), Lluís de Bolòs, d'Olot (31); Esteve Morer, d'Olot (3); Joaquim Trinxeria, d'Olot (4), Ramon Picart, de Sabadell (12); Casa de la Caritat, de Sabadell (2); Mus. de Vic (2).

BIBLIOGR.: Evelio Bulbena Estrany, *Ramon Amadeu, maestro imaginero catalán de los siglos XVIII y XIX*. Barcelona, 1927.—Josep Saderra y Mata, *Ressenya històrica del Santuari de la Mare de Déu del Tura*.—Rafael d'Amat y de Córdoba, *Festes celebrades a Barcelona en los anys de 1806 y 1807*, (obres citades per Bulbena).—Conde de Güell, *La Escultura Policroma Religiosa en España*, Barcelona 1925.—Rafel Casas i Comet, *Ramon Amadeu*, a «D'ací d'allà», desembre 1927.—Indaleci Castells, *De la vellúria* (citat per C. Martinell).—Josep Mas, pvre., *Notes d'esculptors antics a Catalunya*, al «Bol. R. Acad. B. Letr.», 1907.—«Pèl & Ploma», 1901, n.º 83. I el vol. I d'aquest llibre.

Ameller, o Ametller, Joan. — Nat a Barcelona a començament del s. XIX.—Deixeble de la Escola Sup. de Nobles Arts, sostinguda per la Junta de Comerç (anys 1825-1826). En 1842 residia a Roma, exercint-hi amb molt crèdit l'escultura.

OBRES: *Ganimesdes*, estatueta.

BIBLIOGR.: Elías de Molins.—*El Guardia Nacional*, 5 gen. 1838 (citat per Elías de Molins).

Andreu, Felip.—València, 1757-†València, 1830. Deixeble de l'Escola de St. Carles, de la qual arribà a ésser acadèmic de mèrit en 1803 i tinent director de pintura en 1821.

OBRES: *Davallament de la Creu*, grup de petit tam.—*Alexandre postrat davant del Gran Sacerdot*, b. relleu, Acad. St. Ferran. Això pot significar que féu oposicions a acadèmic d'aquesta entitat.—*La Pintura, L'Escultura* (1802): dues estàtues fetes expressament per a solemnitzar l'entrada de Carles IV a València.

BIBLIOGR.: Alcahalí.

Antonio, Juli.: Veg. Rodríguez.

Armengol i Ballver, Josep.—Terrassa, 1891 - † Terrassa, 1918). Estudià el dibuix a l'Acadèmia Galí, de Barcelona, i l'escultura l'aprenqué autodidàcticament. Era tímid, quelcom esquerp i reservat. Josep Llimona l'orientà una mica en l'art escultòric; es deixà influir pel francès Josep Bernard, autor que ell conegué en una de les exposicions barcelonines dites «de primavera», i que féu gran impressió sobre l'esperit d'Armengol. Llevat d'una estàtua de tamany pròxim al natural tota l'altra producció és d'estatuets de pocs centímetres d'alçada. La seva família conserva rèpliques de totes aquestes obres, el nombre de les quals passa d'una dotzena. Aquestes estatuets, que també senten, probablement, la influència de les petites terres cuites de Tanagra, Myrina i altres

de l'antiga Grècia, són o bé foses en bronze, o bé emmotllades en argila i patinades a imitació del bronze verd, segons el procediment de J. Masó, de Girona.

OBRES: *Estàtua per a un brollador*, col. Salvans, de Terrassa.—Estatuetes de B. i T. C., una d'elles en el Mus. d'Art Mod., de Barcelona.

BIBLIOGR.: Rafael Benet, *Josep Armengol*, «Vell i Nou», 1 febr. 1919.

Arnau i Mascort, Eusebi.—Nat a Barcelona en 1864. Deixeble de Llotja, on sobressortí aviat. Fou pensionat llargament per aquesta escola per a estudiar a l'estranger. Residí a Florència, Roma, Bèlgica, Madrid i París. Medallista expert i distingit, esculpí la majoria de les medalles oficials del seu temps. La seva modèstia extremada i el temperament retret han impedit que el nom d'Eusebi Arnau esdevingués més cèlebre del que ja és i del que mereix el seu gran talent i la seva sensibilitat artística.

Considerem aquest escultor com un dels primers de la seva època. La seva escultura és robusta i elegant. Pocs escultors catalans han sabut copçar com Arnau la vida de la figura humana. Aquesta captació de la vida és particularment emocionant en les seves figures femenines. En l'abocetament fet de memòria Arnau mostra una traça encisadora. Es el primer medallista català. L'art d'Arnau sembla influït directament pels escultors francesos de la fi del s. XIXe començament de l'actual, particularment per Dalou. Entre els escultors catalans cap no ha arribat a tractar els

traspassos ni a traduir les qualitats de l'anatomia com ell. En la manera d'expressar els tous i els durs, les arestes i les rodoneses, l'estil d'Arnau, com el de Dalou, és de nissaga miquelangelesca. Ultra aquestes virtuts escultòriques, l'art d'Arnau té la noblesa, una gran dignitat que el fa perenne, invulnerable a les crisis de moda o escola. Molta escultura d'Arnau és aplicada a l'arquitectura. En la llista de les seves principals obres no incloem l'escultura arquitectural, per bé que gairebé sempre aquesta, de caràcter figuratiu, és bellíssima com, p. e., en les mènsules de la casa Garriga Nogués, del carrer de la Diputació. Fou mestre d'E. Monjo, F. Marés, P. Gargallo, J. Viladomat, J. Dunyac i Tarrac.

OBRES: *Mosqueter*.—*Bacant*.—*Amor maternal*.—*Bust de matrona*; *Ave Maria*, grup; *Redempció*, grup; tres obres en el Mus. d'Art Mod., de Barcelona.—*Caixa de cabals*, B., col. L. Gil.—*Monument al P. Claret*, Sallent.—*El bes del mar*.—Portes de B. de l'esgl. de Comilles.—*Spes*.—*Bes de mare*.—*Grup infantil*, M.—*En la llotja*, M. (1911).—Un misteri per al Rosari Monumental de Montserrat.—*Translació de les despulles de Sta. Eulàlia* (1891), a. relleu que era destinat a la Catedral de Barcelona, ara en el Mus. Art. Mod., de Barcelona.—*Verge de la Mercè*, T. P. (1904).—*La Pau* (1904), plat de metall.—*St. Ramon*.—*Mn. Jacint Verdaguer*, medalló.—*St. Antoni*, *L'Anunciació*, medalles (1904).—*Porfiri Diaz* (1904), b. relleu.—*Urna d'argent i esmalts*.—*Font* (1908), a l'entrada de l'obra del temple de la Sagrada Família (Barcelona).—Relleus de les mènsules de l'exterior del cimbori de la catedral de Barcelona.—*Monument a Maragall*, Parc de Barcelona.—*Barcelona*, P., estàtua del monument a Rius i Taulet.—*Barcelona*, B. i M., bust, Mus. Art Mod., Barcelona.—*Judici final*, emmotllat en pasta dura, altar per a l'oratori del Sr. Soler i March, de Manresa.—Bustos de T. Llorente i de M. Aguiló, M., en el Parc de la Ciutadella.—Medalles de l'Exposició Universal (1888), de l'en-

derroc de les Muralles, de la Solidaritat Catalana, del Cardenal Cassanyes, del Centenari de Colom, de Mn. J. Verdaguer, de Castelar, de St. Blai, de Maragall, de Goya (inèdita), del Concurs agrícola.—*Monument a Milà i Fontanals*, a Vilafranca, excepte el bust de Milà, que és obra de Fuxà; projecte de Monserdà.—Tota la decoració escultòrica del Saló de Cent, projectada per Monserdà (exceptió del St. Jordi, el Jaume I i part del retaule).—*Narcís Oller*, G.—*St. Jordi i St. Jaume*, P., façana del temple del Tibidabo.—*Monument al Dr. Andreu*, al Tibidabo, B.—*Pedrell*, B., placa commemorativa, en un carrer de Tortosa.—*St. Ramon de Penyafort*, M., bust, al Col·legi d'Advocats.—Tretze mènsules figuratives, P., en la casa Lleó Morera, al Passeig de Gràcia.—*Sra. Domènec*, M., bust, a. relleu.—Dues plaques commemoratives de la pau barcelonina, argent, or i esmalt, a. relleu (1922).—*Llar de foc*, alabastre, en la Fonda d'Espanya (projecte de Domènec i Montaner).—*Dos mausoleus* en el cementiri de Palamós.—*La pastoreta*, B., bust, b. relleu.—*Monument al P. Claret*, P., a Sallent (1906).—*Exterior de la casa Heribert Pons*, en la Rbla. de Catalunya, P.—*Diana*, M., en l'escala d'aquesta casa.—Sants i alts relleus de Sta. Gràcia, a Saragossa.—Puny d'un bastó de batlle, B., present a A. Martínez Domingo (vers 1920).—*Sda. Família*, a. relleu aplicat a l'arquitectura.—*Exterior del Casino de Madrid* (part alta) P.—*Un negre atacat per una serp*, col. Dr. Esquerdo. És la primera obra d'Arnau.—Façana de la casa del baró de Cuadras, en la Via Diagonal.—*L'onada*, relleu (inutilitzat); rèplica de B.—*Medalla de l'emancipació familiar*, argent, col. Sr. Bertrand.—*L'enterrament de Sta. Eulàlia*, G., Mus. Art. Mod. de Bna. Obra, feta a Roma.—*Escolans*, G., Mus. Art. Mod. Barcelona.—Projectes de monument a Rius i Taulet i a Verdaguer.—*Salomé*, T. C., bust.—Alts relleus de l'interior i exterior de la Casa de Lactància, P., al carrer de les Corts Catalanes.—*La mort de Rafael de Casanova*, T. C., destruït en l'operació de coure'l.—*Altar de la Mercè*, esgl. de Sta. Maria del Mar.—*Comte de Güell*, bust.—Tota l'escultura de l'Hospital de St. Pau, segons projecte de Domènec i Montaner.—Interior i exterior de la torra Garí, a Argentona.—*Maternitat*, M. bustos formant grup.—*Redempció*.

BIBLIOG.: *Ilustr. Esp. y Amer.*, 1902, 2.^{on} sem.; p. 17.—

Materiales y Documentos de Arte Español, VII, pl. 108.—Opisso, E. Arnau, «La Vanguardia», 24 març 1919.

Atché i Farré, Rafael.—Barcelona, 1854-†1923. Deixeble de Llotja i de l'obrador dels Vallmitjana. Viatjà per França, Itàlia i Anglaterra. Féu molta imatgeria religiosa, particularment per a l'exportació a Amèrica, per encàrrec d'un contractista gallec d'aquest gènere escultòric, establert a Buenos Aires. Atché feia només la talla i el contractista s'encarregava de fer-la policromar. Produí molt, particularment per aplicar a l'arquitectura.

OBRES: *Purissima* (1872), G.—*El Geni ferit* (1881).—*Colom* (1883), B., tam. colos., per al monument de la Porta de la Pau; *Regne de Lleó* (1883), P., estàtua sedent, tam. colos., per al susdit monument.—*El mal lladre* (1884).—*Odalisques* (1884), G.—*Figaro* (1880).—*Baiadera*.—*Genis*, P., façana de l'Acad. de Ciències.—*Mausoleu Carreteres*, M. i B., Cementiri Nou.—*Angel* (1904).—*Alfons XII* (1878), T. C., bust.—*Salvatge*.—*La Verge i àngels*, P., parr. de Portbou.—*L'enterrament de Judes*, grup, Museu Art Mod.—*Gri-fauts*, P., Cascata del Parc; *Mort del rei Joan II*, grup.—Estàtues de la façana de l'Hospital Clínic, P.—*El regnat de Jaume I*; *La Generalitat*; *L'Exposició de Barcelona*; *El Tribunal de Comerç*: quatre alts relleus de P. en la façana del Palau de Justícia.—*St. Sebastià*, P., i *St. Francesc de Paula*, P.: dues estàtues en la façana de la catedral de Barcelona.—*Verge*, P., timpà de la porta de l'esgl. de Les Corts de Sarricà.—*Nereides*, P., al monument d'Alfons XII, a Madrid. Molts retrats i bustos de fantasia en terra cuita.

BIBLIOGR.: Elias de Molins.—«Gazeta de les Arts», juny 1926.—*Album Artistich de «La Renaixensa»*.

Belart i Miquel, Ramon.—Montblanc, 1789-†1840. Deixeble de l'Escola de Nobles Arts, de la Junta de Comerç de Barcelona, on féu tan bons estudis que en fou pensionat per ampliar-los i per-

feccionar-los a l'Escola de l'Acad. St. Ferran. Aquests estudis a Madrid duraren des de l'any 1805 a 1810. En aquesta data se n'anà a treballar a Palma de Mallorca a l'obra de Josep Folch, del qual va ésser aprenent. Es dedicà a l'escultura de talla i s'especialitzà en la talla de santcristos. Sembla que el seu estil es ressent d'un excés d'aquella fredor pròpia del neoclassicisme, el qual refloreix durant la joventut de Belart; aquest, però, es refiava més del natural que de les regles. Diu C. Martinell, que Belart era un artista honestíssim i que la seva obra produeix la impressió d'una gran sinceritat, la qual cosa atorga a les seves escultures, ultra una valor d'art, una valor d'humanitat molt apreciable. Potser fou aspirant a Acadèmic de St. Ferran, perquè el veiem, en 1818, prendre part en un concurs d'aquesta corporació.

OBRES: *St. Pere cura un paralític*, G. o T. C.; b. relleu de concurs per a l'Acad. St. Ferran.—*Crist en Creu*, en el cor de l'esgl. de Sta. Maria, de Montblanc.—*El Salvador*, de petit tam., en una col. particular de Madrid.

BIBLIOGR.: C. Martinell, *A través d'una centúria d'escultura catalana*, «Rev. de Catalunya», n. 4.—Palau i Dulcet, *La Conca de Barberà*.—Ossorio, «Bol. S. Esp. Excurs.», 1910, p. 189.

Beltran i Grimal, Vicenç.—Nat a Sueca (València) en 1895. Estudià en l'escola de l'Acad. Sant Carles. En 1922 fou pensionat a Roma. En 1927 aconseguí el premi Góngora, del concurs nacional d'Escultura. Fins ara el seu ideal artístic és la Grècia clàssica.

OBRES: *Enyorança* (1917).—*Aretusa* (1926).—*Filles del sol*, relleu.—*Aurora*, grup.

Bellver i Llop, Francesc.—Nasqué i morí a València, pero no havem pogut esbrinar en quines dates. Pare de tres altres escultors: Francesc, Marià i Josep; avi d'altres: Ricard, Josep i Marià; i germà de Pere, també escultor. En tenim poques notícies. Se'l cita com un bon artista, dedicat particularment a l'escultura de talla. En 1808 es presentà a concurs per a ésser admès acadèmic de St. Ferran. Fou deixeble de l'Acad. St. Carles.

BIBLIOGR. : Alcahalí.

Bellver, Francesc.—València, 1812 - † 1890. Fill de Francesc Bellver i Llop. El seu segon cognom no ens és donat per cap biògraf, potser perquè tots es serveixen del diccionari d'Ossorio, el qual no l'esmenta. Fou pare i mestre de l'escultor Ricard Bellver. Deixeble de l'escola de l'Acad. St. Carles; a Madrid estudià en l'escola de l'Acad. St. Ferran i amb els escultors Valentí Urbano i Josep Tomàs. En 1813 fou nomenat acadèmic de mèrit de St. Ferran. Es dedicà a la imatgeria i a la gran escultura monumental. El seu estil és noble, elegant i segur. El seu art és fort i ben compost. Produí molt, sense decaure gairebé mai.

OBRES: *Rapte de Proserpina*, G. o T. C., a. relleu de concurs en les proves per a ésser acadèmic (1843).—*La Verge imposant la casulla a St. Alfons*, T. P., relleu, parr. de San Ildefonso.—*Sagrat Cor de Jesús*, T. P., i *Sagrat Cor de Maria*, T. P., esgl. de St. Lluís.—*Verge de l'Esperança*, esgl. de Santiago.—*Verge de la Misericòrdia*, esgl. del barri de Salamanca.—*Àngels*, per a la carrossa de la Verge d'Atocha, T. P. (1860).—*Leda* (1836).—*La Religió i la Caritat*, P., grup per al mausoleu de la muller de l'infant Francesc de P. Borbon, en el cementi-

ri de St. Isidre.—*Dos genis funeraris*, P., per al susdit mausoleu.

Totes aquestes obres són a Madrid. Fora de Madrid es troben les següents: Font de plom, per a una plaça pública de Segòvia.—*Sirenes*, P., per a una escala pública de Segòvia.—*Orfila*, bust per a la casa Orfila, de Mallorca.—*Resurrecció de Crist*, T. P. (?), a Aldea del Río (Sevilla).—*Verge del Carme*, T. P. (?), a Lugo.—*Altra Verge del Carme*, T., a Cuevas de Vera (Almeria).—*Crist en Creu i Dolorosa*, T. P. (?), esgl. parr. de Huércal-Overa.—*Caiguda de Crist*, T. P., grup, en la mateixa església.—*St. Josep i la Verge*, T. P. (?), en l'esgl. d'Urnietà (Bascònia).—*La Caritat Cristiana; El Salvador; Els quatre evangelistes*; quatre b. relleus religiosos: obres en cera, les quals foren foses en metall per a ornamentar la custòdia de la catedral de L'Havana; són, per tant, de molt petit tamany.—*Venus en carro arrossegat per dofins*, i altres accessoris, M., als jardins de La Granja (1).—*Verge del Bell Amor*, tam. menor que nat., per a l'esgl. de Castroverde.—*Crist*, T. P. (?), a Valverde.—*Presentació de la Verge al temple*, T. P., grup per al comte de Guàqui, en el Perú.—Decoració del mausoleu de la infanta Maria Lluïsa Carlota, M., per al «pudridero» de l'Escorial.—*Verge de la Mercè*, T., per als funerals de l'esmentada infanta.—Escut i inscripcions per al pont d'Alcàntara, a Toledo., P.

BIBLIOGR.: «Bol. Soc. Esp. Excurs.», 1910.—Ossorio.

Bellver, Josep.—Avila, 1824 - † 1869. Germà de Francesc. Treballà sempre en terres de Castella i perdé l'esperit valencià. Cal, doncs, considerar-lo escultor castellà.

Bellver, Marià.—Madrid, 1817 - † 1876. Germà dels dos anteriors Bellver. Podem aplicar-li el que diem de Josep.

(1) Ossorio diu que aquests marbres van ésser esculpits per Francesc de las Rivas. Potser es tracta d'un duplicat, o del model i de l'execució en marbre.

Bellver i Llop, Pere. — Vilarreal de Castelló, 1768 - † 1826, o 1828. Germà gran de Francesc Bellver i Llop. Diu Alcahalí que obtingué diversos premis en els concursos de 1786, 1789 i 1792, però no ens indica si els aconseguí a València o a Madrid. Probablement fou a València. Uns amors contrariats el portaren, en 1801, a fer-se frare de St. Miquel dels Reis, on visqué fins a la seva mort. Deixeble de l'Acad. St. Carles.

OBRES: *La resurrecció de Llätzer*, b. relleu.—*Tema bíblic*, b. relleu: tots dos a l'Acad. St. Carles.

BIBLIOGR.: Alcahalí.

Bellver i Ramon, Ricard. — Nat a Madrid en 1845. No tenim d'aquest artista altres notícies que les que donem en parlar dels seus oncles Josep i Marià.

Benlliure i Gil, Marià. — Nat a València en 1862. Fill d'un decorador, deixeble del seu germà, el pintor Josep. Es dedicà, com aquest, a la pintura però ja demostrà, des d'abans dels estudis, afició a l'escultura. Als catorze anys esculpí a la cera un grup que representa l'agafada d'un picador de toros, i als setze féu l'estàtua eqüestre d'Alfons XII. En 1871 començà a estudiar la pintura amb el seu germà gran Josep, el qual s'havia establert a Madrid. Als 14 anys ja rep encàrrecs d'escultor. Sembla que abans havia estudiat també a València en l'obra del pintor Domingo. En 1882, pensionat per la Diputació de València, anà a Roma amb son germà Josep. També féu estudis a París i a les

escoles de les Acadèmies de St. Carles i St. Ferran. Aviat deixà la pintura per a dedicar-se exclusivament a l'escultura. En tornar de Roma s'establí a Madrid, d'on no s'ha mogut mai més. És acadèmic de número de St. Ferran i director del Mus. d'Art Mod. de Madrid.

Les obres de Benlliure es classifiquen en dos estils: les unes mostren un art molt fugat, agrumollat i tumultuós, atapeït de detalls pintorescos, voleiador, de composició dispersa i fràgil; estil molt de moda en acabar el s. XIXe. Les altres responen a una tècnica més normal i acadèmica, a un estil més assossegat i noble. Aquest darrer estil el practica gairebé exclusivament en la segona meitat de la seva vida. Els retrats d'infants, el monument del general Martínez Campos i alguna altra obra culminen aquesta orientació més seriosament escultòrica de Benlliure, dins la qual l'artista ha produït obres de molt valor. Tant en l'un estil com en l'altre, Benlliure ha demostrat sempre una habilitat prodigiosa. La seva gran facilitat l'ha portat alguna vegada a l'habilitositat i l'ha fet caure sovint en un art banal, alguna volta àdhuc de mal gust. Però la seva producció bona és tan abundant que el redimeix de les fallides. Benlliure ha produït moltíssim, particularment escultura monumental i retrats en marbre i en bronze. Sobre l'art de Benlliure el lector trobarà altres apreciacions en el vol. I d'aquesta obra.

OBRES: *Agafada d'un picador*, cera, grup de petit tam. (1876).—*Alfons XII*, estàtua equestre (1878).—*Gitana, G.*, bust (1878).—*Davallament de la Creu*, T. P., grup per a

una confraria de Zamora (1878).—*Marquès d'Herèdia*, M., bust (1878)—*Amfora romana*, B. i M., dos metres d'alçada, coberta de relleus figuratius, col. comte de Valdelegana (1888?).—*D.ª Bàrbara de Bragança*, M., monument en els jardins de les Saleses, de Madrid.—*Accident*, B., col. duc de Fernan Núñez (1884).—*A l'aigua*, grup (1887).—*Josep de Ribera*, M. (1887).—*Tinent Ruix*, B., Plaça del Rei, Madrid (1890).—*Monument a Diego Lopez de Haro*, a Bilbao.—*La Marina; El Ferrocarril; La Caritat*: tres estàtues per al mausoleu del marquès de Campo, a València.—*Don Alvar de Bazán*, de Madrid; *General Cassola*: al jardí de la caserna de la Muntanya, de Madrid.—*Maria Cristina de Borbó*, B., estàtua erigida davant el Mus. de Reproduccions (1893)—*Monument a Goya*, en el carrer de Goya.—*Monument a Martínez Campos*, M. i B., jardins del Retiro.—*Monument a Castelar*, M., P. i B., en el Passeig de la Castellana.—*Alfons XII*, B., estàtua eqüestre, en el monument de l'estany del Retiro.—*Mausoleu Sagasta*, M. i B., en la basilica d'Atocha.—*Allegoria*, B., grup que remata l'edifici de la Unió i el Fènix Espanyol.—*Alfons XIII*, B., estàtua eqüestre;—*St. Mateu, St. Marc*, P.: dues estàtues per a l'esgl. de St. Francesc el Gran; *Carrera d'atletes*, grup (1892).—*Alfons XIII*, M., b. relleu. *Monument a Velázquez*, B., davant del Mus. del Prado.—*Idilli*.—*Buç en la platja*.—«*Picaros*», grup.—Espasa d'orfebreria presentada al general Polavieja.—*Cant d'amor*, M., b. relleu (1892).—*Les Ciències i les Arts*, M., dos b. relleus, col. Bauer (1897).—Totes les obres citades sense indicació de lloc es troben a Madrid.

Mausoleu d'Agustina Zaragoza, B., a Saragossa (1903?).—*Monument al poeta Trueba* (1895).—*Mausoleu del tenor Gayarre*, B. i M., al poble d'El Roncal (Navarra) (1897).—*Cap a l'escola*, B., grup de petit tam., Mus. Art Mod. de Barcelona.—*Pasturatge de bous*, B., grup de petit tam.—*Monument al Vble. Joan de Ribera*, M., Col·legi del Patriarca, València.—*Marquès de Larios*, M., estàtua.—*L'Infern*, M. escalfapanxes.—*Isabel la Catòlica i Colom*, monument públic a Granada (1892).—*Bustos de Silvela*, Duc de Dènia, Francesc Domingo, Sra. de Semprún, Marquesa de Amboage (Mus. Art Mod. de Madrid), Sra. de Lhardy, Bauer, Mazzantini, Sagasta, etc. etc., M. o B.—*Retrats d'infants*, «putti», grups de toreries i costums, B., M. o T. C.

BIBLIOGR.: «Bol. Soc. Esp. Excurs.», 1911, p. 125 i ss.,—Gustave Geffroi, *La Vie Artistique*, VII, 295-6. (París 1901).—Karl Woermann, *Historia del Arte*, VI, 675 i ss. (Madrid).—Alcahalí.—Ossorio.—*Materiales y Documentos de Arte Español*, IX (Barcelona, 1913).—*Ilustración Española y Americana*, 1889.—Mariano Benlliure y Gil, *La Anarquía en el Arte*, discurs de recepció en l'Acad. de St. Ferran.

Blay i Fàbregues, Miquel.—Nat a Olot en 1866. Deixeble de l'escola municipal de dibuix que dirigia a Olot el pintor Josep Berga i Boix. Als catorze anys entrà a treballar en els tallers olotins d'imatgeria religiosa anomenats «Arte Cristiano», els quals eren dirigits pels germans Vayreda, pintors. En 1888 guanyà per concurs una pensió per a l'estranger oferta per la Diputació de Girona; aleshores es trasladà a París, on entrà a l'Acad. Julian, a l'Acad. de Belles Arts i al taller de l'escultor Enric Chapu. En 1891, passà a Roma, on residí un any i mig. D'aquí se'n tornà a Olot, on romangué un any. D'Olot anà a Barcelona, i en 1894 tornà a París. A les darreries del 1906, després de la llarga residència a França, s'installà a Madrid. En 1909 féu un viatge a Buenos Aires. En aquest mateix any fou elegit per unanimitat acadèmic de St. Ferran, i en el següent fou nomenat professor d'escultura de l'Escola Superior de Belles Arts de Madrid. Recentment ha estat nomenat director de l'Escola d'Espanya a Roma, on resideix actualment.

Miquel Blay es manifestà aviat com una de les més pures valors escultòriques de la nostra terra, i aquesta importància cabdal no l'ha vist pas dis-

minuir des dels primers èxits. Es pot ben dir que el seu prestigi data de la concepció del grup *Els primers freds*, de quan l'escultor comptava tot just 26 anys.

L'art de Blay és molt unificat dintre la perfecció; avorreix l'habilitositat i els efectismes; no persegueix els èxits fàcils. El seu realisme té les millors virtuts dels escultors moderns francesos, tots ells realistes. Format a França, no és estrany que s'hagi contagiats el millor d'aquells artistes, ni que el seu art sigui afrancesat. Entre les seves virtuts, la robustesa, el panteig vital i la noblesa d'actituds, formes i composicions, són les principals.

L'art de Blay és particularment cristallitzable en la pedra marbre. Per això, comprenent-ho així, ell ha concebut la majoria de les seves obres per a ésser executades en marbre. Els seus nusos masculins o femenins seran difícilment superats per cap altre escultor. Blay és també un magnífic dibuixant. La seva obra és en sa major part concebuda per als salons i els museus; també una bona part és de caràcter monumental commemoratiu, per a ésser ostentada a l'aire lliure. Actualment Blay és un artista enormement considerat i universalment admirat i respectat. El seu talent serà i poderós li ha allunyat tota mena d'enemics.

OBRES: *St. Josep*, T. P., a una esgl. d'Alcoy. És una de les primeres obres de Blay.—*Els primers freds*, M., grup, Mus. Art Mod. de Barcelona i Plaça de Lorca, a Buenos Aires. D'aquesta obra Blay n'ha fet diverses rèpliques i n'ha reproduït fragments (1892).—*A l'Ideal*, M., grup, Mus. Art Mod. de Madrid (1897).—*Frederic de Ma-*

draço (1897).—*Pietat d' Iturbe i filla*, M., bustos, Col. Vda. Iturbe, Madrid (1899).—*Dones i flors*, M., grup (1899).—*Retrat del meu fill*, B.—*Son dolça*, M., retrat del seu fill adormit.—*Floreta boscana*, M., bust, Mus. Art Mod. Barcelona.—*Darrera de la illusió*.—*Nàïada*, M., cap.—*Descencís*, M., bust.—Medalla commemorativa de la darrera pedra del port de Bilbao.—*Medalla de la Fama*.—*Monument a Victor Chavarri*, B., a Portugaleta. El grup del Forjador i del Miner que figura en aquest monument es troba, de G., en el Mus. Art Mod. de Barcelona (1904).—*Monument al Dr. Frederic Rubio*, M. i B., Parc de l'Oest, Madrid (1904).—*Eclosió*, M., grup de tam. major que el nat., Mus. Art Mod Madrid (1908).—*La Boulette* (1908).—*Monument a Mariano Moreno*, M. i B., a Buenos Aires (1909).—*Monument a St. Francesc Solano*, a Santiago del Estero (Repúbl. Argentina).—*Dr. Sanmartin*, M., Passeig de Tragineros, Madrid.—*Dr. Pulido*, M.—*La Cançó Popular*, P., grup de tam. sup. al nat., en el balcó de l'Orfeó Català.—*Panteó de Silvestre Ochoa*, a Montevideo.—*Panteó de la família Errazu*, en el cementiri parisenc del P. Lachaise.—Estàtua jacent del mausoleu de la comtessa de la Vall de Canet, en la cripta del Castell de Sta. Florentina, de Canet.—*La Purificació*, al monument d'Alfons XII, a Madrid.—*Del meu poble*, cap de vell, Mus. Art Mod. Barcelona.—*Primavera*, M., bust, Mus. id. Barcelona.—*Remordiment*, B., estatueta, Mus. id.—*La Reial Audiència de Catalunya*, P., a. relleu en la façana del Palau de Justícia, de Barcelona.—*Les Virtuts Teològals*, monument al batlle Fuster, M., Camps Elisis, de Lleida.

BIBLIOGR.: Espasa.—«*Ilustr. Catal.*», 1904, p. 182.—«*Bol. S. Esp. Excurs.*», 1911, p. 267 i ss.—«*Rev. de Gerona*», 1893, p. 203 i ss.

Boher, Francesc.—Vilafranca de Conflent, 1781-† 1825. Autodidacta. R. de Saint Sauveur, intendent de la província, li facilità l'establiment a Perpinyà. Després féu l'aprenentatge a Montpeller. Es disposava a anar a estudiar a Roma quan esclatà la Revolució. Justament aleshores el comte d'Escatllar li encarregà l'ornamentació del

seu casal de Puigcerdà. De Puigcerdà se n'anà a Barcelona, on entrà a treballar a l'obra de Salvador Gurri, potser per acabar l'aprenentatge. En tornar, per mar, al Rosselló, el vaixell es veié obligat a derivar cap a Gènova per causa d'una tempesta. De Gènova Boher passà a Roma; poc després, des de Roma, tot captant, se n'anà a París, on no aconseguí pas obrir-se camí. Retornà a Perpinyà, on li fou encarregada la direcció d'una escola de dibuix. Esculpí el magnífic *Retaule dels Sants Abdon i Senén*, d'Arles de Tec. Féu molta imatgeria religiosa. Després deixà l'escultura per la pintura i escrigué algunes obres sobre l'art del dibuix. El museu de Perpinyà posseeix alguns dibuixos de Boher. Els seus deixebles li aixecaren un petit monument commemoratiu en la seva sepultura del cementiri de St. Martí, a Perpinyà.

Bonifaç i Massó, Francesc.— Valls, 1735 - † 1806. Deixeble del seu avi, escultor del mateix cognom. En 1771 fou nomenat acadèmic de mèrit de St. Ferran. Visqué gairebé sempre a Tarragona. Treballà d'imatger i deixà obres a Valls, Vilanova, Reus, Torredembarra, St. Martí de Maldà, Lleida, Tarragona i altres llocs. Germà de Lluís, amb el qual no col·laborà pas gaire. El seu art és barroc durant la primera part de la seva vida i neoclàssic durant la segona. No és pas un artista molt refinat, però és destre i sovint més aviat habilitós.

OBRES: Altars de St. Isidre, St. Roc i St. Pelegrí, en la Seu Nova de Lleida.—Altar major de Sarral, en col·laboració amb son germà i amb Isidre Espinal.—*Judit i Ester*, al camaril de la Misericòrdia, de Reus.

BIBLIOGR. : Ruiz i Porta.—C. Martinell, *La Seu Nova de Lleida*.

Borràs i Abella, Gabriel.—D'aquest notable esculptor no tenim altres notícies que la d'ésser valencià i la d'una de les seves obres.

OBRES : *Temptació de St. Antoni*, G., grup.

BIBLIOGR. : *Materiales y documentos de Arte Español*, VIII (1910), lám. 94.

Borrell i Nicolau, Joan. — Nat a Barcelona en 1888. Estudià a Llotja i en l'obra del Vallmitjana. Anà a París en 1909 i en 1913, però hi féu curtes estades. En 1917 anà a Madrid, on recentment ha instal·lat un taller sucursal del que té a la Bonanova. El seu art és per regla general sobri, euriàmic i robust : sembla inspirat en la bona escultura hellenística de Melos i Atenes. Sent més aviat la realització en bronze que en marbre o fusta; d'aquest darrer material gairebé no ha fet res. Es dedica particularment al retrat en bust, i també a l'escultura monumental. Reix més en els tamanyos mitjans que en els superiors i inferiors al natural. Els artistes que prefereix són Rodin, Meunier, Llimona, Clarà, i els grecs sobretot. Els joves esculptors Cuairan, Rebull i Viladomat són deixebles seus.

OBRES : *Mn. Jacint Verdaguer*, B., tam. sup. al nat., estàtua del monument al gran poeta que s'aixeca en la Granvia Diagonal.—*Allegories de la Poesia Mística*, la *Poesia Popular* i la *Poesia Epica* : tres estàtues de P., de tam. sup. al nat., que decoren el susdit monument.—*El bisbe Torres i Bages*, B., estàtua jacent, en el mausoleu d'aquest prelat, en la seu de Vic.—*Les hores*, sis està-

tues.—*Monument al compositor Garreta*, P., a St. Feliu de Guixols.—*Cap de dona*, B., Mus. Art Mod. Barcelona.—*Francesc Pujols*, B., bust, Mus. id.—*Cap femení*, M., Círcol Artístic.—Altres retrats, M. i B.

BIBLIOGR. : *Gazeta de les Arts*, Barcelona, 1925.

Bover, Francesc.—Sta. Maria de Corbera, 1769 - † Barcelona, 18.... En les dades que tenim sobre aquest artista hi ha una certa confusió. Algun autor l'anomena Ramon en lloc de Francesc; d'altra banda, les obres que hom li atribueix són de tan divers valor artístic que més aviat semblen obres de dos autors diferents : l'un molt sensible i destre i l'altre una nul·litat en tots conceptes. És, doncs, un autor que convindria estudiar d'aprop encara que en definitiva resultés un artista sense importància; perquè ultra l'interès d'aclarir l'enigma de la seva personalitat, podria ésser que de la investigació ens en pervinguessin altres esclariments importants: les obres bones atribuïdes equivocadament a un artista mediocre aleshores haurien d'ésser atorgades a un altre artista que avui potser desconeixem. F. Bover estudià en l'Escola de Nobles Arts, que sostenia la Junta de Comerç de Catalunya. Aquesta institució el pensionà després per tal que continués els estudis a Roma. En 1797 fou nomenat tinent director de la susdita escola. Sembla que després treballà en col·laboració amb un escultor força dolent, anomenat M. Oliver (1). En 1799 fou nomenat acadèmic de mèrit de

(1) En el vol. I d'aquest llibre parlem d'aquesta col·laboració, però erradament anomenem Josep a Francesc Bover.

St. Carles, l'acadèmia valenciana. Moriria vers els primers anys del segle XIX.

OBRES : Tant sols hipotèticament podem esmentar com a seves les obres que li han estat atribuïdes.—Dues de les quatre estàtues de marbre que representen *Els Continents*, en els fornículs del pati de Llotja. Ningú, però, no sap fixar exactament quines són aquestes dues estàtues. Les altres correspondrien al precitat Oliver. Però aquestes quatre obres són tan idèntiques d'estil, de sentiment, de factura i d'inèpcia, i d'altra banda aquesta inèpcia és tan oposada a la robustesa, a la força, al bon gust i a la magistral traça de les altres obres que hom atribueix a F. Bover, que es fa gairebé impossible d'atribuir les unes i les altres a aquest escultor.—*Dos gladiadors*, de tam. colos., G., dipòsit de l'Acadèmia de B. Arts al Mus. Art Mod. de Barcelona.—Hom cita també d'aquest escultor un relleu tramès des de Roma a l'Acad. St. Ferran en 1796; la qual cosa significaria que Francesc Bover hauria sollicitat l'ingrés en aquella corporació. ¿Seria tan fluixa la seva obra que merescués un refús? No sabem res més d'aquest relleu, el qual podria ésser que estigués amagatzemat en l'acadèmia madrilenya.

BIBLIOGR. : «Bol. Soc. Esp. Excurs.», 1919, p. 188.—Viñaza.—Luís Bordas, *Memoria acerca de la erección y progresos de la Junta de Comercio de Cataluña* (Barcelona, 1837), p. 33.—Montaner i Simon.—Elias de Molins.

Bover i Mas, Josep.—Mort a Barcelona en 1866. Degué estudiar en l'escola de la Junta de Comerç, de la qual fou professor. En 1829 fou nomenat acadèmic de St. Ferran. No coneixem la data en què aconseguí el nomenament d'acadèmic de les de Barcelona i València. Fou escultor honorari del Palau reial. En 1853 renuncià el professorat i el títol acadèmic. En 1856 estava establert a Cadis i s'anomenava escultor de S. M. Sembla que produí molt, no sols per a Barcelona, sinó, i potser amb més quantitat, per a les ciutats castellanes.

El seu estil és acadèmic, però de molta amplitud. És també un dels nostres escultors que mereix biografia detallada. La major part de la seva producció és en marbre. El seu *Gladiador ferit* és tan semblant als altres dos colossals gladiadors en peu que hom atribueix a F. Bover, que gairebé es pot afirmar que els tres són de Josep. De la paternitat del *Gladiador ferit* hi ha la prova a l'Acad. B. Arts de Barcelona : una lletra des de Cadis en la qual J. Bover demana un emmotllat del seu gladiador ferit, el qual aleshores era a l'Acadèmia.

OBRES : *St. Ferran i Sta. Clara* : dues estàtues en la catedral de Cadis.—*Fra Domingo de Silos Moreno*, també a Cadis.—*St. Lluís; St. Ferran* : en el palau de St. Elm, a Sevilla.—*Balmes, M.*, estàtua sedent, en el claustre de la Catedral de Vic (1853);—*Duc de Gandia; Marquès de Mina; Comte de Sta. Clara; Duc de Bailén; Marquès de Campo Sagrado; Baró de Meer* : sis bustos de tam. major que nat., T. C., els quals decoren l'àtic de la façana de la Capitania General de Barcelona.—*Jaume I i Fivaller, M.*, dues estàtues tam. colos. que decoren la façana de la Casa de la Ciutat, de Barcelona; totes dues esculpides a Roma, la qual cosa implica un probable pensionat o bossa de viatge, tal vegada atorgació de l'escola de la Junta de Comerç.—*Marquès de los Castillejos i Marquès del Duero* : bustos de tam. colos.; *General Lacy*, estàtua colos. Aquestes tres obres decoraven el Portal de Mar, de Barcelona.—*Gladiador vençut, G.*, tam. major que nat., Mus. Art Mod., de Barcelona.—*La Justícia dominant la Força*, grup encarregat per la Cambra de Comerç.—*Estàtua funerària*, cementiri de San Fernando (Cadis).—*General Concha, M.*, Madrid.—*Monument a Pere IV de Portugal*, Lisboa, Plaça del Rocio (només l'estàtua del rei).—En 1852 prengué part al concurs per a esculpir el grup heràldic que culmina la façana de la Casa de la Ciutat de Barcelona.—Urnes per a contenir les despulles reials portades de l'esgl. de St. Francesc, de Barcelona, a la capella de la Puríssima dels Claustres de la Catedral.

BIBLIOGR. : Elies de Molins. — Montaner i Simon. — «Bol. Soc. Esp. Excurs.», 1910, p. 190. — «Diario de Barcelona», anys 1850, 1852. — «El Ancora» (diari), anys 1852 i 1853.

Bru, Francesc. — València, 1733 - † 1863. Deixeble de Josep Vergara. Passà la joventut en una filatura de seda, i en fer-se conèixer com a escultor ja es trobava en l'adulthood. Fou tinent-director de l'Acad. St. Carles. En 1797 ascendí a director d'escultura. Fou també pintor a l'oli i al fresc, però sobressortí en l'escultura.

OBRES : *St. Mateu*, en una capella de la Seu de València. — *Les Quatre Virtuts*, estàtues, capella de St. Tomàs de Villanueva, en el convent del Socors. — *Creació de l'Ordre de Carles III*, relleu.

BIBLIOGR. : Alcahalí.

Cabanyeres. — Gairebé no se sap res d'aquest escultor. Veg. articles Travé i D. Campeny.

Cabré, Baldomer. — En començar la seva carrera d'escultor, la qual prometia d'ésser brillant, se n'anà a l'Amèrica; era a principis de l'actual centúria. Mai més no n'havem pogut saber res. Sembla que destinava la major part de les hores del dia a executar per compte d'altri obres alienes. Abans del seu viatge guanyà la tercera medalla en una de les exposicions nacionals de belles arts que es solen celebrar a Madrid cada tres o quatre anys.

OBRES : *Noi desnú*, G., Mus. Art Mod. de Barcelona.

Cairó i Sanchs, Llorenç. — És un escultor de dar-

raera hora, jove, molt destre en l'expressió dels volums i en la dicció dels traspassos. Les recerques que havem fet per obtenir notícies sobre la vida i obres de Cairó han resultat infructuoses. Sols sabem que exposà les seves obres en les Galeries Laietanes en el ple de l'agrupació «Conresadors de les Arts», l'any 1926.

OBRES: *Vila-Puig, G.*, cap-retrat.—*Desnù femení, G.*

Campeny i Estrany, Damià. — Mataró, 1771 - † Barcelona, 1855. Fill d'un baster, començà de guanyar-se la vida en aquest ofici. La seva vocació, però, era d'escultor, i així ho compregué el prevere mataroní Mn. Josep Conín, el qual aconseguí substraure Damià Campeny de l'ofici de baster i portar-lo d'aprenent a l'obra d'escultura que ocasionalment havia establert a Mataró l'escultor barceloní Salvador Gurri. Després es trasladà a Barcelona per tal de continuar treballant sota el mestratge de Gurri. També fou aprenent dels escultors Travé i Cabanyeres. Entrà en l'Escola de Nobles Arts, que sostenia la Junta de Comerç, probablement cap a l'any 1790; en 1792 hi guanyà el primer premi d'escultura. D'aquesta escola fou expulsat, segons sembla, per raó d'una intriga que tramaria el seu propi mestre Salvador Gurri, del qual se sap que estava gelós de Campeny. Aleshores Campeny ja se sentí fort per a treballar pel seu compte, i se n'anà a córrer món. A Lleida, a Montserrat i a Cervera trobà prou feina per poder viure i arreconar diners. Amb aquests estalvis s'establí a Barcelona. Tot això ho féu en tres anys

solament, perquè en 1795 el veiem guanyant amb molt d'esforç unes oposicions convocades per la Junta de Comerç per a la concessió d'una pensió a Roma. Mentre es tramitava l'atorgament del premi, Campeny anà a la cartoixa de Montalegre per tallar-hi una imatge de St. Bru. L'anada a Roma no s'escauria fins al 1797. En la ciutat papal es posà a les ordres d'un artista restaurador dels museus pontificis, Conti Barsani; al mateix temps assistia a una acadèmia particular; després, a la de Sant Lluc. En 1798 aconseguí medalla de primera classe en aquella prestigiosa acadèmia; això va facilitar-li l'entrada als tallers de restauració d'escultura del Vaticà, on aprengué de treballar el marbre. Des de l'any 1801 al 1803 trameté a la Junta de Comerç diverses obres esculpides per ell, i aquestes agradaren tant que li fou prorrogada la pensió fins a aquesta darrera data. A partir de 1802 havia, però, aconseguit de Carles IV, una altra pensió, la qual li fou obtinguda pel ministre plenipotenciari d'Espanya en la cort pontificia. Noves obres de marbre i de bronze trameses a la Junta de Comerç foren pretext per a sol·licitar una nova pròrroga de la pensió barcelonina, fins a l'any 1807, i immediatament, una altra fins a 1808. La invasió de la península pirinenca pels exèrcits de Napoleó impedí que els subsidis d'Espanya continuessin ajudant a Campeny. En 1815 el nostre escultor es repatrià, deixant a Roma grans i nombroses amistats entre el bo i millor de la societat romana, i molts admiradors: el gran Canova fou, particularment, amic íntim de Campeny. A l'any

següent li fou oferta la plaça de professor de l'Escola de Nobles Arts de Barcelona, i en 1819 fou nomenat director de la classe d'escultura d'aquesta institució. Durant el mateix any Campeny fou sol·licitat a Madrid, on hom li féu el més entusiasmada acolliment. El rei el nomenà escultor de cambra, i l'Acad. de St. Ferran el nomenà acadèmic de mèrit i li oferí una càtedra en la seva escola, càrrec que Campeny va refusar. En 1825 Campeny convingué amb la Junta de Comerç, de Barcelona, que aquesta li pagaria una pensió anual de 9,000 rals per a ell o la seva vídua a canvi de la cessió dels seus marbres titulats *Himeneu, Paris, Fe conjugal, Diana*, una altra *Diana* en b. relleu, els bustos *Talia* i *Geni del Capitoli* i dos gerros amb decoració de baixos relleus; alhora Campeny es comprometia a fer anualment una obra nova en guix i a executar en marbre algunes altres obres seves que encara no estaven en matèria definitiva ⁽¹⁾. En 1825, o 1827, fou nomenat tinent-director de l'Escola de Nobles Arts, i en 1840 li fou oferta la direcció general, que ell refusà. En transformar-se aquesta Escola de Nobles Arts en Escola Provincial de Belles Arts i en cessar la Junta de Comerç i néixer l'Acadèmia Provincial de Belles Arts, hom conservà a Campeny els drets adquirits i el nomenà acadèmic. Entretant Campeny havia estat nomenat acadèmic de les Acad. de St. Carles, de València (1820); St. Lluís, de Sa-

(1) Veg. Elias de Molins. Per a l'execució d'aquestes obres la Junta de Comerç es compromet a pagar-ne les despeses.

ragoça (1845); Ciències Naturals, de Barcelona, i de l'Acadèmia Lliure, de Roma, i membre de la Societat Econòmica d'Amics del País, de Barcelona. Foren deixebles seus, ultra algun pintor, els escultors Joaquim Abella, Manuel Vilar, Andreu Aleu, A. Bellver, Ramon Padró i Agustí Ferran⁽¹⁾.

Campeny fou un bon tallista en diverses matèries, però especialment sobressortí en el marbre. J. Balari diu que aquest escultor donà a conèixer pràcticament, a Llotja, el cànon de Policlet (les estàtues de Campeny no són pas dintre aquest cànon) i que gràcies a un anàlisi raonat féu que els seus contemporanis s'adonessin de les belleses parcials de les estàtues antigues. De l'art de Campeny ens havem ocupat extensament en el volum primer d'aquest llibre.

OBRES: *St. Bru* (1795), T. P., Cartoixa de Montalegre. Fou destruïda en 1835, en l'incendi revolucionari. — *Magenci ferit*, b. relleu perdut; *Israel en el desert*, G.: dues obres que en 1803 la Junta de Comerç trametia a l'Acad. St. Ferran. De la segona diu un acadèmic de St. Ferran que és còpia de Miquel Angel, ço que no és versemblant. — *Talia*, bust desaparegut. — *Retrat del general dels Jesuïtes*, bust, b. relleu, desaparegut. — Centre de taula amb allegories⁽²⁾, M. i pedres dures, encàrrec del ministre d'Espanya a Roma (1802). — *Pius VII*, M., bust, en les habitacions del Vaticà. — *Antoni i Cleopatra*, M., dos bustos, tam. colos. — *Verge del Pilar* (1844), M. — *Hèrcules* (1801), P.; còpia de l'Hèrcules Farnèsio, al jardí del Mus. d'Art Mod. de Barcelona. — *El Sant Sepulcre* (1816), misteri de

(1) D'A. Bellver no havem trobat rastre; d'Agustí Ferran, tampoc. Elies de Molins, de qui havem tret aquestes dades, es deu equivocar pel que fa a aquest darrer nom, el qual deu ésser August Ferran.

(2) Un Neptú d'aquest conjunt, en G., es troba al Mus. Balaguer, de Vilanova. La descripció d'aquesta obra es troba en Elies de Molins, I, 362.

la processó de Setmana Santa, T. P. i endrapada, al Gremi de Revenedors, de Barcelona.—*Pietat*, T. P.; és la Pietat que es troba als peus del Crist de Lepant a la seu de Barcelona; hi ha, però, autor que suposa aquesta Pietat obra d'Amadeu.—*St. Jaume*, F. P., capella de l'Hospital, de Mataró.—*St. Vicenç de Paül*, F. P., esgl. de St. Joan, de Mataró.—*Crist en Creu*, T. P., catedral de Tortosa (atrib.).—*Dos sants*, T. P., començats per Tomàs Padró, altar major de l'esgl. del convent de St. Francesc, de Reus (1829).—*Lucrècia* (1804), M.—*Diana i Acteon* (1804), M., b. relleu, tam. un xic menor que nat.; *Un geni*, M., bust; *Paris*, id. id.; *Gerro d'Hèrcules*, M., de 1'15 m. d'alçada; *Gerro de Baccus*, M., de 1'15 m. d'alçada; *Bacant*, M., bust; seria copiat d'un original antic. Aquestes vuit obres es troben a la Cambra de Comerç de Barcelona.—*La Clemència*, G., Acad. B. Arts, de Barcelona.—*Aquiles arrencant-se la sageta*, G.—*Almogàver vencedor d'un gal*, G., grup, tam. major que nat., Mus. Art Mod. de Barcelona.—*Gos masti*, G. (1838).—*La Humanitat* (1826), G., tam. menor que nat., abans en la Cambra de Comerç.—*Flora*, G., Mus. Art Mod. Barcelona.—*La Primavera*, G.—*Epaminondes ferit*, b. relleu, Acad. St. Ferran (1804)⁽¹⁾.—*Laocont*.—*Amor conjugal*⁽²⁾.—*El Sol i La Lluna*, dos caps colossals en l'Acad. St. Ferran.—*Urània*.—*Crist*, bust.—*Dolorosa*, bust.—*La Verge*.—*El Salvador*, G.; *Callirrohé*, G., b. relleu : aquestes dues obres existeixen a l'Acad. St. Ferran.—*Galceran Marquet*, estàtua de ferro que corona el monument a G. Marcet, en la Plaça de Medinaceli, a Barcelona (1850).—*Gos de ramat*, G., Acad. B. Arts, de Barcelona.—*L'afabilitat*.—*Font del Vell*, M. Existia en el Pla de les Comèdies; fou esculpida en col·laboració amb Gurri, Bosch i Ferrari (1816).—*Autoretrat*, tramès de Roma estant.—*Sisara en la tenda de Jael*, G., b. relleu, perdut⁽³⁾.—*Retaule de l'esgl. de Sta. Marta*, de Barcelona, F. P.—*Neptú*, per a una font pública d'Igualada, P., ampliació del Neptú que figurava en el

(1) Potser sigui el mateix que el *Magenci ferit*, esmentat abans.

(2) Probablement serà el mateix que l'*Himeneu*, ja esmentat, o que una introbable *Fe conjugal*; això si les tres denominacions no es refereixen a una sola obra.

(3) D'aquesta obra i de la *Diana caçadora*, o de la *Diana i Acteó*, sembla que hom féu emmotllats per a les Acad. de St. Ferran, St. Carles i St. Lluís.

centre de taula esmentat abans.—*Dejanira i el centaure Nesso*, T. C. i posteriorment P. (1).—*Mort d'Abel*, T. C. Segons Elias de Molins aquesta obra seria també realitzada en P. per l'escultor Abella, per a la Junta de Comerç.—*Viriat*, M., per a la susdita Junta.—*Venus i Cupidó*, Mus. Art Mod. de Barcelona.—*Muci Escèvola*, G., b. relleu, en l'Acad. St. Ferran.—Tres estàtues per a un monument que s'havia d'aixecar al Pla de la Boqueria per a solemnitzar l'entrada dels reis a Barcelona, en 1802, segons propòsit de la Junta de Comerç.—*Cleopatra*, estàtua, encàrrec de la Junta de Comerç per a fer parella amb la Lucrècia. — *Diana caçadora*, M., *La Fe conjugal; Himeneu*, M. (1808): tres estàtues per a la Junta de Comerç.—*Dos lleons*, tam. colos.—*Orfeu desesperat* (?), G., Mus. Art Mod. de Barcelona.—*Guerrier ferit ajassat*, G., Mus. Art Mod. de Barcelona.—*Sta. Anna i la Verge*, F. P., petit grup, en la secretaria del susdit museu.—*Vestal, Flora, Cap de jove hellènic*: tres bustos, M., Acad. B. Arts, Barcelona.—*Barcelona*, G., estàtua destinada a un monument que havia de commemorar l'entrada dels Reis Catòlics a Barcelona.—*Ceres, Cibeles, Minerva*: tres estatuetes de G., d'uns tres pams d'alt. Havien d'ésser foses en bronze, ensems que el Neptú del Mus. Bibl. Balaguer. Formaven part del ja esmentat centre de taula de l'ambaixador d'Espanya a Roma.—Grup allegòric, B., ofert a Godoy.—*Urània*, bocet, en l'Acad. St. Ferran.—*Jesucrist, La Verge, La Mare de Déu dels Dolors, El Salvador*: quatre bustos existents en l'Acad. St. Ferran.—*Baccus i Silèn*, G., Mus. Art Mod. de Barcelona.

Campeny seria també el projectista de la decoració escultòrica dels Porxos de Xifré, segons llegim en Conrad Roure, decoració que executarien R. Padró, Talarn i algun altre escultor inferior. Diu Elias de Molins que Campeny treballà molt per a l'Amèrica. Pirozzini assegura que Roma, Venècia, París i Viena conserven importants obres seves. Els Padró heredaren de Campeny una gran collecció de bocets en T. C., obres de molt valor artístic i sobretot iconogràfic; aquests bocets poden servir per a l'aclariment d'alguns punts obscurs en la carrera de l'insigne escultor, per a la rectificació d'alguns possibles errors en l'aparent embolic Campeny-Bover i sobre-

(1) Sobre aquesta obra veg. l'article sobre l'escultor Joaquim Abella.

tot per a deixar definitivament establerta l'obra de D. Campeny.

BIBLIOGR. : Elias de Molins, I.—«Bol. Soc. Esp. Excurs.», 1910, p. 26 i ss., 159, 179 i ss.—J. Balari, «Estudis històrics», any VIII, vol. II, p. 338 i ss.—Anònim, *Una obra de D. Campeny (El Sant Enterrament, del Gremi de Revenedors)*, «Diario de Barcelona», 21 set. i 18 oct. 1850.—Miquel i Badia, *El Arte en España*, 283 i ss.—J. Pirozzini, *Campeny, su vida y sus obras (Estudio crítico biográfico, etc.)*, Barcelona, 1883.—Josep Arau, Memòria necrològica llegida en l'Acad. de Ciències de Barcelona en 15 nov. 1857.—Conrat Roure, *Recuerdos de mi larga vida*, Barcelona, 1924, p. 51, 52 i 275.—Damià Campeny, «Diari de Mataró», 2 abril 1928.—Veg. també els capítols I i II del vol. I d'aquest llibre.

Campeny i Santamaria, Josep.—Igalada, 1860 o 1865 - † Barcelona, 1918. Estudià a Llotja i després a París. No tenia cap mena de parentiu amb Damià Campeny. En 1911 fou nomenat professor d'escultura de Llotja. No fou un home molt refinat ni cultivat; per això quan l'Ajuntament de Barcelona li encarregà temes decoratius per a fonts de veïnat no se li acudí altra cosa que aquells trinxeraires que, encara avui, delaten en bronze un escultor quelcom barroer. Claudi Mimó fou deixeble seu.

OBRES : *Panteó de la família Llibre*, M., Cementiri Nou de Barcelona.—*Estàtua* de 4 m. d'altura, per a un panteó destinat a Amèrica.—*Panteó d'A. García*, a Hellín (Albacete).—*Prometeu, El Fill pròdig* (1879), *Pòpulo, Pro Patria* : quatre estàtues de G.—*Nicomedes Pastor Díaz*, B., per al monument de Vivero (Lugo).—*General Lasarte*, a Iquique (Perú).—*Primer Misteri de Dolor*, per a la muntanya de Montserrat.—*A mort!*, Mus. Art Mod. de Madrid.—*Isard atacat per l'àliga*, B., Mus. Art Mod., Barcelona.—*La Formiga*, id.—*Manola*, bust.—*Dos xicots, Minerva que detura el Geni, La Mort que aterra la Joventut*,

Allegoria de Cervantes, Mireia, Darrera hora: set obres en T. C.—*Jugant al pas*, G. grup (1911).—*Manuel de Cabanyes*.—*Lluita d'un indi amb un tigre*.—*In extremis*, grup, Mus. Art Mod. de Barcelona.—*Lluita d'un tigre i un cocodril*, G. (1911).—*Cèrvol i gos*, T. C.—*Músic ambulant*.

BIBLIOGR.: «Bol. de la Soc. Esp. de Excurs.», 1911, p. 116.—Opisso.—Setmanari «La Tomasa» (Barcelona), 7 juny 1892.

Capuz, Gaietà.—Nat a Godella (València) en 1838. Fou deixeble de l'Escola de l'Acad. St. Carles. Va deixar poc rastre, i si en va deixar no hem sabut trobar-lo. Esculpí particularment imatgeria religiosa.

OBRES: *Liñán*, bust (1858), G.—*Crist en camí del Calvari*, F. P., per al poble de Petrer.—*Crist en creu*, vori.—*St. Vicenç Ferrer*, col. Vicenç González.—*Nois*, en el camaril de l'esgl. dels Desemparats, de València.—*Verge dels Desemparats*, col. Josep Campo.—Altar i oratori, al Seminari de València.

Capuz i Manzano, Josep.—Nat a València. És un dels artistes més ben dotats del temps modern. El seu art es col·loca en primer rengle entre els millors de la nostra terra i de fora. El seu sentiment de la corporeïtat és fort i profund, i es manifesta amb una màxima distinció, sense abusar mai de la seva facilitat ni dels efectismes escultòrics. S'ha dedicat a l'escultura monumental, però ha produït també obres exquisides per al colleccionisme.

Estudià primerament amb el seu pare Antoni, després en l'Acad. de St. Carles, i més tard en l'Acad. de St. Ferran. L'Estat el pensionà per a

continuar els seus estudis en l'Acad. d'Espanya a Roma. En acabar els estudis es traslladà a París, i per fi s'instal·là a Madrid, on té avui el seu taller. Actualment és professor de modelat en l'Escola d'Arts i Oficis, de Madrid. Recentment ha estat nomenat acadèmic de St. Ferran. Sovint és designat per a formar part de jurats de concursos i exposicions.

El mateix ens fa saber que l'escultura egípcia i la de l'Hindostan l'han impressionat més que cap altra. Treballa preferentment per fondre en bronze, o bé la fusta tallada sense policromar. En aquest darrer material excel·leix de faisó tan sols comparable amb l'art extremo-oriental de tallar la fusta: els traspessos hi són d'una gran dolçor, que accentua l'expressió plàstica. Les influències orientals es manifesten de manera insistent, i més aviat superficial, en les seves obres primeres, on hom constata un propòsit de reestilització dintre els prejudicis i cànons d'aquelles arts exòtiques; la qual cosa dóna a les dites obres del començament un aire afectat i decoratiu que està molt per sota del que després emprendreà l'artista. Les obres posteriors són més àmplies de concepció i estan estilitzades segons una idea de simplificació i d'atenuament de les arestes. Però el sentit de la forma hi és tan ben desenrotllat des d'aquest punt de partida, que l'escultura de Josep Capuz és una de les més harmòniques, elegants i eurítmiques que es donen en la fecunda Europa d'avui. I per damunt de tot, l'art de Josep Capuz delecta i convenç per raó de la seva pode-

rosa comprensió i dicció dels volums. El seu sentiment, la seva concepció de l'escultura s'assemblen al sentiment i concepció escultòrics de Pau Gargallo. El lector podrà constatar-ho en comparar les dues obres d'aquests dos gran escultors que hem reproduït en el primer volum del present llibre amb aquesta intenció comparativa.

OBRES: *Monument al Dr. Moliner*, a València. — *Monument a Pepi Benlliure*, també a València. — *Monument al pintor Sorolla*, a Sevilla. — *Monument a Villamartin*, a Cartagena. — *Monument a l'arquebisbe Lago*, per a la biblioteca de la Universitat de St. Jaume de Galícia. — *Minerva*, tam. major que nat., per al coronament del nou Círcol Artístic de Madrid. — *Allegoria*, M., gran fris per a la façana del mateix edifici. — *Pietat*, P., grup destinat a un monument funerari del Cementiri de Madrid. — *Paolo e Francesca*, grup. — *Vot*, cap de dona F. — *Retrat d'Alfons XII*, F. — *Les filles del marquès d'Urquijo*, B., quatre retrats. — *Marquesa de Balarque*, B., daurat al foc, retrat. — *Marquesa de Triano*, M., bust retrat. — *La filla de la marquesa de Parcent*, B., bust retrat. — *La Filla de la marquesa d'Argüero*, bust retrat. — *El fill del pintor Sorolla*, B., bust retrat. — *Elena Sorolla*, M., bust retrat. — *Allegoria*, B., estatueta; *Mare*, M., grup de tam. major que nat. fins a mig cos: dues obres en el Mus. d'Art Mod. de Madrid. Altres obres al Mus. de València i al del Luxemburg, de París.

Carbonell i Huguet, Pere.—Nat a Sarrià (Barcelona) en 1854. Deixeble de Llotja. Fou després professor d'escultura de la mateixa escola. Fou acadèmic numerari de l'Acadèmia de B. Arts. Es distingí en l'escultura monumental, la qual tractà amb amplitud.

OBRES: *Mausoleu de Colom*, en la catedral de Santo Domingo (Antilles). — *Catalunya*, P., estàtua de tam. major que nat., en el monument de Colom, a Barcelona. — *Lluís Vives*, M. tam. major que nat., en la façana de la

Biblioteca Nacional, de Madrid. — *Angelus*. M. — *La Fe*, M., per a una sepultura en el Comentiri Nou, de Barcelona. — *Sta. Isabel*, *St. Francesc*: dues estàtues de pedra, en la façana de la catedral de Barcelona. — *Les Corts Catalanes*, *Arribada de Colom a Barcelona*, *Concessió del privilegi «Recognoverunt Proceres»*: tres a. relleus de P. per a la façana del Palau de Justícia, de Barcelona. — *Jaume Fabrer*, B., tam. major que nat., al Saló de Sant Joan, de Barcelona. — *Allegories*, P., estàtues que decoren les torres de l'Arc del Triomf del Saló de St. Joan.

BIBLIOGR.: «*Il·lustració Catalana*», 1904.—Espana.

Carcassó i Font, Josep.—Nat a Barcelona en 1851. Deixeble dels germans Vallmitjana. Artista de grans qualitats, es perdé per la seva manca de caràcter. Morí en la major misèria, demanant caritat.

OBRES: *Castella*, P., estàtua sedent, tam. major que nat., per al monument a Colom, de Barcelona.—*El Telèfon*.—*Berenguer I*.—*Enyorança*, G., estàtua sedent, Mus. Art Mod., de Barcelona.—*David*.—*Italià*, *Italiana*, «*Majo*», *Modista*: quatre bustos.

Cardona i Turró, Josep.—Barcelona, 1878 - † Mojà, 1923. Fou deixeble de M. Fuxà. Als vint anys anà a estudiar a París, on estigué alguns anys. Prengué part en diverses exposicions. Es dedicà preferentment a esculpir estatuetes de T. C. i per a fondre en B.; a l'escultura costumística i sobretot als retrats. Les seves estatuetes amida-ven entre 40 i 60 cm. També féu nombrosa escultura de bibelots per a ésser fosos en bronze. A finals de l'any 1909 anà a l'Argentina, on li foren encarregades diverses escultures per a les festes del Centenari de la Independència. Allà féu també uns quants retrats i algun mausoleu.

L'art de Josep Cardona era fugat i elegant com el del rus Trubetzky, escultor que influí força damunt d'ell.

OBRES : *Monument al general Sanmartin*, B. i granet, en la ciutat de Buenos Aires.—*Monument al general Pedertera*, B. i granet, a Villa Mercedes (San Luís).—*Mausoleu Marcos Avellaneda*, M. i B., a Buenos Aires.—*Monument al Dr. Andreu Llobet*, B., pati de l'hospital de Corrientes.—*Sarmiento*, B., bust, Col·legi Nacional, de Corrientes.—*Pentinant-se*, B., estatueta, Mus. Art Mod. Barcelona.—*Ouvrier, Chiffonnier*, dues estatuetes de B.—*En tornar del treball*, B., grup.—*La senyoreta M. Parade*, estatueta.—Nombrosos retrats, estatuetes i altres figures de bronze escampades per Barcelona, París i ciutats d'Amèrica.—*La senyora Vda. de Cardona* posseeix uns 60 models d'estatuetes retrats de personalitats literàries i artístiques.

BIBLIOGR. : «*Il·lustració Catalana*», 1904.

Casanovas i Roy, Enric.—Nat a Barcelona en 1882. Estudià a Llotja, i després, durant dos anys, al taller de Josep Llimona. En eixir d'aquest taller se n'anà a París, on romangué durant dotze anys; en aquest període féu viatges d'estudi a Brusselles, Anvers i Londres. Començà a treballar sota la influència de Trubetzky, Rosso i altres escultors realistes, i vers l'any 1909 féu l'entrada a la Societé Nationale amb obres d'aquesta tendència. En 1912 entrà al «Salon d'Automne», iniciant aleshores una nova tendència, la tendència arcaïtzant hellènica d'A. Maillol, que influïda pels grecs pisistràtides es posà de moda a París, des d'on irradià a tot el món. Aquesta reestilització arcaïtzant, més o menys atenuada, encara perdura en l'art de Casanovas. Cap a l'any 1909 es repatrià

i s'installà a Horta, on té des d'aleshores el seu taller. En 1919, l'Ajuntament de Barcelona li dedicà una sala d'honor en l'Exposició Municipal de Primavera.

L'estètica d'Enric Casanovas es defineix explícitament amb els mots : plenitud i gràcia. El nostre escultor entén per plenitud la robustesa de la bona escultura, el sentiment de vida pantejant. Aquest programa tan concís però tan considerable, és aconseguit per Casanovas : les seves figures, particularment les femenines, són la plasmació de la donzella sana, serena, assenyada i optimista. Fidel a la simplificació de les formes, que és la característica més immediatament colpidora de l'escultura hel·lènica del segle VI a. de J.C., Casanovas esborra o atenua molts accents de les anatomies que esculpeix, però cura que aquesta simplificació no empobreixi la forma. Així, molt matisats, molt lleus, tots els accidents formals del cos humà són palesos o insinuats en les seves estàtues, particularment en les mitges estàtues, tallades prop del genoll. També ha sabut conservar en aquesta perdurable escultura arcaïtzant la robustesa i vida que en els escultors prefidiencs ens emociona tan fortament i que els atorga valor escultòrica gairebé tan forta com la dels mateixos fidiencs.

Casanovas no ha tractat gaire el cos masculí, potser gens els cossos de gent vella i molt poc les formes infantils, en les quals no reïx pas com les formes púbères. En l'escultura dels cabells i dels ropatges l'estilització és a voltes exagerada;

en els ropatges arriba fins a perjudicar l'obra.

L'escultura de Casanovas és feta principalment per a col·leccions i jardineria. També ha fet molts retrats en bust. El material que prefereix és la pedra de Girona; després, el bronze i el marbre.

OBRES : *Pomona*, M. (1915), jardí de casa del Sr. Barris, a Barcelona.—*Estàtua*, P., per a un jardí, tam. major que nat.—*Monument a Monturiol*, M. i P., Figueres (1916).—*Monument al Dr. Benaprès*, a Sitges (1917).—*Estatueta femenina*, M., col. Plandiura.—Diversos caps de dona, M. i P., col. Plandiura.—*Estàtua femenina vestida*, M., per a l'entrada de la casa Plandiura.—*Nausica*, i diversos caps femenins, M. i P., al jardí del Sr. Escobet, a Calonge.—*La Joventut i l'Amor*, b. relleu per a una font (1920).—*Nu de noia*, P., fins als genolls, i dos caps femenins, B.: les tres obres al Mus. Art Mod. Barcelona.—*Grup allegòric*, P., per a la Plaça de Catalunya, de Barcelona.—Quatre estàtues allegòriques, T. C., de tam. major que nat., per a decorar la balustrada superior d'una casa de lloguer en el carrer de les Corts Catalanes, de Barcelona.

BIBLIOGR. : José M.ª Junoy, *Arte y Artistas*, Barcelona, «L'Avenç», 1912.—Manuel Abril, *Enrique Casanovas*, Edicions «Estrella», Madrid, 1916.—Josep Pla, *Enric Casanovas*, Edicions «La Revista», Barcelona, 1917.—«Gazeta de les Arts», Barcelona, 1925.—Vegeu també el vol. I d'aquesta obra.

Castellanas i Escolà, Miquel.—Nat a Gràcia (Barcelona), 1849 - † Barcelona, 1924.—Aprengué el dibuix a Llotja i l'escultura amb Jeroni Sunyol. Als 18 anys ja es posà a treballar d'escultor pel seu compte; obrí un obrador d'escultura a Barcelona, el qual no deuria anar gaire bé perquè aviat l'artista va tancar-lo. Aleshores anà a continuar els estudis a Roma. Sembla que a Roma el que més va atreure el seu gust i la seva atenció fou l'art grec i Fra Angèlic. Després d'una relativa-

ment llarga estada a la ciutat papal, en sortí per a visitar els museus d'altres ciutats italianes, els de França i els d'Espanya : aquesta expatriació li prengué set anys. En arribar a Barcelona obrí el taller anomenat «La Milagrosa», que avui encara treballa.

Aquest escultor fou certament un dels millors santers barcelonins, superior gairebé sempre a les seves obres, les quals rebaixa amb actituds i expressions carrinclones i amb una policromia efemenida. Rares vegades Castellanas vol abstenir-se de donar a les seves imatges tot allò que contribueix a l'afectació de misticisme plebeu tan estimada per la seva clientela. En el vol. I d'aquest llibre parlem extensament del medi on florí el talent de Castellanas ⁽¹⁾.

La majoria de les seves obres foren emmotllades en una pasta que ell anomenava «fibrón».

OBRES : *Verge jacent*, *Jesús infant portant una creueta rústica*, *Calvari*, *St. Antoni Abat*, *St. Antoni de Pàdua*, *St. Joan Evangelista*, etc. Aquestes imatges són produïdes a l'engròs. Per tant no hi ha manera d'indicar el lloc on es troben; n'hi ha arreu : a les esglésies barcelonines de les Saleses, de St. Josep i del Pi, a la del Monestir de Montserrat, en nombroses esglésies de Catalunya, Espanya, Amèrica llatina i Filipines. Hom li atribueix la *Verge de la Mercè*, B., tam. colos., que corona la cúpula de l'esgl. de la Mercè, de Barcelona, però aquesta obra ha estat també adjudicada, amb més versemblança, a un altre escultor que trobarem més endavant. Actualment el fill de l'escultor, Alfred, segueix reproduint el vast repertori d'imatges que llegà M. Castellanas.

(1) En la llegenda de l'admirable *Verge jacent*, que reproduïm al dit I vol., donem per nom d'autor Alfred Castellanas en lloc de Manuel Castellanas.

BIBLIOGR. : Catàleg il·lustrat de «La Milagrosa».

Clarà i Ayats, Joan.—Nat a Olot en 1875. Aprenqué l'escultura amb son germà Josep, a Tolosa, i després col·laborà amb ell durant molts anys a París. S'ha especialitzat en l'escultura petita de bibeloteria per a fondre en bronze. Els temes principals són els infants vestits. Es difícil, si no impossible, de dir quines i quantes són aquestes obres, i on es troben, perquè durant molts anys probablement hom seguirà fent-ne reedicions, i també perquè moltes d'aquestes gracioses i hàbils escultures no duen signatura.

Clarà i Ayats, Josep.—Nat a Olot en 1878. Estudià el dibuix en les classes nocturnes del pintor Josep Berga i Boix, a Olot. En 1897 anà a Tolosa a continuar els estudis en l'Escola de Belles Arts, on guanyà tots els concursos de dibuix i escultura. En 1900 es trasladà a París, i continuà els estudis en la dita escola, després de rebre algunes lliçons d'August Rodin. En l'Escola de B. Arts de París Clarà fou deixeble de Barrias. Cap al 1904 anà a Londres, on conegué els marbres grecs del British Museum, els quals l'impressionaren tant que mai més no els ha oblidat i han estat els seus constants inspiradors. Vers 1906 visità els museus italians acompanyat de son germà Joan. En 1925 fou nomenat acadèmic de St. Ferran.

Es pot dir que l'escultura de Josep Clarà oscil·la entre la fidiència i la rodiniana, segurament les que ell més estima. El moment més feliç de Clarà

sembla ésser el que s'enclou en els primers quinze anys del segle. El seu estil, ample, carnós i robust (rodinisme), tendeix a un noble realisme desinteressat i impassible (hellenisme), el qual sovint arriba a la imitació de l'escultura hellènica i hellenística. Ara darrerament, després d'una dotzena d'anys d'estancament, Clarà torna a donar un pas que sembla decisiu i que li permet de produir les obres més belles i fermes, i més personals. Abandonant les esmentades influències, s'ha decantat amb tacte i eclecticisme a concebre i estilitzar un xic a la manera arcaica, bo i simplificant les formes, i alhora accentuant-les, per manera que cap accident extra-escultòric no desvirtuï la moderna concepció escultòrica, que és de menyspreu del verisme estricte i d'estimació de les pures valors voluministes.

OBRES: *Crist en la columna*, G. (1904).—*La Deessa*, M. i G., tam. major que nat., Mus. Art Mod. Barcelona.—*La Voluntat*, B., cap masculí.—*Juventut*, M. cap femení.—*El Ritme*, B., estatueta-grup, Mus. de Madrid i Barcelona.—*El Turment*, G., Mus. Art Mod. Barcelona.—*Simon de Montfort*, G., relleu, en el Mus. d'Olot.—*Cap de nen*, M.—*Cap de noia*, B.—*Cap d'infant*, B.—*Cap de donzella*, M.—*Caps de dona*, G., M. o T. C. (models diferents).—*Albert Carré, Fèrandy, Cecilia Sorel, Worms, Le Bargy, George Beer, Eugeni d'Ors, Coquelin Cadet*, bustos.—*El Crepuscle i L'Alba*, M., tam. major que nat.—*El Somris*, M., bust.—*Monument a Joan Sallarès*, a Sabadell.—*Sònia*, M., cap.—*La Serenitat*, M., estàtua sedent per a un mausoleu.—*Maternitat*, B., estatueta.—*Extasi*, G. (1903), Mus. Prov. Girona.—*La Dansarina*, o *Cortisana*, B., estatueta, Mus. Art Mod. Barcelona i del Luxemburg, París.—*Estàtua atlegòrica*, per al monument a Alfons XII a Madrid.

BIBLIOGR.: Arsène Alexandre, article en el diari parisenc «Le Figaro», 1913.—S. D. Rault, article en la re-

vista *Art et Decoration*, París, juny 1913 i abril 1914.—José M.ª Junoy, *Arte y Artistas*, Barcelona, «L'Avenç», 1912.—*L'Art Décoratif* (rev.), París, agost, 1913.—*Vell i Nou* (rev.), Barcelona, 1 agost 1915.—«Gazeta de les Arts», Barcelona, 1924, 1925.—José Francés, *José Clará*, Madrid, 1920 (Biblioteca Estrella).—Amadeu Vives, *José Clará*, article en el diari barceloní «El Liberal», 1921.—*Die Kunst* (rev.), Munic, 1910.—José Francés, articles en la rev. *La Esfera*, Madrid, 1918, 1921.—Pompeu Gener, article en la rev. «Mercurio», Nova Orleans, agost 1913.—José Pijoan, *Historia del Arte*, III (Barcelona, 1915).—José Clará y Ayats i José Francés, *Real Academia de B. A. de San Fernando; Discurso y contestación en el acto de su recepción pública el día 13 de Dbre. 1925*, Madrid, Calpe, 1925.—*Enciclopedia Espasa*.—Romà Jori, *Josep Clará*, Edicions de «La Revista», Barcelona.

Clarasó i Dandí, Enric.—Nat a St. Feliu de Castellar en 1857. Deixeble de Joan Roig i Soler i de Llotja. Als 15 anys féu gratuïtament els bustos de la gent del veïnat per tal d'estudiar del natural. Als 25 començà de tenir encàrrecs i en conseqüència obrí taller en uns baixos del carrer de les Corts Catalanes. Treballà en l'obra de l'Exposició Universal de 1888; aleshores obrava més escultura decorativa que altra cosa. Després de l'exposició Clarasó abandonà un xic l'escultura decorativa i treballà en la de caràcter funerari i monumental, en retrats i en l'escultura de colleccionisme. Féu un viatge d'estudi a París, probablement després de 1888, i estudià en el taller de Chapu. Retornà de París en 1890. Clarasó afecciona sobretot el marbre. Ha treballat molt: ell calcula que ja porta esculpides més de 4.000 obres. Els escultors preferits per Clarasó són : Rodin, Bartholomé, Meunier, Carpeaux, Dalou, Moreau, Mercier, Frémiet

i Chapu. L'escultor Claudi Mimó és deixeble seu.

OBRES: *Crist en creu*, F., convent de Carmelitanes, de Les Corts.—*Sta. Escolàstica*, T. P., monestir de Montserrat.—*Jesús i els infants*, M., a Colòmbia.—*L'Esperit Sant i un àngel*, M. i B., grup destinat a fer la il·luminació del Crist de la parr. de Betlem.—*La Verge de Montserrat*, F., a Larraix (Africa).—*La Verge del Drac*, P., a l'ermita de St. Llorenç del Munt.—*La Puríssima*, F., a Loyola.—*St. Lluís*, F., a Loyola.—*St. Alonso Rodríguez*, F., a Burgos.—*Suggestió*, T. C., Mus. Art Mod. Barcelona.—*Flors, Mística, Pax, Unció, Bon dia, Flor Espiritual, Castigada, Principi i fi*: vuit bustos de M.—*El meu noi, Nena Fabra, Antoni Serra, Grup dels nens Bertran, Grup dels nens Felíu, Joan Godó*: set obres en M.; les figures són tallades fins al bust.—*Lluís Rigalt*, M., bust, a la façana del Mus. de la Ciutadella.—*Josep Milà*, B., bust.—*Venus, Perdó, Marinada, Anima Blanca, Ocell de pas, Lliri, Onada, Ferit, Gavina, Meditació*: deu estàtues de M.—*La Torna i Pensativa*, dues estàtues de B.—*Segadora, Flor de garba, Adéu, Abandonada*: quatre estàtues de F.—*Eva*, M., en el Mus. d'Art Mod. Barcelona.—*Baturro*, G., Mus. de Saragossa.—*Pregària*, G., Mus. de Vilanova.—*La Fe i La Pàtria*: dos marbres per a la seu de Barcelona.—*Forjador Català*, B., Cau Ferrat, de Sitges.—*Treball i Comerç*, M., grup, façana del «Crédito Mutuo» de Barcelona.—*Justícia*, P., façana del Palau de Justícia, de Barcelona.—*Monument a Jaume I*, a Palma, B.—*Memento homo*, M., cementiris de Saragossa i Barcelona.—*Pregària, La Fe, Resurrecció, Dolor, Anima*: sis estàtues de M., als cementiris de Barcelona.—*Ascensió del Crist i Davallament de la Creu*: dos relleus funeraris, de M., a Barcelona.—*Sola*, M., cementiri de Vilassar de Mar.—*Deixant la terra; i El Temps*: dues estàtues de M., cementiri de Saragossa.—*Creu monumental*, M., F. i P., cementiri de Saragossa.—*Lleó heràldic*, P., façana de la casa del fotògraf Napoleon, de Barcelona.—*Llar de foc*, per al cafè Lyon d'Or, de Barcelona.

Claret i Vallès, Joaquim.—Nat a Camprodon en 1879. Se li desvetllà l'amor a les belles arts en veure pintar els artistes E. Galwey i D. Baixeres. Als 13 anys aconseguí d'anar a aprendre el dibuix

a l'escola de Josep Berga i Boix, d'Olot. Aquests estudis elementals duren dos anys. Als 15 anys es traslladà a Barcelona, i per espai d'un any cursà dibuix a Llotja. Tot seguit es posà d'aprenent al taller de l'escultor Carbonell, però com que sentia més fervor per la pintura que per l'escultura, també treballà al taller dels escenògrafs Brunet i Pous. Als 21 anys Claret se n'anà a París. Allà passà dos anys d'esforços negatius, molt dolorosos; per tal de poder viure hi exercí diversos oficis, entre ells el de picapedrer-escultor i el d'emmotllador. Aquestes feines varen posar-lo en contacte amb Arístides Maillol: un nebot de l'escultor rossellonès el féu entrar al taller d'aquell, a París, per tal d'ajudar-lo en la mecànica de l'ofici. Entretant Claret, que no havia encara desistit de practicar la pintura, en vista de les dificultats que trobà per a guanyar-s'hi la vida, prengué la resolució d'abandonar la pintura per l'escultura. Des d'aleshores Maillol fou l'únic mestre escultor que ha tingut Claret. Durant els anys 1901 i 1902 el nostre escultor alternà el treball i l'estudi al taller Maillol amb els estudis a l'Acadèmia Ranson, on Maillol ensenyava l'escultura. Els progressos de Claret foren tan ràpids que en l'absència de Maillol ell fou encarregat de regir la classe d'escultura d'aquella renomada acadèmia. En 1903 Claret començà de treballar pel seu compte: llogà un taller en el carrer de Ntre. Dame des Champs, en una casa on hi havien els tallers, entre altres, de Manuel Hugué i d'Enric Casanoves. Aleshores alternà durant pocs

anys el treball del seu taller propi amb el del de Maillol. Cap al 1904 signà un contracte per a tota la vida amb l'antiquari, crític i colleccionista austríac Meyer Riefstahl; però la guerra gran es troncà per a sempre els beneficis d'aquell contracte. Després Claret signà un altre contracte, per a tres anys, amb el marxant Bernheim.

Claret es reconeix influït pels grecs, els quals són els artistes que prefereix. En segon lloc s'interessava per l'escultura egípcia i l'assíria. No ama l'escultura romana. Ha tingut alguns deixebles en el nou i definitiu taller que establí a St. Germain-en-Laye. Entre els principals d'aquests deixebles conta la primera estrella de dansa de l'Opera Còmica, de París, Sònia Pavlov, i el fill del celebrat pintor costumista alemany Defregger. La major part de l'obra escultòrica de J. Claret és de petit tamany i de terra cuita. La primera matèria li és proporcionada per l'argila d'aquella comarca francesa; després d'esculpida a St. Germain aquesta argila és duta a cuire a París. Ha exposat en tots els salons de París.

OBRES : *Mausoleu Paul Jamot*, M., cementiri Montparnasse.—*Allegoria de Claudi Monet*, M., a la col·lecció de pintura d'aquest mestre que posseeix a París el Sr. Canone.—*Relleu commemoratiu del Rvd. Besse*, fundador dels cors de St. Germain, P., b. relleu, a St. Germain.—*Venus*, M., estatueta, al taller de l'artista.—Ultra les nombroses estatuetes de T. C., Claret ha fet quantiosa escultura de pedra aplicada a l'arquitectura. Aquesta escultura sol ésser produïda en col·laboració amb el pintor Maurici Denis.—Aquest i l'arquitecte Auguste Péret són els col·laboradors de Claret en el mausoleu Jamot.

BIBLIOGR. : «D'ací d'allà», desembre 1925.—A França, a Anglaterra i a Alemanya és nombrosa la bibliografia

de Claret en diaris i revistes d'art, però l'artista (que ens proporciona aquestes dades), no n'ha conservat cap indicació i per tant ens fóra difícil de relacionar-la.

Cloostermans i Buiza, Josep.—París, 1783-†Alcora (Castelló de la Plana), 1836.—Fill del cèlebre Pere Cloostermans que fou director de la fàbrica de ceràmica d'Alcora. Per bé que de família francesa i nat a França, potser calgui considerar català aquest escultor perquè quan els seus pares vingueren a Alcora ell només comptava quatre anys, aprengué en l'escola de l'Acad. de St. Carles, de la qual arribà a ésser director d'escultura, visqué i treballà sempre a València i per a València, i morí en terra valenciana. Durant les guerres napoleòniques tota la família Cloostermans fou perseguida i hagué de fugir. Uns autors diuen si hagué d'emigrar, altres si tan sols hagué de refugiar-se a Barcelona. El cert és que la seva absència d'Alcora durà des de 1795 fins a 1798. En 1808 fou nomenat acadèmic de Sant Carles.

OBRES: *Passatge bíblic*, G., b. relleu (1808); fou l'obra de recepció a l'Acad. St. Carles.—*L'Assumpta*, grup.—*Jesús mort i adorat pels àngels*, M., sepulcre en la Col·legial de Xàtiva.—*Pietat*, esgl. d'Aldaia, obra que abans hom atribuïa a l'escultor setcentista Vergara.—*El Sant Sepulcre*, a la Col·legial de Xàtiva.—D'altres obres de Cloostermans, probablement talles policromes, sembla que es troben en les esgl. valencianes de St. Miquel, Sta. Catarina, Monges Caputxines i Montesa.

BIBLIOGR.: Escrivà de Romani, conde de Casal, *La Ceràmica de Alcora*, (p. 201). Madrid, Fortanet, 1919.—Alcalá.—Boix.

Codina i Langlin, Victorià.—Barcelona, 1844-

† Londres, 1911.—Fou pintor i escultor. Estudià a Llotja. La Diputació el pensionà a Roma, d'on retornà en 1868. Estudià també a les ordres de Joan Samsó. Tant en pintura com en escultura fou un acadèmic, de tendència més aviat decorativista. No fou pas escultor de gran volada, però el seu art tenia una distinció aburgesada i una elegància idealitzant, qualitats que en aquell temps eren molt estimades en l'art oficial. Al poc temps de tornar de Roma es trasladà a París, on acabà de fer-se una educació de pulcritud i d'erudició artístiques. Després, en 1877, s'instal·là a Londres, on fundà una acadèmia i treballà contínuament per a una clientela adinerada. Entre altres obres importants féu la decoració pictòrica de la bella església de l'Oratori, a Brompton Road, un dels carrers moderns de Londres. De Londres ja no se'n va moure mai més.

OBRES : Decoració escultòrica de la Universitat de Barcelona.—*Viladomat* (1866) i *Balmes* : dues estàtues per a la Diputació de Barcelona.—*Agar i Ismael* (1871), per al Museu de Pintura (no sabem si el del Prado o bé el d'Art Mod.) de Madrid.—*Les Bacants*.—*Sr. Volpini*, estàtua ja cent, cementiri del P. Lachaise, de París.—*República Francesa*, M., bust. Sembla que fou el primer bust de la República esculpit després de Sedan.—*Els fills de Mr. Marvaise*, grup de retrats.—*Dona eixint del bany* (1870).—*St. Wilfrid*, en l'Oratori de Brompton Road.—*Psiquis*, M. (?), encàrrec de Leopold Rotschild per al jardins de Park Lane, a Londres.—*Dr. Jaume Codina*, bust.—Féu també altres nombrosos retrats i caps de faune, bacants i altres temes mitològics per a jardins i arquitectura. També tingué el caprici de reproduir en relleu diverses pintures del francès Gérôme.

BIBLIOGR. : Elías de Molins. — Miquel i Badia, *El Arte en España*.

Coll, Josep Víctor Han.,—Veg. Han Coll, Josep Víctor.

Corcelles, Ramon.—Nat a Lleida. Deixeble de l'Escola de Nobles Arts, de Barcelona, cap als anys de 1804. No sabem altra cosa d'aquest artista sinó que esculpí la *Llitera de l'Assumpta* de l'altar major de la parr. de Soleràs, i encara aquesta obra solament li és concedida a títol d'atribució.

BIBLIOGR. : Cèsar Martinell, *A través d'una centúria de l'escultura catalana*, «Rev. de Catalunya», núm. 4.

Cort, Bernat.—D'ell només sabem que en 1861 esculpí la *Mare de Déu de la Providència* per a un altar de la Providència, de Reus.

BIBLIOGR. : Cèsar Martinell, *A través d'una centúria de l'escultura catalana*, «Rev. de Catalunya», núm. 4.

Coscolla i Plana, Felip.—Nat a Graus (Osca) en 1880. Ell mateix es té per català perquè des de la seva infantesa es trobà amb els pares a Barcelona. Als 10 anys treballava en tota mena d'oficis, Als 12 començà de sentir vocació per l'escultura. Als 13 entrà d'aprenent al taller d'un imatger del carrer d'Arlet. Aprengué el dibuix amb un tal Alsina a l'Ateneu Enciclopèdic. En 1894 entrà d'aprenent a casa d'un altre escultor, anomenat Griu, i per fi, aprengué amb un altre imatger anomenat Bernadas. Després anà a Xile, on va orientar-se per a treballar d'imatger, gairebé sempre per compte d'empresaris o marxants, i això fa que ell no pugui precisar quines ni quantes són les seves obres ni on es troben.

Cotanda, Josep.—València, 1758 - † 1802. Deixeble de l'Acad. de St. Carles; treballà també a les ordres de l'escultor valencià Francesc Sanchis. En 1798 fou nomenat individu de mèrit de l'Acad. de Sant Carles. Fou imatger de molta fama; això li proporcionà un gran nombre d'encàrrecs. Sembla que justament l'excés de treball li féu perdre la salut i li ocasionà una mort prematura. Fou molt destre en l'escultura decorativa.

OBRES: *Carles IV.* Cotanda morí quan esculpia aquesta obra.—Altar major de la parr. de St. Esteve, de València (tota l'escultura decorativa).—Altars de les capelles de la parr. de Benifaió d'Espioca (tota la talla decorativa).—*St. Vicenç Màrtir* i *St. Lluís*, en la mateixa esgl.—Llitera per als Sants Joans, esgl. de St. Joan del Mercat, de València.—*Els dos Sants Joans*, en aquesta mateixa esgl. És la seva obra millor, segons parer dels biògrafs.

BIBLIOGR. : Viñaza.—Montaner i Simon.—Ossorio.

Cuadrado, Macià.—Barcelona. Fou asilat de la Casa de la Caritat. El poc que sabem d'aquest artista és que en 1849 exhibí un grup que representa *Els tres reis d'Orient*, destinats a un gran pessebre; i que en cert moment de la seva vida s'establí a Tortosa per tal de fer la sèrie dels *Misteris de Setmana Santa* i restaurar els vells. En el vol. I d'aquest llibre parlem d'aquest artista.

Cuadras, Pere.—Vic, 1771-†1854. Nat probablement al Mas Cuadras, de Gurb, a mitja hora de Vic. Estudià en l'Escola de Nobles Arts que sostenia la Junta de Comerç, de Barcelona. Encara estudiant, guanyà un concurs d'escultura;

aquest triomf despertà envers Cuadras l'atenció de la Junta, la qual proposà aquest artista per a una pensió a Roma. Sembla que en tornar de Roma, Cuadras s'establiria a Vic perquè durant tot el restant de la seva vida el trobem col·laborant amb l'escultor, també vigatà, Gros, en feines de la ciutat de la Plana i de tota la comarca. A Vic ensenyava el dibuix als principiants. Fou sobretot imatger i altarista. Als seus darrers anys sembla que tingué un altre col·laborador, Ramon Cuadras, probablement fill o parent seu. Aquest Ramon Cuadras cobrà en 19 de juny 1846 la quantitat de cent rals velló per la imatge de la Mare de Déu del Roser, de la parr. de Sentfores. Treballà sempre dintre l'estil neoclàssic.

OBRES: *Enterrament d'una vestal*, T. C., b. relleu; fou la seva primera obra, la que li féu guanyar el concurs de la pensió a Roma.—*Retaule de la Conversió de St. Pau*, T. P., a. relleu, seu de Vic.—*Altar major del convent de la Rambla de les Davallades*, de Vic, T. P.—*Altar major de l'esgl. de St. Domènec*, de Vic, T. P.—*La Verge*, M., al monument commemoratiu de la Rodona, de Vic, el qual es troba davant la façana de la seu de Vic.—*Sants màrtirs*, P., que decoren l'exterior de la Casa de la Ciutat, de Vic.—*Algunes de les escultures que coronen la catedral de Vic*, P.—*Hèrcules*, P., en el jardí de la casa Cortada.—*El Crucificat*, T. P., tema que reféu diverses vegades.—*Algunes altres altars de la seu de Vic*.—*Bocets*, en el Mus. Episcopal de Vic.

BIBLIOGR.: Elias de Molins.

Cuadras, Ramon.—Veg. Cuadras, Pere.

Chambó i Mir, Manuel.—Nat a València en 1848. Fou deixeble de l'Acad. de St. Carles. Degué ésser imatger. També es dedicà al gènere decoratiu.

OBRES : *Verge de la Sallette* en col·laboració amb Lluís Gilabert, parr. St. Tomàs, de València.—*Puríssima Concepció*, parr. St. Esteve, de València.—*Sagrat Cor*, parr. St. Antoni dels Portuguesos, a Madrid.—*Verge del Carme*, Mindanao (Filipines).—*Un trinxeraire*, T. C.—*St. Martí, bisbe*; *St. Antoni, abat*; *St. Ferran*; *St. Domènec* : quatre imatges, tam. major que nat., a l'esgl. de St. Martí, a València.

BIBLIOGR. : Alcahali.

Domènec i Vicente, Lluís.—No havem pogut obtenir cap altra dada sobre aquest escultor sinó la de què viu a París i que és autor de les següents

OBRES : *Cap de vell*, G.; *Després de la comunió*, G. : dues obres al Mus. Art Mod. de Barcelona.

Dunyac i Sala, Josep.—Nat a Barcelona en 1886.—Dels 15 als 19 anys aprenqué a Llotja. En 1905 se n'anà a continuar els seus estudis a París. Fa escultura decorativa aplicada a l'arquitectura i petits bronzes per als editors parisencs d'escultura de vitrina, particularment per a la casa Barbédienne, on treballa assíduament : són treballs inspirats sovint en l'escultura de Versalles. En 1917 començà la gran escultura personal, pel seu propi compte, i també començà de prendre part en les exposicions de París : «La Nationale» i el «Salon d'Automne». Els artistes que prefereix són : els grecs fidiencs i els arcaics; els francesos, particularment Rodin i Despiau; el rossellonès Maillol; i també els gòtics. Sent el realisme directe de la naturalesa, sense necessitat d'estilitzar preconcebudament, sinó deixant que el temperament estilitzi o no, sempre al marge de la moda. Sent més

la forma femenina que la masculina. Ha fet talla directa, per bé que no n'és partidari, ja que, segons ell, això és una limitació, la qual pot impedir l'ajustament de la forma. L'escultura de J. Dunyac és realment ferma i graciosa quan emprèn temes femenins i joves, però no tant, en els temes masculins. En l'escultura de petit tamany ha produït les seves obres més belles. Dunyac és un dels valors importants de la nostra escultura contemporània.

OBRES: *Noia nua*, B., estatueta, Mus. Art Mod. Barcelona.—*Desnú de dona*, G., tam. major que nat., Mus. d'Art Mod. Madrid.—*Banyista*, G. (1920), després reduïda en M.—*Pomona*, P. (1922).—*Al jardí*, P.—*Noia de Lladó*, G.—*Repòs al camp*, P.—*Noia amb el gos*, B., estatueta.—*A la platja*, B., estatueta.—*Desnú dret*, B., estatueta.—*La Mare*, B., grup, estatueta.—*El pintor R. Canals*, M., cap.—Altres retrats i estudis, B. i M.

Duran i Castellanas, Jaume.—Nat a Barcelona en 1891. Als 14 anys deixà l'escola i entrà d'aprenent al taller de l'imatger Castellanas. Per aquell temps també es féu alumne de l'Escola de B. Arts del carrer d'Aribau, on aprengué de Joan Llaverias, durant un sol curs, el dibuix. Devers 1917 fou nomenat professor d'escultura de l'Escola Sup. de Bells Oficis; després, en ésser fundada l'Escola Tècnica d'Oficis d'Art en guanyà per concurs la càtedra d'escultura. Féu el viatge d'Itàlia, i a Florència treballà en el taller de l'escultor Rivalta. A Roma assistí a la classe de dibuix de l'Acad. d'Espanya. En 1923 féu un curt viatge a París i Brusselles. Constantin Meunier és l'escultor que l'impressionà més. Treballa sovint l'escultura decorativa aplicada a l'arquitectura.

OBRES : *Jove filadora*, P., a. relleu, col. Bebié.—*Figura per a un escalfapanxes*, B., col. Sanglàs.—*Relleu*, F., col. Massó.—*Crist en creu*, T. P., esgl. de les Germanetes dels Pobres d'Arenys de Mar.—*Cap de nen*, G., premi d'un concurs municipal.—*La dansarina Vera Nemchirova*; *La dansarina Teresa Boronat*; *La dansarina Mado Minty*: tres estatuetses de B.—*Madona*; *Verge*: dues mitges estatuetses de F.—*Figura per a un brollador*, G., estatueta.—*Diverses estatuetses de B.*—*El dibuixant Rojas*, G.—*M. Alcàntara*; *Sr. Zboinsky*: dos caps, retrats, de G.

Elias, Ramon.—No ens ha estat possible obtenir cap dada biogràfica sobre aquest escultor que treballà durant la segona meitat del segle passat.

OBRES : *Manuel de Orovio*, bust.—Coronament de la casa de la Ciutat, de Lleida, M.—*Verge de la Providència* (1870).—*General O'Donell* (1870).—Grup ofert per l'autor en la rifa organitzada per tal d'afavorir la família de Tomàs Padró, acabat de morir (1870).—*Maximilià I*, M., tam. major que nat., al vestíbul del Col·legi de Notaris, de Barcelona.

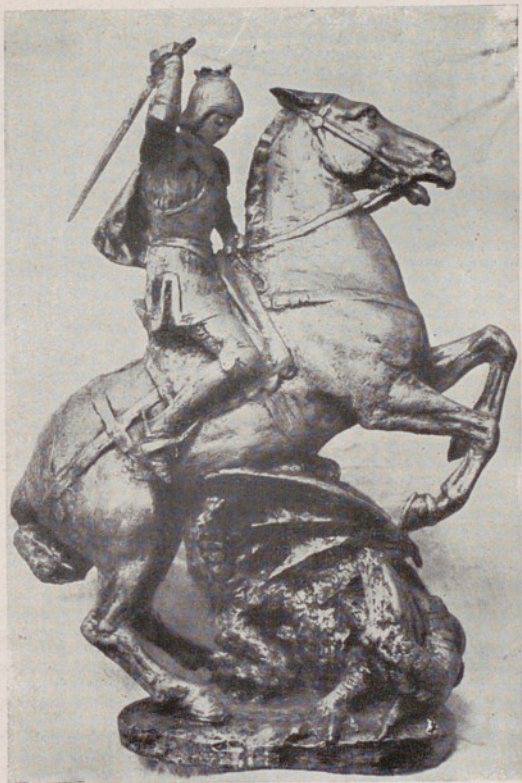
BIBLIOGR. : Elias de Molins.

Escriu, Jaume.—Res no havem pogut saber sobre la vida d'aquest interessant artista que, si més no, té el mèrit, raríssim en l'escultura catalana, d'haver-se especialitzat en l'art preciós de la medallisteria. Visqué a Barcelona i tingué fama de bon cisellador.

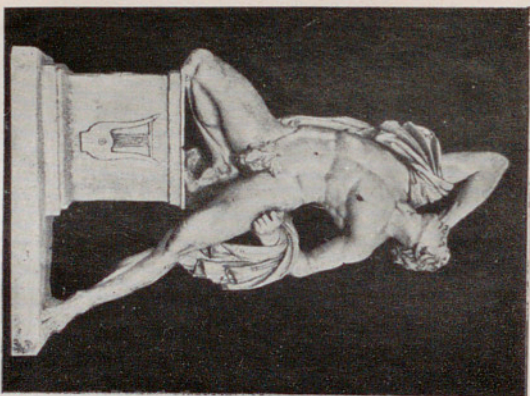
OBRES : *Pedrell*, bust d'argent.—*Medalla Fortuny*, editada per l'Acad. B. Arts, de Barcelona (1875).—Fou autor de la majoria de les medalles de les exposicions.

Escudero, Francesc.—Altre escultor del qual no sabem gairebé res.

OBRES : *Odalisca*, *Poeta*, *Resignació*: tres estàtues presentades a l'Exposició de Vilanova l'any 1882.—*Hivern*,

VENANCI VALLMITJANA
SANT JORDI (ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ)

JOSEP BOVER
LUITADOR FERIT

AGAPIT VALLMITJANA
MONUMENT A JAUME I

B., grup. de mig tam. nat., Mus. Art Mod., de Barcelona.
BIBLIOGR. : Ossorio.

Esparza, Lin.—D'ell només sabem que nasqué a València en 1842 i que fou deixeble de l'Acad. St. Carles.

OBRES : *Vicenç Boix, Assensi Jaribel, Estanislau Sacristan, Josep de Navarrete, Simon Rojas* : cinc bustos de G.—Baix relleu per a una làpida (1867).—Medalla per a l'Exposició de 1867.—*Angel del Silenci*, b. relleu per a un sepulcre.

BIBLIOGR. : Montaner i Simon.

Esteve i Romero, Antoni.—Morí a València en 1859. Fill i deixeble de Josep Esteve i Vilella, nét de Josep Esteve i Bonet i pare de Josep i Rafael Esteve i Badia, aquests tres probablement escultors mediocres, perquè les cròniques no en parlen gaire. Esteve i Romero fou acadèmic numerari de St. Carles en 1829 i de mèrit en 1831. També fou director de l'escola de la susdita acadèmia; el nomenament de director fou en 1843. Lluís Gilabert i Ponce fou deixeble seu. Fou principalment imatger.

OBRES : *Minerva*, obra d'acceptació de l'artista com acadèmic numerari de St. Carles.—*Martiri de St. Eusebi*, obra d'acceptació com acadèmic de mèrit.—*St. Domènec*, esgl. de St. Domènec, de Xàtiva.—*Pietat*, grup, a la Poble del Duc.—*Puríssima, Sta. Teresa, St. Vicenç Ferrer*, al convent de Francesc, de Sueca.—*Gairebé totes les imatges de la parr. de Massarrojos.*—*St. Miquel*, a Soneja.—B. relleu de gran tam. que hi havia en el convent de St. Francesc, de València.—Ornamentació i alegories del sepulcre de St. Tomàs de Villanueva.—*La Font de Joanes*, en col·laboració amb A. Marzo.—*Treballà per a diverses esgl. de Burgos, Bilbao, Pamplona, El Grau de València i Madrid.*

BIBLIOGR. : Alcahalí.—Ossorio.—Montaner i Simon.

Esteve i Bonet, Josep.—València, 1741-†1802. Pare de l'escultor Josep Esteve i Vilella i del notable gravador Rafael, i avi d'Antoni Esteve i Romero. Estudià amb Ignasi Vergara i després amb els pintors Francesc Esteve i Josep Vergara. Deixeble de l'Escola de St. Carles. En 1764 començà de treballar pel seu compte. En 1772 fou acceptat com acadèmic de mèrit de l'Acad. St. Carles. En 1774 hom el nomenà tinent-director d'escultura de l'esmentada acadèmia; en 1781, director d'escultura; en acabar aquest any, director general; i en 1790, escultor honorari de la cambra del rei.

J. Esteve i Bonet és un dels més notables escultors del seu temps. És, naturalment, un escultor barroc, però del millor barroquisme: solidíssim, hàbil i graciós. Només li poden ésser comparats, en el gènere imatger, que conreà preferentment, En Piquer i En Ginés, els seus compatricis valencians. Un sol defecte gosaríem d'assenyalar en l'obra d'aquest meravellós artista: l'excés de caractericisme quan vol fer expressar emocions doloroses a les seves imatges. Però això és un defecte del seu temps, del primer romanticisme, el del segle XVIII. Aquest caractericisme romàntic, que sovint ateny el grotesc, també es manifesta força en l'obra d'Amadeu, particularment en els seus àngels ploraners. Els àngels i infants d'Esteve i Bonet foren, en canvi, encisadors, un dels millors aspectes de la seva escultura. També és admirable la dicció dels ropatges. Els principis

de l'art d'aquest imatger foren tímids i un xic barroers, però aviat aquests defectes feren lloc a les millors virtuts escultòriques, i sempre més l'art d'Esteve i Bonet es mantingué a l'alçada del talent dels millors escultors barrocs francesos.

L'obra més famosa, bé que no la més important, d'Esteve i Bonet fou el pessebre dit «del Príncep», el qual Carles III encarregà al gran artista per a complaure el príncep d'Astúries, després Carles IV. L'encàrrec fou de 80 figures d'una alçada entre 50 i 60 centímetres. Aquestes figures agrada- ren molt als reis, els quals feren a Esteve un nou encàrrec, que augmentava en cent figures més les vuitanta ja fetes. Aquestes figures havien de representar tipus i costums de València. Ultra aquestes figures humanes Esteve en féu vint més d'animals.

Esteve i Bonet, que era molt afable i modest, que escoltava tothom, àdhuc els deixebles, fou estimat del poble i de la clientela aristocràtica i eclesiàstica, la qual l'omplí d'encàrrecs. Per això aquest tallista fou dels més actius: la seva producció és innumerable. Esculpí particularment molts santeristos i féu també molta escultura petita per a oratoris i cases particulars. Treballà així mateix en l'escultura barroca de la reforma arquitectural de la seu de València.

OBRES: *St. Mateu*, d'estuc, en una de les petxines del cimbori de la seu de València.—*El Pessebre del Príncep*, ja esmentat⁽¹⁾.—*Rendició de València a Jaume I*, b. relleu

(1) Algunes de les figures d'Esteve i Bonet per al Pessebre del Príncep, que en comptava cinc mil, es troben repartides entre el Palau

d'ingrés a l'Acad. St. Carles.—*Pérez Bayer*, M., bust, Universitat de València.—*Verge dels Desemparats*, Palau Reial de Madrid.—*St. Vicenç Ferrer*, Palau de Medinaceli, a Madrid.—*St. Joaquim i Sta. Anna*, esgl. dels Escolapis, de Madrid.—*St. Josep i un Crucificat*, en la seu de Sevilla.—*Assumpta i àngels*, a la col·legial de Morella.—*St. Isidre*, esgl. St. Mateu, de Castelló de la Plana (1799).—*St. Pere, St. Felip, St. Jaume i Judes*, d'estuc, en la cornisa del creuer de la seu de València.—*Puríssima i àngels*, una de les seves obres millors, segons Alcahalí; es troba a la capella de la Puríssima, de la mateixa seu.—*Les quatre virtuts cardinals*, b. relleu que corona el retaule; *Martiri de St. Blai*, b. relleu; *La Devoció i La Misericòrdia*, estàtues sedents; *St. Tomàs, arquebisbe*, bust: tot en la capella de St. Tomàs, de la seu de València.—*St. Vicenç Màrtir i àngels*, capella del sant, en l'esmentada seu. D'aquesta imatge fou emmotllada la d'argent que figura en la processó de Corpus.—*La Fe i La Fortalesa*, en la susdita capella.—*Retaule de la Verge dels Desemparats; St. Antoni; El Pare Etern; Sta. Anna; Crist en creu* (1800); *Verge de l'Albada*: retaule del St. Crist de la Providència: quatre grans obres en la parr. St. Andreu.—*Sta. Elena, St. Ignasi, Assumpta*: tres obres en la parr. de la Sta. Creu.—*Sta. Paula i St. Esteve*: dues imatges en la parr. dels Sants Joans.—*St. Andreu, St. Bernat i Pietat*: tres imatges en la parr. St. Martí.—*St. Esteve i els «Vultos» de St. Esteve*⁽¹⁾, esgl. de St. Esteve.—*Retaule major i una Puríssima*, esgl. de St. Joan de l'Hospital.—*Puríssima*, parr. de St. Tomàs.—*Pietat*, grup, esgl. del Temple.—*St. Maties*, en la cúpula de l'esgl. dels Escolapis.—*St. Joaquim i La Verge*, en el nínxol del retaule major d'aquesta esgl.—*El Tetramorf*, en la mesa de l'altar de la capella de la Verge dels Desemparats.—*St. Vicenç Màrtir i St. Vicenç Ferrer*: dues estàtues de M., en la susdita capella.—*Mare de Déu de l'Encarnació*, convent de St. Josep.—*Assumpta*, convent de St. Julià, de València.—*Crist mort*, convent de Sta. Caterina.—*St. Bernat i St. Benet*, convent de la Zaidia.—*St. Tomàs de Villanueva*,

Reial, de Madrid i l'Acad. St. Ferran. Semblen figuretes de guix poticromat i no pas de T. C. com diuen alguns biògrafs.

(1) Aquests «vultos» són els 15 bustos del grup que representa el bateig de St. Vicenç. Hom els exhibeix el dia de St. Esteve.

M., palau de l'arquebisbe.—Totes aquestes obres es troben a València.

No és possible encabir en aquest lloc la llarguíssima relació de totes les obres conegudes de Josep Esteve i Bonet. El lector podrà trobar-la quelcom més completa en la *Galeria Biogràfica* d'Ossorio i Bernard.

BIBLIOGR. : Viñaza. —Alcahalí.—Ossorio. —Josep Vicente Martí publicà, en forma de fulletó, una biografia de J. Esteve i Bonet, a València en 1867.—En el volum I d'aquest llibre parlem lleugerament de l'obra d'Esteve i Bonet.

Esteve i Vilella, Josep.—Nat a València en 1766. Fill del propi Esteve i Bonet, pare i mestre d'Antoni Esteve i Romero. Fou individu de l'Acad. de St. Carles. Es dedicà a la imatgeria i s'especialitzà en la representació del Crucificat. Seria un escultor poc important perquè hom en parla poc.

BIBLIOGR. : Montaner i Simon.

Fabrés i Costa, Antoni.—Nat a Gràcia (Barcelona) en 1855. Estudià a Llotja. En 1875 guanyà el concurs de pensionats a Roma i obtingué una pensió superior a l'acostumada, la qual li fou renovada en el seu termini. Del 1903 al 1908 fou director de l'Acad. Nacional de B. Arts, de Mèxic. Molt abans d'aquesta data havia abandonat l'escultura per a dedicar-se exclusivament a la pintura. La seva escultura és sòlida i de molt bon to, la qual cosa fa suposar que hauria estat millor un escultor que el pintor tan renomnat durant la seva joventut.

OBRES : *Abel mort*, G. (1875); és l'obra que li valgué la concessió de la pensió a Roma.—*Segle XIX* (1877), b. rellieu.—*La Tragèdia* (1880).

BIBLIOGR.: «L'Art», número extraordinari dedicat a A. Fabrès, París, 1876.—«Revue biographique des notabilités françaises contemporaines», II, París.—Espasa.—Montaner i Simon.

Farail, Gabriel.—Nat a St. Marçal (Rosselló) en 1839. En fer, a 23 anys, el viatge per terres de França se li despertà la vocació per l'art d'escultor. Rebé lliçons d'un tal Guiraud, conservador del Mus. de Perpinyà. El municipi de Perpinyà i el departament dels Pirineus Orientals li atorgaren una pensió per a cursar l'escultura a l'Escola de Belles Arts, de París. El seu compatriota l'escultor Oliva l'ajudà a orientar-se i el féu entrar a l'acadèmia d'escultura de Farochon.

OBRES: *Lluís Companys*, G., bust del naturalista rossellonès d'aquest nom.—*Farochon*, M., bust, en el Louvre.—*Jove romà*, bust.—*El desvetllament del pastor*.—*La mare de l'artista*, abillada a la catalana.—*La noia del cargol* (1873), Mus. de Perpinyà.—*La Misèria*, en el mateix museu.—*Donzella* (1886), col. del príncep Bassaraba de Brancowa.—*La mare de família*, grup.—*Allegoria*, grup de tam. sup. al nat., que corona l'estació del Rocío, de Lisboa.—*Monument a Jacint Rigau*, a Perpinyà.

Farinós i Tortosa, Felip.—València, 1826-†1888. Deixeble de l'Escola de St. Carles, des de l'edat d'11 o 12 anys. Als 19 entrà en l'obra d'Antoni Marzo, on féu aprenentatge i fadrinatge fins que en comptà 25. Aleshores (1851) obrí taller i es posà a treballar pel seu compte. Es dedicà principalment a la imatgeria. Hom li coneix més de 200 obres de fusta, vori i marbre. Fou professor d'escultura a l'Escola de l'Acad. St. Carles i membre d'aquesta corporació.

OBRES : Dues làpides mortuòries amb allegories, b. relleu, cementiri de València (1854).—*Davallament de la Creu*, T. P., grup de sis figures, convent de St. Francesc, d'Oriola (1858).—Medalla del quart centenari de St. Vicenç (1855).—Custòdia, sòcol i baixard, esgl. de Lliria (1859).—Escultura per a l'altar major de la seu de València, B., forma un total de 22 figures i una representació del Sant Sopar, tot en b. relleu.—*Crist en creu*, M., cementiri de València.—*L'oració en l'hort*, grup processional per a l'esgl. de Sta. Maria d'Hellín (Albacet).—*St. Joan Baptista*, en l'Asil Romero, de València.—*El Geni trist*, bocet (1875).—*Des d'allà ha de venir a judicar els vius i els morts*, b. relleu.—*Jesús Natzarè*, parr. de Novelda.—Diverses obres a Alcàzar de San Juan, Cartagena, Hellín, Saragossa, Xàtiva, Molvedre, Gandia, Alcira, etc.

BIBLIOGR. : V. Boix, *Noticia de los artistas valencianos del siglo XIX*, València, 1870.—*Almanaque de «Las Provincias» para 1889*, València.

Faura, Esteve.—No sabem gairebé res d'aquest artista de començaments del s. XIX : només el trobem citat de passada. Fou deixeble de l'Escola de Nobles Arts, de la Junta de Comerç, i en un concurs obert l'any 1803 presentà un grup que figura *Píram i Tisbe*.

Fenosa, Apel·les.—Nat a St. Martí de Provençals (Barcelona) en 1899. Deixeble d'Enric Casanoves i del dibuixant Francesc Labarta. Cap als 20 anys se n'anà a París, on s'establí. Practicà l'escultura de col·lecció, en tamany petit com de bibelot. La majoria de les seves obres són pensades per al bronze. L'art de Fenosa és nerviós i malfaltís : cerca l'expressió patètica dels cossos escarransits, i tortura la forma, la simplifica i l'estrafa per tal de suggerir, més aviat que expressar directament, les valors formals del cossos. El seu

és un art subjectivista, una de tantes derivacions del simbolisme modern.

OBRES: *Dona que escorre la roba*, B.—*El mocador*, B., Galeries Percier de París.—*L'ocell*, T. C., Galeries Percier.—*Maternitat*, T. C., col. Richet, de París.—*La guitarrista*, B., col. Marta Morère, de París.—*Les tres Gràcies*, B.; un exemplar es troba a Nova York, un segon exemplar a Filadèlfia.—*Cap de dona*, B., col. Peinado, de Ronda.—*David*, G., gairebé de tam. nat., col. Jean Cocteau, de París.—*Dona asseguda*, col. Fierens Gevaert, de Brusselles.—*La Parella*, G.; *Retrat de la Sra. Percier*; *Les arracades*: tres obres de G., Galeries Percier.

Ferran i Vallès, Adrià. — Vilafranca del Penedès, 1774 - † Barcelona, després de 1827. Deixeble de l'Escola de Nobles Arts. Sembla que en 1815 guanyà a Barcelona un concurs d'escultura. ¿Quina classe de concurs seria aquest, en el qual A. Ferran prengués part als 41 anys d'edat? Però això poc s'adiu amb dades més certes que acrediten que en 1810 ja es trobava instal·lat a Palma de Mallorca, on passà la major part del que li restava de vida. Sembla que l'anada a Mallorca fou més aviat una fugida, una manera de lliurar-se dels inconvenients de la invasió napoleònica. La instal·lació a Palma seria, doncs, devers l'any 1808. El sabem obrint son primer obrador mallorquí en la Plaça del Carme, de Palma, on consta ja en 1812. A Mallorca Adrià Ferran fou aviat un artista estimadíssim; hom l'anomenà sempre, de manera ben familiar, «l'Adrià». El seu obrador fou exclusivament d'imatger, per bé que més endavant es dedicà també a la fabricació de mobles de la millor qualitat. Aquest obrador treballà enormement i Adrià Fer-

JOSEP BOVER

GLADIADOR

MANUEL FUIXÀ
SANT JAUME (ALT RELLEU)

ran, que dirigia molts fadrins, guanyà molts diners. Però sembla que era tan escrupulós en la feina que sovint també en perdia, per manera que en definitiva no arreeconà mai el més mínim capital.

Adrià Ferran degué haver estat professor de l'Escola de Nobles Arts, perquè sabem que aprenqué amb Campeny i col·laborà amb ell en la Font del Vell o de Neptú; també, perquè en una relació jurada dels seus béns que és obligat a presentar a Palma en 24 d'abril de 1812, s'anomena ell mateix: «Adrián Ferrán, profesor de escultura y estatuaría, expatriado, residente en esta ciudad»; i en un contracte de l'any 1815 es torna a qualificar de professor d'escultura. El treball d'A. Ferran fou sempre molt ben retribuït mentre residí a Mallorca, ço que implica obra bona i clientela no menys bona; algunes vegades ultra el preu esplèndid hom li pagava un escreix de gratificació. Els preus que en època tan reculada cobrava Ferran, avui dia encara foren respectables. Sembla que si en l'estatuària aquest artista fou un mestre de primera categoria, en la talla decorativa fou un virtuós que era admirat de tothom. D'aquesta mena de talla en va prodigar en els seus mobles. És doncs gairebé segur que del tresor de mobles setcentistes que posseeix la ciutat de Palma els més purs i rics exemplars són obra d'Adrià Ferran. D'altra banda ja és un fet comprovat que per tota l'illa es troben imatges d'aquest artista tan complert.

Nosaltres no havem tingut ocasió de veure gaires obres d'Adrià Ferran. El poc que d'ell conei-

xem ens permet de confiar en la major part de la seva producció i de considerar-la obra del millor i més fi estil barroc produït en terres hispàniques. La Verge jacent que reproduïm és una bona garantia del talent d'aquest desventurat escultor. Diem desventurat perquè a desgrat de la perfecció, abundor i bellesa del seu treball, a desgrat de la seva honestedat i de la vida morigerada que va portar sempre, a desgrat dels bons preus que cobrava per la seva feina de tothom estimada, l'home s'endarrerí de diners fins al punt d'haver d'abandonar tots els seus béns, les eines, el taller i les obres que contenia, a mans dels creditors. Adrià hagué de fugir de Mallorca sense altra fortuna que la roba que el cobria. Això degué fer-lo sofrir fins al descoratjament total. Ni del seu desembarcament a Barcelona ni de la continuació del seu treball no en sabem res. Trist i tràgic epíleg d'aquesta desmoralització és la seva mort, ja que sembla que finà en la major misèria, i foll, en l'hospital.

OBRES : *Pietat*, cartoixa de Valldemossa.—*St. Bru; St. Joan; Bta. Catarina Tomàs*: tres imatges a la parr. de Sta. Eulàlia, de Palma.—*St. Sebastià i St. Joan de Déu*, parr. de St. Nicolau, de Palma.—*Crist en creu*, al Gremi de Marxants.—*La Puríssima i la Bta. Catarina Tomàs*, parr. de St. Jaume, de Palma.—*St. Josep i La Puríssima*, parr. de Bunyola.—Per a aquesta esgl. féu també dos retaules.—*Crist en creu*, al Gremi de Carnissers, fet en col·laboració amb son deixeble Josep Llandó. Avui aquest Crist es troba en el cementiri de Palma.—*Retaule de St. Josep*, esgl. de St. Nicolau, de Palma. D'aquest retaule s'ha conservat el contracte.—Altar de St. Faust, esgl. de St. Gaietà, de Palma.—*Verge dels Ramells* (1817), per als Trinitaris, avui en la parr. de Benisalem.—*St. Josep*,

parr. de Porreres.—Altres *St. Josep* (atrib.), parr. de Bunyola.—*St. Joan Baptista* (atrib.), de mig tam. nat., a Felanitx.—Altar major de la seu d'Eivissa (1818), amb la *Verge de les Neus*.—*St. Bonaventura* i *St. Lluís*, parr. de Montuiri (atrib.).—*Jesús ressuscitat*, a Lluc, estatueta (atrib.).—*Jesús ressuscitat*, T. C., bocet de l'anterior, col. Galmés, de Palma.—*Crist en creu*. Aquest tema sembla que A. Ferran el tractà molt freqüentment; ultra els ja esmentats se'n coneixen tres més: un de la col. del marquès de Zayas (atrib.); un altre de la de Mn. J. Ribera, i el tercer, obra signada i datada de 1810, col. vda. de Joaquim Aguiló.—*Neptú*, M., estàtua de la Font del Vell, en el Pla de les Comèdies, a Barcelana.

Caldria potser esmentar els mobles construïts i esculpits per A. Ferran, almenys els principals; però com que no els coneixem i no sabem fins a quin punt són esculpits, ens n'abstem.

BIBLIOGR.: V. Furió, *Dels anys que visqué a Mallorca l'escultor Adrià Ferran*, «Butl. de la Soc. Arqueològica Luliana» (Palma), febrer, març, abril 1922.—*Album Artístico de Mallorca* (citada per Furió).—Alcahalí (que creu erradament que A. Ferran fou valencià).—Montaner i Simon.

Ferran, August.—Nat a Mallorca; mort en 1879 a L'Havana. Sembla que als 22 anys fou nomenat acadèmic de mèrit de St. Ferran, però com que no consta que hagués estudiat a Madrid i se sap que era deixeble de Campeny, és de suposar que estudiaria a Llotja. El cert és que vivia a Barcelona, perquè formava part de la junta directiva del Liceu Artístic i Literari. Cap a l'any 1838 se n'anà a París, i després (no podem precisar en quina data) es trasladà, per a viure-hi per sempre més, a L'Havana on en morir exercia de professor d'escultura a l'Escola de B. Arts. El seu estil era neoclàssic.

OBRES: *Psiquis i Amor*, G., grup (1835).—*Captaine amb*

dos nois, grup de mig tam. nat. (1835). Fou adquirit en 1838 per la reina Maria Cristina.—*Orfeu*, b. relleu (1838).—*Priam demana a Aquiles el cadàver d'Hèctor*, b. relleu (1838).—*Maria Cristina*, M., bust regalat a aquesta reina pel Liceu Artístic i Literari.—*Ave-Maria* i *Glòria de Jesucrist*, dos medallons per al monestir de Sta. Catarina, de L'Havana.—*Gladiador*, mig tam. nat. (1838).

BIBLIOGR. : Montaner i Simon.

Ferrer (o Ferré), Feliu (o Miquel).—Nat a Mora d'Ebre. Seria imatger. Esculpí algunes imatges per a l'altar major de l'esgl. de St. Francesc, de Reus, obra que havia començat Tomàs Padró, però que havia deixat inacabada en morir, l'any 1827. També féu imatges per a aquest altar Damià Campeny. Hom suposa que aquest altar seria el que fou cremat en 1835. També són de Ferrer la *Verge* de pedra que hi ha a la porta principal de la Universitat Pontifícia de Tarragona, i el *Roger de Llúria* de la Rambla de St. Joan de la mateixa ciutat.

BIBLIOGR. : Martinell, ob. cit.—A. Alegret, *Tarragona a través del siglo XIX*, p. 214 (Tarragona, 1924).

Ferrer, Joaquim.—Veg. Ferrer Carnicer, Vicenç.

Ferrer, Josep.—Veg. Ferrer Carnicer, Vicenç.

Ferrer i Carnicer, Vicenç.—Poca cosa en sabem. Riaño cita aquest i els dos anteriors Ferrer com treballant a Alcora entre els anys 1783 i 1789, en el qual període posseïen una de les anomenades «fabriquetes», indústries ceràmiques dissidents de

la gran fàbrica del comte d'Aranda. ¿Aconseguirien aquests tres escultors el segle XIX?

BIBLIOGR.: Juan F. Riaño, *Spanish Arts*, Londres, p. 208 i ss.

Figueres i Vila, Joan.—Girona, 1829 - † Madrid, 1881. Estudià des de molt petit el dibuix en l'Escola Municipal de Girona i en l'Institut Provincial de la mateixa ciutat. Un carmelità exclaustrat, anomenat Baldomer Palou, en adonar-se de les aptituds del tendre Joan Figueres per al conreu de les arts el sostregué de la pobresa de la seva llar i el féu estudiar a Barcelona, en l'Escola de Nobles Arts. No se sap quan seria que J. Figueres anà a Madrid a continuar els estudis en l'escola de l'Acad. St. Ferran. El seu mestre a Madrid fou el gran Josep Piquer i Duart, un dels més notables escultors valencians del segle XIXe. En 1858 Figueres aconseguí d'aquella escola, i prèviament oposicions, una pensió a Roma per a dos anys. En 1871 fou nomenat catedràtic de modelat antic i ropatges en l'escola oficial de Madrid. Sempre més residí i treballà a Madrid, llevat d'un període (uns anys potser) en què tornà a Roma, aprofitant una nova pensió atorgada per l'Acad. St. Ferran posteriorment a la concessió de la càtedra. Això era l'any 1873. Abans de guanyar aquesta ja havia aconseguit el primer lloc de la terna en les oposicions per a una càtedra d'escultura de l'Escola de B. Arts de Sevilla.

L'estil de Joan Figueras és encara una mica neoclàssic: oscilla entre l'estil Imperi i el realisme

naturalista, si es pot dir així, que als volts de l'any 50 comença de florir. L'obra de Figueres és bona i ferma. És possible que el dia que hom la monografiï ens apareixerà magnífica.

OBRES: *Monument a Calderon de la Barca*, amb els relleus allegòrics de la peanya, M., Plaça de Sta. Anna, a Madrid (1874).—*Abelard Lòpez de Ayala, Gustau Adolf Becquer, Marquès de Miraflores, Retrat de senyora* (1866) i nombrosos altres retrats, tots en bust, i la majoria de M.—*D.ª Marina*, la intèrprete d'Hernan Cortès (1862).—*La Casta Susanna*, G. (1856).—*Victòria Marina* (1866), alegoria, Mus. Art Mod. Madrid.—*El crít d'independència* (1864), obra adquirida pel govern.—*La ciutat de Girona*, M., estàtua allegòrica, en el mausoleu d'Alvarez de Castro que hi ha a l'esgl. de St. Feliu, de Girona (1870).—*Israelita atacat per una serp* (1860).—*Gladiador*.—*Atilla i els huns*, b. relleu (1862).—*Índia que es converteix al cristianisme*, obra adquirida pel govern (1862).—*L'Esposa* (1862).—*Sta. Bàrbara* (1866).—*Himeneu*, M., en el Mus. del Prado.—*Guttenberg*, estàtua per al Cafè de Madrid, a Madrid.—*Baix relleu per a l'escala del palau del Duc de Sexto* (1869).—*Balustrada del palau del marquès d'Alcañices*.—*Monument a Julià Romea*, projecte.

BIBLIOGR.: «La Ilustración de Madrid», I, n. 5.—Elias de Molins.—Montaner i Simon.—«Bol. Soc. Esp. Excurs.», 1911, p. 65-6.

Flotats i Llucià, Joan.—Manresa, 1847-†Barcelona, 1917. Deixeble dels germans Vallmitjana i segurament de l'escola de Llotja. Fou imatger, i artista honestíssim, d'una gran ingenuïtat. Sovint sobrepassà la vàlua de la seva producció corrent i produí bones imatges religioses. Treballà per a l'Amèrica. Col·laborà amb l'escultor Puigjaner.

OBRES: *Beat Joan Bergmans* (1878).—*Isabel II*, Mus. d'Art Mod., de Madrid.—*Puríssima* (1872).—*Rector de Vallfogona*, bust.—*St. Fructuós*, per a l'Amèrica.—*St. Sever*, P., estàtua de la façana gòtica de la Casa de la

Ciutat, de Barcelona.—*Crist en creu*, M., per a un monument funerari de Mataró.—*Nens*, P., grup en la cascata del Parc de Barcelona.—*Altre Crist en creu*, per al mausoleu de la família Escubós, en el Cementiri Nou, de Barcelona.—*Dànae*, P., en la susdita cascata.—*Altar de la Puríssima*, Catedral de Barcelona.

BIBLIOGR. : Espasa. — Apunts particulars d'Aureli Capmany.

Folch i Costa, Jaume.—Barcelona, 1755-†1821. Estudià a l'Escola de Nobles Arts de la Junta de Comerç. Francesc Tramulles fou son professor de dibuix, i Carles Grau (artista que no ateny el segle XIX^è) son mestre d'escultura. En 1771 anà a estudiar a l'Escola Superior de l'Acad. de St. Ferran. Pensionat a Roma, segons uns autors, per gràcia del rei; segons altres autors per concurs tingut en l'Escola Superior. No hi ha tampoc concordança sobre la data del seu viatge a Itàlia : seria l'any 1778 o el 1779. L'estada a Roma durà set anys. Havent-ne retornat, l'any 1786 fou elegit acadèmic de mèrit de St. Ferran. Poc més endavant, en aquell mateix any, hom el nomenà director d'escultura de l'Escola de Nobles Arts de Granada, càrrec que exercí fins a l'any 1805. En aquesta data fou nomenat director de l'Escola de Nobles Arts de Barcelona. Diu Elias de Molins que en 1803 va renunciar aquest càrrec per tal de no haver de jurar el govern napoleònic; això contradia la data anterior. Potser el nomenament per a la direcció de l'escola barcelonina s'escauria l'any 1803, i la renúncia el 1805. Aleshores, per més que ell intentà de suplir el sou perdut per mitjà del que pogués reportar-li l'ensenyament

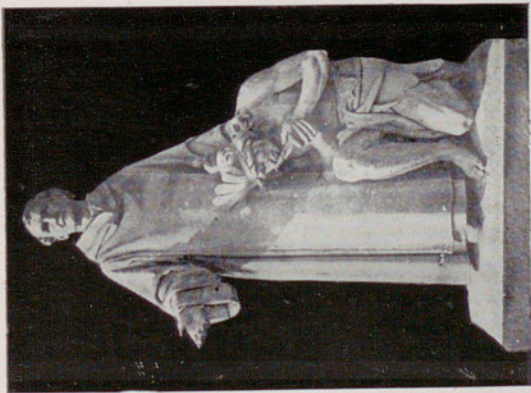
privat de l'art pictòric, es veié reduït a la misèria. Per fi, amb la reposició de Ferran VII, el càrrec directorial és restituit a Folch. Aquest escultor és germà d'un altre, de nom Josep, inferior a ell, del qual fou mestre.

És curiós de remarcar que, a judicar per l'única obra que nosaltres coneixem d'ell, l'art d'aquest escultor que viu a la partió dels segles XVIIIe i XIXe no es ressent pas de barroquisme ni de neoclassicisme: el seu mausoleu de l'arquebisbe Moscoso, de Granada, és d'un estil i d'una composició que recorda, fins a confondre-s'hi, l'escultura del Renaixement italià. Es veu que en la seva llarga estada a Itàlia, a Jaume Folch impressionà més l'escultura del Renaixement que no pas els marbres grecorromans que tant estaven a l'ordre del dia, tot i que ell també estudià i copià els clàssics. Això ens fa sospitar que aquest magnífic artista viatjaria per diverses ciutats italianes i no s'estacionaria, com els altres artistes que feien el viatge d'Itàlia, a la ciutat eterna.

OBRES: *Mort de Sèneca*, P., b. relleu fet a Roma.—*Mausoleu de l'arquebisbe Moscoso*, M., capella de St. Miquel, de la seu de Granada.—*Mart descansant*.—*Home que recolza en el genoll*, *Meleagre*, *Faune*: tres còpies de models antics, de G.

BIBLIOGR.: Elias de Molins.—R. Ferrer, *Barcelona cautiva*, IV, 252 (citada per Elias de Molins.—Pi i Arimon, *Barcelona antiga y moderna* (1854), 284.—Araujo.—Viñaza.—I el vol. I d'aquesta obra.

Folch i Costa, Josep Antoni.—Barcelona, 1768-† Madrid, 1814.—Germà de l'anterior. Deixeble de l'Escola de Nobles Arts, de l'escultor Amadeu,

MANUEL FUXÀ
FRA BERNAT BOÏL

Grup en el monument de Colom

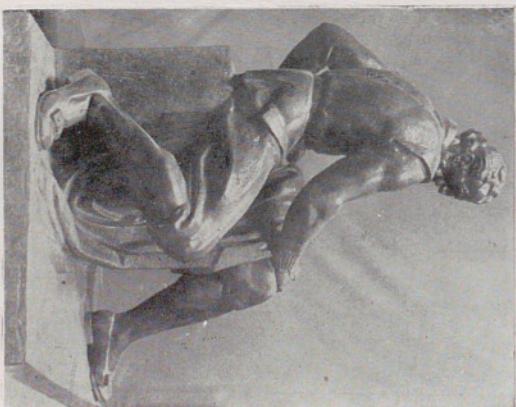
RAFAEL ATCHÉ
CRISTÒFOR COLOM

Estàtua principal del monument de Colom

MODEST PASTOR

ANGEL (ESTÀTUA PROFESSIONAL)

JOSEP ABDUARA

EL PINTOR FRANCESC RIBALTA

del seu germà Jaume i de l'Escola Superior de l'Acad. St. Ferran. A Madrid el germà Jaume el col·locà a l'obra de l'escultor Joan Adam. D'aquest obrador passà al de Manuel Alvarez. Després Jaume cridà Josep des de Granada en 1795 per tal que anés a col·laborar amb ell en els treballs que tenia entre mans. En venir el daltabaix napoleònic Josep Folch fugí a Cadis, i després a Mallorca; acabada la guerra, tornà a Madrid. En 1797 fou nomenat acadèmic de mèrit de St. Ferran i en 1814 vicesecretari i tinent-director de pintura.

Serrano Fatigati diu en el «Bol. Soc. Esp. de Excurs.», que Josep Folch «fou artista acurat en el detall, no tan sols com a artista sinó àdhuc en l'escriptura, ben al revés del seu germà». Aquest historiador conclou que «no és possible donar un judici segur sobre les obres que Josep Folch féu per a Madrid». ¿Vol dir potser que aquestes obres són rares? (sembla que l'Acad. de St. Ferran no conserva cap de les dues obres de concurs que l'artista hi deixà). Acaba dient Serrano que Josep Folch fou un artista molt consciencós i que «sense demostrar una gran fantasia creadora, contribuí força al progrés de l'escultura espanyola, i, per tant, mereixeria de no haver estat oblidat».

Sembla que així a Cadis com a Mallorca Josep Folch féu deixebles; entre ells Ramon Belart.

OBRES: *Moisès trenca les taules de la llei*, b. relleu de concurs per a l'Acad. St. Ferran (1787), desaparegut.—*Resurrecció de Llätzer* (1797), T. C., *ibid.*, també perdut.—*Pius V i El rei Martí*, dos medallons per al portal de la cartoixa de Valldemossa.—*Mausoleu de Pere Coro i Su-reda, marquès de la Romana*, M., convent de dominicans

de Palma, posteriorment trasladat a la catedral. Sembla que aquesta és la seva millor obra.

BIBLIOGR. : P. Piferrer i J. M. Cuadrado, *España, sus monumentos y artes*, vol. dedicat a les Balears (Barcelona, 1888).—Viñaza.—«Bol. Soc. Esp. Excurs.», 1910, p. 284.

Font, Francesc.—Nat a Barcelona en 1848. Deugué aprendre en l'Escola de Llotja. Després fou deixeble de Talarn i posteriorment dels germans Vallmitjana. En 1878 obrí taller per a treballar pel seu compte. Es dedicà preferentment al retrat i a l'art decoratiu monumental. Deuria ésser vers l'any 1888 que canvià d'orientació, abandonant el retrat i el gènere monumental i decoratiu per la imatgeria. Aleshores deixà Barcelona i obrí botiga a Madrid, al carrer del Desengaño. Aquesta botiga-taller treballà sense treva per a Madrid, per a tota Espanya i per a l'Amèrica llatina. Res no havem pogut veure d'aquesta segona etapa de l'activitat de F. Font; el que coneixem de la primera etapa revela un escultor de primera força, pompós i robust com un barroc de la primera hora, dotat d'una força exuberant, d'una vitalitat atapeïda, un xic miquelangelesca. És un artista que caldria estudiar d'a prop i descobrir-ne les virtuts que segurament deu tenir si ens havem de guiar per les obres que en coneixem.

OBRES : *Una dama del Directori*, bust.—*Les Fames*, F., que decoren la part baixa de la columna del monument a Colom, a Barcelona, tam. major que nat.—*El Cano*, P., façana de la casa núm. 60 del Passeig de Gràcia, a Barcelona; una de les obres més valentes de l'escultura catalana d'aquells dies (1880-85).—*Monument a Zumalacàrrer-gui*, a Guipúscoa (1887).—*L'Enigma de Tebes*, G., grup;

Fantasia, T. C., bust; *El Repòs*, M.: tres obres de l'any 1884. — *Màrtir de la Caritat*, G. (1887). — *Lleó el Filòsof*, M., estàtua, tam. major que nat., vestibul del Col·legi de Notaris, de Barcelona.

BIBLIOGR.: Espasa.—Elias de Molins.

Fontbona i Ventosa, Emili.—Nat a Barcelona en 1879. Estudià a Llotja, i als 14 anys entrà a l'obrador d'Eduard Pagès; un any després passà al d'Eusebi Arnau. Al cap de quatre anys, en 1898, anà a estudiar a París. Sembla que allà va decantar-se cap a l'escultura d'orfebre, i fins féu alguns treballs de joieria; això, però, no fou més que un caprici. En 1902 retornà a Barcelona i es lligà amb el cenacle del «Rovell de l'Ou», el qual és descrit en la nostra petita biografia de Xavier Nogués («Quaderns Blaus»). En 1905 entrà a col·laborar escultòricament amb l'arquitecte Gaudí, que Fontbona admirava incondicionalment. Per raó probablement, de la incompatibilitat de caràcters, Fontbona no pogué perseverar en aquesta col·laboració: abans d'un any va abandonar Gaudí. Aquest any 1905 sembla que és el de la major activitat de Fontbona: és el seu darrer moment de lucidesa. A partir d'aquesta data l'infeliç escultor viu entre nosaltres completament absent.

Fontbona, temperament nerviós i sensitiu en extrem, és un apassionat del renovament de les arts i un precursor, juntament amb Carles Mani, de l'estètica dadaïsta. Fontbona predicà i cregué cegament la necessitat d'un retorn al barbarisme, a la concepció infantil de la forma: arribà a posar en pràctica aquestes idees quan encara ningú a

Catalunya hauria gosat de fer-ho: durant una temporada practicà una estil arcaïtzant. En aquesta tendència Fontbona representà Gauguin a Barcelona. Si la seva salut li hagués permès, o bé si tan sols hagués trobat, enlloc de la befa i l'agressió, una miqueta d'assentiment, és probable que aquest escultor hauria anat extremant el seu concepte de l'art fins a caure en el salvatgisme: que és el que gosà fer Carles Mani, contemporani d'ell, més robust i més rústicament agosarat. Fontbona, però, no degué sentir-se amb forces per a contrarrestar l'opinió adversa del públic i de la crítica, i aviat desistí de l'arcaïsme i es posà a esculpir dintre el gust de la Renaixença italiana.

L'obra de Fontbona ha desaparegut del tot, llevat d'un caparró d'infant que conserva Xavier Nogués i que nosaltres reproduïm: és una obra d'aquesta darrera tendència renaixentista. En produir-se l'anorreament de la intel·ligència d'aquest refinat artista tota la seva producció, que era de fang cru, es trobava reunida en el seu taller. Després passaren dies, ningú no pensà a humitejar o fer coure aquelles escultures d'argila, i aquestes s'assecaren, s'aclivellaren i per fi s'esboïnaren totes soles.

L'art de Fontbona tendia a una estilització es-primatxada amb velleitats de deformació: hom no podria dir si es tractava de deformació inconscient o bé d'una voluntat d'expressar emocions més intenses, o més noves, o més rares. De tota manera l'escultura, molt impressionant, de Font-

bona, tenia un aire malaltís i tímid, i sovint semblava que les mans no volien obeir a aquella sensibilitat que es delatava torturada i ambiciosa. Les obres d'aquest tan interessant escultor eren gairebé sempre d'argila crua i de molt petit many, com de bibelots de vitrina.

Fuxà i Leal, Manuel.—Barcelona, 1850-†1927. Deixeble de Llotja, i després aprenent en el taller de Rossend Nobas. En deixar aquest taller féu un estada de nou mesos a París, on treballà amb Carrier-Belleuse durant les hores diürnes: els vespres els passava estudiant en una de les nombroses acadèmies de preparació per a les arts plàstiques que existeixen a París. En tornar de París féu un viatge per Itàlia. A Barcelona obrí un taller, que aviat s'acredità amb els èxits aconseguits per l'artista en les exposicions on concorria amb les seves obres. En 1896 fou nomenat ajudant de l'Escola de B. Arts de Llotja; en 1906 ascendí a professor numerari, i en 1911 fou nomenat director general a petició de tot el professorat. Deixà la direcció en 1920 i en l'any 1922 fou jubilat. Però la sociabilitat de M. Fuxà era tanta i la seva bondat i el seu tacte foren tan grans, que els professors seguien considerant-lo com llur director.

Aquest artista començà produint una escultura anecdòtica de gran many, pròpia per als museus. Durant la joventut de Fuxà les principals ciutats europees començaven de fundar museus i organitzar exposicions d'art modern; aleshores els pintors i escultors que veien en les corpora-

cions municipals llurs principals clients, prenen part a les exposicions amb obres gairebé sempre museables. Però aviat tingué lloc un canvi en la voluntat artística de M. Fuxà, i aleshores, poc a poc, l'artista anà deixant de practicar l'escultura de museu per a dedicar-se gairebé exclusivament a la monumental, la que ha d'ésser de grans dimensions, ordinàriament realitzada en pedra, i sempre per a romandre a l'aire lliure: escultura per a monuments commemoratius, de caràcter històric o sepulcral, i escultura aplicada a l'arquitectura. En aquesta tendència Fuxà excel·leix en gran manera, talment que de seguida s'hi col·locà en primer rengle.

Per bé que alguna vegada l'art de Fuxà apareix mansoi i fins carrincló (en el *St. Francesc*, per exemple), en canvi la majoria de les seves estàtues, els seus alts i baixos relleus de marbre i de pedra calissa, són d'una forta dignitat i d'una distinció adequadíssima a l'arquitectura que realcen. Sovint l'estatuària de M. Fuxà és ferma i robusta, plena de vida pantejant i optimista com ho pugui ésser la de molts altres escultors que al primer cop d'ull apareixen essencialment i reeixidament realistes. Però en la producció de Fuxà aquest realisme no es percep pas al primer cop d'ull; i no es percep perquè el tacte, el gust equilibrat de l'escultor no ho consent. Fuxà sembla contenir-se perquè tals elements de vitalitat artística no es sobreposin a tals altres i no provoquin un desequilibri del ritme de volums que ell imaginà per a acordar-los amb els volums rígids,

solemnes i comanadors de l'arquitectura. L'estatutària de Fuxà és simple, admirablement proporcionada, rítmica i serena, un xic com la pintura, també arquitectural, de l'escola d'Overbeck, o com la de Puvis de Chavannes, succedània d'aquella. Aquestes condicions, que s'adiuen admirablement amb l'arquitectura, ningú a casa nostra les ha sabut tan perfectament conjugar com M. Fuxà. Hi ha, per afegidura, en l'art monumental d'aquest mestre escultor, una serenitat tan olímpica, i una psicologia d'èssers sobrenaturals atenuadora de les passions d'aquella humanitat al·legòrica, que hom no podria probablement concebre millor una representació viva i humana que s'acordés tan bé amb les formes pràctiques i inanimades de l'arquitectura.

Manuel Fuxà, que, ultra un gran artista, fou un gran ensinistrador d'escultors, que sentia i practicava eficientment la pedagogia de l'escultura, no aconseguí comunicar a ningú aquestes supremes virtuts de l'escultura monumental. Fuxà treballà amb perfecció i gust ascensionals: la vellesa no significà pas per a ell decrepitud artística, ans al contrari: a mesura que envellia produïa obres més belles i més fermes.

OBRES: *St. Francesc*, F.; *La mort del just*, B., grup, tam. menor que nat.; *Escolà* (1870), B.: tres obres en el Mus. Art Mod. de Barcelona.—*El senyal de la creu* (1881).—*Clavé*, bust per a la sepultura d'aquest músic en el cementiri vell de Barcelona.—*Lope de Vega*, M., tam. major que nat., façana de la Bibl. Nacional de Madrid.—*Grup d'infants*, P., en la cascata del Parc de la Ciutadella, a Barcelona.—*Leda i Neptú*, P., al mateix lloc. Aquesta estàtua, esculpida en pedra dolenta, és avui tota

escrostonada.—*Bonaventura Carles Aribau*, bust.—*Monument a Aribau*, P., en el sudsit parc.—*P. Claret*, bust.—*Purissima*, per a un oratori particular, a Mataró.—*Pagesa italiana*, bust, col. de l'autor.—*Monument al general Lacy*.—*Verge de la Soledat*.—Estàtues allegòriques en l'Arc del Triomf, del Saló de Sant Joan, de Barcelona.—*Els Furs de Catalunya*, *El Consulat de mar*, *Primera pedra del Palau de Justícia*: tres alts relleus de pedra en la façana del Palau de Justícia, de Barcelona.—*Alfons el Savi*, M., vestibul del Col·legi de Notaris, de Barcelona.—*Clavé*, estàtua de B., al monument de la Rambla de Catalunya de Barcelona.—*Bernat Desclot*, B., Saló de Sant Joan, a Barcelona.—*Fra Bernat Boil*, B., grup, tam. major que nat., monument a Colom, a Barcelona.—*Domènec Sanllehi*, M., bust.—*Sr. Moya*, retrat, b. relleu.—*J. Vayreda*, M., bust, jardí del Mus. d'Art Mod. de Barcelona.—*Mausoleu Carreres*, a Sitges.—*Mausoleu A. Borrell*, a Alella.—*Mausoleu Vda. Casanoves*, a Barcelona.—*Sepulcre de la família Girona*, M., en el claustre de la seu de Barcelona.—*Crist*, a un mausoleu de Figueres.—*La Verge*, M., a un mausoleu de Figueres.—*Monument a Pere Turull*, Caixa d'Estavis, de Sabadell.—*Ausiàs March*, G. Fou la seva primera estàtua.—*Monument al P. Feijoo*, a Orense.—*Monument a Jovellanos*.—*La Ciència*, M., tam. major que nat. al monument a Alfons XII, a Madrid.—*Milà i Fontanals*, M.: dos bustos de tam. major que nat., l'un al monument que hi ha a Vilafranca i l'altre al Parc de Barcelona.—*Victor Balaguer*, M., bust, en el mateix parc.—*Monument a Rius i Taulet*, P. i B., Saló de Sant Joan, a Barcelona.—*El bisbe Armanyà*, estàtua, Mus. Bibl. Balaguer, a Vilanova.—*St. Joan Baptista*, a l'altar major de Sta. Maria, de Lleida.—*L'Estalvi*, P., grup, façana de la Caixa d'Estalvis de la Granvia Laietana, de Barcelona.—*St. Jaume*, M., estàtua eqüestre, façana de la Caixa d'Estalvis de la Plaça de St. Jaume, de Barcelona.—*Sagrat Cor de Jesús*, façana de la torre del Sr. Pérez Samanillo, al Passeig de la Bonanova.—*St. Francesc d'Assís*, P., façana de l'esgl. de Pompeia, de Barcelona.—*Jacint Verdaguer*, M., bust, Ateneu Barcelonès.—*Antoni Boixà*, M., bust, Ateneu de Girona.—*St. Francesc*, esgl. dels Dominicans del carrer d'Ausiàs March, de Barcelona.—*Sagrat Cor de Jesús*, per al mausoleu Miró, a Reus.—*Jaume I*, M., al Saló de Cent.—Quatre alts relleus per al monument de Colom, B. (desapareguts).—

GUSTAU VIOLET

FRAGMENT DEL MONUMENT ALS MORTS DE LA GUERRA,
DE PERPINYÀ

JOSEP CARCASSÓ

CASTELLA

Estàtua del monument de Colom, a Barcelona

FRANCESC MARCO

LA PAU

Estàtua del monument de la Restauració, a Molvedre

Angel, al mausoleu Corbera, de Figueres.—Un altre àngel, al mausoleu de la Vda. Samsó, de Torelló.—*Jacint Verdaguer i Pi Margall*: dos medallons de M., Ajuntament de St. Feliu de Guíxols.—*Verge de Montserrat*, col. F. Vidal.—*St. Josep i La Verge amb l'Infant*, col. Evelt Dòria.—*Sagrat Cor de Jesús*, col. Juli Barbey.—*St. Pau*, F., Germanetes dels Pobres, de Gràcia.—*St. Rafael*, a Montevideu.—*Genoveva Mestres*, M., cap de nena.—*La Indústria i El Comerç*, P., façana de la casa Vidal a l'encreuament dels carrers de Diputació i Bailèn, de Barcelona.—*M. Planas i Casals*, B., bust.—*Milà i Fontanals; Menèndez Pelayo*: dos bustos, Universitat de Barcelona.—*Verge de la Soledat, La Marina, La Ciència, El Telègraf, El Correu*: quatre estàtues de P., façana de la Casa de Correus, de Barcelona.—*La Sagrada Família*, T. P., col. J. Torres.—Làpida de B., Hospital de St. Pau, de Barcelona.—*Coll de Valldèmia*, M., bust, col·legi dels Maristes, de Mataró.—*Heralds*, M., doble tam. nat., en el retaule del Saló de Cent.—*Elias Rogent, Pere Pau Montanyà*: dos bustos de M., façana del museu del Parc de la Ciutadella, de Barcelona.—*Fra Bernat Boyl*, P., tam. major que nat., en el monument de Colom.

BIBLIOGR.: «*Ilustr. Artística*», 1888, p. 183, 341.—Opisso.

Gamot i Llúria, Josep. — Nat a Barcelona, vers 1860 - †1890.—Deixeble de Llotja i de R. Nobas. Es dedicà preferentment a la petita escultura graciosa, femenina i elegant, per a colleccions i salons. Obrà molt en T. C. També excel·lí en l'escultura monumental. Els seus contemporanis li atribuïen molt talent. Malauradament morí jove, sense poder acabar de manifestar-se.

OBRES: *Lluís de Santàngel*, P., grup, tam. major que nat., al monument a Colom.—*Aragó*, P., estàtua sedent de doble tam. nat., en el mateix monument.—*Genis*, P., quatre estàtues en la part superior de la cascata del Parc de la Ciutadella.—*Alarb en oració*, B., Mus. d'Art Mod. de Barcelona.—*Remordiment de Cain*, G. (1876).—*Cayaller i dama del temps de Lluís XIII.*—*Manola, Alarb, Ca-*

prici, Dama : quatre bustos.—*Amfitrite*, P., a l'esmentada cascata.—*Pagesa a la vora del mar*, T. C., grup.—*Nens*, grup.—*Egípcia*.—*Cupido es crema les ales*, G.—*Tipus espanyols*, T. C.

BIBLIOGR. : Elias de Molins.

Gargallo i Catalán, Pau.—Nat a Maella (comarca del Matarranya) en 1881. Arribà a Barcelona quan encara era un infant. Aprengué el dibuix i l'escultura a Llotja. Després fou deixeble d'Eusebi Arnau. A Llotja guanyà una pensió per anar a estudiar a París, viatge que realitzà en 1903. Durant aquell sojorn a París, Rodin l'impressionà molt. L'any següent tornà a Barcelona, on féu treballs escadussers i es deixà influir per tot allò de més literari, efectista i decorativista que li reportaven les revistes d'art estrangeres, particularment les alemanyes; aquest fou un període de divagació negativa. El mateix Gargallo, que és qui ens proporciona aquestes clarícies, diu textualment : «Vaig estar sempre nodrint-me de revistes de Munic i París; fins a l'any 1910 tot (el que ell produeix) és literatura, habilitats i efectismes». En aquesta darrera data tornà a París on romangué fins que la guerra gran l'en va treure, en l'any 1914.

Aquests quatre anys foren de gros neguit per a Gargallo. El cubisme i tota l'estètica demagògica i paralogista que en dimana el sedueixen, el preocupen enormement, fins al punt de fer-li trontollar les idees més fonamentals. Aleshores produeix escultures tímidament cubistes, on l'artista s'esforça per a expressar el que amb tot rigor té

d'expressar l'escultura més algunes altres valors quelcom metafísiques que no tenen res de comú amb les arts plàstiques, però que són tot l'esperit de l'escola o les escoles cubistes. Una derivació d'aquest art cubistejant fou l'invent de l'escultura de planxa de metall. Aquest gènere consisteix a tallar les peces que afaiïonen la imatge, talment com el sastre talla les peces dels vestits; aquestes peces Gargallo les emmetxa, les rebleix o bé les solda, i així va produint el volum. Però la particularitat d'aquesta mena d'escultura, que després serà imitada per altres escultors estrangers, és la seva tendència també cubista d'expressar més que les valors formals les psicològiques, més que el volum, el caràcter; i aquesta expressió del caràcter, portada fins al paroxisme i la caricatura, serà no solament la del model sinó, tant com sigui possible, la del model i del seu ambient moral, dels seus antecedents, i de tot allò que d'extraplàstic l'artista es senti amb cor d'afegir-hi. Així, en voler expressar masses coses, l'escultor, com els pintors cubistes, es veu obligat sovint a només insinuar-les, perquè ni l'espai, ni la grandària de l'obra, no li permeten d'encabir-ho tot. Tot això dóna a aquelles obres un caient extravagant, de vegades monstruós. Però Gargallo treballa amb una gràcia tan extraordinària, amb un sentiment tan sensual de l'adequació de cada metall i dels gruixos de cada metall a la forma, i alhora és tan destre en l'ofici, que l'obra que en pervé és gairebé sempre una meravella: potser no sigui una meravella des del punt de vista escultòric, però

ho és des del punt de vista orfebrístic d'aquesta art tan nova i imprevista. Aquestes obres repujades i soldades són sempre de petit tamany. Alguna vegada Gargallo ha portat el seu esperit innovador a l'extrem de produir-se en aquesta escultura per ella mateixa tan original, bo i tractant els plans convexos de manera cóncava; i també hi ha reeixit.

Però tot això ens sembla només que fantasies si ho comparem a la seva producció d'estil tradicional. Durant els anys de la guerra europea, Gargallo no féu gairebé altra cosa sinó escultura cubistejant, i especialment de planxa de metall. Des de l'acabament de la guerra fins cap a l'any 1922 ha ocupat la càtedra d'escultura de l'Escola Superior de Bells Oficis i de l'Escola Elemental del Treball, la qual li fou atorgada sense oposició ni concurs. I a partir de l'any 1920, poc més o menys, Gargallo ha començat de preferir l'escultura tradicional, en la qual produeix obres d'una bellesa tan sorprenent que a ell mateix li deu sorprendre el salt enorme que acaba de fer; el cert és que d'aleshores ençà va augmentant el conreu de l'estil tradicional fins que aquest sobrepassa de molt, en quantitat, l'altre estil psicologista.

En 1921 era tan general l'acceptació assolida per l'art de Gargallo que l'Ajuntament de Barcelona no vacilà a concedir-li una de les sales especials que cada any dedicava en les exposicions municipals de Primavera a un dels mestres escultors i pintors catalans. Allò fou la consagració

barcelonina de Pau Gargallo. Algunes de les seves obres exhibides en la sala especial figuren avui en el Museu d'Art Modern.

En 1922 Gargallo retornà a París per tal d'establir-s'hi definitivament. Allà aconseguí uns èxits tan espontanis i de tan bona condició que a hores d'ara, a desgrat de l'exacerbació xovina que pateix la França de la post-guerra, el seu nom s'ha col·locat gairebé en primera línia: les seves obres són cotitzades a bons preus i sense necessitat d'intermediadors.

L'escultura d'estil tradicional de Pau Gargallo encisa per les qualitats pròpies de la millor escultura moderna: simplicitat dintre una concepció sintètica del tema a desenrotllar; estilització a base de línies corbes i de volums convexos ovoïdals, un xic a la manera extremo-oriental; recerca del caràcter, però no pas del caràcter psicològicament parlant sinó del caràcter formal del model; estilització d'aquest caràcter dintre de la susdita cadència ovoïdal; intencionalisme agut però sense insistència del ritme curvilini i dels traspessos, intencionalisme discret i oportú de les arestes...

L'estil, i àdhuc la concepció, de les obres de Gargallo ofereixen força semblança als de l'exquisit artista valencià Josep Capuz. Pere Jou fou deixeble de Gargallo.

OBRES: *Les set virtuts i els set pecats capitals*, G., dos b. relleus (1904).—*La diablessa blanca*, G. (1909), Mus. Art Mod., Barcelona. Aquesta obra es trencà en el mateix museu.—*Monument a l'actor Iscle Soler*, M. i P., al carrer de l'Hospital.—*Sra. Brias de Pidelaserra*, P., estàtua sepulcral.—Repujats per a l'àlbum que els intellectuals

catalans oferiren al mariscal Joffre (1921).—*Santiago Segura*, P., cap; *Noia de Casp*, alabastre, cap; *El violinista*, plom, d'estil cubistejant; *Pau Picasso*, P., cap: quatre obres en el Mus. d'Art Mod., de Barcelona.—*Monument a l'actor Fontova*, M., en el Parc de la Ciutadella, Barcelona.—Estàtues i relleus alegòrics de la façana del Teatre del Bosc, G.—*Maternitat*, T. C., grup de petit tam.—*Gitanet*, B., tors de mig tam. nat., col. Plandiura, i rèpliques a les col. Alex, de París, i Nonell, de Barcelona.—*Banyista*, M., estatueta, col. D'Elnitz, de París.—*A. F. de Soto*, plom, bust.—*Dona ajeguda*, B., estatueta de vitrina, col. F. Vayreda i J. Mercadé; de Barcelona, i Level, de París.—*Les dones dels càntirs*, en B. i en M.; estatuetses grup, col. Level, de París, i Cambó, de Barcelona.—*Sta. Faç*, coure repujat d'estil cubistejant; *Arlequi*, planxa de plom i ferro cubistejant: dues obres existents en una col. parisenca.—*Cap de gitanet*, B., col. L. Rosenberg, de París.—*Xavier Nogués*, P.; *Maurice Raynal*, B.; *Dr. J. Reventós*, P.: tres retrats.—*Sr. i Sra. J. Aguilera*, dos bustos, M.—*Dansarina*, ferro repujat, d'estil cubistejant.—*Coblejadora*, mascareta de coure repujat, cubistejant.—*Arlequi*, mascareta de ferro repujat, cubistejant.—*Nu de dona, ajassat*; *Nu de dona, dret*: dos torsos estatuetses per a vitrina, T. C.

BIBLIOGR.: Anònim, *El mestre de la forja*, «D'ací d'allà», oct. 1927.—J. Llorens i Artigas, *L'escultor Pau Galló*, «La Veu de Catalunya», 29 maig 1921.

Gibert i Roig, Pau.—Nat a Tarragona. Estudiaria a Llotja. Fou deixeble i col·laborador del gran escultor Aleu.

OBRES: *Crist*, per a una esgl. de Barcelona.—*Monument al Duc de la Victòria*, a Madrid (1885).—*Visió de fra Martí* (1881).—*L'Eloqüència*, M. (1881).—*Núñez de Arce*, M. i B., bust (1881).—*Retrats*, dos b. relleus, G. i un de T. C.—*El dilluns*, G. (1887).—*Assaigs*, G. (1892).—*Aquiles ferit*, T. C., bocet.—*Monument a Sagasta*, a Logronyo.

BIBLIOGR.: «Bol. Soc. Esp. Excurs.», 1911, p. 141.—Ruiz i Porta.

Gil, Josep (pare).—València, 1759-† Montcada (València), 1828. — Deixeble de l'Escola de St. Carles. Fou individu de mèrit de l'Acadèmia de St. Carles; després tinent visitador i per fi, en 1803, director general d'escultura. Sembla que s'especialitzà en l'escultura de crucifixos.

OBRES : *Crist en creu*, per a les esglésies de Montserrat (València), Antella, Benimuslem i per a molts altres llocs. — *Dues Virtuts i Grup de «putti»*, per al damunt del nínxol de la Verge, en la Collegiata de Xàtiva.

BIBLIOGR. : Alcahalí.—Boix.

Gil, Josep (fill).—València, 1778-† 1843.—Fill de l'anterior. Deixeble de l'Acad. de St. Carles i probablement del seu pare. En 1829 fou nomenat escultor honorari de la ciutat de València. S'especialitzà en l'escultura en b. relleu.

OBRES : *Martiri de Sta. Catarina*, b. relleu, Acad. St. Ferran.—*Heliodor foragitat del temple*, b. relleu, Acad. St. Carles.—*Temple dels àngels*, b. relleu, Acad. St. Ferran.

BIBLIOGR. : Alcahalí.

Gilabert i Ponce, Lluís.—Nat a València en 1848. Deixeble de l'Escola de St. Carles i d'Antoni Esteve i Romero. Es dedicà a la pintura i excepcionalment a l'escultura.

OBRES : *Puríssima Concepció*, F., Asil del marquès de Campoo, de València (1868).—*St. Sebastià*, F., esgl. St. Sebastià, de València.—*Sta. Anna*, en l'hospital-asil del marquès de San Juan, a València.—*Josep Espejo*, M., estàtua jacent, a Xàtiva.—*Calixte III*, B., a Xàtiva.—*Jau-me I en els seus darrers jorns*, G.—*El Soldat de Marathon*, Ateneu de València.—*Verge de la Salette*, en col·lab. amb Manuel Chambó, en la parr. St. Tomàs, de València.—*Goya*, T. C. i B. (1881).—*Sta. Teresa*.—Diversos petits

grups costumistes, de T. C.—Figures per al projectat monument d'Hernan Cortès.—*Mariano Barrio*, arquebisbe de València, T. C., bust (1878).—Bust, G. (1867), i altres nombrosos bustos de T. C. i diversos medallons.

BIBLIOGR. : Alcahalí.—Boix.

Ginès, Josep.—Pòlop (València), 1768-†Madrid, 1823. Començà des de petit a estudiar en l'escola de l'Acad. St. Carles. Tindria uns quinze anys quan obtingué una pensió d'aquesta escola per a estudiar en la de l'Acad. St. Ferran. Als setze anys aconseguí el premi primer en un concurs d'estàtues de l'Acad. St. Ferran, i als dinou un altre primer premi en un concurs d'alt relleu. En 1814 fou acadèmic de mèrit de St. Ferran, en 1817 tinent-director d'aquesta acadèmia, i més tard, director honorari. En 1794 Carles IV l'havia nomenat escultor honorari de cambra.

El Sr. Serrano Fatigati diu que Josep Ginès no sentí la grandiositat de l'estatuària antiga, tot i haver-la copiat molt durant els estudis. Sembla —continua dient Serrano— que, en part per inclinació i en part per l'obligació d'atendre el gust dels seus reials i principescs clients, es decantà a una escultura petita i preciosista, a l'art graciós i delicat, més propi de vitrines i de suplement al mobiliari que no pas d'ornamentació arquitectònica. Mai potser no abandonà el barroquisme; fins sembla que es complagué en les exageracions del moviment, àdhuc en ple període neoclàssic. Esdevé sanguinari i repulsiu quan es proposa expressar situacions d'energia. Això palesa en els grups de la Degollació dels Innocents del Pessebre del

JOSEP REYNÉS

EL PINTOR FORTUNY

Estàtua gran, en la façana del
Taller Masriera

ENRIC MONJO

EL PLA DEL LLOBREGAT

Bocet per a la decoració de la
Plaça de Catalunya

JOSEP ORTELLS
MONUMENT A TOLOSA-LATOURE

Príncep : el truculent dramatisme de Ginès s'hi manifesta en la desesperació de les mares que es defensen dels soldats d'Herodes, amb mossegades i esgarrapades i buidant els ulls d'aquells botxins. Cal afegir a aquestes justes apreciacions de Serrano Fatigati que l'escultor no sabé tampoc expressar el dolor, la desesperació ni cap altra passió : els gestos exagerats i la movimentació dels muscles facials dels personatges, arravatats per bones i males passions, que esculpeix aquest romàntic de la primera hora, no aconsegueixen sinó posar en ridícol i fer ganyotejar disgraciosament aquell munt de belles figuretes. Perquè Josep Ginès és un extraordinari escultor barroch : robust, mogut, valent i d'una gràcia entre francesa i italiana sempre que deixa de banda allò que als artistes del seu temps preocupava tant : l'expressió dels sentiments.

Seria exagerat dir que J. Ginès no practicà bé la gran escultura : la seva producció en marbre, pedra, estuc, etc., estàtues de gran tamany, relleus, escultura decorativa aplicada a l'arquitectura o destinada a interiors i jardins, és de gran estil i mostra una gràcia setcentista entre francesa i italiana.

OBRES : *Figures del Pessebre del Príncep*, T. C. policr. segons els historiadors, però vistes d'aprop semblen figuretes de G. policr. Les més importants es troben en l'Acad. St. Ferran, avui dia exposades al mus. d'aquesta acadèmia. Hi ha grups i figures soltes. La majoria són com d'un terç del tam. nat.—*Apol Mèdicis*, G., estàtua copiada de la que hi ha a Florència i que valgué al seu autor el primer premi en un dels concursos de l'Acad. St. Ferran.—*Dionís el Tirà convida a Democles*, a. relleu que

també li valgué un primer premi en un altre concurs de la dita acadèmia.—*Venus*, M., Mus. Prado.—*Els quatre Evangelistes*, estuc, capella del Palau Reial.—*Allegories i semblances militars* que decoren el portal del Mus. d'Artilleria.—*Dos nois*, en una de les capelles del monestir d'Atocha.—*D.ª Isabel de Bragança*, bust.—*Espanya protegint les arts*.—Model del grup que corona la Puerta de Toledo.—*La Religió*, al túmul construït en ocasió dels funerals de la reina Maria Amàlia de Saxònia.—*La Temperança i La Prudència*: dues estàtues per al túmul de Ferran VII.—*Fama voleiant*.—*St. Pere d'Alcàntara*, esgl. de St. Just.—*St. Antoni*, ermita de St. Antoni de la Florida.—Decoració de l'altar major d'aquesta mateixa ermita, estuc.—Totes les obres esmentades es troben a Madrid.

BIBLIOGR.: «*Bol. Soc. Esp. Excurs.*», 1910, p. 159 i ss.—Alcalalí.—«*Ilustr. Catal.*», 1882, p. 140.—I el vol. I d'aquest llibre.

Gonzalez i Pellicer, Juli.—Nat a Barcelona en 1876. Fill d'un orfebre d'anomenada, també barceloní, mestre d'ell en l'art de repujar. Des dels quinze anys no ha fet res més que estudiar i practicar l'escultura del metall repujat, però no com Gargallo, sinó a la manera tradicional. Llevat del seu pare no ha tingut mestres, la qual cosa J. González en lletra particular ens fa saber que li dol. Sent l'atracció de l'escultura arcaica i de la moderna francesa. Resideix habitualment a París. A partir de l'armistici de la guerra gran començà d'exposar les seves obres en els salons parisencs dels Independents, de La Nacional i de Tardor. Ha produït molta escultura decorativa repujada i també algunes màscares, una de les quals fou adquirida pel govern francès.

OBRES: *Màscares*, B. repujat (1913).—*Ofrena*, B. repujat.—*Collita de pomes*, B. repujat.

Gros i Oliveres, Josep.—St. Vicenç de Calders, finals del s.^e XVIIIe - † primera meitat s.^e XIXe. Pare de Josep Gros i Real. Era fadrí escultor quan fou posat a dirigir l'acreditat obrador d'escultura vigatà dels Real. En 1802 era amo d'aquell obrador en virtut d'haver maridat amb la pubilla Real. Continuà la tradició de la casa treballant per a la majoria de les esglésies de Vic i la seva comarca, entre elles la catedral.

OBRES: *Altar de la Verge dels Dolors*, en la seu de Vic. —*El Sant Sepeli*, b. relleu en el susdit altar. Hom diu si l'Escola de Nobles Arts de Barcelona féu fer un emmotllat d'aquest relleu per a exemple dels alumnes.—Bocets d'estàtues i relleus, en el Mus. Episcop. de Vic.—Plans de retaules, en el mateix museu.—*Retaule de St. Isidre*, esgl. de St. Cristòfol de Campdevàrol.

Gros i Real, Josep.—Mort a Vic en 1867. Fill de l'anterior. Només sabem d'aquest artista que fou el darrer continuador del taller dels Real i que en el Mus. de Vic hi ha d'ell alguns projectes de retaule.

Guimó, Ricard.—Notable escultor català que resideix anys ha a París, on treballa amb èxit en la gran escultura monumental. Molt influït per l'escultura francesa de la fi del s. XIXe, està avui a l'alçada dels millors escultors oficials francesos. El seu art és d'una noble construcció i d'una amplitud de composició impressionant. Concep i realitza amb perfecció l'escultura colossal que ha d'ésser apreciada a distància. Aleshores Guimó sap simplificar amb sintetisme majestuós i just.

A desgrat dels nostres requeriments perquè ens proporcionés clarícies sobre la seva vida i el seu treball, la resposta de Guimó no ens ha pervingut encara a l'hora de cloure l'edició d'aquest llibre. En l'exposició municipal de primavera celebrada a Barcelona en 1923, Guimó presentà una estàtua de dona portant un paner de fruita, obra de T. C., i una *Maternitat*, grup de M., en tam. colos., obra extraordinàriament bella i perfecta.

Guixà, Celdoni.—Escultor probablement barceloní, del qual sabem ben poca cosa. És tingut com l'autor (tal vegada el projectista) de la Font de Neptú, anomenada Font del Vell, que la Junta de Comerç féu erigir en el Pla de les Comèdies, a Barcelona. Sembla que Guixà esculpí almenys les sirenes que formaven part d'aquella composició, en l'escultura de la qual col·laboraren Adrià Ferran, Damià Campeny i Salvador Gurri. Carreras i Candi diu que C. Guixà «era vulgar a no poder més»; però no diu en quines raons es funda per a emetre aquest judici. En 1825 Guixà faria una altra font monumental, la Font de Ceres, que fou aixecada en el Passeig de Gràcia, allà on anys després havia d'ésser l'encreuament del carrer de Provença. El safareig d'aquesta font fou traslladat en 1874 a la Plaça de Blasco de Garay.

BIBLIOGR. : Carreras i Candi, *Geografia General de Catalunya*, vol. *Ciutat de Barcelona*, p. 846-7.

Gurri, Salvador.—Tona, 1749-†Barcelona, 1819. Autodidacta. Fou escultor mediocre i sovint sense

gràcia. No obstant aconseguí una relativa fama en el seu temps, potser perquè eren pocs els escultors catalans. L'Acad. St. Ferran el considerarà també com un mestre. Tal vegada, com afirma algun panegirista de Gurri, aquest artista ha d'ésser estimat per la seva escultura de temes infantils, dels quals no n'havem pogut veure cap. Diu l'anònim cronista del «Brusi» que Gurri s'especialitzà a expressar escultòricament l'aspecte patètic en la figura humana.

Gurri fou professor de l'Escola de Nobles Arts; després ascendí a tinent director i en 1783 a director. Abans, en 1777, l'Acad. St. Ferran ja l'havia nomenat acadèmic de mèrit. Fou per poc temps mestre de D. Campeny. De Gurri diu el crític Miquel i Badia que imitava Amadeu encara que estava molt lluny d'igualar-lo. Fou més imatger que no estatuàire.

OBRES: *St. Elies* i *St. Eliseu*. En abril de 1805 es comprometé a fer aquestes dues imatges per als Carmelitans de Barcelona.—*Enterrament de Samsó* (1777), b. relleu de concurs intern de l'Escola Sup. de St. Ferran. Això sembla indicar que Gurri assistí a les classes d'aquella acadèmia, la qual cosa contradiria el que es diu del seu autodidactisme.—*La Indústria* i *El Comerç*, dues estàtues, M., a l'escala de la Cambra de Comerç, de Barcelona, tam. men. que nat.—Un altar per a l'esgl. de la Mercè, de Barcelona.—*Altar de Sta. Eulàlia*, en la seu nova de Lleida.—*Lavatori*, sagristia de la mateixa seu.—*Altar de Stes. Juliana i Semproniana*, a Mataró. En aquest altar debutà com aprenent Damià Campeny.—*Sta. Teresa i un àngel*, als Carmelitans Descalços, de Barcelona. Segons dibuix del pintor Flaugier. A. Coromines gravà aquesta obra en 1783.

BIBLIOGR.: Miquel y Badia, *El Arte en España*, 283.—«Diario de Barcelona», 26 nov. 1819.—«Bol. Soc. Esp. Excurs.», 1910.

Guzman i Guallar, Josep.—Nat a València en 1844. Deixeble de l'Acad. St. Carles i de Francesc Perez. En 1867 se n'anà a treballar a Lió i a París. Després tornà a treballar definitivament a València. El seu art és la imatgeria, de la qual n'assortí tota Espanya i l'Amèrica llatina.

OBRES: *St. Tomàs*, parr. de St. Tomàs, de València.—*St. Josep*, parr. de St. Bartomeu, de Yecla.—*Verge de la Salette*, a una esgl. de Gandia.—*Torero ferit*, T. C.—*St. Francesc de Paula*.—*La Puríssima Concepció*. Etc.

BIBLIOGR.: Alcahalí.

Han Coll, Josep Víctor.—Nat a Perpinyà en 1870. No començà a estudiar l'escultura fins als 30 anys. Féu l'aprenentatge autodidàcticament.

OBRES: *Monument al comandant Biendé*, a Perpinyà.—*Portal del Sindicat Agrícola*, P.—*Monument als morts dels «Anciens Elèves de St. Louis»*, B.—*Monuments als morts de Bages, de Prats de Molló i de Vilanova del Rosselló*.—*Monsenyor P., Sr. B.*: dos bustos, B. (1913).—*Maternitat*, G., grup de tam. major que nat. (1912), adquirit per l'Estat francès.—*Cap de mujic*, G.—*Monument al poeta català Saisset*, B., bust.—Bustos d'infants de diversa edat, estatuetes, etc.

BIBLIOGR.: «L'Art et les Artistes», París, tardor de 1912.

Hernandez i Couquet, Vicenç.—València, 1807-†1868. Deixeble de l'Escola de St. Carles. En 1854 fou nomenat professor de l'Escola de B. Arts de Sevilla. En 1858 dirigí la restauració de la copiosa escultura plateresca que cobreix la façana del palau municipal de Sevilla. Fou acadèmic de número de l'Acad. sevillana de B. Arts de Sta. Isabel. També fou nomenat individu de la Comissió

Prov. de Monuments de Sevilla en representació de l'Acad. St. Ferran.

OBRES : *Murillo*, bust, Escola de B. Arts, de Sevilla.—*St. Iscle i St. Joan Baptista* : dos bocets de fang cru (1868).—*Purissima Concepció*, F. (1860).—*Allegoria*, grup colos., façana del Teatre Principal, de València.—*St. Pere i St. Pau*, esgl. del Sagrari, de Sevilla.—*Princesa d'Astúries*, bust, per a la fragata «Infanta Isabel».—Font monumental, a València (projecte).—*St. Ferran*, bocet; *Purissima Concepció*. Aquestes dues són les seves darres obres.

BIBLIOGR. : Alcahalí.

Homs i Risa, Josep Antoni.—Nat a Barcelona en 1897. Estudià a Llotja. Deixeble de J. Campeny i d'E. Clarasó. Aprengué de tallar la pedra i la fusta. Tornà després a Llotja per a cursar l'assignatura Concepte de l'Art i l'Estètica, i amb el professor Alsina cursà el modelat durant dos anys més. Alhora assistia a la classe de dibuix de l'Acadèmia Galí i a la de natural del Cercle Artístic de St. Lluç. Debutà en l'art d'il·lustrador per a subvenir a la vida; aleshores féu alguns dibuixos per a editors estrangers, alternant la il·lustració de textos amb la pràctica de l'escultura. Treballà com escultor durant dos anys en les obres de l'Exposició de Montjuic. Viatjà per França, Espanya, Bèlgica i Suïssa; finalment ha fet el viatge de l'Amèrica llatina, on ha obtingut forces èxits. No té predilecció per cap escola, però prefereix l'època arcaica de cada art nacional; particularment sent atracció per l'escultura d'Ivan Mestrowick i per la dels nostres Casanoves i Rebull. No podem incloure la llista completa de

les seves obres principals perquè la seva modèstia les hi fa veure totes insignificants, i en conseqüència no ens les vol indicar.

J. A. Homs, encara que no és un escultor del tot desenvolupat, se'ns ofereix com un dels nostres escultors més sensibles al desnú jove, pletòric de vida. Concep el cos humà dintre un cànon rabassut i esferoidal, amb agudeses d'accents tallants que es produeixen oportunament i molt discretament en les vastes superfícies simplificades i esferoidades, amb estil propi i amb alguna reminiscència de l'arcaïme que confessa afeccionar; arcaïme que en el seu cas sembla inspirat pels escultors grecs del temps de Pisístrates. Té també una particular visió dels ropatges, els quals apareixen com del tipu mullat i fi fins a confondre's amb l'epidermis de les seves figures. Del catàleg de l'exposició que en 1926 obrí a les Galeries Dalmau inventariem les obres següents.

OBRES: *Agnus Dei*, *La Calma*, *La Marinada*, *Dansarina*, *Tema infantil*: cinc pedres de talla directa.—*Dansarina popular*, *Diana*, *Labor*, *Dansarina clàssica*: quatre bronzes.—*Faune*, *Careta infantil*, *Grotesca*, *La Parra*: quatre composicions de G. per a fonts públiques.

Hugué i Martínez, Manuel.—Nat a Barcelona, 1872. El nom d'aquest artista és Martínez Hugué, però ell prefereix transposar els cognoms, i tot-hom el coneix d'aquesta manera. Fou deixeble de Llotja durant tres cursos. Treballà després en la fundició artística Masriera i Campins; més tard, en l'obra d'un imatger barceloní obscur que s'anomenà Josep Forés, i posteriorment entrà al

ANSELM NOGUÉS
ANTONI DE NEBRIJA

JOSEP CAMPS
VERGE DE L'ESPERANÇA

EUSEBI ARNAU

EL PRÒLEG DE «L'ATLÀNTIDA»

Fragment del projecte de monument a Jacint Verdaguer

MIQUEL OSLÉ

LA POESIA MÍSTICA

Fragment del monument a Jacint Verdaguer

de Torquat Tasso. Cap a l'any 94 se n'anà a París. Sense pare ni mare, gairebé sense família de cap mena, amb el temperament més díscol i independent que hom pugui imaginar, amb unes primeres lletres engolides de qualsevolga manera, però amb tot un temperament d'artista i una vivacitat i intel·ligència gens comunes, Manuel Hugué pervingué, a costa de molts esforços i aventures, a cridar l'atenció de la gent més fina i desperta del món intel·lectual parisenc. Poc temps abans d'esclatar la guerra gran Hugué aconseguí de signar un contracte de treball amb un dels principals marxants d'art modern de París, l'alemany Kahnweiler, i això li permeté de treballar amb calma i tranquil·litat. A partir d'aquell moment, Hugué produí les obres més importants, i en major quantitat que mai; però els anys de la guerra, desaparegut el seu marxant, tornaren a ésser anys d'angoixa. Acabada la guerra i retrobat el marxant Kahnweiler, M. Hugué tornà a trobar la tranquil·litat necessària al seu treball. Darrerament una greu malaltia l'ha privat temporalment de dedicar-se a l'escultura, però com que aquest artista ha tingut sempre aficions pictòriques, ocupa el temps que la malaltia li deixa lliure, en fer pintura, particularment aquarel·les.

A la població vallespirenca de Ceret vingueren a trobar-lo nombrosos artistes afins a la seva manera de sentir, i de tots plegats i de l'art primitivista que practicaven, la crítica parisenca en digué l'«escola de Ceret». Però M. Hugué diu que no hi ha tal escola: que a Ceret cadascun d'a-

queils artistes feia el que li semblava segons els propòsits que tots duïen des de París.

Manuel Hugué, que és un esperit viu i àgil com el que ho pugui ésser més i que ha arribat a fer-se autodidàcticament una respectable cultura, posseeix sobretot una enorme intuïció. Posades aquesta intuïció i la seva cultura general i artística al servei de la seva natural vivacitat, han produït un caràcter estimabilíssim per a tothom qui ama l'ingeni i la conversa.

Hugué estima per damunt de totes les escoles escultòriques l'hel·lènica. Després, els gòtics. Diu que no admet el realisme i que l'art ha d'ésser idealista; però ell, quan es posa a definir, es demostra radicalment realista: això ja s'insinua quan diu que prefereix els grecs i els gòtics. En la pàg. 146 del bellíssim llibre de Josep Pla *La vida de Manolo*, es llegeix aquesta professió de fe artística, dictada per l'escultor, que no ens deixarà cap mena de dubte sobre el seu realisme: «Devegades passo mesos i mesos entre una etapa i una altra. La gent treballa d'una manera delirant i monstruosa. Jo em podria passar anys contemplant una gallina, mirant el cap d'un conill, barrant davant dels vedells, dels bous i de les vaques. Quan vull treballar obro una finestra i faig el que veig davant. Tot és admirable».

L'escultura de Manuel Hugué és del gènere primitivista que tanta voga aconsegueix a partir dels començaments de la present centúria. Aquest primitivisme sembla inspirar-se, en el cas d'Hugué, en l'art dels escultors de s. VIe a. de J. C., aquella

tan simple i robusta escultura que, més que plena de vida, en sembla atapeïda. En l'art d'Hugué hi ha aquest atapeïment expressat amb una semblant simplicitat de mitjans : àdhuc hi ha, més o menys forçada segons comana la moda, aquella mateixa natural estilització de l'escultúra del temps dels pistràtides. Alhora hi ha en l'escultura de l'admirable «Manolo» una certa inhabilitat tècnica, sovint una tímidesa i una indecisió que hom podria prendre com una aportació de la tendència barbarista o infantilista (que també és bandera d'avantguardisme) si no fos que en el cas d'aquest escultor la poca traça és del tot sincera : Hugué no ha arribat mai a dominar l'ofici; li ha esdevingut com a Cézanne, que el sensitiu és superior a l'artificiador. Però no sempre les mans d'Hugué es rebelen a servir aquella sensibilitat. I com que aquests moments de plenitud són freqüents d'ençà que l'escultor treballa sense apremis ni engúnies, hom pot assegurar que la major part de la seva producció darrera és admirablement reeixida. És per això que si d'una banda la seva vivacitat li obrí totes les portes del món intel·lectual parisenc, d'altra banda les seves darreres obres l'han elevat de la vaga categoria d'intel·lectual a la d'artista productor i han posat en primer rengle en l'art modern d'Europa el nom d'aquest home tan modest com talentuós. M. Hugué es troba ara, com aquell qui diu, acabant un aprenentatge d'escultor genial.

OBRES : *Sr. Comails*, B., cap (1911).—*La veremadora*, B., estatueta (1912).—*Els bous*, P., petit b. relleu (1912).

—*Dona amb les mans al cap*, B., estatueta (1912).—*Nu de dona arrupit*, T. C., estatueta (1914).—*Vora l'aigua*, T. C., petit b. relleu (1921).—*Els dos toreros*, T. C., a. relleu de petit tam. (1922).—*El torero*, T. C., estatueta (1923).—*A l'estable*, P., petit b. relleu (1923).—*L'ofrena*, P., estatueta (1924).—*Catalana asseguda*, T. C., estatueta (1923).—*Leda*, T. C., b. relleu de petit tam. (1925).—*L'abraçada*, T. C., petit relleu (1927).—*Dona nua*, T. C., estatueta (1927).—*Dues espanyoles*, T. C., estatueta grup (1927).—*El llaurador*, P., petit b. relleu (1927).—*El pintor J. Sunyer*, B. (1912), Mus. Art Mod. de Barcelona.—*Camó*, T. C. (1913); *Maragall*, T. C. (1924); *La muller de l'escultor*, T. C. (1925); *El violoncellista Pitxot*, B. (1926).—*Infant*, T. C. (1927): sis caps.—*Monument a Déodat de Severac*, a Ceret.—*Monument als morts de la guerra*, a Arles del Tec.

BIBLIOGR.: Marc Lafargue, *Manolo*, «L'Amour de l'Art», 1922, p. 282 i ss.—Gustave Coquiou, *Cubistes, Futuristes, Passéistes*, París, 1914.—André Salmon, *La jeune sculpture française*, París, 1919.—«La Gazeta de les Arts» Barcelona, 1925.—Josep Pla, *Vida de Manolo contada per ell mateix*, Sabadell, 1928.

Jou i Francisco, Pere.—Nat a Barcelona en 1891. Deixeble de Venanci Vallmitjana i de Pau Gargallo. En deseixir-se d'aquests mestratges fou cridat a Sitges per a treballar en l'escultura del casal anomenat «Mar i Cel». S'instal·là definitivament en aquesta vila, on treballa pel seu propi compte. El seu art és arcaïtzant com el de la majoria d'escultors moderns; però ho és fins a l'extrem de semblar sovint una imitació de l'arcaïsme peculiar de l'estil romànic. La simplicitat quelcom pueril de l'escultura dels segles x^e a xiie, aquella mateixa feixuguesa, aquell cànon rabassut, la mateixa concepció pueril, la composició tupida, garladora i, més que objectivada, concebuda: tot això es troba transposat amb molta solta i gràcia

en l'escultura de Pere Jou, la qual sol ésser realitzada en fusta sense policromia, o bé en pedra.

OBRES: Capitells amb figures, P., a «Mar i Cel», de Sitges.—Brollador, P., per a un jardí de Pruit (Collsacabra).—Capitells i altra escultura decorativa, per a una casa de Newport (Amèrica del Nord).—*Allegoria*, M., a un mausoleu del cementiri de Sitges.—*Escut*, P., façana principal de la Casa de Correus de Barcelona.—Capitells i petita escultura decorativa aplicada a l'arquitectura d'una casa del poble de Pruit.—*St. Josep*, F., a les monges dominicanes d'Horta.—Nombroses estatuetses de talla.

Julio Antonio.—Veg. Rodríguez.

Lopez i Pellicer, Francesc.—Nat a València en 1759. Deixeble de l'Acad. St. Carles. En 1803 en fou nomenat tinent director.

OBRES: *Allegories*, dues estàtues encarregades amb motiu de les festes per l'entrada de Carles IV a València.—*St. Carles Borromeu*, b. relleu, Mus. de Saragossa.—*Sta. Teresa combregant*, b. relleu en el mateix museu.
BIBLIOGR.: Alcahalí.

Llabrés, Antoni.—Sanselles (Mallorca)-†Palma, 1826. Als tretze anys entrà d'aprenent al taller palmèsà de Joan Obrador. Fou sobretot imatger. Visqué sempre a Mallorca i treballà potser exclusivament per a les Balears. Morí a l'hospital de Palma després d'una vida morigerada i laboriosa.

OBRES: *Trinitat*, grup, parr. d'Artà.—*Estàtua sepulcral*, esgl. de Mur.—*Verge del Roser*, a la capella del Roser de la parr. de Felanitx.—*Retaule de St. Pere*, en l'altar major de l'esgl. de Buja.—*St. Francesc i el Crist*, grup processional, esgl. dels Mínims, de Palma.—*St. Pere Nolasc*, esgl. de la Mercè, de Palma.—*St. Cristòfor*, esgl. de Biniali.—*Beats Gaspar Bono i Nicolau de Longobardi*,

en llurs capelles de l'esgl. dels Mínims, de Palma.—Altra *Verge del Roser*.—*Beata Catarina Tomàs*.—Retaule major de l'ermita de St. Honorat, de Randa.—*Retaule del Sagrari*; estava en el transaltar de la desapareguda esgl. dels Dominicans, de Palma.—*Retaule de la Beata Marianna*, esgl. de la Mercè, de Palma.—*St. Jordi*, esgl. de Manacor.—*St. Pere, Verge del Roser i Puríssima*, esgl. de Santselles.

Llàcer i Viana, Bernat.—Nat a València durant la primera meitat del s. XIX^è. Fill de l'escultor Vicenç. Deixeble de l'Escola de St. Carles. En 1829 fou nomenat acadèmic supernumerari de la de St. Carles; en 1831 ho fou de mèrit; en 1836 actuava com ajudant d'escultura de la susdita escola. Es dedicà a la imatgeria i sembla que aconseguí dotar les imatges que esculpí d'una unció molt apreciable.

OBRES: *Cacera de l'estruç*, b. relleu d'oposició al càrrec d'acadèmic.—*L'oració de l'Hort*, grup.

BIBLIOGR.: Alcahalí.

Llàcer, Vicenç.—Nat a València en 1772. Pare de Bernat. Deixeble de l'Acad. St. Carles, de la qual fou acadèmic de mèrit en 1803. En 1822 fou nomenat tinent director de l'escola d'aquella acadèmia. Es dedicà a la imatgeria. Fou deixeble d'Andreu Llàcer, escultor del s. XVIII^è.

OBRES: *Jesús Natzarè*, per a la Germandat de la Sta. Creu, de València.—*Assumpta*, grup, esgl. de Penàguila.—*Sts. Abdon i Senèn*, a la mateixa esgl.—*St. Joaquim*, parr. d'Alcahalí.—*St. Felip*, als Agustins de Xàtiva.—*Ramir el Monjo*, b. relleu, Acad. St. Ferran.

BIBLIOGR.: Viñaza.—Alcahalí.

Llimona i Bruguera, Josep.—Nat a Barcelona en 1864. Estudià el dibuix a Llotja amb Claudi Lorenzale i Martí i Alsina, i l'escultura amb V. Vallmitjana i R. Nobas. Des dels catorze fins als setze anys féu pràctiques en l'obrador de Nobas. En 1880 prengué part en el concurs Fortuny, que anualment organitzava l'Ajuntament de Barcelona oferint-hi el premi d'una pensió a Roma. A desgrat de la seva juvenesa, Llimona guanyà aquest concurs i aconseguí d'anar a estudiar a Roma; on va residir tres anys. L'artista confessa que, degut a la seva poca edat, els grecs, que tant abunden en els museus romans, no li feren gaire impressió. La prolongació de la pensió li fou concedida per raó de la bona impressió que produí a l'Ajuntament l'estàtua eqüestre de Berenguer el Gran que ell havia tramès des de Roma. Ha viatjat per diversos països europeus, i darrerament, vers l'any 1926, organitzà una exposició dels seus marbres a la capital de la República Argentina, exposició que tingué enorme ressò en aquella ciutat. Josep Llimona fou, amb el seu germà, fundador del Cercle Artístic de St. Lluç, de Barcelona, i ha estat durant tres anys president de la Junta Autònoma de Museus de l'Ajuntament de Barcelona. Enric Casanoves és deixeble seu. Ultra els grecs, els escultors antics preferits per Llimona són els del Renaixement italià, i entre els moderns Rodin i Meunier.

La influència dels grecs no es veu pas en la seva escultura. Llimona admira aquella escultura, però no sent la forma de la mateixa manera que

els artistes de l'antiguitat. En canvi, és notori l'italianisme de la seva escultura, particularment l'italianisme dels escultors de «madonne» del primer Renaixement. Aquella finor de percepció de les més pures valors de feminitat que féu la glòria dels Rossellino, Duccio, Pollajuolo, Donatello, della Robbia i tants d'altres mestres del baix relleu italià primitiu és molt semblant a la percepció que ens demostra el Llimona de les estàtues i estatuetes femenines tallades en marbre puríssim. Encara Llimona ha vessat en aquestes obres moltes altres valors de morbidesa que el baix relleu no permet. Però és curiós de remarcar que aquestes influències que sembla que haurien hagut d'ésser les primeres de manifestar-se, aleshores de l'estada a Itàlia, són precisament les darreres, les de les obres més recents de l'artista.

Al començament són més aviat les influències de l'escultura monumental i grandiloqüent practicada pels escultors oficials francesos de la segona meitat del s. XIXe i començaments del XXe les que pesen sobre Llimona. Aquella escultura no té res de femenina: més aviat afecta la virilitat: avança el pit, ostenta els bíceps i bona barbasa fluvial. Hi ha certament en aquest programa l'emulació de Miquel Angel, però del Miquel Angel que s'enduen a París els deixebles de la Villa Médicis. No és pas un fet insòlit, aquest d'un català que se'n va a estudiar a Roma i ens en torna afrancesat.

Fou de Barcelona estant, i en plena maduresa, que Josep Llimona es deixà influir pel belga

JOAN ROIG I SOLER
MAUSOLEU DEL MARQUÈS DE MARIANAO

LLUCIÀ OSLÉ
MAUSOLEU DEL CARDENAL A. LÓPEZ PELÀEZ

ANTONI PAREJA
LA CARITAT

L. UÍS DOMÈNECH
DESPRÉS DE COMREGAR

Meunier i pel parisenc Rodin. Aquestes dues influències es troben ben palpables en el monument al Dr. Robert i en el colossal *St. Jordi* eqüestre. Les influències abans esmentades ja es manifesten en l'estàtua eqüestre de Berenguer el Gran, la seva primera estàtua. Per fi, a partir, poc més o menys de l'any 10 d'aquesta centúria és quan es produeix en l'esperit de Llimona aquesta evocació dels italians escultors de «madonne», però interpretats un xic al través de la concepció rodiniana de la forma. Val a dir que aquesta influència de Rodin sembla que de mica en mica vagi desapareixent, i que sigui Bartholomé l'artista que particularment influeixi sobre Llimona, encara que aquestes influències són molt lleus.

Alguns escultors catalans han volgut seguir a Llimona en la manera de concebre els volums i en la manera gairebé miraculosa d'expressar-los, sobretot les anatomies de la donzella. Ningú no ha reeixit en aquesta imitació. Només Llimona ha sabut fer parlar el marbre per a expressar els valors, els traspessos infinitesimals, vagues i canviants, dels cossos subtils de les noies. No hi ha pas manera d'explicar-se aquest art tot de fineses, on no hi ha arestes ni traspessos violents, on tot és tendror i vida juvenil perfectament articulada en un esquelet invisible, però present i tan vital i mogut com la carn viva que l'enfunda.

OBRES: *Monument al Dr. Robert*, P. i M., a Barcelona. — *St. Jordi*, P., estàtua eqüestre colos., en els jardins de Montjuic. — *Enterrament de Jesús*, grup, a la cripta de la parr. de Vilafranca. — *Desconhort*, M., Mus. Art Mod. de Barcelona. — *Adolescent*, M., Mus. de Buenos Aires. —

Cordèlia, M., en una col. particular de Buenos Aires.—*Monument a Manuel Calvo*, B., a Bilbao. Les obres esmentades fins ací són les que l'artista considera més importants.

Diversos alts relleus, B., al monument a Colom⁽¹⁾, actualment destruïts.—*El fill pròdig*, B., mig tam. nat., Mus. Art Mod. de Barcelona.—*Desconhort*, M., al Parc de la Ciutadella, de Barcelona. (D'aquesta estàtua Llimona en féu rèpliques de diverses grandàries).—*Modèstia*, B., bust, Mus. Art Mod. de Barcelona.—*Nu de dona*, M., a un terç de tam. nat., en el mateix mus.—*La Font*, a. relleu, tam. nat.—*Escena religiosa*, B., a. relleu, façana de l'esgl. St. Nicolau, de Bilbao.—*Pastoral*, B., grup, en una col. argentina.—*La Primavera*, *La Cabellera*, *Maternitat*, grup: tres obres de M., de mig tam. nat.—*Berenguer el Gran*, estàtua eqüestre.—*Ramon Berenguer el Vell*, B., Saló de St. Joan, de Barcelona.—Mausoleus del comte de Lavern (Masnou), Mundet (Arenys), Robert (Sitges), Rialp, Torras, Alomar, Llopart (els quatre a Barcelona), Satrústegui (St. Sebastià, de Guipúscoa), Jaume López (Comillas), Chopitea (Buenos Aires).—*Calvari*, al cementiri de Portugaleta (Biscaia).—*Verge*.—*Puríssima*.—*Sagrada Família*.—*St. Josep*.—*Sagrat Cor*.—*Crist en creu*.—*Idilli*, en una col. particular argentina.—*Amor a la Infància*, grup, Escoles de Bosc, de Montjuic.—*Jesús i els nens*, P., b. relleu en el timpà de la capella d'Orfens, de St. Julià de Vilatorça.—*Les recompenses*, P., a. relleu de tam. maj. que nat., façana posterior de l'Arc del Triomf, de Barcelona.—*El Dret Canònic*, P.; *El Dret Romà*, P.: dos a. relleus en la façana del Palau de Justícia.—Bàcul per al bisbe Torres i Bages.—Joc de cafè, model de vaixel·la per a ésser fosa d'argent.

BIBLIOGR.: Opisso.—*Album artistic de «La Renaixensa.»*—*Materiales y documentos de arte español*, Barcelona, 1908.—Vol. I d'aquesta obra.

Llías i Fernandez, Ramon.—Nat a Barcelona en 1879. Deixeble de Llotja. En eixir de l'escola

(1) Aquests relleus representaven: *Presentació de Colom als Reis Catòlics*; *Colom demana protecció*; *Desembarcament a Amèrica*; *Desembarcament a Barcelona*.

oficial de B. Arts entrà a fer l'aprenentatge en l'obrador de J. Reynés. Després treballà intermitentment, com ajudant, en els obradors de Llimona, Blay, Querol i Borrell i Nicolau. És molt desatre en el tallat del marbre, treball que conreà en l'obrador del marbrista Becchini. Després d'una joventut afanyosa i dura, Ramon Llisas aconsegueix, ara en entrar a la maduresa, l'ideal de tota la seva vida: poder fer obra personal. Ben abans de treballar per compte propi, o abans de poder fer-se conèixer, ja la seva escassa producció havia cridat l'atenció de la crítica de Barcelona i de Madrid, i el mateix escultor Querol havia volgut escriure l'elogi de Ramon Llisas. La seva modestia ha contribuït a demorar l'hora del triomf; però, encara que aquest no s'hagi produït sorollosament es pot assegurar que el pervindre és de R. Llisas.

Per bé que aquest escultor tingui un concepte idealista de la vida i sigui un freqüentador de concerts i un dilettanti del «bel canto», el seu art, com cal a un escultor de talent, és realista, força influït pels francesos de la fi del s. XIX; en la magistral testa del violinista Costa és ben palesa la influència del Rodin que esculpí l'estàtua de Balzac. Les seves preferències són pels fidiencs, Donatello, Miquel Angel i Rodin. L'escultura de Llisas és robusta, de dicció precisa i oportunament accentuada. Aquest artista, ben poc reconegut pels mateixos escultors, pot ésser tingut com una de les més sòlides representacions del realisme del començament de la present centúria.

S'ha dedicat preferentment al retrat en bust, i ha conreat amb èxit la pintura i l'art cartellista. Ha viatjat per Espanya i ha visitat París, Roma i Venècia.

OBRES: *El riu contemplant les seves plantes*, G., Mus. Art Mod. de Barcelona.—Retrats dels nebots de l'escultor, tres bustos de M.—*La pianista P. Madriguera*, M., tors.—*El violinista Costa*, B., cap.—*La sopran Elena Giménez*, B., bust.—*El tenor H. Làzaro*, B. argentat, cap.—*Josep Reynals*, cap, B.—*Joan Bordes*, cap, B.—*Marquesa de Vilanova i Geltrú*, M., bust.—*Sra. Teresa Ferrer*, M., bust.—*Srta. Amèlia Fortim*, B., bust.—*El pintor Jaaquim Mir*, B., bust.—*Srta. Matilde Ciutat*, G., bust.—*Guineu*, P., per al jardí del pintor J. Mir.

Maillol, Arístides Josep Ventura.—Nat a Banyuls en 1861. Estudià en l'Escola de B. Arts, de París, i en el taller de Cabanel, però només la pintura; perquè, encara que ja abans, a Perpinyà, havia fet escultura sota el mestratge d'un escultor català el nom del qual desconeixem, sembla que en arribar a París, Maillol tenia la intenció de dedicar-se a la pintura. Les primeres obres escultòriques fetes a Perpinyà foren unes plaquetes en b. relleu de pisa, és a dir, d'argila esmaltada. A París, segons algun biògraf, estudiaria a l'Escola de les Arts Decoratives, potser abans o després que a l'escola oficial de Belles Arts. Però sembla que en aquella escola d'Arts Decoratives Maillol féu una estada curtíssima.

El viatge i la consegüent estada a París coincidiren amb l'abrivada del simbolisme literari i de l'escola sintetista que venia a ésser el reflexe del simbolisme en les arts plàstiques. Maillol s'hi engrescà i seguí devotament Gauguin, bo i ad-

mirant alhora Cézanne. Aquestes idees juntament amb les medievalistes que Ruskin i els prerrafaelites anglesos mantenien aleshores amb poixança, impressionaren tan fortament l'esperit de Maillol que les professà desseguida amb tot el delit del més fervorós neòfit. Tanta pressió feren aquelles idees sobre Maillol que gairebé fins avui han informat no solament la seva obra sinó àdhuc la seva vida. Maillol, a imitació de Gauguin, ha portat la seva adhesió al credo naturista, primitivista, i àdhuc salvatgista, fins a l'extrem de portar una vida esquerpa, viure tot l'any a pagès (a Marly-le-Roy durant l'estiu, i a Banyuls a l'hivern), vestir com un saltamarges, parlar com un camperol, fabricar-se ell mateix els materials i construir-se les eines, afectar la poca traça i, en fi, practicar un art, com el de Gauguin, més que ingenu, ingenuïsta i salvatgista.

Començà, com William Morris, projectant tapisseries segons un prejudici semblant: no pas gòticista, com projectaven els prerrafaelites, però sí barbarista. Aquestes tapisseries les feia teixir a Banyuls per mà de les pagesetes; ell mateix es tenyia els fils i fins es fabricava els tints amb suc de plantes que ell personalment anava a collir, assessorat per un vell apotecari de Banyuls. Tots dos tenien la convicció que els tints d'origen vegetal són molt més sòlids que els minerals. És el cas de Lleonard de Vinci, preocupat d'inventar barnissos i colors més que de pintar i corregir la seva pobre visió del color: els barnissos i colors inventats per l'infadigable mi-

lanès anorrearen la poca pintura que produí.

Les tapisseries de Maillol són d'un estil idèntic al gauguinisme més bàrbar. Després d'aquestes tapisseries Maillol tingué una passió pel gravat al boix. Pel tiratge dels seus boixos cap paper li era prou bo. Li calgué fabricar-se'n un. Maillol muntà una petita manufactura de paper en la qual aquest era elaborat segons les pràctiques més arcaïques. Aquest paper devia ésser el millor de tots i costava un ull de la cara—però no se n'ha parlat mai més.

Fou en ocasió de la seva manufactura de tapisseria que, tot jugant a esculpir, tornà a agafar afició a l'escultura: tanta afició que negligí la pintura, el boix i la tapisseria, per a dedicar-se sempre més a l'art dels volums. En aquells anys el sintetisme tractava de cohesionar el propi barbarisme, salvatgisme i rusticisme, amb les idees primitivistes d'Ingres, i una d'aquestes idees colpí extraordinàriament l'enteniment de Maillol: la de simplicitat formal. Per tal d'atènyer la bella forma, deia Ingres, cal modelar esferoidalment i sense detalls interiors. «¿Per què no produeix hom coses de gran caràcter? Perquè, en lloc d'una forma gran, hom en fa tres de petites». I també: «La forma bella consisteix en plans rectes i rodons». Cézanne i Maillol prengueren això tan al peu de la lletra que aquell arribava a afirmar, com qui predica l'Evangeli, que en la naturalesa només hi ha cons, esferes i cilindres; mentre que Maillol es posava a fer escultura segons els preceptes d'aquest evangeli: tractava les cames de les figures com si

fossin dues columnes. Així complia amb el precepte ingresc: «que les cames siguin com dues columnes».

Maillol es cansà aviat d'aquesta simplicitat, perquè el seu geni l'obligava a denunciar aquests passatemps i a anar per feina. Però hom no abandona així com així els arrauxaments de la joventut. Maillol els abandonà lentament. Aviat trobà un elegant derivatiu del seu culte de la ingenuïtat artística bo i adaptant-se al primitivisme de l'escultura grega del s. VIe a. de J. C. A desgrat de les seves velleïtats salvatgistes, ben aviat Maillol confessà la veritat hel·lènica, i després sempre més ho féu constar. En aquella mena d'adaptació als temps moderns de l'escultura del temps dels pisistràtides, Maillol triomfà immediatament. Tan aviat com pogué fer escultura de bo de bo, el seu extraordinari talent i la seva incomparable sensibilitat escultòrica es feren palesos. La fama universal de Maillol data d'aquella hora. L'escultor rossellonès copçà de la manera més feliç aquella peculiar simplicitat de volums dels grecs prefièncs, aquella plètora de vida que sembla justament que la susdita simplicitat reveli millor. Maillol assimilà d'aquells primitius hel·lènics el cànon rabassut de proporcions, l'estil encara quelcom decoratiu, els arcaïsmes avui dia puerils o afectats i per tant nocius a la veritable ingenuïtat tan anhelada. Maillol seguia essent fidel al seu ideal de joventut.

Aquella adaptació i reestilització de l'escultura grega arcaica que féu cèlebre a Maillol, tingué el

contracop de les imitacions. Després dels imitadors vingué la difusió de l'estil, la incorporació d'aquella nova concepció escultòrica a gairebé tota l'escultura moderna. Tot el món s'incorporà a l'escola de Maillol, i encara s'hi troba. S'esdevingué que altres escultors reestilitzaren a la faisó egípcia, o bé a la faisó indostànica, etc.; però és el cert que la tendència arcaïtzant nasqué en l'escultura amb l'empenta de Maillol. Aquestes reestilitzacions anaren sempre no més lluny que a l'assimilació dels primitivistes avançats, fins que vingueren les escoles de la «surenchère» i rehabilitaren l'escultura dels salvatges : l'art negre.

Maillol reaccionà quan es trobà amb tants imitadors; de manera que anà deixant els arcaïsmes i les reestilitzacions per a enrobustir encara més la seva escultura i atorgar-li un segell ben personal, sense preocupar-se gaire del cànon rabassut ni de les cames curtes i gruixudes de la banda del tornell, sense arcaïsmes, sense barbàrie. En canvi, no ha oblidat la lliçó de simplicitat ingresca. Però ara no la practica al peu de la lletra, sinó que, simplement, s'inspira en l'esperit ingresc.

Bé es pot dir que, després de Rodin, Maillol és el primer escultor dels nostres dies, i des de cert punt de vista, des del punt de vista de l'art dels traspassos, és superior l'escultor de Banyuls a l'escultor de Meudon. Maillol esculpeix preferentment a tot altre tema el desnú femení de la segona joventut, robust, fort i massís : el tipus pagès de dona jove. Els materials que prefereix són la pedra i la terra cuita.

ADRIÀ FERRAN

VERGE JACENT (FRAGMENT)

ROSSEND NOBAS

RETRAT DE LA SRTA. CLOTILDE MASRIERA

VENANCI VALLMITJANA
LA VERGE AMB L'INFANT

CLAUDI MIMÓ
ROSES SENSE ESPINES

OBRES : *Dues noies que porten un cossi*, grup d'argila esmaltada.—*Figura mig vestida*, col. Octave Mirbeau.—*Les lluitadores*, grup, Mus. Mod. de Berlín.—*Bust de dona; Dona que es fa la trena; Nena asseguda*, B.; *Nena dreta; Nena agenollada* : cinc obres (una rèplica a la col. Volland, de París), als museus de Berlín i Bremen.—*L'adolescent*, al Petit Palais, de París.—*El Pensament*, Ajuntament de Perpinyà.—*Venus*, a Port-Vendres.—*Monument als morts*, a Ceret.—*Dona dreta*, col. Fayet.—*Dona arrupida* (1905).—*Monument a Bianqui*, a Puget-Théniers.—*Dona asseguda*, en el Mus. de Hagen.—*Les quatre Estacions*, col. Morosof.—*Pomona*, P.—*Desig*, b. relleu.—*Retrats nombrosos*.—*Nombrosos caps de dona i de donzella*.—*Flora*, P.—*Noia dreta amb túnica*, B.—*Dona que camina*, B.—*Nu d'home i dona agenollats i en pugna*, P., b. relleu.—*Home jove sense braços*, T. C.—*Dona ajassada*, T. C.—*Dona nua asseguda i aixencarrada*, T. C.—*Estatuetes femenines nues*, B. o T. C.; nombrosos variants.—*Tors femení*, T. C.—*Dona nua que es cura els peus*, estatueta.—*Desnú femení*, F., b. relleu, col. Lerolle. Fou la seva primera escultura després de l'anada a París.—*Monument commemoratiu d'una victòria naval*, a Port-Vendres.—*Tors*, B. (1923).—*Monument a Cézanne*, a Aix de Provença.—*Dona nua asseguda a terra i amb els braços en adoració*, estatueta.

BIBLIOGR. : Maurice Denis, *A. Maillol*, París, 1925.—Léon Werth, *Quelques peintres*, París, 1923.—André Salmon, *La jeune sculpture française*, París, 1919.—Nombrosos articles en revistes d'art franceses i alemanyes.—El vol. I d'aquest llibre.

Manalt, Celestí.—Nat a Perpinyà en 1867. La vocació escultòrica se li desvetllà tard, però violentament. Produí la primera obra a l'edat de 37 anys. Sembla que fou autodidacta i que sofrí molt per aprendre i fer-se conèixer. Fou de temperament independent i esquerp. En 1917 exhibí en l'Exposició d'Art Francès, de Barcelona. La seva escultura revela sovint la desesperació i el sofriment.

OBRES : *El Despreciat*. Fou la primera obra de Manalt, exhibida a Barcelona en 1917 i ara en el Passeig dels Plàtans, de Perpinyà.—*L'home qui cerca la llum*, *El noi dels cimbals*, *La deu* : tres obres exhibides en 1917 a Barcelona.—*El dubte*, *La càrrega*, *El noi de la pedra* : tres obres al Mus. de Perpinyà.

Mani i Roig, Carles.—Tarragona, 1866 - † Barcelona, 1911. Aprenqué el dibuix amb el pintor tarragoní Bellver, i l'escultura amb els escultors Yanes i Miró, també tarragonins. A l'edat de 17 anys es traslladà a Barcelona, on seguí els cursos de Llotja. Alhora treballà com ajudant, successivament, en diversos tallers d'escultors. Cap al 1885 se n'anà a Madrid, on va passar alguns anys. Cap al 1891 hi tornà; aquesta segona estada coincidí amb la del pintor R. Canals, que és qui ens explica el que reportem sobre la vida de Mani a Madrid. Sembla que fou una vida de misèria. Menjava en una caserna, en companyia dels oficials. No sap Canals per quines raons la situació sovint desesperada de Mani fou mitigada pels jesuïtes, que li enviaven subsidis. A Madrid Mani esculpí la seva obra més famosa, *Els Degenerats*, la qual reféu set o vuit vegades. Sembla que aquesta obra fou una preocupació constant per a Mani : li prengué els dotze anys de la seva vida que passà a Madrid. Segons ens manifesta el seu germà, Mani creia que aquella obra només la podia realitzar a Madrid. Canals afegeix que Mani estava carregat de teories i filosofies enrevessades i estranyes i que era de temperament desconfiat i esquerp. Tothom convé que era molt exaltat i que estava convençut de posseir un geni extraordinari.

ri. A Madrid també esculpí una obra que havia de produir gairebé tant d'escàndol com *Els Degenerats*: era una *Magdalena* informada d'un erotisme que llindava en el sacrilegi. També esculpí el bust de la dona que li feia dissabte de la seva habitació. En deixar Madrid, devers 1893 se n'anà a París, junt amb Pere Ferran, un pintor tarragoní. Mani emprengué aquell viatge comptant amb una pensió de 200 ptes. mensuals que li havia concedit l'Ajuntament de Tarragona. Amb aquesta quantitat procuraren viure els dos tarragonins; Mani fou sempre generós amb el seu company, que no guanyà mai res. Com que aquesta pensió no arribava a cobrir totes les necessitats, el pintor S. Russinyol ajudà constantment a Mani. En tornar de París, vers l'any 1906, Mani arribà a assentar la seva situació.

Degué ésser cap als anys 1907 o 1909 que exhibí a Barcelona, en una de les grans exposicions municipals, *Els Degenerats*. L'obra produí una gran sensació i provocà airades protestes i alguns sorollosos entusiasmes. En aquesta obra hi ha l'inici del barbarisme aplicat a l'escultura: les formes sumàries, puerils i estilitzades de l'art escultòric dels salvatges aplicat a la gran estatuària. És l'«art negre» incipient. Aquest art defensat amb les filosofies probablement bàrbares, també, del seu autor, precedí de pocs anys la gran voga de Picasso. Com que Mani, segons sembla, freqüentà a París aquest pintor andalús, no seria gens estrany que li suggerís la idea de fer quelcom de nou a base de la concepció bàrbara de l'art dels

negres salvatges. Això d'una banda podia aparèixer com una lògica conseqüència de les teories infantilistes, ingenuïstes i salvatgistes iniciades per Gauguin, mentre que d'altra banda responia adequadament al clam dels marxants que només cercaven novetats. *Els Degenerats i Instint humà* són títols que ja preludien el dadaïsme.

Repatriat a Barcelona, Mani fou donat a conèixer a Gaudí pel seu entusiasta el Sr. Cases-Carbó. Aleshores entrà a col·laborar amb l'arquitecte de la Sagrada Família, el qual esdevingué amb Cases-Carbó i Roca i Roca un dels pocs admiradors que Mani aconseguí entre nosaltres. Aquesta col·laboració durà vuit o nou anys, fins a la mort de Mani. El germà mitjà del nostre artista diu que aquest aconseguí disuadir a Gaudí de decorar el temple de la Sagrada Família amb escultura emmotllada del natural. Algunes de les estàtues i grups de la porta de la Glòria d'aquell gran temple en construcció serien obra de Mani. És curiós de remarcar la gràcia i la força escultòrica de tals escultures i de contrastar-les amb les altres obres, terriblement inferiors, que produí aquest artista. Ací hi ha un enigma: ¿és possible que l'autor de les escenes figuratives del portal de la Nativitat, de la Sagrada Família, sigui el mateix dels retrats i de les altres obres que esculpeix sincrònicament? Al nostre entendre les obres atribuïdes a Mani en l'esmentat temple serien emmotllades del natural i després estilitzades per ell. Aquesta estilització que Gaudí no deuria haver practicat abans, seria tota la revolució escultòrica

que el nostre artista aportaria en la col·laboració amb Gaudí.

Un altra enigma en la història d'aquest escultor és la debilitat que per ell sentí Gaudí, i la seva amistat amb els jesuïtes quan justament Mani feia ostentació d'irreligió o d'anticatolicisme. Mani esculpí un grup de Jesús, la Magdalena i altres temes bíblics i hagiogràfics dintre un to eròtic i sacríleg tan pronunciat que la seva mateixa senyora vídua, a desgrat de l'admiració il·limitada que sent per l'art del seu marit, no creu presentables, ni vol mostrar particularment, ni tan sols ha consentit que fossin fotografiats. Diu l'esmentada senyora que una vegada Mani proposà a Gaudí d'esculpir una Sta. Teresa que aquest necessitava, però que Gaudí rebutjà tot i semblar-li genial, perquè aquella imatge hauria escandalitzat a les monges a què era destinada.

OBRES: *Els minaires*, grup, estatueta abocetada, col. Sra. vda. Mani.—*St. Josep*, G., per al P. Creixells, jesuïta.—*Corona per a un llum*, B., al Palau del comte de Güell, en el Carrer Nou; amb composició figurativa.—*Cases-Carbó*; *Roca i Roca*; *Enric Borràs*; *El pare de l'artista*; *Un militar tarragoní*, *Un altre oficial de la guarnició de Tarragona*; *Nen de tres anys*; *Un tarragoní*; *El fiscorn*: nou bustos de G.—*La muller de l'artista*, G., estatueta sedent.—*Projecte de monument als herois de Tarragona* (1897).—*Virtut i Vici*, G., grup (1902).—*Pescadoret desnú*, G.—*El Desconfiat*, estatueta sedent (1900).—*La Prostitució*, G., estatueta, bocet, col. Sra. vda. Mani.—*Els Degenerats*, G., grup, bocet col. Sra. vda. Mani. El grup definitiu, de tam. colos., es troba en l'Institut Bellvé, del carrer de Nostra Dona del Coll, a Vallcarca.—*Instint humà*, G., (1899).—*Figura anatòmica; Lladre de gallines*: dues estatuetes, G. col., Sra. vda. Mani.—*La fugida a Egipte*.—*Degollació dels Innocents*.—*St. Josep i l'Infant*.—*Àngel amb una trompeta*, P., excepte el cen-

turió de la Degollació d'Innocents, que és de M. Són les estàtues i grups més importants que per ara ostenta la Porta de la Nativitat del temple de la Sagrada Família.—*Penediment*, G. Fou la primera estàtua esculpida per Maní, a l'edat de 24 anys.—*Crist i la Magdalena*, G. Canals diu que aquest grup també fou realitzat en T. C.—*Bust de dona*.—*Crist en creu*, B., en la cripta del temple de la Sagrada Família.—*Mercuri* (?), G., de tam. major que nat. (1895).—*Verge del Roser*, tam. colos., per a coronament de la casa que Gaudí construí al Passeig de Gràcia cantonada al C. de Provença. Aquesta escultura es troba, inacabada, en el soterrani de la citada casa.—*Caballé Goyeneche*, Calbeton, *Fernàndex Sanahuja*: tres bustos, G.—*Els llauters de l'Ebre*, G., tam. major que nat.; en la casa de la vila de Mora de l'Ebre.—*Dolorosa*, per a un mausoleu de Gandesa.—*Dos mausoleus*, a Mora d'Ebre.—*Verge del Carme*.—*Crist en creu* i dos candelers, B. argentat, en la casa Monlleó, de Mora d'Ebre.

Maragall i Noble, Ernest.—Nat a Barcelona en 1903. Fill del cèlebre poeta. Deixeble de l'Escola Sup. de Bells Oficis, de Barcelona, en la classe de Pau Gargallo per a l'escultura i en la de Francesc Galí per al dibuix i la pintura. Al començament conreà més la pintura i el dibuix que l'escultura. Aquests estudis duraren sis mesos, fins a la dissolució d'aquella escola. Aleshores féu un viatge per Itàlia; en aquest viatge va ésser més colpit per la pintura del Renaixement que per l'escultura. Després visità París i Madrid. Ha esculpit unes quinze obres entre bustos i estàtues, una d'elles en bronze, a més de tres estatuetes i un retrat del pintor Togados. L'art d'E. Maragall és ben construït i de moviment i valors molt cadenciosos i intencionats; té gràcia, esveltesa i molta comprensió dels volums. És quelcom influït pel cànon voluminista de Maillol, però així com l'art

d'aquest és de proporcions rabassudes, el de Maragall és de proporcions esprimatxades. Els traspassos hi són vius, amb arestes agudes, ben conjugades amb les superfícies corbes.

Marco i Diaz-Pintado, Francesc.—Nat a València en 1887. Deixeble d'algunes escoles d'arts manuals i, després, de la de St. Carles. Als dotze anys entrà com a aprenent en un obrador d'imatgeria; després treballà en altres de semblants, a València. En l'any 1914 guanyà, per oposició, una càtedra de composició d'escultura decorativa en l'Escola d'Arts i Oficis de St. Jaume de Galícia, i en 1917 aconseguí el trasllat a la de Sevilla, la qual exerceix actualment. S'ha dedicat a l'escultura monumental, a la imatgeria, a l'escultura ceràmica i a la decorativa. Les seves idees estètiques potser puguin col·legir-se dels seus gustos artístics: prefereix l'escultura egípcia, després estima la grega i la ibèrica. Els escultors que més admira són Rodin, Meunier, Mestrowich, Clarà, Capuz, Julio Antonio i V. Macho. Ha viatjat per Espanya.

OBRES: *Monument al pintor Agrassot*, a la «Glorieta», de València.—*Monument a Muñoz Degrain*, al susdit jardí valencià.—Un altre *Monument a M. Degrain*, al parc de Màlaga.—*Font de la confiança*, jardí de la finca «El Menjú», del Sr. J. Payà, a Cieza (Múrcia).—*Panteó de la família Verdaguer*, M. i B., a València.—*Jesús Natzarè*, T. P., a una esgl. de la província de Sevilla.—*El misteri del cop de llança*, T. P. (caoba), per a la processó de la Setmana Santa de Màlaga.—*Monument a la Restauració* (1927), M., a Molvedre (en col·lab. amb l'arquitecte A. Romani); és de tam. colos.—*Crist en creu*, F.; *Alfons XIII*, bust de tam. maj. que nat.: dues obres en curs d'execució.

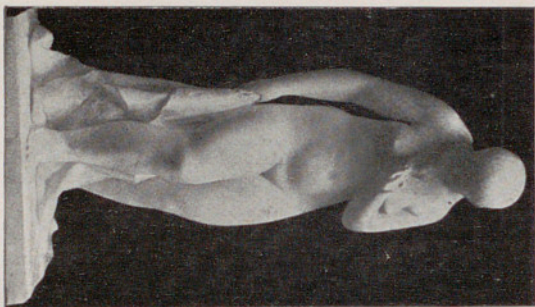
Marés i Deulovol, Frederic. — Nat a Portbou en 1894. Deixeble de Llotja i d'Eusebi Arnau. En 1913 fou pensionat per l'escola per a ampliar els estudis a París i Brusselles. En 1914 ho fou per l'Acadèmia de B. Arts de Barcelona per a prosseguir-los a Roma, Florència i Pàdua. Les dues pensions foren guanyades per oposició i atorgades per unanimitat dels jurats. En 1917 l'Estat espanyol el pensionà perquè estudiés l'escultura espanyola. Frederic Marés sent especialment l'escultura decorativa d'alta escola, particularment la que serveix a l'arquitectura. Ha produït escultura de pedra i bronze, no solament per a l'arquitectura profana sinó també per a la religiosa i la funerària. Tendeix a estilitzar excessivament i segons la pauta dels períodes primitius de les arts clàssiques; sembla també, consegüentment, influït per Ivan Mestrowich. Aquest excés d'estilització i el prejudici arcaïtzant donen sovint a la seva obra un xic d'afectació, ço que moltes vegades és compensat per la gran traça que aquest escultor posseeix per a compondre i modelar. De totes maneres, el seu ideal decorativista sempre pervé a concretar-se en bones produccions impressionants. També ha esculpit bons bustos retrats. L'artista confessa no sentir preferències per cap escultor o escola; tot li plau per un costat o altre.

OBRES: *Monument al canonge Rodó* (1918), plaça del Clot (Barcelona).—*Mausoleu de la família Bertran*, a St. Gervasi.—Altres mausoleus en els cementiris de Figueres, Sitges, Mataró i Masnou.—*L'Empordà*, grup allegòric, en curs d'execució, per a la decoració de la Plaça de

DAMIÀ CAMPENY

BOCET DE TERRA CUITA PER A UN TEMA RELIGIÓS

PAU GARGALLO
DESNU' FEMENI

RAMON SUDRE
MUNTANYES REGALADES

Catalunya, a Barcelona.—*Mestre Pahissa*, cap, B., Mus. Art Mod. de Barcelona.—Nombrosa escultura per a jardins, edificis públics i esglésies.

BIBLIOGR. : «Gazeta de les Arts», Barcelona, 1925.

Martí, Juli.—Escultor de les terres de Lleida, nat vers 1870. Deixeble de Llotja, es desenrotllà a Barcelona i després en desaparegué sense deixar-hi rastre. Treballà a començaments de la centúria actual amb l'escultor rossellonès Gustau Violet. El seu temperament esquerp, un amor propi molt susceptible i la seva massa humil fortuna foren obstacles al desenvolupament del seu talent, que és molt gran, i l'impediren de produir obres personals. Sempre treballà a les ordres d'un altre escultor, o bé en treballs de poca importància. Si Juli Martí té ocasió, algun dia, de treballar en bones condicions, serà sens dubte una de les valors més fortes de la nostra escultura. El seu sentiment de la forma tendia a concretar aquesta per matisos infinitesimals, a la manera forta i robusta de Miquel Angel. No procedia de la massa al detall sinó que damunt d'unes vagues línies generals anava, com aquell qui diu, construint matisos, talment com els pintors impressionistes. Quan totes les valors eren dites, quan tots els matisos eren entrelligats, aleshores sorgia un volum solemnement encisador i persuasiu. Sobressortia en el b. relleu. Únicament s'ha conservat de Juli Martí, segons les nostres informacions, una sola obra de la seva primera joventut, la qual no expressa pas gaire la personalitat d'aquest artista potser perdut. Aquesta obra és l'estàtua *Prop*

de l'aigua, que existeix al Mus. d'Art Mod. de Barcelona.

Martorell, Jaume.—Veg. l'article sobre Miquel Torres.

Martorell i Ollé, Salvador.—Nat a La Canonja (Camp de Tarragona) en 1895. Féu els estudis i l'aprenentatge a casa dels imatgers tarragonins Arana i Bru. Pel demés fou autodidacta. En 1914 es traslladà a Barcelona. Durant els anys 1918 i 1919 rebé una pensió de la Diputació de Tarragona. Ha viatjat per Espanya i França. Els seus artistes preferits són els grecs de l'antiguitat, Enric Casanoves i Pau Gargallo.

L'art de Salvador Martorell està impregnat del cànon grec arcaic, un xic rabassut, que implantà el gran Maillol. És una escultura quelcom més esferoïdal encara que la de Maillol. La timidesa de les seves obres primeres va fent lloc, de mica en mica, a un aplom que ens va descobrint la fina sensibilitat d'aquest artista en el percaçament del volum. La seva escultura és graciosa i sana. Ha executat en marbre, fusta, pedra calissa, vori i bronze. En vori ha produït obres de vitrina i d'orfebreria, però també alguna de gran tamany. Aconseguí un bon èxit en l'Exposició d'Art Decoratiu de París, de 1925.

OBRES: *Eixint del bany*, P.—*Abril*, G.—I altres que S. Martorell no ens ha volgut comunicar.

Martrús i Riera, Jaume.—Nat a Manresa en 1889. Deixeble de Llotja i dels escultors J. Cam-

peny i P. Carbonell. També estudià el natural en el Cercle de St. Lluc i en l'Agrupació Artística de Barcelona. La primera feina d'escultura la féu a l'edat de setze anys: unes medalles per a l'obra-dor medallista de Juli Vallmitjana. En aquesta edat es trasladà a París, on treballà primerament com a caricaturista i després com a escultor. Aleshores produí obres de pedra, terra cuita i coure repujat. Més tard viatjà per França, Suïssa i Itàlia, i retornà a Barcelona just quan, en 1914, esclatava la guerra europea. Aquest daltabaix l'impedí de retornar a París i féu que s'installés a Barcelona, on es posà a treballar per al joier Valentí. En l'escultura d'orfebre produí sobretot medalles de vori per a ésser muntades en metall. També féu la façana d'escultura de pisa, d'estil barroc modernitzat, que l'esmentat joier posseí al Passeig de Gràcia. Alternant amb la minúscula escultura, Martrús produí en aquells dies alguna estatueta. Volent intervenir en una explotació pecuària, residí algun temps en una masia del Puig de Bassegoda; però allà es dedicà més a tallar estatuetes i a la cacera de senglars que no pas a la cria de bestiar; i el resultat fou, que al cap d'un any, en 1923, desistís d'aquella empresa. Aleshores Martrús se n'anà amb la família a provar fortuna a l'Àfrica equatorial, a una colònia anglesa, on aconseguí alternar l'escultura amb el negoci de cacau. Darrerament ha ingressat com escultor en la fàbrica d'imatges religioses «El Arte Cristiano», que a Olot fundà Joaquim Vayreda, on alterna avui dia la seva personal produc-

ció amb la que li reclama aquella manufactura.

Martrús, que a París visità sovint el Mus. Guimet, prefereix per damunt de tot l'escultura oriental; després estima el Renaixement italià, Donatello sobretot; i sols en darrer terme els grecs. Creu que l'escultura de museu i de colleccionisme no té raó d'ésser; això voldrà dir que, per ell, l'escultura ha d'ésser aplicada. El seu art és graciós i amb tendència al decorativisme.

OBRES: *Desvetllament, G.*; *Corrent i jugant*; *Diana*: tres estatuetes.

Marzo, Antoni.—Nat a València a mitjans del s. XIXe. Deixeble, i més tard professor, de l'Escola de St. Carles. Es dedicà a l'escultura monumental i a la imatgeria, i excel·lí en totes dues. Fou mestre de molts escultors d'anomenada i treballà molt. No obstant, i a desgrat de la seva contemporaneïtat, cap biògraf, ni sisquera els valencians, no en saben ni la data de naixença ni el segon cognom. Fou mestre de Felip Farinós.

OBRES: *Mausoleu de la família Romero*, cementiri de València.—*Pietat*, grup, als Escolapis de València.—*Altra Pietat*, als Escolapis de Xixona.—*L'oració en l'Hort*, grup, a Molvedre.—*La Fortalesa, El Coratge, La Pietat La Caritat*: quatre estàtues de P., al monument a T. Quijano, a Alacant.—*La Font de Joanes* (en col·lab. amb A. Esteve i Romero), a València.—Escultura decorativa per a diversos teatres de València.

BIBLIOGR.: Ossorio.

Mateu i Montesinos, Ramon.—Nat a València en 1891. Deixeble de l'Acad. de St. Carles. Alhora féu l'aprenentatge en un taller valencià d'escultu-

ra religiosa. En acabar l'aprenentatge anà a Madrid per ampliar els estudis en el taller del valencià G. Borràs. En 1918 se n'anà a Cuba i en 1927 al Perú, on exhibeix i treballa llargament. L'art d'aquest escultor té moltes de les qualitats de carnositat i vida que posseeix l'escultura del seu compatrici V. Navarro; àdhuc, com aquest, mostra una certa morbidesa que l'acabat del modelat portat al darrer punt de finesa li atorga. També, com Navarro, alguna vegada cau en el contrasentit, quelcom repellant, d'estilitzar arcaicament i decorativament els cabells de figures pensades i executades de faisó realista. La traça i la sensibilitat de R. Mateu en matisar les carnacions és extraordinària. Prefereix Fídias, Miquel Angel i Donatello entre els escultors antics, i entre els moderns Meunier, Rousseau i Bourdelle.

OBRES: *St. Joan*, col. de l'escultor Inurria.—*Brindis de Bacchus*, (1913).—*Embataliment*, (1917).—*L'heroi*, (1919).—Monuments a Zenea, a Maceo, Finklay, al Dr. Diego Tamayo, a Emilià Nuñez; i bustos amb pedestal, de Guiteras, Delgado, General Gorga i Lacears: totes aquestes obres a L'Havana.—Diversos bustos de personalitats peruanes.—Tipus populars.—*Les Quatre Estacions*, per al menjador del palau de la presidència de la República del Perú.—Monument al metge Carrion, a Lima.—*Infant*, M., de dos colors, bust.

BIBLIOGR.: J. M. Bayarri, *Ramon Mateu*, València.

Mateu, Joan Bta. Pere, o Peremateu.—Escultor de Valls. Solament sabem d'ell que esculpí l'altar major de l'esgl. del Carme d'aquella població.

BIBLIOGR.: C. Martinell, *A través d'una centúria de l'escultura catalana*, «Rev. de Catalunya», núm. 4.

Mimó i Blasco, Claudi.—Nat incidentalment a Zamora (1887), de pares catalans, fou immediatament portat a Barcelona, on féu els estudis. Deixeble de Llotja i alhora aprenent en l'obrador de Josep Campeny, i després en el d'E. Clarasó. Aquest període d'estudis i aprenentatge comprèn els anys 1900 a 1906. A partir d'aquesta darrera data Mimó ha treballat pel seu compte. Des de l'any 1910 al 1920 viatjà per terres d'Espanya per a treballar particularment en escultura decorativa. En 1921 s'instal·là a París. Sol exposar en els Salons de Tardor i dels Independents de París. En 1924 fou nomenat «sociétaire» del Saló de Tardor.

L'art de Claudi Mimó es concebut dintre el cànon de Maillol, però en l'estil més tallant de certes bifurcacions posteriors de l'escola. Així com Maillol només acusa rarament les arestes i simplifica sistemàticament, Claudi Mimó prodiga els traspassos aguts i tallants i alterna la simplicitat de les masses principals amb un oportú detallisme força més prodigat que en l'escultura de Maillol. L'art de Mimó és molt fi, molt intencionat, aplomat, robust i amb una punta de puerilitat avantguardista que no li fa cap mal i li atorga una gràcia particular.

OBRES: *Eterna Eva* (1906), Mus. de Les Palmes (Canàries).—*La lloba* (1907).—*La Tisica*, M., bust. Fou exhibit en l'Exposició anglo-llatina de Londres de l'any 1910 i adquirit per un particular.—*Grup alegòric* que corona la façana del Casino Militar, de Madrid.—*Capitells* per a la Catedral de Vitòria i l'esgl. de l'Almudena, de Madrid.—*Font*, per a l'«Hacienda del Pino», del Sr. Lacierva, a Múrcia.—*Desnú femení*, B., (1921) col. Pazos,

de L'Havana.—*Roses sense espines*, B., bust. (1921).—*Cap de nen*, cera (1923).—*St. Joan*, B., cap (1923).—*Cap de nen P.*, (1924).—*Verge*, col. Poucielgue, de París (1924).—*Eclisió* (1924).—*Cap de nena*, P., rosa, (1925).—*Gitana*, B., cap (1925).—*Sirena* (1925), per a una font.—Retrats i estatuetses de T. C.

Miranda i Caselles, Joan.—Nat a València en 1842. Deixeble de les Escoles de St. Carles i St. Ferran; en aquesta darrera a les ordres de l'escultor Piquer. Sembla que seria cap als anys de 1870 que s'expatrià; s'instal·là consecutivament a França, Anglaterra i els Estats Units.

OBRES: *L'escultor Ignasi Vergara*, bust, (1858).—*Font monumental dedicada a Joanes* (1858), model de fusta (projectat per Ramon Gimenez).—*Temes evangèlics* (1859), diversos b. relleus copiats de les pintures «Els Evangelis» de l'alemany Overbeck.—*El príncep d'Astúries*, grup allegòric (1860).—*Cervantes*, bust; projecte del *Monument a Cervantes*: aquestes dues obres són de l'any 1878 i es troben a Nova York.

BIBLIOGR.: Ossorio.

Moltó i Such ⁽¹⁾, **Francesc Antoni.**—Altea (Alacant), 1841-†1901.—Deixeble de l'Escola de St. Carles. A l'edat de 20 anys entrà en la de St. Ferran. En 1882 aquesta escola el pensionà per anar a Roma, on no sols estudià sinó que treballà en diversos encàrrecs. L'any 1889 partí cap a Buenos Aires. Dos anys després es repatrià, i aleshores fou nomenat professor de l'Escola de B. Arts de Granada. Conreà també la pintura.

OBRES: *El poble lliure* (1871), grup.—*L'Estudi*, G. (1878).—*Fra B. de les Cases emparant un indi*, grup ad-

(1) Algun biògraf l'anomena Lluch, de segon cognom.

quirit pel govern. (1881).—*Mausoleu de Narvaez*, a Loja (1876).—*St. Felip i St. Simon, apòstols*, en l'esgl. de Sant Francesc el Gran, de Madrid.—*Escenes del Quixot*, b. relleus.—*Fortuny*, bust.—Projectes de monuments: a la ciutat de Granada, a Jaume I (1876), al canonge Liñàn, i de les estàtues de *Les Quatre Estacions*.—Bust (1871).—*Hernan Cortès* (1876).—*Alfons d'Ercilla* (1878).—*Retrat femeni*, bust. (1878).—*L'Adéu* (1876).—*General Espartero*, bust. (1876).—*Malasaña i la seva filla* (1876).

BIBLIOGR.: Almanac de «Las Provincias», València 1902.—Ossorio.—Alcahalí.

Monegal i Prat, Esteve.—Nat a Barcelona en 1888. A l'edat de 21 anys començà a estudiar l'escultura, després d'haver tastat la pintura, el dret, la pedagogia, l'economia política, el comerç i la música. Estudià el dibuix i la pintura a l'Acad. Galí. Després es llançà autodidàcticament a l'escultura. Més endavant anà a París i copià els grecs al Louvre i a l'Escola de Belles Arts. Prefereix Fídias i Policlet; després, alguns escultors de la Renaixença italiana; també C. Meunier. En canvi avorreix Rodin. També estima A. Maillol i Josep Bernard. De l'escultura ama més l'estructura que les valors formals, fins al punt de sospitar si ell mateix no hauria estat un millor arquitecte que escultor. Fa tretze anys que deixà l'escultura per a dedicar-se a la indústria. Fou mestre de R. Solanich.

OBRES: *Dona que es pentina*, B., estatueta.—*Portadora d'àmfora*, T. C., estatueta inacabada.—*Collidora*, M. Algunes rèpliques de M. es troben en col·leccions estrangeres.—*Dona asseguda*, B., col. J. Folch i Torres.—*Ara*, cap., M., col. Mallol.—*Noia de les trenes*, B., cap., col. J. Rucabado.—*Joventut*, M., testa, col. R. M.—*La Pau*, P., col. Masramon, d'Olot.—*Desnú*, G.—Font brollador, M., en la Plaça del Pati., de Valls.

JOSEP CLARÀ

REPÒS

JOSEP LLIMONA

DESNÚ FEMENÍ

ERIC CLARASÓ

EVA

ESTEVE MONEGAL

DONA QUE ES PENTINA

Monjo i Garriga, Enric.—Nat a Vilassar de Mar en 1895. Deixeble de Llotja i d'Eusebi Arnau. Del taller d'aquest mestre passà a fer d'ajudant del de Josep Llimona. Alhora es passà sis anys a la Facultat de Medicina estudiant anatomia. En 1918 guanyà, per oposició, la plaça d'escultor anatómic d'aquesta facultat. L'any següent guanyà, també per oposició, una bossa de viatge a l'estranger concedida per l'Ajuntament de Barcelona. En tornar del viatge, fou sol·licitat per l'Escola de Belles Arts per tal que s'encarregués de la classe de Dissecció o Demostració Pràctica de l'assignatura d'Anatomia. En 1922 guanyà, per oposició, la càtedra d'Escultura. En 1926 obtingué el primer premi del Concurs Nacional d'Escultura. L'any següent li ha estat encarregada la direcció de la càtedra d'Anatomia de Llotja. L'art d'Enric Monjo, pel poc que en coneixem, és d'una gran amplitud d'estil. Els ropatges particularment són interpretats amb quelcom de la simple grandesa dels ropatges del Greco o de l'escultor de Valladolid Gregorio Hernandez.

OBRES: Projecte de monument a St. Francesc, G.—Monument a Narcís Giralt.—Mausoleus diversos.—Altar del Gremi de Fabricants, de St. Feliu, de Sabadell.—Estàtues de tam. sup. al nat., a la façana de la Caixa Popular de Barcelona.—Dues estàtues allegòriques per a la decoració de la Plaça de Catalunya.—Grup allegòric de gran tam. per al Parc de Montjuïc.

Montané, Lluís.—D'aquest artista, que a hores d'ara comptarà trenta cinc o quaranta anys, no hem pogut obtenir dades biogràfiques. Es un

escultor que es significà en l'escultura animalista un xic estilitzada. Ha fet obres interessants i les ha exhibit sovint en les sales d'exposició barcelonines d'ara farà uns quinze anys. De sobte s'eclip-sà i mai més no n'havem pogut saber res.

Montserrat i Portella, Josep.— Hospitalet, 1860 - † Barcelona, 1923. Deixeble de Llotja i de J. Rey-nés. Fou professor en l'Escola d'Arts i Indústries, de Barcelona. Escultor destre en un cert ve-risme banal i detallista. Es dedicà a tots els gèn-eres i treballà molt en col·laboracions anònimes. Fou mestre de L. i M. Oslé. Fabricà bustos i figu-res de T. C. i de pisa per al comerç.

OBRES: *La petita neta* (1900).—*El primer intent* (d'un infant), Mus. Art Mod., Barcelona.—*Monument a Colom*, a Mayagüez (Puerto Rico).—*El P. Diaz*, estàtua, a Canà-ries.—*Verge del Carme*, B., al mausoleu dedicat a les víctimes de l'explosió del vaixell «Cabo Machichaco», a Santander.—*Paguera*, P., estàtua a la façana del Palau de Justícia, de Barcelona.—*Monument a Àngel Barrera*, a Fernando Pòo.—*Mestre Alfonso*, M., bust, façana del Mus. de la Ciutadella, a Barcelona.—*Geni alat*, B., Cer-cle Artístic, de Barcelona.—*Amor i Treball*.—*El fill prò-dig* (1879).—*Innocència*, T. C., (1881).—*L'Avi*, B., bust (1888).—*Viladomat*, B., (1891).—*Desemparats*, G., (1891).—*Tornant de mercat*, G., grup, Mus. Art Mod., Barcelo-na.—*Crist en creu*, al mausoleu Fornell, en el Cemen-tiri Nou de Barcelona.—*Bugadera*.—*L'Exèrcit*, grup, al monument a Alfons XII, a Madrid.—*Manelic*.—Diversos bustos femenins.

BIBLIOGR.: Espasa.—«Bol. Soc. Esp. Excurs.», 1911, p. 120-2.—Ossorio.—«Ilustr. Catalana», 1904.—*Materia-les y Documentos de Arte Español*, I (Barcelona 1908).—Elias de Molins.

Navarro i Romero, Vicenç.—Nat a València en 1888. Deixeble de l'Escola de St. Carles i del pin-

tor Mezquita. Guanyà, per oposició, una pensió a l'Escola Espanyola de Roma. A Roma guanyà el concurs anual d'escultura nacional. Devers 1913 obtingué, per oposició, la càtedra d'escultura de Llotja, de Barcelona. No té altres preferències que per l'art de caràcter i de qualitat. Creu que la personalitat de l'artista no pot desentendre's de les condicions ètniques i que, d'altra banda, aquestes són un bon adjutori. Es contrari de l'escolasticisme i l'academisme rígid.

Vicenç Navarro destaca una personalitat superior en la nostra escultura. Al començament la seva escultura patia un xic de preciosisme i d'affectació: les seves figures prenen una mica aquell aire «cabotin» i «poseur» propi de l'art madrileny modern; però de mica en mica l'escultor ha anat abandonant aquestes puerilitats i una certa tendència a l'estilització, particularment l'estilització dels cabells i dels ropatges, i s'ha llançat definitivament a l'expressió de les valors realistes de la forma: volum, qualitats materials, expressió de vida pantejant, expressió psicològica discreta i oportuna. Es característic de l'art de Navarro una saborosa sensualitat, un sentiment sensual de la forma; això li permet de traduir admirablement les més subtils valors de l'anatomia femenina i jove, la salut, la plètora de vida, tant com la morbidesa. L'art dels traspessos en el voluminisme de V. Navarro és d'una traça extraordinària, molt subtil i alhora molt forta. Aquest artista és, encara, dels que amen el treball perfecte i frueixen en la materialitat de l'ofici.

OBRES: *Aurora* (1914), M. groc.; *Tors femení*, M., estatueta: dues obres en Mus. d'Art Mod., de Madrid.—*El pintor Pinaço*, M., a la Plaça de l'Audiència, de València.—*Monument al músic Giner*, M., en l'Avinguda Navarroi, de València.—Bustos, de M. o B., dels Srs. Comte de Güell, Brocàs, Moragues, Belmonte, Cantó, Comte de Sta. Maria de Sans, Alfons XIII i Baronesa d'Alcahalí.—Ha esculpit també l'estàtua de marbre que hom ha col·locat darrerament al Patí dels Tarongers del Palau de la Generalitat, i està treballant en tres estàtues de pedra per a la decoració de la Plaça de Catalunya.—Ha produït també estatuària, petita i gran, de fusta.

BIBLIOGR.: «Gazeta de les Arts», 1924.

Nobas i Ballbé, Rossend. — Barcelona, 1838 - † 1891. Deixeble de Llotja i d'Agapit Vallmitjana (hi ha qui diu si fou deixeble de Venanci Vallmitjana, o bé dels dos Vallmitjanes). Als començaments de la seva carrera es dedicava a l'escultura d'argenter en l'obrador Masriera, i alternava aquest treball amb la pràctica de l'aquarella. En 1871 es revelà com a escultor, amb el *Torero moribond*. L'Escola de B. Arts el nomenà professor d'escultura en 1877. Fou mestre de Gamot, Nogués, Fuxà, Llimona i altres notables escultors. Seria a partir de l'èxit que aconseguí la seva primera escultura exposada, que R. Nobas es desentengué de l'argenteria i es posà a treballar d'escultor pel seu compte. Diu Masriera que a les darreries de la seva vida exercia d'escultor de la Facultat de Medicina; això provaria, potser, que el seu art no fou sempre ben recompensat. Afegeix l'esmentat biògraf que aquesta feina, més aviat desagradable, acabà per interessar enorme-

ment l'escultor. De la seva afició a l'aquarel·la n'hi restà sempre poc o molt l'habitud, i sembla que sempre que en tenia l'ocasió, es dedicava al dibuix d'il·lustrador, feina que no li desplaïa : sabem que il·lustrà «La Gitanilla», de Cervantes (edic. Verdaguer). Del seu talent d'aquarellista existeix una obra d'empenta que representa *La sortida de la processó de Corpus, de la Seu*.

Rosend Nobas produí molt i no sempre al mateix nivell de talent i perfecció; però quan reeixia, el seu art es posava a primer rengle. Aleshores R. Nobas era un magnífic artista, el mateix en l'escultura gran que en la petita. Fou un dels mestres escultors catalans que millor conreà l'escultura de terra cuita, de la qual en produí gran quantitat, sobretot d'obres destinades a l'ornamentació de jardins. També fou molt fecunde en el retratisme, adés retratisme autèntic, aixó és, de gent contemporània, adés en el pseudoretratisme o representació de personatges històrics, la iconografia dels quals havia d'ésser més o menys inventada. Se li saben més de noranta bustos retrats, seixanta dels quals són de marbre. De l'art més reeixit de R. Nobas ja en tractem en el vol. I d'aquest llibre.

OBRES : Espases d'honor ofertes per la Diputació de Barcelona als generals O'Donnell i Prim.—*Crist en creu*, T. P., esgl. de la Bonanova (Barcelona).—*Monument a Cabrinety*, a Puigcerdà.—*Mercuri*, o *El Comerç*, M., façana del Casino Mercantil, de Barcelona.—*Sibilla*, T. C., bocet.—*Pietat*, G., grup.—*Alarb*, T. C., bust.—*Güell i Ferrer*, P., tam. maj. que nat., al monument de la Rbla. Catalunya (Barcelona).—*Camell i Elefant*, T. C., dos bocets.—*Crist en creu*, B.: Aquestes set obres són de l'any

1891.—*Quàdriga d'Apol*, B., o Ferro, que corona la Cascata del Parc.—*Faunes i Esfinx*, P., per a la mateixa cascata.—*Rafael de Casanova*, B., en la Ronda de St. Pere, de Barcelona.—*Torero moribond* o *Segle XIX*, B., col. Comte de Ferran Nuñez, de Madrid, i rèplica en el Mus. d'Art Mod. de Barcelona; tam. un poc més petit que el nat.—Grifaus i rostres del monument a Colom, a Barcelona.—*Pagesos i Pageses*, T. C., de diversos tam. Una parella de petit tam. en el Mus. d'Art Mod., de Barcelona.—Mausoleu Ametller, al Cementiri Vell.—*Esquelet embolcallat*, al mausoleu de la família Farreres, en el Cementiri Nou.—*Mater Dolorosa*, al mausoleu C. Fabra, del Cementiri Vell.—*L'Isle*.—*Clotilde Masriera*, M., bust; *Fortuny*⁽¹⁾, M., bust: dues obres en el Mus. d'Art Mod., de Barcelona.—*El pare del dibuixant*.—*J. Pellicer*, T. C., col. Apelles Mestres, tam. petit.—*Baimes, Pedrell, Pius IX, Shakespeare, Dant, Milton, Cervantes* ⁽²⁾ (1873), (encàrrec d'un cervantista barceloní), *Beethoven, Aristòtil, St. Tomàs d'Aquino*: bustos, els dos darrers a la Universitat de Barcelona.—*L'Atlàntida*, G., grup alegòric.—Dos grups alegòrics, de T. C.—*Patge portafanal*, per a ésser editat copiosament en B. i F.—*Una vella*.—*Verge del Carme*, per a un oratori particular.—*Verge dels Desemparats*.—*Pau Claris*.—*Noia*, T. C., cap.—*Cursa de braus*.—*Sanxo en l'illa*, T. C.—*Fortuny*, bust medalló.—*Dolorosa* i altres estàtues per al mausoleu Brugada (Barcelona).—*Angel*, al mausoleu Torrents (Barcelona).—*Escrivania*, a la Universitat de Barcelona.—*Pagesos*, T. C., parella d'estatuetes sedents, Mus. d'Art Mod., de Barcelona.—*Allegoria*, M., b. relleu, al monument d'Ant. López (Barcelona).—*Lleó i Lleona*, T. C., estatuetes, Mus. Art. Mod. de Barcelona.—*Història del treball*, fris, façana de la casa Blajot, en el Passeig de Gràcia cantonada al carrer de Diputació.

BIBLIOGR. : Ossorio.—F. Miquel y Badia, *El Arte en España*, Barcelona, s. d.—J. Masriera, petita biografia en la revista «L'Avenç», Barcelona, 1891.—F. M. Tubino, *El arte y los artistas contempor. en la Península*, Madrid.

(1) Apelles Mestres posseeix de Nobas un bust de Fortuny de T. C.

(2) Hi ha un bust de Cervantes, de tam. colos. i de T. C., obra de R. Nobas, en el Mus. Art Mod. de Barcelona; però no és a la vista del públic.

— «Bol. Soc. Esp. Excurs.», 1911.—Elias de Molins.—Espasa.—R. N. Comas, *Nostre retrato*, setmanari «La Tomasa», Barcelona 13 febrer 1891.—«Ilustr. Catal.», núm. 169 (any 1888) i 257 (any 1891).—«Ilustr. Artíst.», any 1834 p. 310-1.—«Ilustración de Madrid», any 1871.

Nogués i Garcia, Anselm.—Nat a Valls en 1864. Deixeble de Llotja, de R. Nobas i d'A. Vallmitjana. Fou pensionat a París per la Diputació de Tarragona. El seu art és serè i sòlid dintre l'academisme. A. Nogués posseeix una perfecta concepció de la simplicitat i de la robustesa i amplitud de gestos i de volums que convenen a l'escultura monumental. La seva estàtua de Nebrija, potser la millor de les eixides del seu taller, és prou per acreditar un artista.

OBRES: *Nebrija*, M., doble tam. nat., façana de la Bibliot. Nacional de Madrid. — *Antoni Agustín*, b. relleu en el susdit edifici. — *Tercer Misteri de Dolor*, grup de tam. sup. al nat., per al Rosari Monumental de Montserrat. — *Indibil*; *Repòs*; *Romà*: tres obres en la Diputació de Tarragona. — *Antoni Agustín*; i alt relleu allusiu al meteoròleg P. Faura: dues obres de P., en el Palau de Justícia, de Barcelona. — *Lluís Dalmau*, M., bust, façana del Mus. de la Ciutadella, a Barcelona. — *Quart Misteri de Goig*, B., a. relleu, Santuari de Lluc (Mallorca). — *L'escultor Lluís Bonifaç*, M. — *Mausoleu de la família Camps*, Cementiri Vell de Barcelona. — *Crist en creu*, T. P., altar del Sagrament de l'esgl. de la Bonanova.

Oliva, Alexandre Josep.—Sallagosa (Cerdanya), 1823 - † 1890. Sembla que començà de treballar autodidàcticament. Vers l'any 44 se n'anà a París, on estudià el dibuix amb el pintor Delestre, però continuà autodidàcticament l'estudi de l'escultura. En 1855 el crític Edm. About comparava les obres

d'Oliva a les de Pradier. Visqué gairebé sempre més a París, on es troben la majoria de les seves obres. El retrat és el gènere que conreà amb més amor i freqüència.

OBRES: *Mnyor. Parisis, bisbe de Langres* (1849).—*La Reina d'Holanda*.—*La Rda. Mare Javoney* (1852).—*Napoleó I i Carlemany*: bustos colos.—*Albert Rigaux*, bust.—*Mnyor. Gerbet, bisbe de Perpinyà*.—*Libermann, B.*—*Sr. Baude* (1859).—*L'acadèmic Etienne*, bust.—*Mn. Eustaquí Sapieha*, bust. (1861).—*Sra. Joubert, T. C.*, bust. (1867).—*Bust de noia* (1868).—*Napoleó III*, per al teatre del Vaudeville, a París.—*El Príncep d'Astúries*, (1868).—*Colbert*.—*El baró de Silbert* (1874), una de les millors obres d'Oliva, segons el Diccionari Larousse.—*Collin d'Harleville*, bust, en el Teatre Francès.—*Sria. A. Frould*.—*St. Francesc Régis*, al convent de les «Dames de la Retraite».—*Després del primer pecat*, grup (1867).—*Príncep d'Astúries* (1874).—*Vble. J. B. de Lassalle, M.*, tam. colos., en la casa mare dels Germans de la Doctrina Cristiana, a París.—*El missatge, M.*, Mus. Louvre (1861).—*St. Carles Borromeu, M.*, tam. colos., esgl. de St. Albert, de Porto.—*Cordier, B.*, monument funerari a Besiers (1873).—*Francesc Aragó, B.*, a Estagell (1865).—*Mn. Deguery, M.*, estàtua commemorativa, esgl. de la Magdalena, a París (1873).—*Les Quatre Estacions*, al Boulevard St. Michel, de París.—*La Verge de Font-Romeu*.—*Jargot*, en l'Ajuntament de París.—*Alfons XII vestit de cacera*.—*Rembrandt, B.*; *Pere Ventura de Raulica* (1857): dos bustos, Mus. Luxemburg, a París.—*Ricard Cobden, Aquiles Fould, Francesc Aragó, General Bizot*: quatre bustos, Mus. de Versalles.—*Colbert*, bust en l'Escola Colbert, de París.—*René Caillie*, bust, Ajuntament de Niort.—*Pelisson*, bust, Mus. de Besiers.—*Dom Brial*; *Mnyor. Gerbert*: dos bustos, Mus. de Perpinyà.—*Lefuel* (1863), *Frederic Mercey, Almirall Paris, Damant d'Urville*: quatre bustos, a Casterbrun (Amèrica).—*Sr. i Sra. Lehman i fills* (1857), *St. Vicenç de Paül* (1870): dos bustos en el Mus. de Lió.—*Frère Philippe, Dr. Cazotas, Napoleó III* (1870), *Emperatriu Eugènia* (1870), *Alfons XII als dotze anys*: cinc bustos en el palau de Castille, a París. Del darrer hi ha una rèplica a Madrid.—*Mariscal Mac-Mahon*, bust, M.—*Engelmann*, bust.—*Nicolau Poussin, Gerard*

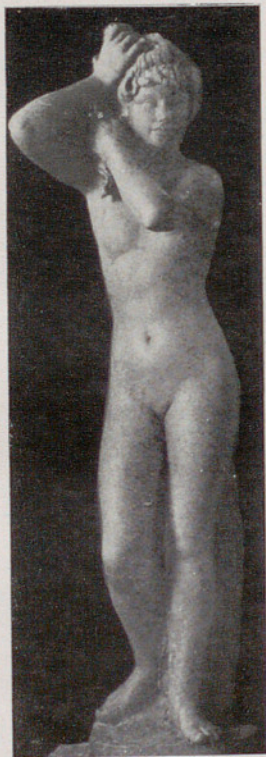

LLORENÇ ROSSELLÓ
DESOLACIÓ

VICENÇ NAVARRO

MATERNITAT

JOSEP VILADOMAT

DESNÚ DE NOIA

Audran, Jean Goujon, Philibert Delorme : quatre bustos, M., tam. colos., en l'exterior del Pavelló Denon, al Louvre.—*Cherubini*, bust (1864), en el Conservatori, de París.—*Chevreul, Lesseps, Paul Boiteau* i molts altres bustos, generalment de M.

BIBLIOGR. : «*Illustr. Catalana*», 30 nov. 1883.—P. Larousse, *Grand Dictionnaire Universel du XIX siècle*, París, 1874.

Oliver, Manuel.—Poca cosa se sap d'aquest escultor, que treballà a les darrerries del s. XVIIIe. Hom li atribueix dues de les estàtues de marbre que, en fornículs, decoren el pati de Llotja, i que representen Europa, Asia, Africa i Amèrica; però hom no precisa quines són. Les altres dues són atribuïdes a F. Bover. El més probable, però, és que totes quatre siguin d'una sola mà, car, l'estil de totes és el mateix. Són molt dolentes.

Oms, Manuel.—Barcelona, 1842 - † 1886. Deixeble de Llotja, on talment despuntà que ja en els primers temps d'estudi li fou encarregat un crucifix. Amb l'import d'aquesta obra se n'anà a viatjar per l'estranger sense que els seus pares ho sapiguessin. L'esgotament del diner el féu retornar a Barcelona, on continuà els estudis. L'Escola de Llotja el pensonà per ampliar-los a Roma. Allà rebé l'encàrrec de decorar el palau del duc de Manzanedo. Sembla que fou durant aquesta primera estada a Roma que Oms esculpí el grup eqüestre d'Isabel la Catòlica, el qual a Madrid agradà tant que el Govern l'adquirí i, sobre un sòcol, l'erigí al cap d'amunt del Passeig de la Castellana, on es troba encara. El Govern pensonà novament M. Oms

per a estudiar a Roma. En acabar aquesta segona pensió l'escultor sembla que s'intal·là a Madrid, on un pintor anomenat Sans el protegí i l'ajudà per a obrir-se pas, la qual cosa M. Oms aconseguiria amb escreix.

L'escultura de M. Oms és forta i simple, dintre un academisme detallista que és propi de l'escultura que podríem anomenar isabelina, la qual encara té reminiscències d'aquell estil comprimit i atapeït que conrearen els millors escultors del període napoleònic. Esculpí sovint el tema del pagès i la pagesa.

OBRES: *Crist en creu*, per a una esgl. de Mèxic. Es la primera obra seva esculpida quan encara estudiava a Llotja.—*Decoració del palau Manzanedo* (a Madrid?).—*Monument a Isabel la Catòlica*, grup eqüestre que el corona, B., en el Passeig de l'Hipòdrom, a Madrid.—*El primer pas*, M., grup (1876).—*La mort del general Concha*, G., grup (1876).—*Tipus català*, T. C. (1876). En 1878 fou reproduït en M., en la col. Rostchild.—*Gitana*, T. C. (1884).—*Monstres marins*, P., quatre grifauts per al llac de la cascata del parc de Barcelona.—*Estàtues* per al palau del duc de Santonya.—*Prometeu*, Mus. Art Mod. de Barcelona.

BIBLIOGR.: «Bol. Soc. Esp. Excurs.», 1911, p. 134 i ss.—«Ilustr. Esp. y Americana», Madrid, 1876.—Elias de Molins.

Ortells i López, Josep.—Nat a Vilarreal (Castelló de la Plana) en 1887. Als dotze anys d'edat entrà a l'obrador de l'imatger castellonenc Pasqual Amorós, on aprengué també el dibuix. Al cap d'un temps se n'anà a treballar a València, a l'obrador d'imatgeria dels Srs. Ureña i Carbonell. Uns mesos després entrà al de l'escultor Lluís Gilabert, on aprengué i treballà durant tres anys

amb força profit. Durant el primer any de residir a València anà a aprendre el dibuix en les classes del Patronat; després, en l'Acad. de St. Carles (cursos 1903-4 i 1904-5) cursà les diverses assignatures concernents a l'escultura. En 1906 anà a Madrid per a exhibir amb èxit les seves obres. En 1907 vingué a Barcelona també per a prendre part en una de les exposicions internacionals. Ací residí uns mesos, bo i cercant feina. No havent-ne trobat, retornà a Vilarreal. En 1908 tornà a Madrid en ocasió d'una altra exposició col·lectiva i hi romangué per a treballar en el taller de Querol. En morir Querol entrà al taller de Benlliure. En 1911 l'abandona per tal d'anar-se'n a Roma pensionat per l'Acad. de St. Ferran. A Roma visqué durant tres anys. Després passa a Florència i a París, on resta dos anys més. Per fi, s'instal·là a Madrid, on resideix actualment. Lluís Marco Pèrez és deixeble seu.

L'estètica d'Ortells és realista classicitzant, és a dir amb un punt d'idealisme prototipista. Creu que un cop ben preparat, ben ensinistrat tècnicament, l'artista ja no s'ha de preocupar de problemes tecnicistes, no ha d'amoïnar-se ideològicament per la tècnica, sinó deixar que ella mateixa es produeixi segons el temperament. Prefereix Fídias i Miquel Angel; després Rodin.

El seu estil realista ens apareix, en efecte, inspirat en la impassibilitat de les antigues escoles d'Atenes i Melos, però el trobem un xic tocat d'affectació arcaïtzant i decorativa en la concepció dels cabells, la qual cosa desentona del realisme

robust i madur de la resta de les figures. També alguna vegada els gestos dels seus personatges pequen d'afectació. En general hi ha, potser, en l'escultura d'aquest artista una mica de monotonia de valors per causa d'una mena d'esborrament o desgast de les valors d'aresta.

OBRES: *El futbolista*, G.—*Cadenes*, G., a. relleu de tam. major que nat. (1915).—*Poema*, G., grup (1916); en poder de l'artista.—*L'escultor Piquer*, G., bust, Acad. St. Ferran (1916).—*Monument a Costa i Borràs*, a Vinaròs, estàtua, B., tam. sup. al nat.—*L'Anunciació*, M., grup, altar major de l'esgl. de les Escoles de l'Ave Maria, a Madrid.—*La Poma*, B., estatueta; *Bust de dona*, P., (1917) : dues obres en el Mus. Art Mod. de Madrid.—*Làpida*, en la casa on visqué Pérez Galdós, a Madrid.—*Mestre Breton*, bust en el seu monument, a Salamanca.—*Làpida i bust a honor del Dr. Espina*, Hospital de Madrid.—*Dr. Becerro de Bengoa*, làpida, sanatori de l'Encarnació, Madrid.—*Dr. Cortezo*, B., bust, R. Acad. de Medicina, de Madrid. D'aquest bust hi ha rèpliques a l'Argentina i l'Uruguai.—*Monument a Llàzaro Ibiça*, P. i B.; *Monument al Dr. Tolosa Latour*, M. i B.: dues obres, tam. major que nat., al Retiro, de Madrid.—*El jurisconsult Gaius*, P., façana del palau de Justícia de Madrid, tam. sup. al nat.—*Monument a l'actor Maiquez*, a Cartagena, P. i B.—Sis alts relleus allegòrics, façana del Círcol de B. Arts, de Madrid, tam. major que nat.

Oslé i Saez de Medrano, Lluçia.—Nat a Barcelona en 1880. Ell i el seu germà Miquel foren deixebles de Josep Montserrat. Tots dos estudiaren en diverses acadèmies lliures i treballaren en la fundició artística de Masriera i Campins, bo i alternant aquest treball manual amb les creacions escultòriques. El crític d'art R. Caselles hagué esment del talent artístic d'aquells dos fundidors i ho revelà entusiàsticament a «La Veu de Cata-

lunya». Des d'aleshores Caselles contribuí molt a substreure els germans Oslé de l'aclaparador treball de la fundició per a encarrilar-los en l'escultura. Aquests dos escultors trobaren fàcilment la manera d'imposar-se i aviat figuraren entre els primers en l'escultura monumental catalana i foren molt considerats també fora de Catalunya, on obtingueren, a més d'importants encàrrecs, honors i distincions nombrosos. Llucià i Miquel Oslé col·laboraren al començament, i probablement han continuat col·laborant, en els monuments de major importància, perquè treballen plegats en un mateix taller i l'art de l'un s'assembla molt al de l'altre. En el vol. I d'aquesta obra parlem de l'estil i la qualitat de l'art d'ambdós germans.

OBRES: «*A buen hambre no hay pan duro*» (1899).—*Sang blava*.—*Revenedora*.—*El carro*.—*Germans* (1904).—*Foc declinant*.—*La Poesia*.—*Pàtria*.—*Els bens*, grup.—*El meu germà Enric* (1910).—*Cap de noia* (1915).—*El Campió* (1912).—*La pobladora*, G., grup, Mus. Art Mod. de Barcelona (1912).—*El bes*, grup, T. C.—*Crist mort*, T. C.—*Presos*, Mus. Art Mod. de Madrid.—*Retrat del Sr. Masana*, G.—*La dolenteria*, G.—*Elcano*, B.—*La dona que té bon marit*, grup còmic.—*Minaires*, B., Mus. Art Mod. de Barcelona.—*Estudi*, bust.—Les obres en col·laboració les donem a continuació de la biografia de Miquel Oslé.

Oslé i Saez de Medrano, Miquel.—Nat a Barcelona en 1879. Per a la notícia biogràfica el lector podrà reportar-se al que diem de Llucià Oslé, son germà.

OBRES: *La Inspiració*, grup.—*Caps d'estudi*.—*Cap a casa*.—*Retrat del meu germà* (1904).—*La Tarara té un ditet malalt* (1910).—*Pescadors*.—*Mercuri*.—*Banyada*.—*El pescador*, G.—*Les barques*, B.—*El ferrer*, B.—*La metxina*, B.—*Recompensa del treball*.—*Patró nou* (1912),

Mus. Art Mod. de Barcelona.—*Cap de nen* (1915).—*Esclaus*, Mus. Art Mod. de Madrid.—*El Gravat*, caricatura.—*Projecte de monument a Pereda*, G.—*El mariner*, grup.—*Don Anacleto, notari*, caricatura.—Les obres fetes en col·laboració amb el seu germà Lluçà les referim a continuació.

Oslé i Saez de Medrano, Lluçà i Miquel, en col·laboració.

OBRES: *Monument a les dones de Sta. Bàrbara* (1925), col·legial de St. Feliu, a Girona.—*Monument de l'Exposició hispano-francesa de Saragossa* (1910).—*Projecte de monument a Mn. Jacint Verdaguer*.—*Grup allegòric*, tam. colos., que corona l'edifici de la Companyia d'Assegurances L'Estrella, a Madrid.—*Les Arts Decoratives; Les Belles Arts*: dos bocets per a la façana d'un palau de Belles Arts.—*Cap de mariner*, B., petit tam., Mus. Art Mod. de Barcelona.—*El repòs del pescador; Humans*: bocets de grups.—*Cap de dona* (1915).—*Monument a Pearson*, en l'avinguda Pearson, a Pedralbes (Barcelona).

BIBLIOGR.: «Forma» (revista barcelonina), abril 1904.—«Ilustr. Catalana», 1904.—Espana.

Otero, Jaume.—Deixeble de Llotja i de M. Fuxà. En sortir de l'Escola de B. Arts anà a París a ampliar durant un any o dos els estudis. Després treballà sempre al costat de M. Fuxà, en el taller del carrer d'Aragó, fins que el mestre morí. El seu art tendeix al decorativisme i sembla fet intencionadament per a ornamentar jardins o arquitectura passatgera. Hi ha en aquesta escultura un cert idealisme de la morbidesa. On Otero reïx més és en la representació de la donzella nua, molt estilitzada i desossada.

OBRES: *Plàcida; Joventut, grup; Bust de dona; Estàtua funerària*: quatre obres de G. existents en el Mus. d'Art

Mod. de Barcelona.—*La nena de la panera*.—*La nena del pom de flors*.—*Donzelletes*.—*L'Alba*, G., Mus. del Luxemburg, a París.—*Efebe*, G.—*L'idol*, G.—*Estival*, G.—*El noi del raïm*; *La noia del colom*; *La nena del cistell*; *Verge de l'olivera*; *Ingènua*: cinc estatuets de B. editades per la casa Hebrard, de París.—*El cantor*, *Tardoral*, *Ofrena*: tres estatuets de bronze. Aquestes i les cinc anteriors tirades a 20 proves numerades.—*Els fruits*, B. argentat; estatueta editada a 20 proves numerades.—*Estival*, *Idol*, *Noia que es pentina*: tres estatuets en M. en 20 reproduccions cadascuna.—*Berenice*, P., estatueta en 20 reproduccions.—*Femenina*, M.; *Plàcida*, B.; *Les trenes*, B.; *Virginal*, T. C., *Somrient*, B.; *La dels rinxols*, B.; *La seriosa*, B.; *Silenciosa*, B. argentat; *La Directa*: nou testes, de propietat particular.—*Mlle. Simonne d'Arvisenet*, B. argentat.—*Mme. Alma Dolors Bastian de Courteney*, M.—*Estiu*, P., retrat, b. relleu.

Padró, Miquel.—Nat a Manresa. Morí en 1802. Forma part d'una dinastia d'escultors manresans, a què també deu pertànyer un Jaume Padró, del qual seguim el rastre fins a l'any 1791, a Cervera i a Manresa. Miquel Padró es trobava, des de 1751, al davant del taller tradicional de la seva família. Aquest taller fou cèlebre durant el s. XVIII i part del XIX, no solament a Manresa sinó a fora. Miquel Padró era, alhora que escultor, arquitecte. ¿Seria aquest Padró el pare del Tomàs Padró que biografiem més endavant, o del susdit Miquel que en 1791 encara treballava i que sembla haver intervingut en la fabricació de l'altar de la cripta de la seu de Manresa? Fou certament avi de R. Padró i Pijoan i besavi dels pintors Ramon i Tomàs Padró i Pedret. Del treball d'aquest Miquel Padró només sabem que en 1781 cobrà una quantitat per a explorar els terrenys del Congost i planejar un pont

sobre el Cardoner, i que és autor de l'escultura de la cripta dels Sants Màrtirs, de Manresa.

BIBLIOGR. : Joaquim Sarret i Arbós, *Art i artistes manresans*, Manresa, 1916, p. 70-5. — Per a Jaume Padró veg. «Butll. C. Excurs. de Catalunya», any 1921, p. 58-9.

Padró i Pijoan, Ramon.—Nat a Manresa. Morí a St. Feliu del Llobregat en 1876⁽¹⁾. Aquest escultor sortiria aviat de Manresa i probablement no hi tornaria a treballar mai més. El millor, segurament, dels Padró escultors, desertaria del taller pairal per a recollir més glòria i profit en les grans ciutats. El cert és que cursà els estudis en l'escola de la Junta de Comerç, i que fou deixeble, probablement deixeble preferit, de Damià Campeny. El suposem deixeble predilecte perquè ell conservava la majoria dels bocets de T. C. que el gran Campeny havia fet de les seves obres principals; bocets que, amb els de R. Padró i Pijoan, la Junta de Museus de Barcelona adquirí de la seva filla quan aquest artista morí. També perquè en la decoració escultòrica dels Porxos de Xifré, R. Padró executà, segons sembla (i així ens ho confirma Conrat Roure), alguns dels alts relleus de T. C. segons projecte de D. Campeny.

Si realment, com tot ho fa suposar, els millors d'aquells alts relleus amb escenes al·legòriques de «putti», són obra de R. Padró i Pijoan, aquest escultor era de primera força, i dotat d'una gràcia setcentista tota francesa. Perquè realment, tot i

(1) Algun biògraf suposa erradament que R. Padró i Pijoan morí a Madrid.

ARÍSTIDES MAILLO.

FLORA

ISMAEL SMITH

DESNÚ FEMENÍ

ROSSEND NOBAS
TORERO MORIBOND

JOAN CLARÀ
GRUP D'INFANTS

i essent un escultor de mitjan s. xixe i deixeble del neoclassicista D. Campeny, l'autor d'aquells plafons de T. C. dels Porxos de Xifré sembla un Houdon, o un Clodion ben reeixit. Aquest sol fet ja seria prou per a no oblidar massa el nom de R. Padró i Pijoan i procurar investigar sobre la seva vida i la seva producció. Per raó de la semblança d'estil, d'una gràcia i d'una traça parella, i així mateix per raons cronològiques, gosariem atribuir a aquest artista els grups de «putti», també de T. C., que decoren el jardí de l'Ateneu Barcelonès.

R. Padró i Pijoan fou acadèmic de mèrit de l'Acadèmia de Llotja. Sembla que a un cert moment de la seva vida anà a viure a Madrid. Deu ésser per aquest motiu que l'obra seva ens és tan poc coneguda. Quan tindria lloc aquesta emigració? Només sabem que en 1852 prengué part en el concurs que el nostre ajuntament havia convocat per a esculpir un cimell artístic a la nova façana de la Casa de la Ciutat; i que l'any següent exhibí una Pietat que per al seu oratori particular li havia encarregat Mn. Antoni Botines. Però d'altra banda hom el fa morir a St. Feliu del Llobregat, i consta que en morir deixà inacabat un crist que li havia encomanat la parròquia de St. Miquel del Port.

Sembla que la principal activitat de R. Padró i Pijoan fou la d'imatger. Tenia el taller en la Plaça dels Traginers, de Barcelona; taller especialitzat en la talla de santcristos. Diu Conrat Roure que per a tals santcristos emprava fusta de llimoner, la qual difícilment es corca.

En els Porxos de Xifré hi ha escultura bona i dolenta. La dolenta ho és massa per a què poguem atribuir-la a un artista tan assenyalat com el que ens ocupa. Com que en aquell rengle de cases intervingueren, per a decorar-lo, els escultors Padró i Talarn, a les ordres de Campeny, i com que Talarn sembla haver estat, segons el parer general dels contemporanis i segons es desprèn de les poques obres que li coneixem, inferior a Padró, per això atribuïm a R. Padró, ultra els bustos dels medallons de pedra dels Porxos de Xifré, els plafons rectangulars que contenen les millors composicions de «putti», de les quals en reproduïm una en el vol. I.

OBRES : Medallons amb caps de celebritats històriques, en la façana dels Porxos de Xifré, T. C., a. relleu (vers 1836).—*Allegories*, T. C., escenes de «putti», en la mateixa façana.—*Angel*, per al camaril de Montserrat.—*Crucifix*, per a un particular.—Altres dos crucifixos, vori (1858).—*Pietat*, T. C., per a Mn. A. Botines (1853).—*Crucifix*, F., parr. St. Miquel del Port (inacabat) (1876).—*St. Rafael*.—*St. Pere* (1852), esgl. de l'Ensenyança, de Barcelona.—I altres imatges per a esgl. de tota la península.

BIBLIOGR. : «Diario de Barcelona», 1 oct. 1853.—«El Ancora» (diari barceloní), 3.er trim. de 1852, p. 949.—Conrat Roure, *Recuerdos de mi larga vida*, p. 50-2, Barcelona, 1925.

Padró, Tomàs.—Manresa, darrerries del s. XVIII - † 1827? D'aquest escultor poques notícies hem pogut arrebregar. Sembla que treballà per a la cripta de la seu de Manresa i que a Cervera hi ha quelcom d'ell; almenys, li són atribuïdes les imatges dels Sts. Eulogi, Auguri, Fructuós, Maurici

i Agnès, i els b. relleus de la capella dels Sts. Màrtirs, de la seu manresana. Se sap de cert que en 1827 esculpia l'altar major de l'esgl. St. Francesc, de Reus, i que morí sense poder-lo acabar. Aquest altar sembla que fou incendiat durant la revolució de 1835.

BIBLIOGR. : Cèsar Martinell, *A través d'una centúria d'escultura catalana*, «Rev. de Catalunya», núm. 4.

Pagès i Casamitjana, Eduard.—Nat a Barcelona. Deixeble de Llotja. Sembla que s'especialitzà en l'escultura funerària i que el seu germà Lluís col·laborà sovint amb ell. Les obres fetes en col·laboració degueren ésser moltes; les que amb més o menys seguretat hom suposa de col·laboració dels dos germans les assenyalem a part. Estudià a Roma. Fou mestre de Fontbona.

OBRES : *Carles VII de França; Un bust; Joana d'Arc*, b. relleu : tres obres exposades l'any 1866.—*La Verge i l'Infant; St. Isidre* : dues obres per a Montevideu.—*Sta. Maria dels Socors*, per als mercedaris de Santiago de Xile.—*St. Francesc i St. Nolasc*, dues imatges per als franciscans de Constantinoble.—*Angel*, cementiri de Masnou.—*La Candelera* (1887), a Puerto Rico.—*El Congrés Eucaristic de Lugo*, b. relleu (1896).—*Crist en creu* (1897).—*Altre Crist en creu*, a L'Havana.—*Pielat*, a un oratori particular.—*St. Ignasi i St. Vicenç de Paül*, a Galícia.—*Verge de la Mercè*, esgl. de Vallbona.—*Verge del Concèll*, parr. Sarrià.—*El Sant Angel i Sta. Teresa*, parr. Sta. Anna, de Barcelona.—*Sts. Ramon i Gertrudis*, parr. St. Just, de Barcelona.—*St. Josep*, a Cuba.—*Lleó XIII*, bust.—*Angel, Crist, La Fe, L'Esperança* : quatre imatges per a la porta del Cementiri Nou, de Barcelona.—*Un angel que s'endú una ànima*, b. relleu.—*Mausoleus Prat, Salines, Pou i Buzo, Dolors Baltà, Rivolta, D. de Tejada i Formosa*, als cementiris de Barcelona; *Miquel de Borràs, Quer, Moret i altres*, als cementiris de St. Andreu de Palomar,

Vilanova, etc.—*El suïcidi d'un llibert; St. Josep de Calasanz*, G.; cap.; *Pagesos*, T. C., doble estatueta: quatre obres exposades l'any 1870 en un taller que l'artista obrí aleshores a la Rda. de St. Pere.—Diversos bustos retrat i un *Pius IX*, relleu de ceràmica, exhibits al mateix any en el taller susdit.—També esculpí diverses estatuetes que representen tipus de les províncies espanyoles.

OBRES QUE PASSEN COM DE COL'LABORACIÓ: *Verge de la Providència*, Vendrell.—*Santàngel*, P., grup de tam. major que nat. en el monument a Colom, de Barcelona.—*El Comerç i La Indústria*, P., façana de l'edifici de la Companyia de Tabacs de Filipines, a Barcelona.—*Tobies i St. Rafael*, catedral de Puerto Rico (1852).

BIBLIOGR.: «El Ancora» (diari barceloní), 1.er i 4.art trimestre de 1852, p. 67 i 1240.—«Diario de Barcelona», 25 de febrer i 29 de juny de 1870.—Espasa.—Elias de Molins.

Pagès i Casamitjana, Lluís.—D'aquest artista no en sabem altra cosa sinó el que en diem en parlar del seu germà Eduard.

Pagès i Cabanyeres, Francesc.—Nat a Barcelona. Morí en 1886. Es dedicà a la imatgeria religiosa

OBRES: *Purissima; St. Vicenç de Paül*: dues imatges exhibides en 1870.—*Dolorosa*, a la Casa de Misericòrdia, de Barcelona.—*Sagrat Cor* i altra *Dolorosa*, a un oratori particular.—*St. Miquel*, als jesuïtes de Montevideu.—Altar, per al Gremi de fusters, de Barcelona.—Altra *Purissima*, a Manresa.—*Infant Jesús*, per al bisbe de Salamanca.—*Crist en creu* i la *Fugida a Egipte*, als Escolapis de Guanabacoa (Cuba).—*Pagesos*, parella.—Altra *Purissima*, a les Escolàpies del Masnou.

BIBLIOGR.: Ossorio.—Espasa.—Elias de Molins.

Pagès i Serratosa, Francesc.—Nat a Barcelona. Deixeble de Llotja i de Jeroni Sunyol. Fou un artista de molt talent i gust, un dels escultors injus-

tament oblidats que caldria estudiar i rehabilitar. Posseïa una gran traça a esculpir els plecs de les vestidures en un estil ampli que convé força al gènere monumental, el qual ell conreava alhora que la imatgeria.

OBRES: *L'Art*, P., estàtua sedent en el monument de Güell, a Barcelona (1886).—*Job* (1876).—*Pius IX*, M., bust. (1878).—*Altre Pius IX*, a la Joventut Catòlica, de Barcelona.—*Altre Pius IX*, esgl. de St. Josep, de Barcelona.—*L'Oració, Resignació, El Dolor, Esperança, Repòs* (1884): cinc estàtues al Cementiri de Buenos Aires.—*Sagrat Cor* (1887), a la mateixa ciutat.—*St. Roc*, P., a la façana de la seu de Barcelona (1890).—*St. Sebastià*.—*Verge del Carme*, *St. Simó*, *Sta. Teresa*: tres obres a Montevideu (1894).—*Crist* (1894), Cementiri Nou de Barcelona.—*H. Goula*, bust.—*Alonso Martinex*, P., façana del Palau de Justícia, de Barcelona (1895).—*Allegoria del ferrocarril*, P., a. relleu, en el mateix lloc.—*Sagrat Cor* (1896), F., a Riudoms.—Dues imatges de St. Josep, l'una al Monestir de Pedralbes (1896), i l'altra a la parr. de St. Just.—*Fra Didac de Cadis* (1897), a Montevideu.—*Allegoria*, P., b. relleu, Cascata del Parc de la Ciutadella.—*Noia*, bust.—*Allegoria*, M., b. relleu; el millor dels quatre que decoren el sòcol del monument a Antoni López, a Barcelona.—*Frontó allegòric*, P., a. relleu, Cascata del Parc de la Ciutadella.—*Ferrer de Blanes*, P., grup, tam. major que nat., al monument a Colom, de Barcelona.—*Rolandino*, M., en el vestibul del Col·legi de Notaris.—*Angel*, al mausoleu Socias, del Cementiri Nou.—*Verge de la Mercè*, F., tam. major que nat., parr. de Sta. Maria, de Mataró (1890).—*Verge de Ripoll*, G., (1891).

BIBLIOGR. Elias de Molins.—Espasa.—«*Ilustr. Esp. y Americana*», 1876, p. 302.

Pagès i Horta, Josep.—Nat a Sarrià. Deuria estudiar a Llotja perquè la Diputació li atorgà una bossa de viatge (1885?). Deixeble dels mestres Gamot i Carbonell.

OBRES: *Bust*, T. C., (1885).—*Descans*, G., (1891).—*Beata Emilia Bielsisieri*, esgl. St. Jaume, de Barcelona (1893).—*El primer renunciós* (1894), Mus. d'Art Mod., Barcelona. — *Sagrat Cor*. — *Retrat* (1895). — *Mascareta* (1898).—*Ascensió de Crist* (1852), a Puerto Rico.—*Crist d'agonia* (1852).

BIBLIOGR.: «El Ancora» (diari barceloní), 4. art trim. de 1882, p. 1331.—Elias de Molins.—Espasa.

Pagès, Pere.—Nat a Barcelona. Sols sabem d'aquest artista que tenia el taller en la Riera de Sant Joan i que en 1852 hi exhibí un *Crist d'agonia*.

BIBLIOGR.: «El Ancora» (diari barceloní), 3. er trim. de 1852, p. 723.

Palmerola, Ignasi.—Fou pintor i escultor. Deixeble de Llotja, amplià després els estudis a Roma i en l'escola de l'Acad. de St. Ferran. S'instal·laria a Roma, on va morir, a l'hospici espanyol de Montserrat (1865).

OBRES: *Crist en el camí del Calvari* (1826), G., rellieu (?).—*Moisès*.—*Un peu*, G., tam. colos. (1826).—*Abel mort*, obra de prova en les oposicions a la càtedra de modelat de l'Escola Sup. de Madrid, les quals tingueren lloc en 1854.

BIBLIOGR.: Ossorio.

Pallejà, Hipòlit.—Sols sabem d'aquest escultor que en 1866 féu la *Verge* de l'altar major de l'esgl. de la Providència, de Reus.

BIBLIOGR.: C. Martinell, *A través d'una centúria d'escultura catalana*, «Rev. de Catalunya», núm. 4.

Parera i Saurina, Antoni.—Nat a Barcelona en 1868. Començà autodidàcticament, allixonat indirectament pel seu pare, que era pintor decorador.

Jeroni Sunyol l'admeté com deixeble vers l'any 1884; això l'obligà a instal·lar-se a Madrid. Allà va cursar totes les assignatures concernents a l'escultura, en l'Acad. de St. Ferran. En 1888 anà a Roma, pensionat, per oposicions, per l'Acad. St. Ferran. L'estada a Roma durà quatre anys. Miquel Angel l'impressionà més que cap altre escultor, però no tant que això li fes perdre el gust pel verisme aixemicat que aleshores dominava. Ha viatjat per França, Itàlia i Espanya. Se sent desenganyat de produir un art representatiu de la nostra època per la raó de la simple voluntat de produir-lo així, i creu que el que cal a l'escultor és preparar-se bé tècnicament i conrear el gust en l'estudi de les obres de tots els temps. Parera no sabia ara determinar preferències per tal artista o escola, sinó que més aviat se sent eclèctic; però, posat a senyalar noms, admira Franz Stuck i Metzner, els quals considera tan importants com Praxitel·les. Dels francesos prefereix Barye, Rude, Dubois, Barrias i Dalou. Dels castellans, Montañés, Mena i Berruguete. Dels catalans, primer que ningú, Oms; després V. Vallmitjana. Però, per damunt de tothom, Fídias.

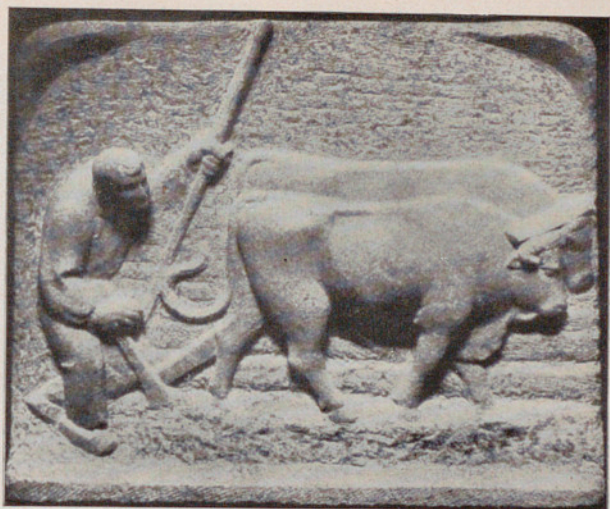
A. Parera ha treballat molt i bé. El seu art és acadèmic, però en el més noble sentit de la paraula. La mà d'aquest artista és ben educada, destra i obedient a un enteniment equilibrat, a una sensibilitat força senyorívola de la forma. El talent de Parera ha estat més estimat fora de Catalunya perquè, d'una banda educat l'artista a la castellana, ha gravitat més aviat en l'òrbita oficial

i ha sentit més aviat la història i l'art espanyols que la història i l'art catalans; d'altra banda, el temperament poc comunicatiu d'A. Parera l'ha allunyat de la vida artística barcelonina. Per això és gairebé un desconegut entre nosaltres. A desgrat dels obstacles que ell mateix posa inconscientment a la divulgació de la seva obra, el nostre públic deuria conèixer-lo millor.

A. Parera fou nomenat professor auxiliar de Llotja, per oposició, en 1897. En 1905 fou nomenat, també per oposició, professor de terme de la mateixa escola. Es acadèmic de Belles Arts de Barcelona i corresponsal de l'Acad. St. Ferran i de la Hispano-Americana, de Cadis. Fou membre del jurat de l'Exposició Nacional de Madrid en l'any 1897.

La seva escultura és ordinàriament monumental, adés commemorativa, adés aplicada a l'arquitectura, i també funerària. Per excepció ha produït alguna imatgeria, però on s'ha especialitzat més ha estat en la medallisteria. Es, sens dubte, el principal escultor català quant a activitat medallista. Les seves plaquetes i medalles han estat sollicitades per totes les cases encunyadores d'Espanya i per moltes d'Amèrica.

OBRES: *Les Arts*, M., grup (1907).—*La Caritat*, a. relleu, grup, Mus. Art Mod. Barcelona (1907).—*Lliçó de natació*, a. relleu, inspirat en una obra semblant d'E. Arnau; adquirit per l'Ajuntament de Barcelona (1911).—*Allegoria aquàtica*, grup, monument a Alfons XII, a Madrid.—*El jurament d'Hannibal* (1877). Fou la seva primera estàtua. Adquirida per l'Estat.—*St. Joan adolescent*, estatueta (1888), Mus. Art Mod. de Barcelona.—*Monument al Marquès de Comilles*, Cadis, M., B. i P.;

MANUEL HUGUÉ
ELS BOUS

CARLES MANI
ELS DEGENERATS

DIONIS RENART
RETRAT

JOAN REBULL
RETRAT

les figures són de tam. major que nat. (1922)—*Monument a Jorge Isaacs*, a Colòmbia, M. (1925).—*Consol*, grup (1899).—*Cap d'estudi*, B. (1895).—*Girona, 1809*, B., en una plaça de Girona.—*Recompensa al treball*, grup (1890). Fou destruït en un incendi a St. Francisco de Califòrnia.—*Allegories*, B., plaques, Casino Espanyol, de Filipines.—*L'Agricultura*, B., grup, tam. major que nat., destinat a la decoració de la Plaça de Catalunya.—*Mausoleu del Sr. V. Riba Palacio*, a Madrid, i del Sr. F. Puig.—*Crist*, M., al mausoleu Collaso. Aquests dos mausoleus darrers són a Barcelona.—*Amorets*, P., afegits al carro de la Font de Cibeles, a Madrid.—Medalles i plaquetes nombroses.—*Orfeu*.—*Adam i Eva*, relleu.—*Ernest Rossi* (1884); *Julià Gayarre*, T. C. (1884); *Eduard Sojo*, B. (1894); *Alfons XIII* (1897); *St. Joan Baptista* (1888): aquestes cinc obres són bustos.—*Ruiç Zorrilla* (1895), medalló.

BIBLIOGR.: *Materiales y documentos de arte español*, VI, Barcelona (1906); VII i VIII (1913), i IX (1913).—Espasa.

Pastor i Julià, Modest.—Nat a Albaida (València), 1825. Deixeble de l'Acad. St. Carles. Mestre de nombrosos escultors. Mai no volgué exposar, probablement perquè no en tenia necessitat, ja que treballava sempre segons encàrrec; d'altra part, era molt modest i donava poca importància a les seves obres. Es dedicà gairebé exclusivament a la imatgeria, i hi excel·lí. Es considerat com un dels primers imatgers de la península durant el s. XIX.

OBRES: *St. Lluc i St. Marc*, doble tam. nat., seu de Segorb.—*Verge dels Desemparats i St. Roc*, esgl. d'Albaida.—*St. Gracià*, esgl. d'Ayelo de Malferit.—«*Ecce Homo*», *Infant Jesús*, *Sagrat Cor*, *Verge de la Salette*, *St. Miquel*, *St. Gabriel*: sis imatges a Ontinyent.—*St. Jaume*, a Molvedre.—*St. Josep*, a Bocarent.—*Purissima*, a Sarrià.—*Altra Purissima*, a Callosa d'Ensarrià.—*Altra Purissima*, a Xàtiva.—*Altra Purissima*, a València.—*Altra Purissima* i dues imatges de l'*Infant Jesús*, a Madrid.—*St. Ignasi*; *El Salvador*: dues imatges, a Carrion de los Condes

(Palència).—*Sagrat Cor*, a Salamanca.—*Verge dels Desemparats*.—*Sagrada Família*, a Xàtiva.—*Verge* i *St. Josep de Calassanç*, Escolapis de València.—*Infant Jesús*, *St. Francesc de Paula*, *St. Josep* i diversos santcrists, a València.—*Crist ressuscitat*, Benidorm.—*Dolorosa* i *Crist*, Frías (Aragó).—*St. Pere*, esgl. Calomarde.—*Crist en creu*, Torres.—*Crist d'agonia*, Suera.—*Pietat* i *St. Rafael*, Osca.—*Crist a la columna*, Olleria.—*St. Joaquim*, Samper.—*Les Virtuts* i altres imatges, Segorb.—*St. Blai*, *St. Antoni*, *St. Gaietà*, a Múrcia.—*St. Joaquim*, *Sta. Anna*, *St. Joan de la Creu*, *St. Albert* i *la Puríssima*, a St. Sebastià i províncies.—*Trinitat*, Otos.—*Sta. Teresa*, a Beniares.—*St. Josep* i *La Transfiguració*, Cocentaina.—*Relicari* i àngels, Puçol.—*L'Anunciació*, Jaén.—*St. Mateu*, parr. St. Mateu del Mestrat.—*St. Francesc Xavier*, grup.—*Crist en creu* i *Puríssima*, Carcagent.—*Infant Jesús* i *Puríssima*, Marxalanes.—*Sagrat Cor*, Durango.—*Altre Sagrat Cor*, Tarragona.—*Jesús Natzarè*, Agost.—*Sta. Rita*, parr. St. Llorenç, de València.—M. Pastor seria autor d'alguns a. relleus de B. del monument de Colom, de Barcelona.

BIBLIOGR. : Ossorio.—A. Sánchez Gozalbo, *El arte en San Mateo*, «Bol. Soc. Castellonense de Cultura», jul.-ag. 1927.

Perales i Diana, Josep.—València 1890 - † 1914. Estudià primerament la música. Als vint anys d'edat es trasladà a Madrid, on aprengué l'escultura.

OBRES : *Infanta Maria Teresa*, bust.—*Antoni Maura*, bust.—*Alfons XIII.*—*Reina Victòria Eugènia.*—*Monument a Carles Navarro Rodrigo*, inacabat

Peremateu, Joan Bta.—Veg. Mateu, Joan Bta. Pere.

Pérez i Broquer, Josep.—València, 1789 - † 1865. Pare de F. Pérez i Figueroa i fill de Pérez i Gregori. Deixeble de l'Acad. St. Carles i de Pérez

i Gregori. Fou imatger com son pare i son fill.

OBRES: *Sta. Filomena*, esgl. de St. Agustí, d'Alcoi.—*Crist en la columna*, capella dels Desemparats, d'Alcoi.—*St. Sopa*, a Oriola.

BIBLIOGR.: Alcahalí.

Pèrez i Figuerola, Francesc.—Nat a València. Fill de Josep Pérez i Broquer. Deixeble de l'Acad. St. Carles i del seu pare; mestre de Josep Guzman. Fou imatger.

OBRES: *Glòria amb àngels*, per a l'Eucaristia, parr. St. Martí, de València.—*Puríssima*, esgl. Sta. Maria, d'Alcoi.—*St. Jordi a cavall*.—*Sta. Anna*, al Gremi de Teixidors, d'Alcoi.—*Pietat*.—*St. Joan*.—*Resurrecció de Crist*.—*Assumpta i àngels*, a Jaén.—*Sts. Andreu, Llorenç, Josep i Pere*, tam. major que nat., a Vilarreal.—*St. Josep i àngels*, parr. Valvaneda (Buenos Aires).—*Nativitat i Tobias i l'àngel*, catedral de Montevideu.—*Sts. Francesc, Josep, Venanci, Domènec, Clara i Roc, Verge del Carme i Crist en creu*, tot a l'esgl. St. Francesc, de Montevideu.—*Calvari i diversos sants*, a l'Argentina.—*Puríssima*, tam. major que nat., parr. de la Concepció, de Yecla.

BIBLIOGR.: Alcahalí.

Pérez i Gregori, Francesc.—València, 1751 - † 1816. Pare de Josep Pérez i Broquer. Deixeble de J. Esteve i Bonet. Fou imatger.

OBRES: *Patrocini de la Verge*, altar major de l'esgl. de Sta. Maria, d'Alcoi.—*Dos àngels i quatre relleus*, al mateix altar.—*St. Josep i St. Miquel*, a la mateixa esgl.—*St. Hipòlit*, parr. Cocentaina.—*Altar major de la parr. de Benillova*, prop d'Alcoi.—*Transfiguració*, grup, esgl. del Salvador, de València.

BIBLIOGR.: Alcahalí.

Pié, Joan.—Nat a Vilabella (Camp de Tarragona) en 1890. Deixeble de J. Llimona. A partir de 1910 s'instal·là a París. Prefereix l'art egipci. Ha

treballat totes les matèries pròpies de la escultura i ha practicat l'escultura de tots els tamanys. Les seves obres es troben a París i a Nova York. L'art de Joan Pié és robust i estilitzat en una simplicitat extraordinària, ben moderna, quelcom arcaïtzant.

OBRES: *La Verge i l'infant Jesús, Cap de Crist, Solitud*: tres obres de F. exhibides en l'Exposició Municipal de Primavera, de 1923.

Pinazo i Martínez, Ignasi.—Nat a València en 1883. Deixeble de l'Acad. St. Carles i del seu pare, el pintor prou conegut. Prefereix l'art fidienc. Porta ja esculpides unes 65 obres en matèria definitiva.

OBRES: Monuments: al Marquès de Borja, Escorial; a Ricard Codorniu, Madrid; al pintor Pinazo, Godella; a Roc Martínez, Jumilla (Múrcia).—Mausoleu Rodríguez, Cementiri de l'Est, a Madrid.—«*El saque*»; *Flor de València*; *Crist de la Misericòrdia*: obres de M. o B.—Bustos dels Srs. Beruete, Poggio, Dr. Moliner, Acuña, Mérida, Romero Robledo, Príncep d'Hohenlohe, i altres.—*El sereno*; *El «tio Quico»*; *Blayo*; *El «tio Cono»*; *El batlle de Benifaraig*, Mus. d'Art Mod., de Madrid: cinc caps de B.—*Ampareta, Roseta, Magdalena*: tres caps de M.

Piqué i Carbó, Joan.—Barcelona, 1880. Deixeble de Llotja. Entre tots els escultors prefereix Jeroni Sunyol i el belga C. Meunier. El seu art vol ésser realista dintre el concepte tradicional del realisme. Ha viatjat per Espanya.

OBRES: Bustos retrats: d'Albert Rusinyol, T. C.; del Dr. Robert, G., Ateneu Barcelonès; Sra. Trinitat Rius, G.; Sra. de Cambó, B.; la nena Concepció Mas, M.; els nets del marquès d'Alhucemas, M.; la nena D. Gullón, M.; Marquesa d'Alhucemas, G.; Joan i Josep Montero Rios, G.—*Allegoria de Bernat Metge*, B., en la Fundació

Bernat Metge.—Els següents retrats estàtues : Sr. Foronda, pare, B.; Reina Maria Cristina, monument de la dita reina a St. Sebastià de Guipúscoa, B.; Alfons XIII, B., estatueta, en una caserna de Barcelona; Alfons XIII a cavall, G., estatueta, Mus. de St. Sebastià.—Monuments : al Soldat d'Àfrica, B., col. Foronda; a Pere Viteri, P., M. i B., a Mondragón (Guipúscoa); al general Alava, G., bocet.—*La Sagrada Família*, T. P., mig tam. nat., al casal de la Cultura de la Dona.—Medalla de J. Espinosa, a Burgos.

Piquer, Josep.—València 1757? - † 1832. Pare de Piquer i Duarte. Fou director de l'Acad. St. Carles, on deuria haver fet els estudis : hi entrà com acadèmic en 1787. Visqué un temps a Madrid. Seria predominantment imatger.

OBRES : *El papa Joan XXII funda l'Ordre de Montesa*, relleu, Acad. St. Carles. Es tinguda per la millor obra seva.—*Crist de la Germandat d'artistes teatrals*, parr. St. Sebastià, de Madrid.—*St. Nicolau*, esgl. dels Escolapis d'Avapiés, Madrid.

BIBLIOGR. : Espasa.

Piquer i Duarte, Josep.—València, 1806 - † 1871. Alguns biògrafs castellans l'anomenen erradament Piquer Duarte. Deixeble de l'Acad. St. Carles, del seu pare i de l'Acad. St. Ferran. En 1830 anà a Madrid, i en 1832 fou nomenat acadèmic de St. Ferran. Abans volia ésser còmic, però el pintor V. López l'en disuadí i l'encaminà cap a l'escultura. Després anà a Mèxic, on passà tota mena d'engúnies, fins al punt de voler-se suïcidar. La data del viatge a Mèxic seria vers 1836. La llargada d'aquest expatriament no és ben segura. Algun biògraf diu que s'escaigué en morir son protector V. López, però això no és cert, perquè

aquesta mort tingué lloc l'any 1850 i en tal data Piquer ja estava acreditat i havia assolit bona posició (1). En 1840 anà a París, on es relacionà amb els astres de l'escultura : Rude i David d'Angers. A París era estimat i hi rebé diversos encàrrecs. No sabem quant durà l'estada a París. En 1844 fou nomenat director honorari de l'Acad. St. Ferran; en 1846 és acadèmic numerari de la mateixa acadèmia; en 1848 és professor de dibuix antic de la mateixa, i cap a mitjans de segle fou nomenat escultor de cambra(2). En 1857 és professor de modelat; i en 1861 de composició i modelat. Hom dóna la data de 1874 com la del retorn a Madrid. No sabem, però, de quin retorn es tracta.

Les excepcionals qualitats personals de Piquer i Duart degueren ésser aviat reconegudes, perquè gairebé sempre hom el conegué ric i dispendiós, generós sobretot amb els necessitats, protector d'artistes incipients. A Madrid adquirí una casa que era el cenacle més nodrit i substanciós del seu temps. En aquesta casa féu construir un teatre tan perfeccionat i sumptuós que hom en parla com d'una meravella. Piquer era apassionat per la

(1) Un company que ell se'n dugué a Amèrica, li robà tots els diners que portava; aquest contratemps fou l'origen de totes les trifulgues que Piquer hagué de passar a Mèxic. Un català d'aquell país l'ajudà amb un donatiu de mil rals. També el protegí un tal Motreño.

Altres biògrafs diuen que el viatge a Mèxic fou a l'edat de trenta anys, això és en 1824. Aquesta data és més versemblant. A la mort de V. López, l'any 1850, i durant els següents, Piquer i Duart treballà en l'estàtua de Ferran el Catòlic i altres feines per a Barcelona, i anava i venia de Barcelona a Madrid.

(2) Va heredar la direcció del taller de l'escultor Pere Hermoso, escultor de cambra anterior a ell.

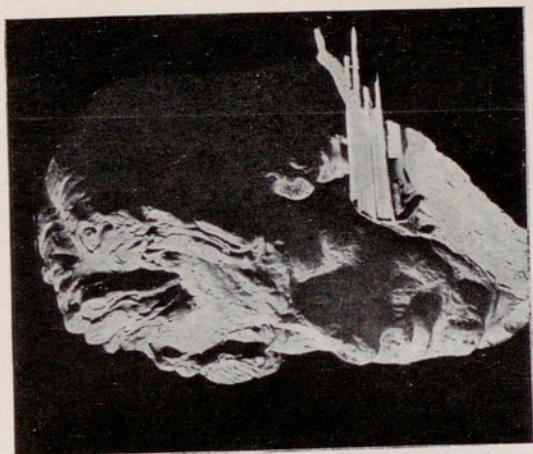
literatura, particularment per la dramàtica. En la decoració exterior d'aquest teatre Piquer treballà quantiosament com escultor : eren 33 les estàtues, relleus i bustos que hi posà. Es veu que fou un home de caràcter expansiu, fogós, àdhuc exaltat i sentimental; fou també un home cultivat i distingit. Una altra virtut seva fou la laboriositat : treballà constantment, fins molt poc temps abans de morir; i, endolcides i tot, conservà fins al darrer moment aquelles virtuts d'energia i enteresa que el caracteritzaren durant la joventut. Es sentia morir i no s'espantava : ans al contrari, anava ordenant minuciosament tots els detalls del seu enterrament, el qual volia que fos ben humil. Deixà la fortuna a l'esposa, a l'Acad. St. Ferran i a l'Acad. de la Llengua. A aquesta acadèmia llegà també la seva biblioteca i la renda per a un premi anual a la millor obra dramàtica estrenada durant l'any. En la de St. Ferran fundà algunes bosses de viatge i premis, i cedí a aquesta entitat els seus estudis escultòrics. Piquer tingué velleïtats de pintor, però aviat l'escultura abassegà totes les seves activitats.

El seu art tenia al començament reminiscències de l'estil Imperi; és un neoclassicisme molt fi i de molt caràcter. Després sembla que fou influït pel Renaixement italià; almenys, així ho fa suposar el *St. Jeroni* que reproduïm en el vol. I. El neoclassicisme l'heredà del seu pare, perquè segons diu un biògraf seu, el marquès de Molins, ja en la seva adolescència sentia fervor pels grecs. Més endavant, quan el neoclassicisme deixà de

dirigir el gust, les influències romàntiques pesen sobre l'esperit de Piquer i es revelen en un gust per l'exotisme. Potser això seria el que l'acondiuria a Mèxic. També el realisme fou en la seva obra un dels caires romàntics. Perquè no hem d'oblidar que el realisme aparegué a França com una de tantes facetes del Romanticisme. El realisme de Piquer i Duarte, que ara no ens fa cap impressió d'extremisme, aleshores semblà quelcom d'exorbitant, de provocadorament atrevit: sembla que les obres de Piquer considerades com realistes motivaren alhora grans protestes i grans entusiasmes.

Piquer treballà en tots els gèneres i en tots sobressortí. Produí enormement i no féu mals averanys dels encàrrecs menys vistents, com és ara l'escultura allegorista i adornista. Improvisava en la matèria definitiva, en la fusta, segons testimoni del seu deixeble J. Esteban Lozano, és a dir, que practicava la talla directa. Fou mestre d'aquest artista i de Joan Miranda, Josep Ambrós i Dasi i G. Alcoberro.

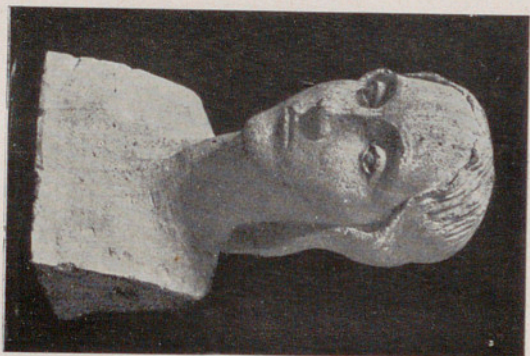
OBRES: *Projecte de font monumental* per al Pla del Palau, de Barcelona (1852). Fou exposat al Saló de Cent, i fa pensar que abans d'adquirir a Itàlia la font del Geni Català, dedicada al marquès de Campo Sagrado, hom hauria preferit una obra de la terra. Perquè el projecte de Piquer també era a honor d'aquell marquès que portà aigües potables a Barcelona.—*Crist en creu*, esgl. Sta. Clara, de Mèxic.—*Dolorosa*, a Pamplona.—*Verge de la Soledat*, argent, capella del palau de St. Elm, a Sevilla.—*Ferran III*, a l'Armeria Reial.—*Colom*, *Boabdil*, *Espoz i Mina*, *Prometeu*: quatre estàtues llegades a l'Acad. St. Ferran.—*Jaume I el Conqueridor*, per a una font de la Plaça del Príncep Alfons, de València, monument que

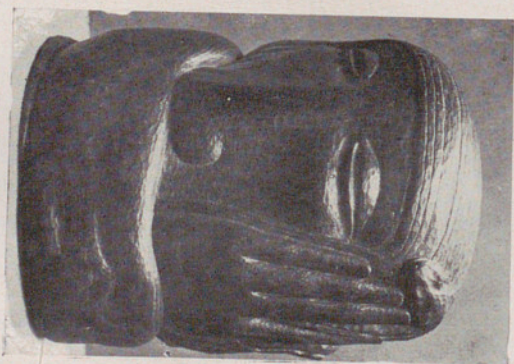
RAMON LLISAS
EL VIOLINISTA COSTA

JOSEP CAPUZ
RETRAT

APEL·LES FENOSA
CAP DE DONA

JOAN PIÉ
EL MISTERI

no arribà a ésser construït.—*Sis. Ignasi i Joan Baptista*, esgl. Sta. Maria, de Tolosa.—*Sta. Teresa*, esgl. St. Sebastià, de Madrid.—*La Trinitat*, esgl. del Carme Calçat, de Madrid.—*St. Nicolau de Bari*, Escolapis de Madrid.—Bustos del Baró de Trente, de Vicenç López, dels generals Messina, O' Donell, Dulce, Ros d'Olano, Castaños, San Miguel i Concha, de J. Nicasio Gallego, Eugeni Lucas, Meléndez Valdés, Bernat López, Duc i Duquessa de la Victòria, Alexandre Mon, Rossini, Isabel II, i la cantant Anna de Lagrange, entre altres d'incomptables.—*Isabel II*, M., vestibul de la Biblioteca Nacional de Madrid. Hi ha una rèplica de B. a la Plaça de Isabel II, de Madrid.—*Neptú*, M., per a la font del moll de Barcelona.—Projecte de monument a Ferran el Catòlic, estàtua eqüestre, per a Barcelona (1850). Havia d'ésser erigit a la Plaça Reial, on durant molt temps estigué com a prova, de G., sobre pedestal de M.; a pedrades el poble l'anà esmicolant, fins que en restà el pedestal sol, que hom anomenava «la calaixera».—*Virtuts cardinals*, G., (1851) en el sostre d'una sala del Palau Reial, de Madrid.—*La Fe* i àngels, per a un baldaquí.—*Allegoria heràldica*, al frontó de l'esgl. de St. Francesc el Gran, a Madrid.—*Verge del Refugi*, encàrrec d'Isabel II, esgl. Sta. Isabel de Viegues, Puerto Rico.—*St. Francesc Xavier*.—*St. Jeroni*, B., Mus. d'Art. Mod. de Madrid. En el volum I atribuïm equivocadament aquesta obra a Piquer pare.—*Princesa d'Astúries*, mig tam. nat. (1855 ?).—*Magdalena*, F., estatueta.—*La Fe*, *L'Esperança*, *La Prudència*, *La Temperança*, *La Modèstia*, *La Paciència*, (1829): sis estàtues per al cadafalç de les exèquies de la reina Maria Amèlia.—Un centenar d'estatuetes per a la custòdia de L'Escorial.—*La Fe acondueix l'estol de Colom*; *Presentació de Colom als Reis Catòlics*; *Entrada dels Reis Catòlics a Granada*: relleus i estatuets al monument a Colom aixecat a Càrdenas (Cuba).—*Dos heralds*.—*L'aventura dels lleons*, relleu al monument a Cervantes.—*El Quixot i Sanxo guiats per la follia*, id. id.—*El «torero» Montes*.—Trenta tres obres entre bustos, relleus i estàtues esculpides per al teatre d'aquest escultor.—*Crist en creu*, T. P., per al comte del Peñasco.—Figures per al Pessebre del Príncep, en el Palau Reial de Madrid (1830).—Bust de Motreño, (1836).—*Feres*, P., sis estàtues d'animals, Jardins del Retiro.

BIBLIOGR.: Alcahalí.—Espasa.—«Diario de Barcelo-

na», 1850, 13 i 21 des; 1852, 19 d'abril i 7 des.; 1853, 15 i 16 juny, 25 oct. — «El Ancora» (diari barceloní), 1852, 3.er trimestre, p. 1062.—Miquel y Badia, *El Arte en España*, Barcelona, s. d., p. 258 i seg. — «Bol. Soc. Esp. Excurs.», 1913, p. 208.—Ossorio.—Narcís Sentenach, *Don José Piquer*, Madrid, 1914.—Marquès de Molins, *Piquer y sus amigos* (citat per Sentenach).

Planella i Traver, Joan.—Nat a Barcelona durant primera meitat del segle XIX. Tot el que sabem d'aquest tan particular artista ho tenim dit en el vol. I.

Pradell i Pujol, Damià.—Barceloní. Deixeble de Llotja, de V. Vallmitjana i de R. Nobas. Anà a ampliar els estudis a París, on rebé lliçons de D. Puech.

OBRES: *Cap d'estudi* (1897).—*Purissima Concepció* (1900).—*Flor de lliri*.—*La pastoreta*.—*Donar de beure al qui té set* (1901).—*Juventut*, T. C., bust, (1903).—*El pianista Malats*, (1903), bust; *Dr. Robert*: dos bustos en medalló (1903).—*Roselles* (1904).—*Medalla del concurs hípic de Barcelona*, any 1902.—*Estudi d'home*, M. (1912).—*Cap d'home*, Mus. Art Mod. de Barcelona.

BIBLIOGR.: Espasa.—Boix.

Puigjaner, Lluís.—Sembla que nasqué a Barcelona. Res, o ben poc, no sabem de la vida d'aquest escultor, ni tan sols la data relativament recent de la seva mort. Col·laborà durant força temps amb Flotats. Fou sobretot imatger.

OBRES: *Monument al general Prim*, P. i B., Parc de la Ciutadella, de Barcelona, i a Reus.—*Allegoria*, M., un dels millors dels quatre b. relleus que decoren el sòcol del monument a Antoni López, a Barcelona.—Dos àngels daurats que fan costat al St. Josep de l'altar major de l'esgl. de Sta. Mònica, a Barcelona.—*Purissima*, en

l'altar major de l'esgl. de les Germanetes dels Pobres, del Passeig de St. Joan, a Barcelona.—Mausoleu Joaquim Barba, al Cementiri Vell.

Querol i Subirats, Agustí.—Tortosa, 1860-† Madrid, 1909. Deixeble del tortosí Ramon Cerveto. A Tortosa alternava el dibuix amb l'ofici de forner. Als 18 anys anà a ampliar els estudis a Barcelona. Es posà d'aprenent en l'obra de D. Talar, i després en el dels Vallmitjana. Es matriculà a les classes d'Escultura de Llotja i féu molta pràctica anatòmica a l'Hospital. Féu coneixença amb una penya d'intellectuals barcelonins, els quals l'ajudaren a vèncer les dificultats dels primers anys de carrera i d'estudis. Aviat es posà a treballar pel seu compte, establint el seu taller en una barraca de guarda-agulles, a Sarrià. Les engúnies i contrarietats que va haver de sofrir durant aquells primers anys foren èpiques: sols un temperament gairebé titànic, com el de Querol, ho podia resistir. En el taller dels Vallmitjana cobrava 15 ptes. setmanals per a fer feina copiosa i original, la qual, diu un biògraf, de vegades signaven els mateixos Vallmitjana. En l'any 1881 la fortuna esquerra començà d'ésser-li menys cruel, i en 1884 acabà per retre's i ésser-li favorable. En aquest any Querol guanyà el concurs per a una pensió a Roma. Per aquest concurs li calgué traslladar-se a Madrid, i com que no tenia diners per al viatge el banquer Arnús li adquirí una Dolorosa per tal d'afavorir-lo. Aquest pensionat durà tres anys. El nostre escultor en retornà l'any 1887 i s'establí definitivament a Madrid. Les obres fetes

a Roma durant aquells tres anys, obres de molta empenta, el col·locaren al primer rengle dels escultors, de manera que en arribar a Madrid tot li fou glòria. A partir d'aleshores només conegué triomfs i guanys. Querol assaborí tots els aspectes del gros èxit esplendorós i arribà a ésser molt ric. Antoni Cànovas, el famós polític espanyol, fou el seu protector entusiasta : els encàrrecs més valuosos que ell decidia eren per a Querol. Aquest artista omplí la península i l'Amèrica Llatina de monuments hiperbòlics. Necessitava un constant exèrcit d'ajudants : el seu taller era un veritable manufactura d'escultura monumental, i alhora un palau encisat, un museu, un lloc escenografiat per a enlluernar la clientela més rica. En 1893 féu construir en el Paseo del Cisne, per mans del seu col·laborador l'arquitecte Farré, un veritable palau entre jardins, amb diversos tallers annexos, sales d'exposició, etc. Des de 1890 l'activitat de Querol va ésser una fúria, quelcom de monstruosament enèrgic, un desfici de producció i acció. Querol bracejava en mil activitats diverses, en negocis, empreses i contractes, en política, en literatura, en diversions i festes : fou diputat per Roquetes durant dues legislatures; emprengué un negoci de marbres de Carrara; intervingué en negocis de fundició artística, a Espanya i a l'estranger; trafiquejava amb tot el que li venia a tomb; féu edificar; féu crítica i campanyes periodístiques apassionades; anava i venia d'Amèrica com aquell qui res; prenia part en concursos, intrigava i feia mans i mànigues per a guanyar-los; dirigia ell mateix la

propaganda artística; ell mateix s'administrava la seva quantiosa i dispersa fortuna; organitzà un negoci d'exposicions; s'emprengué mecenatges heterogenis; no desatenia cap invitació a festes i solemnitats aristocràtiques, palatines o bé oficials, balls i caceres, recepcions i xirinoles. I tot això sense abandonar la feina, sempre al peu del canó, treballant deu o més hores diàries i dirigint amament les apoteosis dels seus tallers, on contínuament acudien les eminències i excel·lències de totes les terres de llengua castellana. Fou vice-director del Mus. d'Art Mod. de Madrid i membre de molts jurats d'Espanya i de l'estranger. A desgrat d'aquesta homèrica activitat, sembla que no fou pas un home dur ni inhumà, sinó que al contrari, fou suau i generós dintre la seva passió sempre propensa a l'ebullició; li abellia de protegir a qualsevol artista, per insignificant que fos, i segons diu una cita d'Agulló (en l'Enciclop. Espasa) era un home candorós i de bona fe. Li agradava la vida bohèmia àdhuc en plena prosperitat, i no li desplaïa de mostrar-se sovint excèntric.

El seu art és tot de fuga i dramatisme, tot d'agitació i espeternegament, de composició multitudinària i trinxada, teatral, episòdic, melodramàtic i declamatori. Era el gust de la fi de segle. Aquella escultura era ben poc escultòrica: tot hi era trencadís i aparencial. L'anècdota i el patètic hi havien de predominar. Hom avorria les grans masses per a delectar-se en el trinxament i diversitat pessebristes. Allà on no cabia una figura callia esculpir un utensili, una arma, un bocí de

qualsevolga objecte que afegís coses i cosetes al torrent d'actors gesticulants. Les valors formals no comptaven : el principal era la composició, la qual era més admirada en quant era més complexa, agitada, fràgil i voleiant. Querol fou el mestre d'aquesta escola del terrabastall. Sovint ho fou amb manca de gust i gairebé sempre amb amanerament. L'amanerament era més ostensible en l'escultura dels ropatges. Però, malgrat els defectes esmentats, malgrat l'enorme quantitat d'escultura que produí, Querol fou escultor de molt talent. Aquest talent i una traça formidable en compondre i en modelar són evidents en moltes obres bones de cap a peus, i en el detall o part del detall de la majoria de les altres obres que a primer cop d'ull són desagradables.

OBRES : *Monument a Quevedo*, a Madrid (1902).—*Allegoria*, P., grup colos., façana del Ministeri de Foment (1902).—*Monument a C. Moyano*, B., a Madrid (1898).—*Mausoleu de Cànoves*, basílica d'Atocha, a Madrid (1903).—*«Il vinto d'oggi»* (desnú).—*La Tradició*, B., Mus. d'Art Mod., de Madrid, i M., en el Casino Espanyol, de Buenos Aires (1887).—*Sagunt*, grup.—*«Venèxia bigulante»*, M., (1890).—*Moisès i les lleis*, P., grup colos., façana del Palau de Justícia, de Barcelona.—*Pegàs*, reproduït quatre vegades, Teatre Nacional de Mèxic.—*Desesper*, M.—*El Salvador*, panteó de la família Girona, cementiri de Madrid.—*Eduard Chao*.—*La Jove Catalunya*, bust (1882).—*St. Francesc*, M., bust.—*Si caurà?* (1881).—*Piferrer*, bust.—*Mater Dolorosa*.—*Túlia passa per damunt del cadàver del seu pare* (1881), M., a. relleu, tam. nat., en el Mus. Art Mod. de Madrid. Aquesta obra i *La Tradició* foren fetes a Roma.—*Monument funerari*, en el Cementiri de L'Havana (1891).—*Porcar i Tió*, bust. Es la primera obra reeixida per Querol.—*Coll i Vehí*, bust (1882).—*Salvador Masriera*, bust (1882).—*El tenor Tamagno*, *El baix David*, *La tripla Teodorini* : tres estàtues (1883).—*St.*

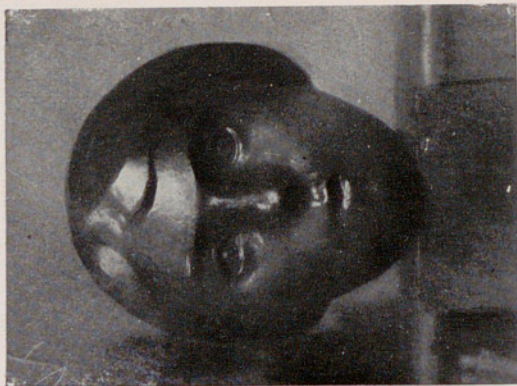
Francesc cura els apestats, a. relleu (1890).—Frontó de la Biblioteca Nacional, de Madrid, M. (1891).—Sis estàtues per al mateix lloc (1891).—Monument al general Bolognesi, a Lima (1902).—Monument al general Mitre, a Buenos Aires.—*Verge*, bust (1880).—Projecte de monument al general Prim (1881).—*Lluís de Santangel i Ferrer de Blanes*, P., monument de Colom, a Barcelona (1882).—*F. de S. Campilà*, bust (1882).—*Apolló i Marsias*, És l'obra de concurs per a la pensió a Roma, juntament amb *St. Joan en el desert*.—*Comte de Riva de Deva*.—*Sts. Felii i Eulàlia*, P., façana de la seu de Barcelona.—Estàtues en la façana del Palau de Justícia de Barcelona.—*Juan Tenorio* (1891).—*Bacchus*, M., bust, a Madrid (1901).—*La Veneciana*, M., bust, a Madrid (1902).—Bustos de Mr. Butterfield, Dato, Conde y Luque, Cos-Gayón, Sra. de Guimerà, Elduayen, Comte de Gascón, Linares-Rivas, Maria Cristina, M. (Mus. Art Mod. de Barcelona (1892), Navarro Reverter, Mtre. Goula, Ed. Toda, Comte de Rasco, Pi i Margall, Sra. de Reyles, Princesa d'Astúries, Alfons XIII, Ramon i Cajal, J. Canalejas, A. Maura, Angel Guimerà, E. Ortuño, D. Merino, J. Lacierva, M. J. Rodríguez-Acosta, Espanya, Túlia, i altres de dames americanes. — Monuments: de Pitarrá; de Méndez Núñez, a Vigo; de Legazpi i d'Urdaneta, a Manila (1893); d'Aurelià Linares-Rivas, a Corunya; dels Màrtirs de la Pàtria, a Saragossa (1906); de S. Moret, a Cadis; de la Independència de l'Equador, a Guaiquil (1894); del general Urquiza, a Parannà; de Garibaldi, a Montevideu (1895); del Centenari de la Independència de l'Argentina, a Buenos Aires; d'Elduayen, a Vigo (1895); de B. de las Casas, a Mèxic (1892); d'O'Donell, a Tenerife (1901); de la vídua d'Epalza, a Bilbao (1901); del bisbe Ros de Medrano, a Tortosa (1902); de Lope de Vega a Madrid (1892); d'Alfons XII; l'estàtua del monument del Retiro (1891).—Projectes de monuments no executats: del Cid; de B. de las Casas; de Cànovas; de Pau Duarte; de la Guerra de la Independència, a Tarragona; de Cervantes; d'Alfons XII; d'un capellà guerriller americà; de Colom; d'un general americà; de l'altar de la Pàtria.—*St. Agustí*, bust, a Madrid (1901).—*La cigala*, alegoria, a Madrid (1901).—*La Venus de la poma* (1898), a Madrid.—*Premi a l'aplicació*, placa de metall.—*El telèfon*.—*Sagunt*, M., grup, tam. major que nat., Mus. Art Mod. de Madrid (1886).—*El general «No importa»* (1888).

—*Unitat de les forces físiques, grup allegòric* (1889).—*Un màrtir, M.*, bust.—*Helena, M.*, bust.—*L'àngel de la caritat*, relleu per a un sepulcre.—Deixà inacabades les obres següents: *Extasi de St. Francesc*.—*La Desesperació*.—I els grups *La llegenda del Cid* i *La transfiguració de la matèria*.

BIBLIOGR. : Woermann, *Historia del Arte*, VI, 678 i ss.—«*Ilustr. Catal.*», 1904.—«*Ilustr. Esp. y Americ.*», 1902, 1.er trim. p. 272, 396 i 405; 2.^{on} trim. p. 148.—*Materiales y documentos de arte español*, VI, lám. 13.; VI, lám. 74.—*Album Artistic de «La Renaixensa»*.—Espasa.—«*Bol. Soc. Esp. Excurs.*», 1911., p. 233.—Rodolfo Gil, *Monografía de Querol*.—José Rincón Lazcano, *Historia de los monumentos de la villa de Madrid*, Madrid, 1887.

Rebull i Torroja, Joan.—Nat a Reus en 1899. Començà alhora estudis i aprenentatge en un taller d'escultura reusenc i més tard en el taller del marbrista barceloní Becchini. On aprengué més i millor fou viatjant per França i Anglaterra gràcies a una pensió atorgada pel Círcol Artístic, de Barcelona. Rebull fou gairebé un autodidacta. Les seves idees estètiques, i particularment les que concerneixen l'escultura, han canviat tant que no gosa creure que ja hagin del tot cristal·litzat. De tota l'escultura coneguda, la que, segons ell ens indica, admira més és l'egípcia, després l'arcaica de tot arreu, després els grecs, i per fi els gòtics.

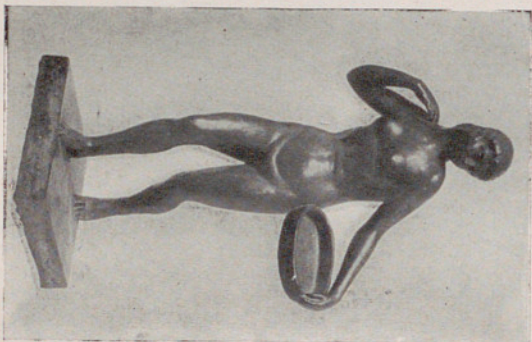
A judicar pel seu art, Rebull afecciona, més que totes les escoles que anomena, l'escultura bàrbara, i d'aquesta el caràcter indefinible d'inintelligència, o bé l'expressió de sentiments rudimentaris que manifesta gairebé sempre l'escultura bàrbara de tots temps i països. Rebull afecciona de l'escultura bàrbara àdhuc la simplicitat formal,

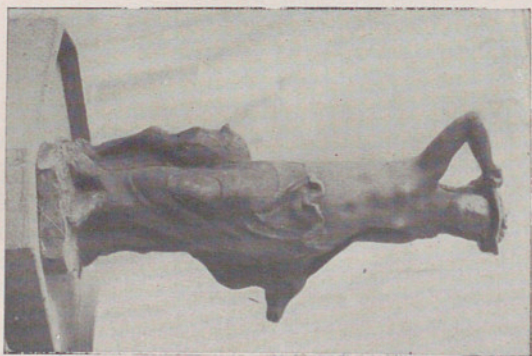
J. GONZALEZ
MĂSCARA DE METAL

FONTBONA
CAP DE DONA

JOSEP ARMENGOL
ESTATUETA DE TERRA CUITA

JAUME MARTIRÓ
DIANA

o més ben dit la simplificació de matisos i de traspassos; i fins sembla voler imitar la vacil·lació tècnica, una certa barroeria com d'infant, de salvatge o d'artista pagès o plebeu. A desgrat d'aquestes preocupacions Rebull ha produït algunes obres interessants i ha aconseguit grossos èxits entre els gustadors de l'art arcaïtzant modern.

OBRES: *Dos caps*, P., talla directa, col. Mompou.—*Altres dues testes*, P., talla directa, col. Fàbregues.—*Dona*, P., talla directa, bust adquirit per subscripció pública pel Mus. d'Art Mod. de Barcelona.—*Dona amb una criatura*, B., col. Benet.—*Bust*, B., col. Vayreda, d'Olot.—*Altre bust*, B., col. Baixeres.—*Dos grups*, B., col. Soler.—*Figura*, B., col. Vilanova.—*Nu de noi*, G., (1923).—*Testa de noia*, G., col. Castedo. Diversos retrats de B., P. i M.

Renart i Garcia, Dionís.—Nat a Barcelona en 1878. Deixeble del decorador D. Renart, son pare; després, deixeble de J. Llimona. Féu un viatge a París després d'haver-se sentit lleument influït per l'art de Rodin, i aleshores tingué la revelació de l'escultura grega. De tot l'art hellènic prefereix la generació d'escultors que precedeix a Fídias, Policlet i també la darrera evolució dels escultors arcaics.

D. Renart és un gran escultor, superior probablement al que la seva exagerada modèstia li fa creure. La seva escultura és certament influïda per l'art immediatament prefidienc: en té aquella joventut massissa de vitalitat i d'energia, aquella sobrietat de gestos i de composició, aquell cànon de proporcions policlètic, un xic gruixut, aquella simplicitat grandiosa dels volums que conquerí l'espirit d'Arístides Maillol. Malauradament, el ta-

ller de reproduccions i d'imatgeria hereditat del seu pare l'acapara talment que no li deixa lleure per a produir obres d'alt estil i originals. Això, el seu caràcter quelcom esquerp i un pessimisme crònic que l'allunya dels llocs on es forgen els èxits, fa que l'art de D. Renart no ocupi el lloc de primer rengle que li correspon.

OBRES: *Eva*, G., (1911).—*El petit de casa*, T. C., bust (1904).—*El bailet*, T. C., bust (1904).—*Medalla de l'Associació de Viatjants*.—*La Soca*, G., grup, tam. sup. al nat., a. relleu. Es la millor obra de Renart.—Gran quantitat de retrats, imatges religioses i obres monumentals, totes elles escampades per Catalunya i particularment a Barcelona. Les obres de caràcter monumental es troben a Cuba i a Colòmbia. No n'havem pogut tenir el detall.

BIBLIOGR.: «*Ilustr. Catal.*», 1904.

Reynés i Gurguí, Josep.—Barcelona 1850-†1926. Deixeble de Llotja des de l'edat de 14 anys. En 1873 anà a París i estudià en els tallers de Carrier-Belleuse i del cèlebre Carpeaux. En retornà en 1876. També havia estudiat en el taller dels Vallmitjana. Emparentat amb el reposter P. Llibre, home que s'ocupava també de decorar interiors, tota la feina escultòrica de les empreses Llibre passava per les mans de Reynés. Això i la seva bona posició social li proporcionà la millor clientela de Barcelona. Reynés fou un escultor acadèmic, més interessant quan s'allunyava del pseudo-realisme a la manera de Querol i restava acadèmic segons la tradició, quan es feia menys agitat i més simple del que comanava l'estil aleshores en voga.

OBRES: *Juvenília*, desnú femení.—*Bacant*, bust., col. R. Batlló.—*L'Ascensió*, un dels misteris del Rosari Mo-

numental de Montserrat. — Mausoleus Bonaplata, Farguell, Godó, Collasso i Gener.—*La reina Maria Cristina*, B., estatueta eqüestre, Mus. d'Art Mod. de Barcelona.—*Marquesa de Comillas*, estatueta eqüestre.—*Joujou*, desnú femení.—*La Fe*.—*L'Esperança*.—*St. Lluís*, M.—*La Puríssima*, M.—*Bust femení*, Mus. de Barcelona.—*El Cristianisme*.—*Monument al Greco*, B., Sitges.—*Pietat*, M., (1904).—*Roger de Llúria*, B., en el Saló de St. Joan, a Barcelona.—*Barcelona rep les nacions*, a. relleu de la part frontal de l'Arc de Triomf, de Barcelona (1887).—*Violinista* (1888), adquirit per l'Estat.—*Beethoven; Mozart*: dues estàtues sedents, de M., en el vestibul del desaparegut Teatre Líric, de Barcelona.—*Fortuny, Rosales*: dues estàtues de P., al Taller Masriera, de Barcelona.—*Criteri de Veritat*, M., grup. És una de les primeres obres de Reynés (1875).—*La Lectura*, grup.—*Altivesa*, B., bust (1891).—*Mr. White*, bust.—*El tenor Mazçini*, bust.—*Gerro dels nens*, M., Parc de la Ciutadella.—Nombrosos retrats i caps de T. C.

BIBLIOGR.: Espasa.—Opisso.—«*Ilustr. Catal.*», 1904.

Riba i Garcia, Antoni.—Nat a Tortosa en 1859.—Deixeble d'un escultor anomenat F. Font, i de Llotja, on cursà dos anys. Fou especialment imatger i féu alguns retrats de T. C. Col·laborà algun temps amb l'arquitecte A. Gaudí. Cessà de treballar en plena maduresa. Es germà de Carles.

OBRES: *Calvari*, esgl. St. Joan de Lassalle, de Manlleu.—*Sts. Joan de Lassalle i Joan de la Creu*, en la susdita esgl.

Riba i Garcia, Carles.—Nat a Tortosa en 1870. Germà d'Antoni. Es autodidacta, artista de molta capacitat, però d'excessiva imaginació, això el fa ésser inconstant i no li permet de treballar segurament en un art determinat. La poca escultura que ha produït és de fusta.

Ribas, Feliu.—Sols havem pogut esbrinar sobre aquest escultor que nasqué a Tarragona i que fou tallista.

OBRES: Retaules, trona i confessionaris de la seu de Menorca.—Llar de foc, P., d'estil medieval, a Guadamur (Toledo).—Porta del claustre (costat occident.) de la seu de Tarragona.—Frisos, mènsules i capitells de la reforma de la seu de Tarragona, feta al darrer terç del s. XIX è.—Tron d'estil gòtic per a la Verge del Claustre de la seu de Tarragona.—També féu mobles molt esculpits.

BIBLIOGR.: Alegret.

Riera, Pau.—Barcelona, 1829 - † Madrid 1871. Seria escultor de poca importància. Només sabem d'ell que s'establí a Madrid. S'especialitzà en la petita escultura d'escenes toreres.

OBRES: *Un brau.*—«*Suerte*» de dos braus.—*Un picador caigut.*

Riera i Grimald, Pere Joan.—Nat a Manacor. Tot el que sabem d'aquest escultor ho diem en el vol. I d'aquest llibre.

Rodríguez i Hernández, Juli Antoni.—Nat a Mora d'Ebre. Encare que nat a Catalunya i educat entre nosaltres, el seu esperit fou sempre castellà: tan aviat com pogué se n'anà a Madrid, on, després d'haver passat desapercebut a Barcelona, triomfà amb un art retòric i preciosista, més literari que no escultòric, i molt afectat. El seu primer mestre fou Marià Pedrol; després fou deixeble de l'escultor Verderol i, a Madrid, de M. Blay. Es dedicà un xic al dibuix d'il·lustrador, no menys afectat i retoricista. Fou més conegut pel

nom de Julio Antonio que pels seus cognoms. Sobressortí en l'escultura de caps de caràcter.

OBRES: *Sepulcre Lemonnier*, escultura criselefantina, grup, a Madrid.—*Monument a E. Saavedra Moragues* i *Monument als màrtirs de la Independència*: tots dos a Tarragona.—*Monument a Chapi*, Parc del Retiro, de Madrid.—Els anomenats «Bustos de la raza»: *L'home de la Manxa*; *L'hostaler de Peñalsordo*; *Minaire*; *Minaira*; *Cabrer de les serres de Zamora*; *El novici*, F.; *La promesa del torero*, B. daurat; *Dona de Castella*, B. negre amb pupil·les de vidre verd. Són de B.; es troben al Mus. d'Art Mod. de Madrid.—*Rosa Maria*, argent, bust.—*Cañado* i *Srta. Pidal*, bustos.—Projectes de monuments: a l'Amèrica Espanyola; a Cervantes; a Wagner; als torpedinats de la gran guerra, en col·labor. amb Moya del Pino; als intel·lectuals espanyols.—*Far espiritual*.

BIBLIOGR.: Woermann, *Historia del Arte*, VI, 685 i seg.—Joan Sacs, *Julio Antonio*, «Vell i Nou», 1.er març, 1919.

Roig i Soler, Joan.—Reus, 1835 - † Barcelona, 1918. Deixeble de Llotja, de D. Talarn i de l'Acad. St. Ferran. En 1858 obrí el seu primer taller a Barcelona. Fou professor d'escultura de Llotja, individu de diversos jurats, i en 1874 acadèmic de Ciències i Arts, de Barcelona. Mestre de Clarasó, J. Campeny, Alentorn i Fuxà. El seu art és un bon realisme acadèmic amb tendència lleu al decorativisme i a la prosopopeia que comana l'escultura allegorista, en la qual s'especialitzà Roig i Soler. Aquest és un talent que caldria algun dia estudiar més d'aprop i enaltir com calgui.

OBRES: *La Immaculada* i les 76 estatuetes d'àngels, patriarques i profetes que decoren l'arquivolta de la porta principal de la façana nova de la seu de Barcelona.—Profetes i apòstols del mateix portal.—*La senyoreta del paraigües*, M., en una font del Parc de la Ciutadella.—*Sagrat Cor* i *Verge*, a les Germanetes dels Pobres, de

Barcelona.—Nombrosa escultura funerària en els cementiris de Barcelona, Reus i Vilanova.—*Mort de Crist, Sagrada Família, Neptú, Retrat, Bust*: cinc obres datables de 1856.—*Sta. Maria, G.*; *Una nena, T. C.*; *Cervantes; Murillo, La Mort, G.*, b. relleu; *Mort del just; Camí del cel; Fou maridada; Els òrfens; Una mare*: deu obres datables de 1868; les sis darreres són b. relleus de G.—*Verge de Montserrat*, a Matanzas (Cuba), any 1875.—*Euterpe i Les Arts*, cinc estàtues, jardí d'Euterpe, de Reus.—*El Quixot*.—*Dulcinea*.—*Sanxo*.—*Maritornes*.—*Una noia que rega*, col. C. de Fortuny.—Diverses obres per al palau del marquès de Comillas.—*St. Ignasi, Els quatre evangelistes, Angel del Judici*: sis estàtues, al seminari de Comillas.—*Progrés, Comerç, Indústria i Navegació*: relleus per a la casa Vidal i Ribas, de Barcelona.—*Mausoleu Ayala*, al cementiri de Madrid.—*Jesús a la columna* (1855), i *St. Bernat Calvó*, a Reus.—*Laborem* (1882).—*Carles III* (1887), bocet d'una estàtua que devia ésser col·locada en la sala d'actes de l'Acad. de Ciències, de Barcelona.—*Verge de la Misericòrdia, Sta. Clara, St. Francesc*: a la Casa de Misericòrdia, de Barcelona. *Noi despullat que cavalca en un bastó*.—*La Indústria, M.*, façana del Casino Mercantil, de Barcelona.—*Cupidó, Un coix, St. Pasqual, Crist, Llegendes del Quixot*: relleus per a una llar de foc.—*St. Joan*.—*Sr. B. F.*, estàtua de M.—*Tipus catalans*.—*Nen i nena sota un paraigües*.—*J. A. Clavé*, bust.—*D. Quixot i Sanxo*, grup.—*Catalunya agrària*, estàtua oferta per la Diputació Prov. de Barcelona al general Martínez Campos.—*Grup de nens, P.*, en la Cascada del Parc de la Ciutadella.—*Mausoleu del marquès de Marianao*, a Barcelona.—*Fortuny, M.*, làpida, cementiri de Reus.—*Imatges d'argent*, a un altar de Santander.—*Allegories*, cinc estàtues per al monument commemoratiu del ferrocarril de Vilanova.—*Allegoria, M.*, sòcol del monument a Antoni López, a Barcelona.—*Temes heràldics*, per als fanals de l'escala d'honor de la Universitat de Barcelona. Figures de pessebre, de molt bon to.

BIBLIOGR.: Espasa.—Ossorio.

Roig, Vicenç.—Sols sabem d'aquest escultor que era fill de Tarragona i que fou arquitecte de l'Acad.

St. Carles i també arqueòleg. Era conegut per «Vicentó». Sembla que la primera meitat de la seva vida ateny el s. XVIIIe.

OBRES: Escultures per al baptisteri i per a les capelles de la presentació i de St. Tomàs de la seu de Tarragona.—*Immaculada*, altar de la Puríssima de la mateixa seu.—*Presentació de la Verge*, en la susdita capella de la Presentació.—Diverses imatges per a les esgl. de Tarragona.

BIBLIOGR.: Ruiz i Porta.—Piferrer, *Recuerdos y bellezas de España*, 538.—Martinell, *A través d'una centúria d'escultura catalana*, «Rev. de Catalunya», núm. 4.

Rosselló i Rosselló, Llorenç.—Alaró (Mallorca), 1868 - † Palma, 1901. Deixeble del seu pare, que era un artista emigrat a la capital del Perú. Amplià els estudis a Florència i a Carrara. En retornar a Lima passà per París; allà l'escultura moderna francesa i la dels museus l'impressionaren molt. Des d'aquell moment volgué també ampliar a França els seus estudis. Abans, però, havia de produir algunes obres importants a Lima. Cap al 1893 aconseguí de realitzar el seu desig d'estudiar a París. Fou alumne d'una acadèmia lliure i entrà al taller de D. Puech; sembla que, després, també va treballar amb Landowski. En aquests tallers, Rosselló, ja molt destre, arribà a col·laborar amb els esmentats mestres, i fins, segons deia, esculpí del tot bustos i medalles que Puech i Landowsky signaren. L'escultor que més admirava era Rodin. Viatjà per Amèrica, Espanya, França, Suïssa, Alemanya, Itàlia i Anglaterra.

L. Rosselló és un gran escultor ignorat; la seva producció reclama una monografia particular. Ju-

dicant per l'única obra que li coneixem, el tenim per un artista de cap d'ala : aquesta obra, *Desolació*, val com les millors de J. Llimona, la influència del qual sembla palesa en aquest marbre.

OBRES : *General Bolognesi, O'Donoran* : dos bustos fets entre 1890 i 1891; el darrer corona el monument erigit a Trujillo a la memòria dels morts de la guerra del Perú contra Xile.—*Pizarro i Grup d'indis*, obres de G. per a l'Exposició Hispano-Americana de Madrid (1892).—*La tornada al bon camí*, G., grup, Llotja de Palma.—*Forner, B.*, adquirit per a Raixa, i després pel colleccionista Deering.—*Desolació, M.*, (1897).—Diverses medalles.

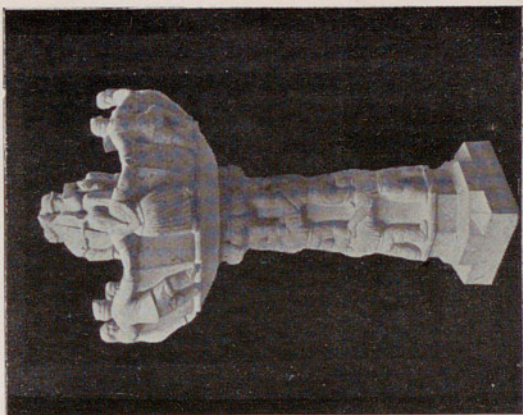
BIBLIOGR. : «La Epoca» (diari de Madrid), 14 juny de 1897 (Defensa de *Desolació*, per M. Benlliure).—«El Imparcial (diari de Madrid), 16 juliol 1897 (Elogi de *Desolació*).

Sala i Sànchez, Maximí.—Nat a Barcelona durant segona meitat del s. XIX. Deixeble de Llotja i de l'Acad. St. Ferran. Fou també aquarellista. Artista acadèmic de volada; no obstant, gairebé no se'n sap res.

OBRES : *L'Agricultura, P.*, estàtua sedent en el monument de Güell i Ferrer, a Barcelona.—*Espanya protegeix les arts i les indústries*, medalla (1878).—*St. Josep*, cripta del temple de la Sagrada Família, a Barcelona.—*Puríssima*, esgl. de la Concepció, de Barcelona.—*Verge de la Mercè, B.*, tam. colos., cim de la cúpula de l'esgl. de la Mercè.

BIBLIOGR. : Ossorio.

Samsó, Joan.—Barcelona, 1834 - † Madrid, 1908. Deixeble de Llotja. En 1878 fou nomenat professor de l'Escola Sup. de B. Arts de Madrid. En 1899 hom l'elegí acadèmic de St. Ferran. L'estil de Samsó és un academisme robust i d'alta escola.

PERE JOU

FONT DELS XIQUETS DE VALLS

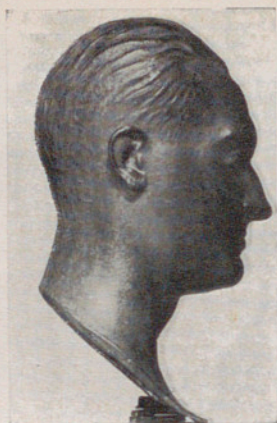

MARIUS VIVES

NOIES AL PEU DEL POU

JOSEP TENAS
CAP DE JOVE

JAUME DURAN
RETRAT DE J. MASFERRER

RAMON MARAGALL
RETRAT D'A. ARGIMON

RAMON MATEU
INFANT

Caldria revisar aquesta valor de la nostra escultura. Fou mestre d'A. Alsina.

OBRES: *Balmes* (1866).—*St. Francesc en èxtasi* (1866).—*La Verge Maria* (1878).—*La Puríssima*, T. P., esgl. de la Concepció, de Barcelona, en l'altar major (1878). Es considerada, juntament amb *La Verge i l'Infant*, la seva millor obra, Mus. d'Art Mod. de Madrid.—*Jesús i La Verge*: dues estàtues, M., tam. colos. encarregades en 1907 per la reina regent amb destinació a la capella reial. En aquesta capella hi ha també de Samsó un *St. Ildefons* T. P.—*Mausoleu del general Espartero*.—*General Lobo*, bust.—*Verge de la Mercè*.—*Sr. Bertran*, catedràtic de medicina, bust.—*Sagrat Cor*.—*J. L. Feu*, bust.—*Joan Magaça*, bust.—*Nu d'home ajegut*, T. C.; *R. Llull*, T. C.: dues obres al Mus. d'Art Mod. de Madrid.

BIBLIOGR.: Ossorio. — Espasa. — Elias de Molins. — «*Ilustr. Catal.*», 1883, p. 85. — Pedro de Madrazo publicà a Barcelona (Impr. J. Jepús, 1882) un fulletó descriptiu de la imatge de talla de la Concepció.

Sanmartí i Aguiló, Medard.—Nat a Barcelona. Morí en 1891. Deixeble de Llotja i de Jeroni Sunyol. En 1879 fou pensionat a Roma. S'especialitzà en el retratisme i féu força imatgeria. Escultor de bona mena, massa oblidat. Gairebé no sabem res de la seva vida.

OBRES: *La Pesca*, G. (1878); B. (1887).—*El primer crit d'independència* (1884), b. relleu.—*Indolència*, T. C. (1884).—*El soldat de Marathon* (1892).—*Monument a J. Viçcaino, marquès de Pontejos*, a Madrid.—*Caçador català primitiu* (esculpit a Roma).—*Assumpte grec* (esculpit a Roma), b. relleu.—*Banyista*, T. C. (1883).—*Lliures!*, grup.

BIBLIOGR.: «*Ilustr. Catal.*», 1904. — «*Bol. Soc. Esp. Excurs.*», 1911, p. 141-2. — Elias de Molins. — Paul Lafoud, *La Sculpture Espagnole* (Bibliothèque de l'Enseignement des B. Arts), París, Picard. — Sembla que el diari barceloní «*La Vanguardia*» publicà poc temps després de la mort de M. Sanmartí una biografia d'aquest artista.

Santandreu i Artigues, Pere Joan.—Manacor, 1808 - † Palma, 1838. Estudià el dibuix amb un escultor compatrici seu, anomenat Josep Lladó. Als setze anys d'edat féu nombrosos retrats de gent palmesana. En 1832 fou pensionat per ampliar els estudis en l'Escola Sup. de B. Arts de Madrid. S'establí a Madrid i fou membre de la Junta Directiva del Liceu Artístic i Literari d'aquella capital i, en 1837, acadèmic de St. Ferran. Santandreu començaria l'escultura fent figures de pessebre i santets segons una indústria tradicional de Manacor.

OBRES : Alguns bustos i figures que hi havia al jardí de la Junta de Comerç de Palma.—*Mart* : grup de prova en aspirar a un lloc en l'Acad. St. Ferran.—*Apol* i *Dafne*.

BIBLIOGR. : Ossorio. — «Bol. Soc. Esp. Excurs.», 1910, p. 190.—Ramon Medel, *Manual del viajero en Palma*, Palma, 1849, p. 131.—A. Furió, *Panorama Optico-Histórico-Artístico de las Islas Baleares*, Palma, 1840, p. 147,

Santigosa i Vestraten, Josep Anicet.—Tortosa, 1823 - † 1895. Alguns biògrafs l'anomenen Santigós, altres Santigosa Westraten, o Westreten, noms equivocats, segons diu del seu millor biògraf, el Sr. Mestre i Noé. Alcahalí i Boix el suposen fill de València, perquè hi treballà durant algun temps; de València li pervindria el gust per la ceràmica. Alcahalí el fa, erradament, néixer en 1835. Per bé que escultor mediocre, Santigosa té un lloc importantíssim en la història de l'escultura moderna catalana perquè ell representa el principal factor artístic i tècnic de l'escultura de T. C., que tanta importància tingué entre nosaltres a mitjan s. XIX^è. Santigosa fou home de ta-

lents múltiples i d'una vasta activitat. El podríem posar com a exemple d'home enèrgic i actiu. Fou metge, escultor, pintor, ceramista i rajoler. Féu importants contractes d'obres d'escultura aplicada a l'arquitectura. I encara li sobrà temps per a viatjar, i els malalts sempre el trobaven a punt i sol·licit. Es l'autor de les grans obres escultòriques de T. C. que decoren els principals edificis barcelonins, les façanes de cent esglésies i altres tantes de teatres i casinos escampats per Catalunya durant el període isabelí; d'ell són també les escultures dels nostres jardins d'aleshores, les balustrades, gerros, medallons, capitells i altres elements de decoració arquitectònica de mitjans del s. XIX.

A Tortosa fou deixeble i col·laborador d'un germà seu, del qual no en sabem res si no és que feia escultura de T. C. Després, fins a arribar als vint anys, aprengué de treballar el marbre i el metall. Això ja seria a Barcelona, on sabem que ell es trobava en 1841, a l'edat de 18 anys. L'any següent es matriculà per a seguir la carrera de metge. Les despeses dels estudis de medicina les sufragà amb el producte dels retrats que ell esculpia i pintava. També es matriculà a Llotja. En el mateix any 1842 es llogà de director de les gerrereries Fita (carrer d'Escudellers) i Tarrés (C. Tallers), que eren manufactures d'escultura aplicada a l'arquitectura. En 1848 acabà la carrera de metge; sembla que aleshores envià a cercar el seu germà gran, el qual col·laborà amb ell com escultor, probablement en un forn d'obra que Santigosa establí pel seu compte. En 1862 la cura de la seva salut

l'obligà a afliuixar el treball, i, per un temps exercí la medicina a mitges, però en canvi es posà a fer escultura de talla i de marbre. No sabem quan fou que anà a Andalusia; després estigué a València, on estudiaria a l'Acad. de St. Carles, i on s'establiria i treballaria, perquè hi ha deixat nombroses obres. En el vol. I ens ocupem d'aquest artista tan interessant, que excel·lí en l'escultura decorativa més que en la figurativa.

OBRES: *Verge de la Seu*, de quatre metres d'alçada, en el cim del campanar de la col·legial de Xàtiva; és una imatge de pisa, es a dir de T. C. esmaltada. Obra ceramista de gran empena i de difícil execució.—*Assumpta*, esgl. principal de Castelló de la Plana.—*Apostolat*, a la mateixa esgl.—*St. Joan de la Creu*, *St. Elies*, *Sta. Teresa*, *St. Eliseu*: quatre b. relleus, esgl. dels Carmelitans dels Afores, de València.—*Verge del Carme*, P., tam. major que nat., a la façana de la mateixa esgl.—*Verge i Infant*, P., b. relleu, darrera la façana de l'Hospici de la Misericòrdia, de València. *Quatre Profetes*, *St. Gabriel*, *Angel de la Guarda*, *Aaron*, *Melquisedec*: vuit imatges per a l'interior de l'esmentat hospital.—*Safo* (1858).—*Verge amb l'Infant* (1859).—Escultura decorativa del monument a Galceran Marquet, a Barcelona. (Veg. article «Tarrés».—*El Geni Català*, M., l'estàtua que termina la font de la Plaça del Palau, a Barcelona, la qual pel demés sembla ésser obra dels italians Baratta di Leopoldo (veg. vol. I d'aquest llibre).—*Sts. Gervasi i Protasi*, façana antiga de l'esgl. de la Bonanova.—*Verge de la Divina Gràcia*, altar major d'aquesta esgl.—Tota l'escultura de la façana del Teatre Principal, obra de T. C., bàrbarament destruïda en ocasió de la darrera reforma d'aquell edifici.—Estàtues, T. C., que hi havia en la façana de la gerreria de Tarrés, del carrer de Tallers.—Estàtua del fundador del manicomi de St. Boi, P., (1870).—*Pietat*, F., grup de 7 pams d'alçada, col. A. Rodríguez.—Altre grup, col. Escudé.—*Isabel López Bru*, bust.—*La Pau*; *La Justícia*, P.: dues estàtues, façana de la Casa de la Vila de Mataró (1867).—*Crist*, T. P., encarnat pel mateix Santigosa; encreu del bisbe de Califòrnia. Seria l'obra millor d'a-

quest artista.—*L'Església i la Masoneria*, T. C., grup de tam. nat. (1866).—*St. Jaume*, T. C., timpà del portal principal de l'esgl. St. Jaume, de Barcelona; b. relleu, segons dibuix d'Apelles Mestres (1876).—Bustos i escultura decorativa de la façana de la Capítania General de Catalunya.—*Bacant i Sàtir* (1866).—*Triomf de l'Església militant*, grup.—*Allegoria*, grup que decorava el centre de la façana de l'edifici destinat a exposicions d'art, en la Granvia, cantonada al P. de Gràcia.—*La Tragèdia*, alabastre (1873).—*St. Francesc*.—*La Pensativa*.—*L'Anticrist*, grup (1875).—Medalla commemorativa de la mort Jaume I.—*Purissima* (1877).—*Murillo*, (1878).—Projecte de font monumental, a Liñan.—*L'Agricultura, la Indústria i les Arts*.—*La reina de Saba*.—*La filla del faraó salva Moisès*, T. C., grup, tam. nat., col. J. M. Codina, de Cervera.—*Rebeca*.—*Agar i Ismael*.—Féu també figuretes de pessebre.

BIBLIOGR.: F. Mestre i Noé, *Josep Anicet Santigosa*, biografia (fulletó).—«Diario de Barcelona», 21. set. 1850.—«Museo Universal» (Madrid), 15 març 1858.—Boix.—Alcaláfi.

Sauri, Felip.—Escultor de la fi del s. XVIIIe i, probablement, de principis del XIXe. Hom li atribueix quatre altarets del trascor de la Seu Nova de Lleida. Col·laboraria en la feina d'esculpir els orgues d'aquesta catedral.

BIBLIOGR.: Martinell, *La Seu Nova de Lleida*.

Serra, Pau.—Tarragona, 1745 - † començament s. XIXe. Deixeble de l'Acad. St. Ferran, de la qual arribà a ésser individu supernumerari. No coneixem les seves obres.

Serra i Pau, Joan.—Barcelona. Fou asilat de la Casa de Caritat. Deixeble de dibuix de Tomàs Padró i d'escultura de R. Nobas. No sabem res més de la seva carrera artística.

OBRES: *La Caritat*, B., tam. menor que nat., grup en la font central del pati de la Casa de Caritat.—*Nena que cau i trenca un plat*.—*Pierrot*, bust.—*Sanxo Pança*.

Smith, Ismael.—Nat a Barcelona en 1886. Deixeble de Llotja, de l'Acad. Baixes i dels escultors Benlliure, Querol, A. Vallmitjana, Llimona, Atché i Carbonell. Durant els anys 1898 a 1904 treballà en els tallers d'aquests dos mestres darrers. En 1910 fou pensionat a París per l'Ajuntament de Barcelona. De 1913 a 1914 cursà l'art decoratiu en l'Escola Nacional d'Arts Decoratives, de París. Posteriorment s'establí a Nova York, on treballa amb èxit. S'especialitza en l'escultura de bibelots i en la d'estatuetes retrats. El seu art tendeix al decorativisme. També s'ha dedicat al dibuix decoratiu d'il·lustració de llibres.

OBRES: *Alfons Maseras*, B., estatueta, Mus. d'Art Mod. de Barcelona.—*Milà i Fontanals*, B., bust, Institut d'Estudis Catalans.—*Desnú femení sense braços*.—*Pere Turull*, B., bust, Caixa d'Estalvis de Sabadell (1911).—*Ramon Amadeu*, M., bust, façana del Mus. de la Ciutadella, a Barcelona.—Projecte de monument a Isaac Albèiz.—*Allegories*, b. relleus de ciment en la façana de la fàbrica Roviralta, a Sardanyola.—*Francesc Cambó*, B., bust.—*J. Ventosa i Calvell*, B., bust.—*Medalles religioses* per al taller Vallmitjana.—*Joieria i bibelots* quantiosos. 樂BIBLIOGR.: «*Pèl & Ploma*», vol. VI.—«*Ilustr. Catal.*», 31 març 1907.—«*D'ací d'allà*», gener, 1927.

Solà, Antoni.—Barcelona, darrerries del s. XVIII - † Roma, 1861. Deixeble de la Junta de Comerç, la qual el pensionà a Roma, on féu tota la seva carrera amb gran lluíment. En 1802 trameté a la susdita junta una còpia del *Gal moribond*. En 1828 fou nomenat individu de mèrit de l'Acad. St. Fer-

ran. Posteriorment fou nomenat director dels artistes pensionats a Roma. A Itàlia el seu talent fou tant o més estimat que el de D. Campeny. Ens ho indica, entre altres fets, el d'haver estat nomenat individu de l'Acad. Reial de Florència i de la pontificia de St. Lluc, de Roma. En aquesta fou elevat al càrrec de director, el qual exercí durant tres anys. En 1840 fou nomenat escultor honorari del rei d'Espanya; al cap de deu anys hagué d'ésser jubilat per raons de salut.

Antoni Solà és un magistral escultor, comparable a Campeny, el mateix pel que fa al talent que per l'estil de la seva escultura, que és un neoclassicisme més aproximat al que en podríem dir estil Imperi que a l'efeminament canovià. Un estudi acurat de l'obra d'aquests nostres escultors neoclàssics, o de cadascun d'ells, ens revelaria coses precioses i edificants. No és just d'altra banda que, relativament, hom parli tant de D. Campeny i en canvi olvidi del tot escultorassos com Piquer, Giner, J. Bover, Solà, etc.

OBRES : *Pius VII*, bust, abans en el Mus. del Prado, de Madrid.—*La Caritat romana*, M., grup, vestibul de la Bibl. Nacional, de Madrid.—*Duc de Rivas*, M., bust (1856).—*Ferran VII*, Plaça d'Armes de L'Havana (1834).—*Carles Gimbernat*, bust, Seminari Conciliar de Barcelona.—*Nereides*, M., al brollador del pati de Llotja. El Neptú d'aquesta font és de Travé.—*Cervantes*, B., tam. maj. que nat., Plaça de Las Cortes, de Madrid. Es una de tantes obres fetes a Roma, Solà en féu una rèplica (1835).—*Obelisc del Dos de Maig*, M., a Madrid; en col·laboració amb els escultors castellans Medina, Elias, Tomás i Hermoso.—*Daoix i Velarde*, M. (1822), grup per al monument a aquests dos herois, en el Parc de l'Oest, de Madrid. D'aquest grup sembla que també Solà en féu

una rèplica. — *Mausoleu de Pere Quevedo*, seu d'Oviedo. — *Angel Ramirez Saavedra*, M., bust (1856). — *Mausoleu del duc de San Fernando*. — Projectes de mausoleu per a Melendez Valdés i Jovellanos. — *Blasco de Garay; L'amor infantil* : dues obres en el Mus. Art Mod. de Madrid.

BIBLIOGR. : Elias de Molins. — Espasa (publica un retrat d'A. Solà). — Miquel i Badia, *El Arte en España*, 285. — «Ilustr. de Madrid», 15 abril 1872. — «Bol. Soc. Esp. Excurs.», 1911, p. 50 i seg. — «El Artista» (revista madrilenya), vol. I, p. 295.

Solà i Vilabella, Joan. — Res no sabem d'aquest escultor sinó que en el Mus. Art. Mod. de Barcelona té una estàtua jacent que representa *Morfeu*, quelcom més petita que el tam. nat.

Solanic i Balius, Rafael. — Nat en 1895. Començà encara infant l'estudi del dibuix en l'Ateneu Enciclopèdic, amb el mestre A. Gelabert; alternava aquestes lliçons amb les de l'escola primària. En l'escola primària rebé també lliçons de dibuix d'Esteve Monegal, qui més endavant fou el seu iniciador en l'escultura. Deixà l'escola primària a l'edat de 13 anys i entrà d'aprenent en un taller d'escultor picapedrer. Alhora es posava sota la direcció artística d'E. Monegal i assistia a les classes de l'Escola Sup. de B. Oficis, de la qual poc temps després arribà a ésser ajudant del professor Monegal; posteriorment fou nomenat professor de Realitzacions (aplicació de l'escultura) de la mateixa escola. Aquest càrrec el portà a estudiar joieria, repujats, cisellats, quelcom de ceràmica i de talla. Aquests gèneres escultòrics li han pres més temps que l'escultura monumental : esdevingueren la seva especialitat.

L'art de Solanic és distingit i tendeix al decorativisme que imposen les arts aplicades. Les seves idees estètiques es ressenten del trascendentalisme pragmatista i pedantesc que dominava en aquella escola. L'obra de Solanic és superior a aquell trascendentalisme per la paradoxa de voler ésser-li inferior, de no ambicionar tots els rebomboris i sublimitats d'aquella tendència.

OBRES: *Caçador*, G. (1914); tam. menor que nat.—*Cap de noia*, P.—*Dona vestida*, G., tam. menor que nat.—*Noia del cistell*, B., estatueta.—*A. Puig i Gairalt*, bust.—*Noia del brollador*, jardí del Sr. F. Vilumara, de Barcelona.—*Noi del peix*, T. C., al jardí susdit.—*Dona que corre*, B., col. A. Carbó, de Barcelona.—*Joventut*, P., b. relleu, llinda d'una finestra de la casa Guarro, de Sarrià.—*Pietat*, P., per a una sepultura; tam. menor que nat.—*Just Cabot*, bust.—*Noia de l'ocell a la mà*, B., col. E. Monegal.—*Dones que volen*, B., parella.—*Infants amb coloms*, dos b. relleus.—*La Pau*, relleu.—*La joventut que s'emmiralla*, P.—*Verge amb l'infant*, B. cisellat, b. relleu, col. E. de Fortuny.—*El Tetramorf*, T. P. (1924), quatre grups per al cimbori de la seu nova de Lleida.—*Angels en adoració*, T. P., parella (1924-5), per al mateix lloc.—*L'Assumpta*, T. P., tam. major que nat.; en l'altar major de la susdita seu.—*Noi del cistell de flors*, T. C., estatueta.—*Dona amb infant*, T. C., estatueta.—*Fonteta dels mussols*, ceràmica.—*La noia que es vesteix*, T. C., estatueta.—*Assumpta*, B., estatueta, col. A. Bergós, de Lleida.—*St. Jordi*, B., estatueta.—*Brollador de l'infant i el peix*, ceràmica.

Soler, Joan.—No se sap res d'aquest artista sinó que va esculpir les següents

OBRES: *Sta. Agnès*.—*Sta. Catarina*, esgl. de St. Agustí, de Barcelona.—*Sagrada Família*, F., grup, per a l'oratori d'una casa de Barbastre.—*Puríssima*.—*Sta. Eulàlia*, doble tam. nat., parr. Pallejà.—*St. Ramon de Penyafort i St. Feliu*, a Vilafranca.—*Feijóo*, estàtua del monument que hi ha a Ourense.—Diversos bustos retrats.

Sòria i Ferrando, Ricard. — València, 1839 - † 1906. Deixeble de l'Acad. St. Carles, de la qual fou individu de número en 1893, després d'haver-ne estat nomenat de la de St. Ferran (1865). En 1854 entrà al taller de l'escultor madrileny Antoni Alonso, si bé hi ha qui diu que hi entrà en 1865, la qual cosa no és versemblant. En 1869 retornà a València, i a la mort de Farinós fou nomenat professor al lloc d'aquest. La seva influència beneficià l'Escola de St. Carles, la qual sota la seva direcció progressà visiblement: hi introduí l'ensenyament nacional de l'escultura a València. L'acadèmia correspongué a l'esforç de Sòria posant a la seva disposició els mitjans materials de realització de les seves reformes. Gràcies a Sòria les classes de dibuix tingueren des d'aleshores model del natural a diari. Sòria fou mestre de Calandín, Palacios, Paredes, Rubio i Capuz. Assistí a les classes fins a tres dies abans de morir. Es dedicà a la imatgeria i al retrat. Produí molt. Gairebé totes les esglésies del regne de València tenen alguna obra seva. Els qui coneixen l'art de Sòria l'estimen per la robustesa anatòmica, particularment en els sanctes, i per la unció religiosa que sabia comunicar a les seves imatges.

OBRES: *Verge de la Salette*, grup; *Verge del Carme*; *Puríssima*; *Sagrada Família*: quatre obres, parr. de la Concepció, de Yecla. — *Sts. Pere i Pau*, G., en la mateixa esgl. — *Dolorosa*, a Villavieja. — *Sagrat Cor* (1881). — Dos bustos i un retrat medalló, G. (1868). — *Crist en creu*, F., (1870). — *J. Vicente i Fillol*, M. bust (1881). — *Crist d'agonia* — *Guttemberg*. — *St. Antoni*, estatueta (1881). — *Antoni Ibañez*, bisbe de Terol, M. bust. — *Crist jacent*. — *Calvari*. — *Davallament de la Creu*. — *St. Vicenç Ferrer*. — *Altra Sa-*

grada Família, a Buenos Aires.—*La Milícia infantil* (1875).—*El gravador Rafael Esteve*. bust (1858).

BIBLIOGR. : Alcahalí.—*Almanaque de «Las Provincias»*, València, 1907.

Soto, Mateu de.—Nat a Barcelona en 1884. Fou deixeble de Llotja i de M. Fuxà. Després se n'anà, juntament amb Picasso, a estudiar i treballar a París. Al cap d'uns anys de vida parisenca es traslladà a Madrid i d'allà a Andalusia, on residí molt temps treballant en l'escultura aplicada a les reconstruccions arqueològiques i en escultura moderna. D'Andalusia es repatrià a Barcelona vers l'any 1913. Fou professor de pràctiques de taller en l'Escola Sup. de B. Oficis, i actualment ho és de modelat en l'Escola Municipal del Districte VIII.

OBRES : *Bust* (1899), adquirit pel municipi de Barcelona.—*Monument al marquès de Guadaro*, a Màlaga.—*Decoració del Cercle de «La Amistad»*, a Còrdoba.—*Làpida de la Independència*, Cercle de B. Arts, de Madrid.—*Làpida de Larra*, Ajuntament de Madrid.—*Melcior de Palau*, bust, a Madrid.—Projecte de monument a J. Dicenta (adjudicat).—*Mausoleu de la família Cordon*, Cementiri Nou de Madrid.—*Làpida als morts de la guerra*, al Consulat de França de Barcelona (projecte de R. Canals).—Font artística, en el Parc de Montjuic.—Relleu per a la decoració de la Plaça de Catalunya.

Subirat i Codorniu, Ramon.—Nat a Mora d'Ebre, vers 1828. Deixeble de Llotja, de D. Campeny i de l'Acad. St. Ferran. S'especialitzà en el retratisme. Fou escultor anatomista del Col·legi de St. Carles, de Madrid.

OBRES : Bustos : del metge Benavente, parterre del «Retiro», a Madrid; de M. J. Quintana, en sepulcre; de A. Lòpez de Ayala, al Congrés dels Diputats; d'Esta-

nislau Figueres; de diversos metges cèlebres, patí del Col·legi de St. Carles.—*El divi Vallès*, al peristol del Mus. Antropològic Velasco, de Madrid.—*Salustià d'Olàzaga*, G., medalló.—*Alfons XII*, G.—*Lope de Vega*, G., probablement l'obra millor de Subirat (1866).—*Crist en creu* (1871).—*Mausoleu de l'arquebisbe Caballero*, a Saragossa.

BIBLIOGR. : Ossorio.

Sudre, Ramon.—Nat a Perpinyà en 1870. Deixeble del seu pare, que era marbrista. Anà a estudiar a l'Escola de B. Arts, de París, a les ordres de Falguière, i després, a les d'A. Mercier. Aconseguí una bossa de viatge que li permeté de conèixer Espanya, Itàlia, Bèlgica i Holanda. Ha estat membre d'alguns jurats internacionals, del Saló dels Artistes Francesos, i també membre d'aquesta entitat.

El seu art està informat dintre l'academisme sòlid i graciós de l'Escola de B. Arts de París i reflecteix també la distinció dels seus mestres. Després d'A. Maillol i G. Violet deu ésser el més notable escultor rossellonès. S'ha dedicat al retratisme i a l'escultura oficial i monumental, sovint amb gràcia i empena, com és el cas del Monument als Morts que féu per al poble d'Illà, en el qual hi ha, per excepció, bones influències de Rodin.

OBRES : *David*.—*Helena*, M. Altre exemplar de B. estàtua sedent, adquirit per l'Estat.—*Caritat*, grup i *Muntanyes Regalades*, M. : dos monuments públics en la ciutat de Perpinyà.—*Font d'amor*, M., Parc de Bagatelle.—*Catalana*, bust (la mare de l'artista).—«*Poilu*» català, G.—*Combatent rossellonès*, B., estatueta.—*L'Espasa del Marne*, B., oferta pels rossellonesos al mariscal Joffre.—

Almirall Barrera; El Sr. Brousse; Mons. Ramadié, Crist, P.; Sra. X., M.; El Sr. C. R., B.; Joffre, G.; El Sr. P., G.; El capità D., G.; Català, bescuit de porcellana; Catalana, id.; Dr. Demelin, G.; Helena, M. : tretze bustos.—La Música, en el Passeig dels Plàtans, a Perpinyà.—Mercuri i Neptú, a. relleu, caserna de les Duanes, a Marsella.—Sta. Cecília, M., b. relleu (1901).—Mercuri, b. relleu, façana de la Cambra de Comerç de Perpinyà.—Mausoleu de Zacaries Astruc, cementiri parisenc de Montparnasse.—La fada de les ruïnes, M. (1907).—La Catalana, M., font monumental, a Baixàs.—Projecte de monument al general Sanmartin.—L'àliga esclafada, M., monument, a Perpinyà.—Mireia, G.—Aracné, M.—Crist en creu, G.—Projecte de monument al comte de Blossac.—Lletera zelandesa, B.—La Reliquia, B.—Els Trofeus de Salem, M., Mus. del «Petit Palais», a París.—Senagalès, B.—L'oració del vespre en el camp indi, G.—Fumadors indis, G.—Traginer d'aigua, G.—Colom a l'aguait, B.—Zelandesa fent mitja, B. i M., Mus. Galliéra.—Grup d'amorèts, M.—La dcu, M. (rèplica de B.).—Copa, B. i M. verd.—Verge Immaculada, G.—Muntanyes regalades, B., damunt granet; rèplica del Monument ultra una medalla B., que representa el mateix tema.—Record de Sevilla, B.—Mercuri, B.—Nena zelandesa amb una nina.—Llorenç de Verdun, G., bocet.—Fumador indi, G., bust.—La mascota del fortí de Villefranche, G.—Catalana que porta l'espasa d'honor al mariscal.—Victòria del Marne, medalla, projecte de l'anvers i revers.—Ferit de guerra, cap i estatueta de cera, Mus. de l'hospital de Val-de-Grâce, de París.

BIBLIOGR. : «Vell i Nou», Barcelona 15 juliol 1917.—«Le Catalan de París» (publ. mensual, París), nov. 1923.—«L'Indépendant des Pyrenées Orientales» (diari de Perpinyà), 20 febr. 1928.

Suñol, Jeroni.—Barcelona, 1830 o 1840 - † Madrid, 1902. Cap biògraf no ens dóna el cognom matern. Fou deixeble de Llotja i entrà aviat a l'obrador dels Vallmitjana. Sembla que abans havia practicat poc o molt l'escultura en l'obrador d'un escultor anomenat Passavell. A Llotja hi anava

de nit : de dia treballava en aquests obradors. No hem pogut aclarir en quina data féu el primer viatge a Roma. Sembla que fou en ocasió d'haver cobrat una quantitat en pagament d'un tríptic de fusta, probablement una de les seves primeres obres. Més endavant hi tornà, segons sembla, pensionat. No coneixem amb precisió la data d'aquest segon viatge; probablement fou després de 1867. Retornà a Barcelona, malalt, en 1875. Ningú no li feia cas. Més endavant se n'anà a viure a Madrid, on passà la resta de la seva vida. Sembla que entre les dues estades a Roma ja havia treballat quelcom a Madrid. Allà fou nomenat individu de l'Acad. St. Ferran (1882). També fou professor auxiliar d'aquella Escola Oficial. A Roma degué ésser molt considerat perquè una vegada que calgué proveir certes vacants de l'Escola Oficial de St. Carles, de Roma, el rei Víctor Manuel el nomenà membre del jurat internacional que havia de proveir-les.

Els principis de la carrera artística de Sunyol foren gairebé tan infortunats com els de Querol : començà fent d'imatger, però després, quan l'èxit anà venint, aquest gènere fou postposat al gènere monumental i a l'escultura pura per a col·leccions. La seva producció fou escassa perquè el gran respecte per l'escultura, i la probitat, l'obligaven a meditar molt els seus projectes i a estudiar-los considerablement. Aquesta probitat fou ben palesada en morir l'artista, perquè, a desgrat de la seva fama extraordinària, no deixà cap diner. La vídua hauria quedat en la més cruel misèria si la

munificència de l'industrial barceloní, R. Batlló, no hagués corregut a paliar-la: el Sr. Batlló adquirí totes les obres que Sunyol havia deixat en el seu taller. De l'art digne, elegant, sobri i fort de Sunyol ja en parlem en el vol. I. Fou mestre d'A. Parera, Anicet Marinas, M. Sanmartí, Varela, Pagès i Serratosa, R. Algueró.

OBRES: *Monument a Josep Salamanca*, Madrid. Reproducció en G. al Mus. d'Art Mod. de Barcelona.—*St. Pere*.—*Les Belles Arts*.—*Esfinx*, una de les primeres obres de Sunyol, Mus. d'Art Mod. de Barcelona.—*Temptació de Jesús* (1864).—*Himeneu* (1864); una reproducció en el Mus. Bibl. Balaguer, de Vilanova.—*Petrarca* (1867)—*Jove Napolità*, col. marquès de Portugalete.—*Medalla Fortuny*, editada per l'Acad. B. Arts de Barcelona.—*Marquès de Manzanedo*, bust.—*Neptú i Amfitrita*, P., Cascada del Parc de la Ciutadella.—Vuit estàtues per al menjador del palau de Murga, a Madrid.—*Colom*, projecte.—*Esfinx*, façana del Ministeri de Foment (1891).—*Dant* (1864), reproduït en M. i en B.: obra feta a Roma, una de les més reeixides de Sunyol, mig tam. nat. N'hi ha exemplars als Mus. d'Art Mod. de Madrid i Barcelona i altres llocs (1864).—*Monument a Colom*, M., a Madrid.—*Colom*, a Nova York (1894). Es una reproducció en B. de l'esmentat monument de Madrid, però amb pedestal projectat per l'arquitecte Mérida.—*Monument a Pedro Duro*, a La Felguera (Astúries). Un model petit d'aquesta obra es troba en el Mus. d'Art Mod., de Barcelona.—*Sta. Teresa*, T. P.—*Bust de noi*.—*Dos bustos de dona*.—*St. Francesc Xavier*, col. duquesa de Villahermosa, a Madrid.—*Verge*, col. Giménez, de Madrid.—*Rossini*, M., bust, Teatre Reial, de Madrid.—*Sarcòfag del general Álvarez de Castro*, M., Girona.—Projecte de frontó per a la façana de la Biblioteca Nacional, de Madrid, Cercle de B. Arts, de Madrid.—*Sr. Batlló*, estatueta.—*Bust de dona*, *Bust de noi*, *Retrat de dona*: tres bronzes, Mus. Art Mod., de Barcelona.—*Sts. Pere i Pau*, M., dues estàtues colos., esgl. de St. Francesc el Gran, de Madrid.—*Pietat*, T. P., Escala de Barcelona.—*Escala del palau del duc de Dènia*.—*Mausoleu del general O'Donnell*, M., segons projecte de l'arquitecte Mendivi (vers 1876). Fou esculpit

a Roma i es troba a les Saleses Reials de Madrid.—*Euterpe*, jardins d'Euterpe, a Barcelona, encàrrec de J. A. Clavé.

BIBLIOGR. : Ossorio. — Espasa. — «Bol. Soc. Esp. Excurs.», 1911, p. 136 i seg.—*Album de «La Renaixensa»*.—Montaner i Simon.—F. Masriera i Manovens, *Jeroni Sunyol*, «D'ací i d'allà», abril 1918.—J. R. Mèlida, Biografia de Sunyol en la revista madrilenya «La Lectura» (citada per Masriera). — «Museo Universal» (Madrid), 1867, p. 165.—Elias de Molins.

Talarn i Ribot, Domènec.—Barcelona, 1812 (o 1813) - † 1901 (o 1902). Començà a l'edat de quinze anys a Llotja, a les ordres de D. Campeny. No sabem quan fou que donaria per acabats els estudis ni com fou el seu aprenentatge. Sabem que tingué el taller en la recentment derrocada casa del marquès de Castellvell, en la Plaça de Sta. Anna. Sembla que un fill seu, també escultor, col·laborà molt amb ell. Devia ésser un home de cor, molt entusiasta del seu art i, contra la tradició, molt amant dels artistes, particularment dels principiants, a qui no tan sols es complaïa a ensinistrar i aconsellar sinó que àdhuc els afavoria amb diners. Diuen els biògrafs que fou Talarn qui impulsà i protegí els pintors Fortuny i Enric Serra. El seu art al començament fou neoclàssic, però després evolucionà dintre el neobarroquisme, i per fi en el peculiar realisme del s. XIXe. Treballà per a tota Espanya i Amèrica. Fou mestre de J. Roig i Soler, F. Font, A. Querol, M. Sala i altres; també fou mestre del pintor Fortuny.

Talarn es dedicà principalment a la imatgeria i al pessebrisme. Es la primera autoritat pessebrista, i durant molt temps fou considerat com un

prodi en aquest ram, a causa del verisme i del rigor arqueologista que informaven les seves obres pessebristes. Avui dia, però, aquest arqueologisme apareix més aviat capriciós i teatral. Talarn treballà molt: l'excés d'encàrrecs el féu treballar alguna vegada precipitadament i amb barroeria. Però en general la seva obra d'imatger és de primera qualitat, de gran estil. Una variant del pessebrisme és el que en podríem dir «calvarisme», la composició melodramàtica de calvaris, construïts en les cases barcelonines de mitjan s. XIX. De tot això i de la personalitat de Talarn ens ocupem en el vol. I, cap. iv.

OBRES: *La mort de Priam*, b. relleu (1838).—*Atilla*, G., grup (1861), Mus. Art Mod. de Madrid.—*Triomf de Galatea*, T. C.; aquestes dues obres figuraren en l'Exposició de B. Arts barcelonina de 1891.—*Porxos de Xifré*, en col·laboració amb R. Padró⁽¹⁾.—*Arc de Triomf*, que la Junta de Comerç dedicà a Ferran VII (1829).—*St. Francesc de Paula*, tam. col., esgl. de les Mínimes, de Barcelona.—*Calvari*, *Puríssima* i *Verge de la Mercè*, esgl. del Pi.—*L'Oració en l'hort* i *El carrer de l'Amargura*, a Novelda.—*La Divina Pastora*, *Dolorosa*, *St. Joan*, *Infant Jesús*: quatre imatges a Montevideu.—*St. Marcià*, a l'esgl. desapareguda de St. Miquel.—«*Consumatum est*», F. de sicomor, (1894).—*Calvari* (1866), capella del Sagrament de la seu de Barcelona. Es una de les obres millors de Talarn.—*Baiard amb àngels*, per a una esgl. de L'Havana.—*Puríssima*, convent Sta. Clara (1852).—*La Verge de la Mercè*, amb *St. Ramon*, *St. Pere Nolasc* i *Jaume I.*—*Altar* i imatge de la *Verge de la Providència*, esgl. del Pi.—*St. Francesc de Paula*, altar major de la desapareguda esgl. del Carme.—*St. Joan Evangelista*, Biblioteca del Col·legi de Notaris.—*Angel*, M., b. relleu en el mausoleu Heras, del Cementiri Nou.—*Apostolat*, G., que en

(1) Serien obra de Talarn, en els Porxos de Xifré, els medallons d'alt relleu amb els bustos dels navegants descobridors.

fornícules decora la part alta de la nau de l'esgl. de Betlem; imatges de tam. sup. al nat.—*St. Agustí*, obra impressionant, tam. colos., altar major de l'esgl. *St. Agustí*.—Segons ens diu el Sr. J. Gich, el laboriós recopilador de notícies sobre Barcelona, la majoria de les imatges de l'esgl. de la Bonanova serien obra de Talarn. El *Crist en la columna* d'aquesta esgl. és reconegut com obra de Talarn.—*Crist en creu*, esgl. dels Dolors («Diario de Barcelona», 13 març 1853).—Bustos dels capellans que moriren en l'exercici de llur missió durant l'epidèmia de la febre groga (1870).—*St. Antoni*, esgl. de Betlem.—*Apostolat*, esgl. del Carme; desapareguda.—*Calvari*, capella del Cementiri Nou.—*Crist en creu*, a L'Escorial.—*La Verge i l'Infant*, a la Seu d'Urgell.—*Sta. Bàrbara*, a la mestrança d'Artilleria de Saragossa (igual a una altra que esculpí per a la mestrança de Barcelona).—*Pietat*, a l'arxiduc d'Àustria Leopold Salvador; es troba a Viena.—*Degollació dels Innocents*.—*St. Miquel*. Hom la considera la millor obra de Talarn. Fou esculpida en ocasió de les noces d'or de Lleó XIII; es troba al Mus. del Vaticà.—Altres obres seves en les esgl. de Montserrat, Manila, Buenos Aires, Montevideu, Santiago de Xile, L'Havana, Constantinoble, Betlem i Jerusalem.—*Calvari* (1875). Sembla que fou un dels més famosos.—Els pessebres més cèlebres que construí Talarn foren: un per a una entitat artística de Montevideu i un altre per al marquès de Dos Aigües, a València (1866).—En el Mus. Art Mod., de Barcelona es conserven 26 figures de pessebre, d'aquest escultor.

1 BIBLIOGR.: Artur Masriera, *Los buenos barceloneses*, Barcelona, 1924.—Miquel i Badia.—«Diario de Barcelona», 11 des. 1852; 13 març 1853; 3 nov. 1870.—«El Ancora» (diari barceloní), 1852, trim. IV, p. 1318.—«El Guardián Nacional» (periòdic barceloní), 15 gener 1838.—Espasa.—Montaner i Simon.—Elias de Molins.

Tarrés.—D'aquest artista no en tenim cap altra notícia sinó la que ens proporciona un reportatge del diari barceloní «El Ancora», de 2 abril 1851. Segons tal reportatge, en aquell any la fundició Esperó es preparava per fondre una estàtua de

Tarrés, destinada a Matanzas. Aquesta estàtua —afegeix el dit periòdic—era del mateix tamany que la de Marquet, que Tarrés havia fet anteriorment. No sabem si aquesta darrera estàtua era la de Galceran Marquet, de ferro colat, que hi ha en la font monumental de la Plaça de Medinaceli, o bé una altra estàtua del famós almirall, o l'estàtua d'algun altre personatge també anomenat Marquet. Si admetem la primera d'aquestes tres hipòtesis, cal substreure la dita estàtua a Santigosa i Vestreten i només atorgar-li l'escultura decorativa d'aquest monument que passa per ésser de cap a peus esculpit, ja que no projectat, per Santigosa.

Tasso i Nadal, Torquat.—Nat a Barcelona, 1852 - † a l'Argentina, 1928. Deixeble de l'Escola de Llotja, la qual el pensionà a Roma en 1879. Fou deixeble també de l'Acad. St. Ferran i de R. Nobas. Mestre de M. Hugué. Professor de modelat a la Universitat de Buenos Aires. La seva màxima activitat ha estat a Amèrica, on s'instal·là en 1880.

OBRES: *Viladomat*, B., en el Saló de St. Joan.—*Sta. Isabel*, en un Asil Municipal de Barcelona.—*Don Quixot*, bust, (1878).—*Un soldat ferit*.—*Pius IX*.—*Rosales*.—*Fortuny*.—*Julià Romea*, bust, al Teatre Romea.—*Velàzquez*.—*«Senza l'ucello»*, B. (1891), estatueta, Mus. d'Art Mod. Barcelona.—*Diumenge de Rams*, B. (1894).—Monuments a Pellegrini, a Emili Bunge, a Tejador, a Passo, a Gregorio Pérez, a Torres, al poeta Echeverría, a San Martín, a l'aviador Newberg, al Crit d'Ipiranga, a la batalla de Salta, a Cervantes i a L. Huergo, tots ells a Amèrica.—Nombrosos projectes de monuments.—*Nombrosos retrats*, de G., M. o B.—*Torera*, M.—*Bacant*.—*Coqueta*.—*Una pàgina històrica*.—*Una salutació al Dos de Maig*

—*Caritat!* M., grup.—*Llibertat* (1907).—*Bismark, Daní, General Lavalle*: tres retrats.—*St. Joan en la processó*, G., grup.—*La Indústria*, P., en el monument a Güell i Ferrer, de Barcelona.—*Narcís*, aquest fou el tema imposat per a les oposicions a la pensió de Roma.—*Moro* (1877); *Egipcia* (1877); *Cap d'africana*; *Don Quixot* (1877): quatre obres de T. C.—*Tipus del s. XVII.è*—*Aquiles moribond.*—«*Chagrins*».—*Jaume I*, estàtua eqüestre.—*Allegoria de Lanuza*; *El Tribunal de les Aigües*, de València; *Allegoria de les Constitucions*: tres a. relleus, P., en la façana del Palau de Justícia.—*Apoteosi de les Arts i Ciències*, a. relleu del fris lateral esquerre de l'Arc del Triomf, de Barcelona.

BIBLIOGR. : Elias de Molins.—Espasa.

Tenas i Alivés, Josep.—Nat a St. Boi del Llobregat en 1892. Deixeble de Llotja, on estudià amb P. Carbonell i A. Alsina. Després anà a París i estudià amb A. Bourdelle. Aquest viatge li fou pensionat pel Cercle Artístic de Barcelona. El seu art és realista, amb una ferma voluntat de construir; repugna tot el que signifiqui decorativisme. L'estil és incisiu, intencionat i, segons sembla, impremeditat, derivat espontàniament del temperament de l'artista; és elegant, graciós i delicat sense perdre la robustesa.

OBRES : *Font de la caputxeta vermella*, B. i P., al peu de l'Arc del Triomf.—*Cap de jove*.—Quatre estàtues, P., façana del Foment d'Obres, al C. Balmes.

Tolsa, Manuel.—Nat a Énguera (València). Morí en 1820. Deixeble de J. Pasqual de Mena i de l'Acad. St. Ferran, de la qual fou, en 1789, individu de mèrit. També ho fou de la de St. Carles, en 1790. En 1791 anà a Mèxic. En 1798 fou nomenat director d'escultura de l'Acad. de Mèxic. A l'Amè-

rica va treballar molt. Abans havia també treballat força per a Madrid i províncies. A més d'escultor fou arquitecte; però de la seva activitat arquitectònica a la península no en sabem res. A Mèxic treballà arquitecturalment en la seu, i fou l'autor del Col·legi de Minerva d'aquella ciutat. Era escultor barroc d'empenta; el seu art era mogut, com tot art barroc. No sabem si a Mèxic evolucionà cap al neoclassicisme. Sembla que com a arquitecte bé evolucionà en aquest sentit, perquè Toussaint diu que a Mèxic el nostre artista dirigí grans obres d'arquitectura neoclàssica o més aviat de l'estil de Lluís XVI. És de suposar, doncs, que també evolucionaria la seva escultura.

OBRES: *La dona adúltera*, a. relleu; obra de concurs quan Tolsa aspira a ésser acadèmic de St. Ferran.—*Entrada dels Reis Catòlics a Granada*, a. relleu (1874); obra de concurs a l'Acad. St. Ferran.—*Carles IV*, estàtua eqüestre en la plaça principal de Mèxic (1796).—*Medalla de Carles IV i Maria Lluïsa*.

BIBLIOGR.: «Bol. Soc. Esp. Excurs.», 1910, p. 282-3.—Manuel Taussaint, *El Arte Colonial*, núm. extraord. del diari madrileny «El Sol», dedicat a Mèxic, febrer 1928.

Tomàs i Rotger, Francesc.—Palma de Mallorca, 1762 - † 1807. Fill i deixeble de Miquel. Anà a ampliar els estudis a Madrid, on degué residir molt temps, perquè en 1795 fou nomenat individu de l'Acad. St. Ferran. Seria en aquest mateix any quan Tomàs i Rotger es repatrià; féu el retorn per València, on V. López li pintà el retrat. Aquell mateix any fou nomenat individu de l'Acad. St. Carles. A Palma exercí durant deu anys el càrrec de segon director de dibuix i primer d'es-

cultura de la Societat Econòmica Mallorquina. Quan F. Manuel Bayeu anà a pintar les voltes de l'església de Valldemossa, Tomàs i Rotger hi aprengué la pintura, però just aleshores morí.

Aquest escultor fou un home encuriosit per tota cosa bella i representativa. No solament s'havia aficionat a la pintura sinó que molt abans havia après l'arquitectura, i fins l'havia exercit. També fou colleccionista de llibres rars i d'estampes: tots els diners que guanyava els esmerçava en les seves colleccions. Aquestes aficions li vindrien del seu pare, que també colleccionava. Sembla que deixà pintades algunes miniatures i retrats. Fou predominantment imatger.

OBRES: *Infant Jesús, F.*, la seva primera obra.—*Juli Cèsar, M.*, bust presentat a l'Acad. St. Carles, en ocasió de la seva entrada en aquella corporació (1795).—*Crist en creu, T. P.*, Hospital General de Palma.—*Purissima, a Mur.*—*Beat Miquel dels Sants, T. P.*, tam. colos., parr. Benisalem, de Palma.—*Beat Simó de Rojas*, al mateix lloc. *Beata Catarina Tomàs*, a Barcelona.—*Les tres Gràcies, M.*, b. relleu.—*Marquès de la Romana, M.*, bust.

BIBLIOGR.: Ossorio.—Viñaza, III.—G. M. de Jovellanos, *Obras* (Madrid, 1845), III, 227.—Furió.

Tomàs, Miquel.—Nat a Palma de Mallorca. Morí a Palma en 1809. Pare i mestre de Francesc. Deixeble de Francesc Herrera, el menor. Estudià història i numismàtica. En 1768 era rector del Col·legi de Pintors i Escultors de Palma. Col·leccionà medalles i altres coses. Segons Ossorio, M. Tomàs produí poques obres, però bones. Com la majoria dels escultors mallorquins, aquest fou predominantment imatger.

OBRES: *St. Josep*, parr. d'Alaró.—*Purissima*, parr. de Mur.—*St. Pere* i altres escultures de la façana del seminari de Palma.—Escut reial, façana de la presó de Palma.—Escut d'armes, de la casa Villalonga, a Palma.—*Beata Catarina Tomàs*, a una esgl. de Barcelona.—Escultura de la façana de l'hospital de *St. Pere*, a Palma (atrib.).

BIBLIOGR.: Jovellanos, *Obras*, III, 227, 230.—Viñaza.—Furió.

Torres, Guillem.—Palma de Mallorca, 1755 - † 1829. Estudià sota la direcció del seu conciadà Salvador Sanxo (Braset). Pare de Miquel. Fou director de dibuix de la Societat Econòmica Mallorquina.

BIBLIOGR.: Viñaza.—Furió.

Torres, Miquel.—Nat a Palma de Mallorca. Fill de Guillem; pare de Guillem Torres II, que fou pintor i escultor; i germà de Fra Rafael, escultor. Degué ésser escultor en pedra. Fou pintor i escultor oficial del municipi de Palma.

OBRES: *St. Miquel*, P., tam. maj. que nat., en el portal de la parr. *St. Miquel*, de Palma.—Ornaments de l'Armeria Reial, a Palma.—Ossorio també atribueix a aquest autor i al seu germà Fra Rafael unes figures de P. que hi havia a la capella del Rosari, del suprimit convent de Manacor.

BIBLIOGR.: Viñaza.—Ossorio.—Furió.

Torres, Fra Rafael.—Germà de Miquel. Llec del convent de *St. Domènec*, de Palma, on deixà gairebé totes les seves obres, les quals varen desaparèixer amb motiu de l'enderrocament de l'edifici.

BIBLIOGR.: Viñaza.—Furió.

Trilles, Miquel.—Poca cosa havem pogut esbrinar d'aquest escultor contemporani nostre. Sabem tan sols que exposà a Madrid en 1887 i en 1890 i que hi obtingué medalles de 3.ª classe; que en 1900 exposà a París, on guanyà medalla de 2.ª classe; que en 1901 tornà a exposar a Madrid, on el seu *Perseu i Andròmada*, meresqué medalla de 1.ª classe. Deixeble de l'Acad. St. Ferran.

Vadell i Mas, Damià.—Nat a Manacor. Deixeble de Llotja. En 1838 anà a Itàlia per a fugir de certes contrarietats econòmiques. Després va passar 25 anys a París a les ordres del cèlebre escultor Ramey. Esculpí per a esglésies i mausoleus.

OBRES: *Dos caps*, T. C., per a la sala d'escultura de Llotja.—*Genis*, dues estàtues que foren col·locades a la Rambla, de Barcelona.—*Crist en creu*.—*Verge* (1836).—*Centaure*.—*Crist en creu*, M., en la casa Verí, de Palma.—*Varis bustos retrats*.

BIBLIOGR.: Ossorio.—Furió.

Vallmitjana i Abarca, Venanci.—Nat a Barcelona vers 1850. Fill i deixeble de V. Vallmitjana i Barbany. Estudià també a Llotja. Col·laborà amb el seu pare. Féu escultura animalista abundant.

OBRES: *Caçador de lleons*, M., Parc de la Ciutadella (1884).—*Jofre*.—*St. Joan en el desert* (1887).—*Lleó* (1887).—*La batedora*, G. (1892).—*Dos dels grans lleons* que hi ha a la base del monument de Colom, F.—*Bust de senyora*, T. C. (1880 o 81).—*Nen amb un gos de Terranova*.—*Diversos estudis d'animals*.—*Lleona i lleó*, dues estàtues en el Mus. Art Mod. de Barcelona.—*L'enigma*, Mus. Art Mod. de Barcelona.—*Dos lleons*, B., escala d'honor del palau de la Generalitat.—*Pastora i vaca*, G., escala d'honor del Mus. d'Art Mod. de Madrid.

BIBLIOGR.: Espasa.—*Album artistic de «La Renaixensa»*.

Vallmitjana i Barbany, Agapit i Venanci. —

Aquests dos grans artistes foren fills d'un humil teixidor barceloní, i ells mateixos foren obligats a treballar de teixidors durant els primers anys de llur vida. Els biògrafs no ens expliquen de quina manera es pogué produir una doble i tan pregona vocació escultòrica en els germans Vallmitjana. En un moment imprecís en la obscura història de l'art català modern, aquells dos joves teixidors abandonaren l'ofici i es posaren a estudiar l'escultura, i alhora a guanyar-s'hi la vida. Es matricularen a Llotja, on tingueren per mestre D. Campeny. Al mateix temps començaren de treballar en les més humils feines escultòriques: feien models de carotes de carnestoltes, maniquins, caps de gegant, figuretes de pessebre i tota mena d'escultura popular de guix, d'argila i de cartró. Fou un progrés el posar-se a esculpir models d'escultura de terra cuita aplicada a l'arquitectura i a la jardineria. Apelles Mestres ens conta que la fama dels germans Vallmitjana arranca d'aquell moment, referit en nostre vol. I (p. 114), en què el pare d'aquest escriptor els revelà a l'arquitecte del Banc de Barcelona i els proposà per a obrar l'escultura de marbre de la façana (1850). Aviat els dos germans esdevingueren professors i acadèmics de B. Arts, de la nostra primera entitat oficial artística. Es diu si el banquer Girona els ajudà. En 1860 la reina Isabel II i el rei consort visitaren llur taller, els feren encàrrecs, i després volgueren rebre'ls en llur palau de Madrid. Val a dir, però, que els Vallmitjana s'escarrassaren per a

aconseguir-ho, ofrenant als sobirans cosetes precioses i havent de vèncer moltes dificultats. La reina els creà una pensió de 2,000 rals mensuals per tal que realitzessin en marbre les escultures de terra cuita i de guix que ells li havien presentat en llur taller de Barcelona.

Aquest taller ocupava l'església de Sta. Agata, local avui destinat a museu arqueològic provincial. Allà treballaren els dos germans, en col·laboració i en treballs personals. Aquesta col·laboració perdurà fins a la vellesa, fins a deu anys abans de morir Venanci, i això a desgrat del divorci d'idees, de temperaments i de talents que sempre hi hagué entre ells. És justament a causa de la diferència de facultats que subsistia la col·laboració. Venanci tenia molt talent, Agapit no tant. Aquest sembla que es refiava sempre del cop de mà de Venanci. La gent que tractà tots dos artistes diu que no hi hagué tal col·laboració, sinó que en realitat Venanci feia la seva feina i la del seu germà. Venanci era llest i bon feiner: es treia molta i bona escultura d'entre mans sense els esforços enguniosos del seu germà petit. Sembla que Venanci acabà per enervar-se d'aquest estat de coses i que en conseqüència arribà a menysprear profundament Agapit, al qual no deia ni un mot durant tot el dia. Només quan el veia massa desesperat se li dirigia amb rebufs, li prenia les eines de les mans i resolia en poca estona el problema que de jorns enretra Agapit no podia resoldre⁽¹⁾. Els entrants d'a-

(1) Diu el pintor Felíu Mestres que en separar-se els dos germans

quell taller diuen si la majoria immensa de les obres que els Vallmitjana donaven com de col·laboració són obres virtualment fetes per Venanci. Només serien d'Agapit les obres més fluixes. A nosaltres això ens sembla exagerat. Agapit Vallmitjana no seria pas tan mediocre; és cert, però, que Venanci era molt superior. En el dubte, ens limitarem a donar com a obres de col·laboració les que els biògrafs asseguruen que ho són, encara que algunes d'elles al nostre entendre corresponguin a Venanci. Els Vallmitjana tingueren molts i bons deixebles, entre ells F. Font i J. Sunyol, però tots ells es confessen més aviat deixebles de Venanci que no pas de tots dos escultors.

Les obres que hom considera, doncs, de col·laboració (o almenys la major part d'elles) són les següents :

OBRES : *Mausoleu de la família Odena*, a Reus.—*El bisbe Fleix* (1870), estàtua funerària, en la Seu de Tarragona. Hi ha qui atorga aquesta obra a Venanci sol.—*Mausoleu Permanyer*.—*Mausoleu Jover i Serra*, Cementiri Vell.—*Venus i nàiades amb cavalls marins*. Aquesta obra deu ésser el grup principal de la Cascata del Parc de la Ciutadella. En tal cas, la Venus seria de Venanci, perquè és una meravella de gràcia i de forma.—Medallons en la façana de la Universitat de Barcelona.—*La Tradició*.—*Torero ferit*.—*Manola*.—*St. Isidor*, *Alfons el Savi*, *Averroes*, *Llull*, *Lluís Vives* : cinc estàtues de M., tam. sup. al nat., per a la mateixa Universitat; les quals algun autor atorga a Venanci sol⁽¹⁾.—*Monument a Ayala*.—«*Maja*» i «*Majo*», dos bustos.—*Hernan Cortés*, estàtua eqüestre que el Cercle Hispano Ultramarí regalà a Aya-

per a treballar cadascú en taller a part, mai més no es dirigiren la paraula, ni tan sols a Lotja, on es trobaven cada dia.

(1) Altres autors atorguen a Agapit només dues d'aquestes cinc estàtues : *Lluís Vives* i *Alfons el Savi*.

la en 1878.—*Pietat*, grup funerari, a St. Feliu de Guíxols.—*L'Agricultura, La Indústria, El Comerç i La Marina*(1): quatre estàtues colos., P., en les dues entrades principals del Parc de la Ciutadella.—*Lord i Lady Stanley*, M., a Mánxester.—*Trànsit de St. Francesc*.—*Verge*, esgl. del Pi.—*Retrat*, M., bust, Mus. Mod. de Barcelona.—*M. de Bofarull i muller*, M., dos bustos, en el susdit museu.—*Verge* (1870). Seria encarnada per Agapit («Diario de Barcelona», 7 gener, 1870). En l'altar major de l'esgl. del Pi.—*Font*, jardí de la casa Grases, a Sarrià.—*La bellesa dominant la força*, per a Lord Stanley, a Mánxester rèplica en el Mus. Mod. de Barcelona. Hi ha qui l'atorga a Venanci sol.—*La Fe i els quatre Evangelistes*, altar major de l'esgl. de St. Just (1854).—Restauració de l'es-cultura del palau de la Generalitat (1860).

Vallmitjana i Barbany, Agapit. — Barcelona, 1830 (o 1833) - † 1905. En 1877 fou nomenat professor auxiliar de l'Escola Prov. de B. Arts; després en fou professor numerari. Individu de l'Acad. de B. Arts de Barcelona (1883) i corresponsal de la de St. Ferran.

OBRES: *St. Francesc*.—*Colom*, estàtua sedent.—*St. Esteve*.—*Bèsties*, grup, Mus. Art Mod. de Barcelona.—*Mausoleu Vilaregut*, Cementiri Nou.—*Crist jacent* (1872), Mus. Mod. de Madrid.—*Altre Crist jacent*, cripta de l'esgl. del Pi (1879).—*Jaume I a cavall*, a València.—*La reina Isabel i el príncep Alfons*, M., de mig tam. nat. Es una de les obres més reeixides dels Vallmitjana. Està signada d'Agapit, però Feliu Mestres assegura que és per condescendència de Venanci, perquè el mateix Venanci li ho digué i àdhuc li féu present del model en T. C., obra seva, el qual F. Mestres encara posseeix. Una ampliació de tam. nat. en M., existeix en la Bibl. Nacional de Madrid (1860).—*St. Jordi*, estatueta (1860).—*La tragèdia* (1862).—*A. López d'Ayala*, bust per a la sepultura.—*St. Sebastià* (1862), Mus. Art Mod., de Madrid.—

(1) Hi ha autor que otorga a *L'Agricultura i La Marina* a Agapit i *La Indústria i El Comerç* a Venanci.

Aedon (1896).—*Una banyista*.—*St. Joan de Déu*.—*Mausoleu del bisbe Urquinaona*, parr. de la Mercè.—*El Concell de Cent*, P., a. relleu, façana del Palau de Justícia, de Barcelona.—*Jesús i els Apòstols*, P., façana de la seu de Barcelona.—*Pagesa que acondueix un bou i Crist*, Mus. Art Mod. de Madrid.—*La tradició*, B., bust.—*Guifré el Pilós*.—*Un àngel*.—*Crist en creu*, B. (1866).—*Mausoleu de la vescomtessa de Jorbalán*, esgl. de les Adoratrius, de València.—*Adam i Eva* (vers 1863).—*St. Francesc de Paula*.—*Retrat de nena*.—*El marquès de Campo*.—*La Caritat*.—*Puríssima*.—Nombrosos retrats.

BIBLIOGR. : Elias de Molins.—Montaner i Simon.—Osorio.—«*Ilustr. Catal.*», 1880, p. 431; 1881, p. 425, 431; 1888, núm. 193, 196; 1891, p. 136, 1904.—Miquel i Badia.

Vallmitjana i Barbany, Venanci.—Barcelona, 1828 - † 1919. El que tenim dit de la col·laboració dels dos germans i el judici que ens mereix l'obra formidable de V. Vallmitjana en el vol. I d'aquesta obra, completarien la nostra necessàriament restringida biografia d'aquest mestre de l'escultura catalana si no fos que encara resta quelcom d'indispensable a dir referent a la vida i l'obra en qüestió. Fou professor d'escultura de l'Escola oficial de B. Arts, de Barcelona, i també individu de l'acadèmia que regeix la susdita escola.

Fou un impulsor de l'escultura de terra-cuita. Tingué sobretot un gran entusiasme per l'escultura de pisa, això és, de terra-cuita esmaltada, i bregà molt per a imposar-la. Fou particularment esforçat en aconseguir per pròpia experimentació els esmalts que convenien a la seva escultura i després de moltes recerques, de moltes contrarietats i despeses, pogué produir uns esmalts immillorablement resistents i bells, tal-

ment que semblen superiors als del taller dels Della Robbia. El criteri corrent dels amateurs creurà que això és poca cosa o d'importància secundària; o, tal vegada, els menys assabentats de l'art ceràmic pensaran que Vallmitjana hauria simplificat els seus esforços anant a demanar una fórmula per a la seva escultura esmaltada a les fàbriques de ceràmica valencianes, de tradició tan gloriosa. Però això no era gaire fàcil; en primer lloc perquè els nostres forns ceràmics eren molt barroers: només feien pisa ordinària, i encara la feien molt malament, per manera que al gran escultor li hauria calgut recórrer als forns valencians que eren els més pròxims entre els que treballaven bé; segonament, perquè cada argila requereix un estudi adequat dels esmalts que l'han de cobrir: la composició química de cada pasta argilosa reclama una idònia composició química dels esmalts, i això gairebé sempre és car i difícil d'obtenir. Devegades, a pocs metres de distància d'un jaciment argilós, hi ha un altre jaciment de composició diferent. Si V. Vallmitjana no s'hagués, doncs, donat el treball d'aquestes recerques d'esmalts, ho hauria hagut d'encarregar a un ceramista. Es doncs molt important que, no essent de l'ofici, Vallmitjana hagués reeixit millor que els ceramistes en aquests greus problemes de la composició de la pasta: la composició dels esmalts i la cocción.

V. Vallmitjana era un home cultivat. La seva cultura era probablement autodidàctica. Era també un home molt fi i agut, despert i sensible a to-

tes les més altes valors espirituals. Per això, a desgrat de la seva vellesa, a desgrat de l'ambient acadèmic en què es desenrotllaven les seves activitats, a desgrat de la caducitat de tantes valors que en la seva joventut foren primordials, sabia estimar tot allò que, de valuós, els temps nous anaven creant. Amb Isidre Nonell, el revolucionari, l'implacable demolidor, V. Vallmitjana sempre congeniava; l'admirava així pel seu esperit càustic com pel seu talent pictòric, i Nonell, tan jove, pagava l'escultor valetudinari amb la mateixa moneda d'admiració. En la tertúlia diumengera de la rebotiga de Can Parés aquell adolescent i aquell vellet eren el terror de l'areòpag d'artistes, i Vallmitjana agafava en el seu medi acadèmicista un aire d'herètic o de renegat.

Amb V. Vallmitjana col·laborà el seu fill Venanci Vallmitjana i Abarca. Deixebles seus foren, ultra el fill Venanci, Alentorn, Atché, F. Font, P. Jou, J. Llimona, D. Pradell i J. Reynés.

OBRES: *Verge de la Mercè*, F., encàrrec d'un particular.—*Sts. Francesc i Jaume*, i una sèrie de figures de pessebre; encàrrecs d'un particular.—*St. Josep*, G.—*Verge del Pilar*. *Judit*, *Moisès*, *Abraham*: cinc estàtues, esgl. nova de Canet (1857).—*Figaro*, en la redacció del diari parisenc «Le Figaro». Obra de concurs que no fou premiada, però sí adquirida per a ornar l'interior de la redacció (1873).—*La Comèdia* i *La Tragèdia*, Conservatori de Madrid (1866?). *La Comèdia* fou destruïda per un incendi.—*Verge de les Engúnies* (1864?).—*L'Àngel del Judici Final*, P., portal del Cementiri de Barcelona.—*Tigre i cadells*, a un monument a la batalla del Bruc (1861?).—*Ramon Llull*, *St. Isidor*, *Alfons el Savi*, *Lluís Vives*, *Averroes*: cinc estàtues, M., tam. major que nat., vestibul de la Universitat de Barcelona.—*Bustos* de Lorenzale, d'un nen, d'Arnau, de Monasterio, d'un fill seu, de les

senyoretetes Madrazo, d'E. Arnús i de F. de Madrazo. Aquest darrer, de M. com la majoria, és de doble tam. nat., i es troba al Mus. del Prado.—*Faune*.—*L'arquebisbe Fleix*, estàtua jacent, seu de Tarragona.—*Desveïllament d'una rosa*, M., col. Marquès de Marianao.—*Retorn de Colom*.—*L'Agricultura, La Indústria, El Comerç La Marina*: quatre grups de P., tam. colos., en les dues portes principals del Parc de la Ciutadella. Són del millor que produí V. Vallmitjana.—*Torero ferit*.—*Verge*, altar major de l'esgl. del Pi.—*Ayala coronat per un geni*.—*Angel*, a un mausoleu de Reus.—*El P. Gallifa* (1894) projecte de monument.—*La Bellesa dominant la força* (1887).—*Verge amb l'Infant*, pisa blanca, mig tam. nat.; *St. Venanci*, pisa polícr.; *La Trinitat*, pisa blanca; *La Verge amb l'Infant*, pisa blanca, b. relleu; altra *Verge amb l'Infant*, T. C.; *St. Jordi* (cera?): set obres en el Mus. Mod. de Barcelona.—*Figaro*; *Orangutà*; *Bisont*; *Elefant*; *Grup de camells*, T. C.: cinc estatuetes en el mateix Mus.—*Llucifer B.*—*Pietat*, T. P. grup petit, dues obres en el mateix Mus.—*Venus* i dues nàiades, en un carro tirat per cavalls marins, P., Cascata del Parc. L'estàtua de Venus és una de les obres més gracioses de la nostra escultura.—*Noi amb ocells*.—*Domador africà*.—*El nunci*.—*Verge*, b. relleu.—*L'Esperit del Mal*.—*Joana la Boja*, bocet.—*Antoni Lòpez*, B., monument de la plaça d'A. Lòpez.—*Record d'Alfons el Savi*, P., a. relleu, façana del Palau de Justícia, de Barcelona.—*Diana*, M., placeta de les Corts Catalanes. Aquesta estàtua era nua i per ordre de l'Ajuntament fou coberta de vestidures de mà d'un escultor d'ara.—*Velàzquez*.—*Puríssima*, G. (1894).—*Verge amb l'Infant*, G. (1858?).—*Sta. Isabel*, M. (1859?).—*St. Jordi*, G. (1859?) Arxiu de la Corona d'Aragó, mig tam. nat.—*Furor de Saül* (1861?).—*Lleó* (1851?).—*Alfons, príncep d'Astúries a cavall* (1862?).—*Sta. Teresa*, G., b. relleu (1887).—*Cupidó* (1887).—*La noia de la cadira* (1887).—*La filla del general Dulce*, M.—*Verge del Colom*.—*Sta. Isabel curant un pobre*, M., mig tam. nat. (1862), Mus. Art Mod., de Madrid.—*Pietat*, M., mausoleu Llagostera, de St. Felíu de Guíxols.—*El Temps*, mausoleu Ricart, del Cementiri Vell.—*Angel*, M., mausoleu Vilaregut, del Cementiri Nou.—*Pròsper de Bofarull*, M., bust, Mus. Art Mod. Barcelona.—*St. Josep Oriol*, esgl. del P.

BIBLIOGR.: «*Ilustr. Esp. y Amer.*», 1876, p. 313.—*Album Artistic de «La Renaixensa»*.—«*Ilustr. Catal.*»; 1380,

p. 109, 431.—«Ilustr. Artist.», 1886, p. 113; 1888, p. 247.—Piferrer i Pi Margall, p. 538.—Miquel i Badia.—F. Matheu, *En la seva mort*, «Catalana», 5 oct. 1919.—Narcís Oller, *Les postrimeries d'En Venanci Vallmitjana* (ibid.).—F. Miquel y Badia, *Una obra de arte*, «Diario de Barcelona», 15 nov. 1887.—Elias de Molins.—Espasa.

Verderol i Roig, Bernat.—Nat a Tarragona. Morí després de 1808. Poca cosa sabem d'aquest artista sinó que féu les estàtues, bustos i relleus que decoren l'exterior de la Casa de la Ciutat, de Tarragona. També esculpí els models dels capgrossos que encara avui precedeixen certes processons religioses a Tarragona i que, segons testimoni de Martinell, estan molt bé. Sembla que tenia la carrera d'arquitecte, la qual degué ésser cursada en l'Acad. de St. Ferran. Fou autor d'una aritmètica i d'un altre tractat titulat *Elementos de Geometría y Dibujo Lineal*. Segons diu Alegret, treballava de memòria. Fou mestre de Julio Antonio.

BIBLIOGR. : Martinell, *A través d'una centúria d'escultura catalana*, «Rev. de Catalunya», núm. 4.—Alegret.—Ruiz i Porta.—Corominas, *Diccionario*, 272.

Vermell i Busquets, Lluís.—St. Cugat del Vallès, 1814 - † després de 1867. Fou deixeble de l'Escola de la Junta de Comerç. Anà a Itàlia, on residí durant set anys, després viatjà incessantment durant molts anys, per Itàlia, França i Espanya; això li valgué el motiu de «Pelegrí espanyol». Residí durant alguns anys a Barcelona i per fi tornà a viatjar per Catalunya i per tota Espanya i Portugal, fins que es deturà a Lisboa,

probablement amb el propòsit de retornar més tard a Barcelona. En els seus viatges per Catalunya es complaïa a entallar el seu nom, i la data de la seva facècia, en les pedres dels monuments que trobava al seu pas. Aquesta epigrafia és de grans i belles lletres romanes, talment que el mateix autor del monument no hauria gosat fer-les més grosses ni posar-les en lloc tan ostensible com solia fer-ho Vermell.

Aquest artista, no pas molt notable com a escultor, es guanyava preferentment la vida pintant retrats en miniatura. Aquesta activitat, més que la d'escultor, fou la que l'obligava a viatjar, per bé que, en rigor, el principal mòbil seria el seu gust per la locomoció. El que atorga un lloc en aquest llibre a l'escultura de L. Vermell és el seu caràcter també miniatresc : era una escultura preciosa, d'objectes de vitrina o de joier. Vermell treballava el vori i les pedres dures de lapidari, esculpia i cisellava tota mena de metalls, àdhuc el ferro verge, també la pedra, i no menyspreava les matèries més pobres, com és ara la sal gemma. En 1852 organitzà una exposició de les seves obres de pintura i escultura en un taller que posseïa al carrer de la Canuda. En 1853 exposà una obra escultòrica en el mateix taller.

OBRES : *Empar de la Joventut*, grup de caràcter religiós.—*Refugi de pecadors*, grup, tam. menor que el nat.—*Jesuset i la creu*, F., estatueta.—*Altre Jesuset*, F., per a un pessebre.—*Crist d'agonia*, F., estatueta.—*La Justícia castiga el robatori*, clau de ferro verge.—*Isabel II* (1860), bust esculpit en sal gemma, destinat al Mus. de la Sal que a Cardona havia format J. Riba.—*Verge de la Pele-*

grina, patrona de Pontevedra (1867).—*Verge del Refugi*; potser és la mateixa obra que *Empar de la Joventut* o que *Refugi de Pecadors*.

BIBLIOGR. : Bonaventura Bassegoda, *Lluís Vermell, escultor i pintor de retrats* (Discurs en l'Acad. B. Lletres), Barcelona, 1922.—«Diario de Barcelona», 1853, 134.—«El Ancora» (diari barceloní), 1852, 4.^{rt} trim., p. 1402, 1412.

Vicent i Mengual, Juli.—Nat a València en 1893. Començà la carrera artística fent d'aprenent en un taller d'imatgeria de València. Fou deixeble de l'Acad. de St. Carles, a les ordres de J. Aixa. En 1915 fou pensionat per aquesta Acad. per a anar a estudiar a la de St. Ferran. Els estudis de Vicent a l'Acad. de St. Ferran sembla que foren tan aprofitats que l'Acad. de St. Carles li prorrogà la pensió. A Madrid fou deixeble de J. Capuz, del qual en porta ben marcada la influència. Amb ajut de la segona pensió aquest escultor viatjà per Espanya, particularment per les ciutats on es troba imatgeria del s.^e xvie castellà. S'installà en un poblet basc per tal d'estudiar els tipus d'aquell país. En 1920 tornà a Madrid. En un dels concursos nacionals d'escultura aconseguí el primer premi, i a partir d'aquell moment començà de rebre nombrosos encàrrecs. D'entre els escultors nostres prefereix Capuz i Clarà. D'entre els estrangers, Mezner i Mestrovich. El seu art és distingit, noble i ferm dintre una tendència classicitzant que es troba en l'òrbita precisa de Capuz i de Clarà.

OBRES : Frontó per a la façana del nou edifici de Loteries, a Madrid.—*Cariàtide*, P., tam. colos.; *Gregori López*, P., tam. major que nat. : dues obres en la façana del

nou palau de Justícia, de Madrid.—Làpida dedicada a Ramos Carrion, a Madrid.—Làpida en la casa on nasqué Blasco Ibàñez, a València.—Dos relleus, M., al mausoleu del Sr. A. Ferrer, a València.—*Muñoz Degrain*, M., *Vicenç López*, *Cardenal Gisasola*, *Tinent Velarde*, *J. Blanco Coris*, *Srta. X*: sis bustos, M.—*Noia*, bust, F.—*Repòs* (1920).—*Desnú femeni*, B.—Projecte de font, G.; primer premi del Concurs Nacional d'Escultura.—Medalló de F. P.

BIBLIOGR.: «El Diario Español» (Madrid), 31 maig 1925.

Vicent i Súrria, Carmel.—València, 1891. Fou pagès fins als 18 anys. Aleshores abandonà l'agricultura per l'escultura i entrà d'aprenent a un obrador d'imatger. Al poc temps es matriculà a l'Acad. de St. Carles, on aprengué l'escultura amb J. Aixa. Repudia el concepte de l'escultura que tenen Bourdelle i Mestrovich. Creu que l'artista ha de confiar molt en el propi temperament. Prefereix els grecs i principalment Fídias. Si hagués d'imitar algú, imitaria Donatello, però enrobustint-ne els volums, sense que per això entengui que l'escultura de Donatello sigui esquifida: Donatello és just, però el seu imitador literal seria esquifit. Entre els moderns prefereix J. Capuz, J. Clarà i Asorey.

OBRES: *Llauradora* (1926).—*El primer plor*, P., cap, col. comte de Puerto Hermoso, a Pizarra (Màlaga). És l'obra preferida per l'autor.—*Crist en creu*, caoba, cripta del mausoleu de Carme Domecq, a la col·legiata de Xereç.—*St. Vicenç Ferrer*, T. P., esgl. dels Dominicans, de València.—*La dida*, F., cap.—Monument al naturalista Simó de Rojas, Jardí Botànic, de València.—Id. al taquígraf Martí, en la mateixa ciutat.

Viciano i Martí, Josep.—Castelló de la Plana,

1855 - † 1898. Fill de Tomàs, també escultor; germà de Tomàs, altre escultor. Josep Tomàs és qui més despuntà d'aquesta família d'artistes. Fou deixeble, a Castelló mateix, del professor de dibuix de l'Institut, Josep Martí. En 1874 es traslladà a València, on estudià amb Modest Pastor. Després es matriculà en l'Acad. de St. Carles, on cursà els estudis des del 1877 al 1883. Fou escultor de la casa reial, soci de mèrit de la R. Acad. de Bruselles i vicepresident del Cercle Valencià de B. Arts. Fou proposat per a la càtedra de modelat de l'Escola B. Arts de Saragossa.

OBRES: *Ribalta*, bocet (1887).—*Cisneros* (1893), G., estatuetta.—*Esmolet marroquí*.—*Jaume I, B.*, estàtua eqüestre a la Plaça de Jaume I, de Castelló.—*Desperta ferro!*—*St. Francesc*, esgl. St. Miquel, de Castelló.—*Angels*, grup, en el baiard de St. Pasqual, a Vilarreal.

BIBLIOGR.: Alcahalí.—*Almanaque de «Las Provincias»*, València, 1899.

Viladomat i Massanas, Josep.—Nat a Manlleu en 1899. Començà l'aprenentatge, tot just un infant, en el taller de l'escultor Atché. D'aquest passà al d'un picapedrer, on treballà de bastaix fins al 1912. L'escultor Borrell i Nicolau el tregué d'aquella galera per a posar-se'l al seu costat i ensinistrar-lo. Aquest ensinistrament durà 3 anys. Aleshores començà de treballar pel seu compte en un taller que va llogar en companyia dels pintors Serra i Cortés, en el carrer d'En Guàrdia. D'allà en sortí el grup d'artistes que es féu conèixer en les exposicions amb el nom de Saló dels Evolucionistes. El que produí durant aquella pri-

mera etapa, diu Viladomat, no l'interessa gens i ho creu perdut. El grup artístic que fundaren J. Viladomat i els dos companys pintors fou un cenacle de ferms teoritzadors. Diu Viladomat que discutien i filosofaven més que no treballaven. Després d'haver exhibit dues o tres vegades sense cridar l'atenció, Viladomat assolí de sobte un èxit sorollós en l'Exposició de Primavera de 1923, amb una *Maternitat* reestilitzada a la manera barroca, amb molta gràcia i fermesa. Aquella estàtua obtingué un premi en metàlic, l'import del qual Viladomat despengué en un viatge a Itàlia. En 1924 va anar a París. Des d'aquell any està instal·lat a Sardanyola, on treballa en la feina artística de la fàbrica Lena, i alterna aquesta escultura industrialitzada amb la més pura escultura que produeix pel seu propi compte. Diu que no té altres idees estètiques que les que manifestava Isidre Nonell quan deia : «Jo pinto... i prou». D'entre els escultors antics prefereix Praxitel·les, i d'entre els moderns Maillol.

En l'art de Viladomat s'uneixen la perfecció i la gràcia; tot és elegant, òptim i jove en l'escultura d'aquest tan jove artista. Es el més elegant i fi dels nostres escultors. S'acosta més a Donatello, Verrocchio, Agostino di Duccio i altres semblants prerrenaixentistes florentins que no pas a Praxitel·les. Sap estilitzar ingènuament, sense afectació ni prejudicis, sense imitar les modernes estilitzacions, sense exagerar : Viladomat estilitza per a perdurar. Si aquest artista no fos dotat de la millor salut moral i física, diríem que la gràcia i dis-

tinció de la seva escultura delaten un xic de morbositat o deliquescència; però en realitat aquella gràcia tan picant és més aviat un dels molts caires d'aquest esperit que sempre serà esperit de joventut.

OBRES: *Cap de noia*.—*Desnù de noia*.—*Cap d'infant*, B. — *Noia de la treua* (1925).—*Home i nen*, grup, per a fer parella amb *Maternitat* (1923), grup, T. C.; *Dansarina*, F. (1919). Aquestes dues obres són a la col. Artigues.—Font per als jardins de Montjuic.—Projecte de monument a Fortuny, G. (1927).—Projecte de monument a St. Francesc, per a Montserrat.—*Allegoria*, P., per a la decoració de la Plaça de Catalunya.

BIBLIOGR.: Joaquim Folguera, *Articles*, «D'ací i d'allà», set. 1927.

Vilanova i March, Antoni. — Barcelona, 1848 - † 1912. Deixeble de Llotja i de J. Samsó. Fou també dibuixant i caricaturista ⁽¹⁾. Es dedicà molt a l'escultura d'ornament. Jurat de diverses exposicions. Germà del cèlebre escriptor costumista Emili.

OBRES: *Colom demana estatge al convent de La Ràbida*; *Colom s'explica davant dels concellers de Salamanca*; *Embarcament en el port de Palos*; *Colom desembarca a Amèrica*: quatre alts relleus de bronze per al monument a Colom, actualment desapareguts.—*El canonge Pere Albert*, B., al Saló de St. Joan.—*Apoteosi de l'Agricultura, la Indústria i el Comerç*, P., a. relleu, en l'Arc de Triomf.

BIBLIOGR.: «El Diluvio», Barcelona, 7 gener 1912.—«L'Esquella de la Torratxa», 14 oct. 1892.—«Ilustr. Catal.», 14 gener 1912.—«La Actualidad», 23 gener 1912.

(1) Els seus dibuixos foren editats en «La Situación» (1868), «Lo Nunci» (1877-89), «La Llumanera de Nova York» (1878), «La Ilustración Cómica» (1883) i «Lo Mestre Tites» (1868).

Vilar i Roca, Manuel.—Barcelona, 1812 - † Mèxic, 1860. Deixeble del seu pare, que era ebenista; després entrà a l'Escola de la Junta de Comerç i estudià amb D. Campeny. L'Escola el pensionà per anar a Roma l'any 1834. A Roma estudià amb Antoni Solà i féu amistat amb els grans escultors de l'època : Thorwaldsen, Tenerani, etc. Des de Roma escriví al seu germà que s'anava desprenent del barroquisme; el neoclassicisme de Solà, Thorwaldsen, Tenerani, Canova i altres grans artistes del seu temps el seduïen. En una lletra posterior, dirigida també al seu germà (1836), li demanava dades sobre la història de Catalunya per tal de treure'n temes per a les seves escultures. Aleshores seria el romanticisme la tendència que influiria sobre Vilar i Roca. Així, en pocs anys aquest escultor passà per les tres més importants escoles d'art d'aquell temps.

Ultra les lliçons d'A. Sola, Vilar i Roca rebé les de composició que explicava Minardi. Es delia per la literatura i la música; cultivà també al cant i a l'arquitectura. En el període neoclàssic s'endinsà en la literatura dels clàssics; és per aquell temps quan féu còpies dels grecs. Aquestes còpies i les obres originals satisfieren el claustre de la Junta de Comerç, el qual, en conseqüència, renovà a l'escultor la pensió a Roma. En 1841 la Junta el nomenà tinent escultor, però el Vilar preferí de romandre a Roma i rebutjà el nomenament.

En abraçar el romanticisme, Vilar s'entusiasmà amb les obres d'Overbeck i amb la música; abandonà les seves apassionades lectures clàssiques

per tota altra lectura romàntica, particularment la realista; es documentà copiosament i rigorosa per donar a la seva escultura historicista el màxim valor de veracitat. Aleshores li entrà una pruïja d'originalitat. Deu ésser vers l'any 1840 que Vilar es trobava en plena febre romàntica. Potser per aquells mateixos anys és quan deixà Roma per anar a Florència. Posteriorment retornà a Roma. En 1841 entrà en el taller del famós Tenerani, anomenat «El successor dels grecs», per a treballar-hi com a col·laborador. Tenerani aleshores devia haver abandonat també quelcom del seu neoclassicisme. L'entrada al taller de Tenerani proporcionà a Vilar i Roca els primers guanys, el primer diner aconseguit amb la pràctica de l'escultura.

L'any 1845 fou nomenat director d'escultura de l'Acad. de St. Carles, de Mèxic. En 1846 arribà a Mèxic juntament amb el pintor Clavé, després d'haver fet un viatge a París i una curta estada a Barcelona. Es veu que a Mèxic deixà la major part, i la més importat, de la seva obra. Hi aconseguí molta consideració i honor. Als quatre anys de la seva mort hom erigí un mausoleu commemoratiu en l'església de Jesús Natzarè: allà reposen les seves cendres.

L'art de Vilar i Roca és robust, d'ampla concepció i d'alta escola. Es probablement una de les valors més considerables de l'escultura moderna catalana. L'estudi de l'obra, de les idees i de la vida d'aquest gran artista apassionat seria segurament obra estimulants i educadora, i reportaria

prestigi al nostre art modern. A aquesta empresa ajudaria probablement la correspondència de l'oblitat escultor, la qual sembla que és abundosa i interessant.

OBRES: *Daniel i els lleons* (1833), obra de concurs per a la pensió a Roma.—*Jason*.—*Latona demana aigua als licieus*, b. relleu.—*Nessos i Dejanira* (1840), G., enviada a l'Escola de la Junta de Comerç.—*Un noi i una noia amb un gos*, M., dos grups, dels quals l'Escola de B. Arts de Barcelona en posseeix emmotllats.—*D.ª Marina*, la intèrprete d'*Hernan Cortès*, estatueta; *Moctezuma*, estatueta. *Tlahuicoll combatent*, tam. colos.; *Calvari*, de mig tam; nat., quatre obres datables vers 1846.—*Infanteta adormida*.—*Francesc X. Echevarria* i altres retrats.—*La Puríssima*.—*Sts. Joaquim i Anna*, estatuetes.—*Iturbide*, B., estàtua eqüestre (destruïda).—*Colom*, B., estàtua colos.—*St. Carles empara un minyó*.—*El Salvador*, tam. semicolos.; aquestes dues obres foren les darreres.—*Discòbol*.—*Zenon*.—*Noi que juga amb un ànec*.

BIBLIOGR. : «Museo Universal», Madrid, 2 març 1862.—José de Manjarrés, *Memoria necrológica de M. Vilar y Roca*, Barcelona, 1861.

Violet, Gustau.—Nat a Tuir (Rosselló) en 1873. Deixeble de les classes d'arquitectura de l'Acadèmia de B. Arts, de París. A l'edat de 22 anys es decantà cap a l'escultura, abandonant l'arquitectura. Terminats els estudis, va proposar-se de residir a París, però aviat canvià de propòsit, deixant la capital per a instal·lar-se definitivament al seu poble natal. Diu que per damunt de tot sent l'atracció de la raça i que se sent cridat a fixar-ne els aspectes i sentiments en l'escultura. Creu que l'artista només pot fruitar residint entre la gent de la pròpia raça, de la qual ell és compendi. En apartar-se d'aquesta via, l'escultor, com

el pintor, s'exposa a fer un art literari. Considera «pompiers» els artistes que es subjecten a les fórmules de l'Acadèmia, així com els subjectes a les fórmules dites d'avantguarda. Quant el seu sentiment racial, Violet no distingeix entre el Rosselló i l'Empordà.

Ha esculpit en pedra, marbre, terra cuita, bronze i coure repujat, la gent catalana. Creu que el seu darrer treball, el *Monument als Morts* erigit a Perpinyà, resumeix tota la seva obra. Ha esculpit també alguns desnús i retrats. Ha fundat recentment a Perpinyà un taller de forja artística segons la tradició catalana. En aquesta empresa ha estat secundat per tres forjadors de Barcelona: un d'ells ha estat el continuador d'aquesta obra quan la salut delicada ha obligat a G. Violet d'abandonar-la.

Aquest escultor és, després de Maillol, el primer del Rosselló i un dels primers de les terres de llengua catalana, i de França. La seva concepció de l'escultura, de dia en dia més simple i robusta, s'adapta, també cada vegada més, a la gran escultura monumental, a l'escultura de grans dimensions. Hi ha en l'art de G. Violet bona cosa del sentiment miquelangelesc i molt de Constantí Meunier. Per això és més sensible a les formes masculines que a les femenines. Aquesta predilecció sembla provenir d'una evident estimació de la força, sobretot de la força intel·ligent. La força és, en efecte, un dels elements de la seva escultura, la qual s'alia amb el sentiment de vida amb la mateixa grandiositat que en l'art de Meunier.

Com en l'escultura d'aquest magnífic artista belga, la de Violet sembla partir primordialment del sentiment plàstic. Un poderós enteniment i sentiment dels volums, dels plans, de les arestes i traspassos, sobretot el sentiment arravatat de la massa, sembla ésser el motor inicial de l'escultura de l'artista rossellonès. A partir d'aquest impuls, totes les valors d'humanitat semblen anar-se adherint paulatinament a l'escultura, tot al llarg de la seva plasmació, de faisó automàtica o gairebé automàtica, i per raó de l'enorme quantitat d'atributs que potencialment s'arremolinen i conglomeren en aquell inicial sentiment de massa.

L'allunyament de París ha perjudicat la notorietat de G. Violet. Allà hauria trobat moltes maneres de cridar poderosament l'atenció i d'esdevenir, de retop, cèlebre en tot el món. Però Violet, que és un home tot d'una peça, sent horror al cabotinisme, per bé que sigui d'alta escola; no podria, encara que volgués, transigir amb el mercadeig més o menys elegant del mercat de la notorietat que és París. D'altra banda, no sembla pas un home gaire enderiat per la glòria. Res no el complau tant com el contacte directe amb la vida airejada i sana, i això sense afectació.

G. Violet produí molta escultura de terra cuita, una terra cuita especial patinada de molt rica coberta; la qual atorga a aquelles obres dels primers temps l'aspecte del bronze. D'aquesta escultura n'hi ha alguna obra al Mus. d'Art Mod. de Barcelona. En aquesta matèria l'escultor produí grans, mitjanes i petites estatuetes. Després prac-

ticà un potent repujat d'alt i baix relleu figuratiu, de tamany natural o major que natural, en gruixu; díssima planxa de coure. La qualitat material i la valor artística d'aquests repujats és indeciblement bella, d'una plasticitat nova, altament escultòrica. Actualment, de pedra dura ha esculpit alguns monuments commemoratius que han de restar com exemple del millor art escultòric francès del nostre temps.

G. Violet no ha volgut donar-nos la llista de les seves obres, ni tampoc la de la seva bibliografia. En el Museu d'Art Modern de Barcelona hi ha *L'Avia*, T. C. i un bust en bronze del bisbe Carselade.

Vives, Màrius.—Poca cosa ens ha volgut comunicar aquest notable escultor sobre la seva vida i la seva obra. Nasqué a Barcelona en 1893; fou deixeble de Llotja. Molt jove encara se n'anà a estudiar a París, i hi va restar. A París estudià lliurement, i des d'uns quants anys aconseguí cridar l'atenció dels marxants i «amateurs» d'art ingenuïsta. En efecte, Vives practica una escultura de petit tamany figurativa de tipus pagesos catalans, particularment tipus femenins, concebuda dintre el cànon rabassut i quelcom arcaic de Maillol, però exagerant-ne talment les característiques que sovint aquesta petita escultura pren un caient d'escultura popular. Altra particularitat d'aquesta escultura és que M. Vives l'elabora amb terres de dos o tres colors, curant que aquests colors no es barregin i donin una policromia en

la massa, ço que en podriem dir una criselefantia humil. M. Vives sol esculpir grups de figuretes que composin una escena, més aviat que figures aïllades. També alguna vegada produeix gran escultura de guix o pedra i petita escultura de bronze. Darrerament ha esculpit algunes obres de gran tamany, de factura molt més cenyida que la de les figuretes semipessebristes de terra-cuita. Així com en aquestes petites figures el modelat és sucinte, flonjo i sense detall, en la gran escultura és tallant, dur i retallat dintre una gran simplicitat de volums: els traspessos són molt accentuats; les arestes, vives; el mòdul, esferoidal; i el cànon no és el rabassut, sinó el normal.

OBRES: *Dona catalana*, T. C.; Dos b. relleus; *Maternitat*, T. C. — *Dona a la font*, T. C.: quatre obres datables de 1923. — *Noies al peu del pou*, T. C. de diferents colors. — *Maternitat*, T. C. de diferents colors. — *Tors femeni*, G.

BIBLIOGR.: J. Sacs, Pròleg al Catàleg de l'exposició de M. Vives a les Galeries Dalmau (1927). — Adolphe Falgairolle, *Lletra de Paris*, «D'ací d'allà», març 1927.

Yerro i Feltrer, Antoni. — Nat a València en 1842. Deixeble de l'Acad. de St. Carles i de M. Pastor. Fou molt influït per aquest imatger, es dedicà gairebé exclusivament a l'imatgeria i exercí també de restaurador arqueologista.

OBRES: *St. Josep*. — *Els Sts. Joans*; dues obres, col. Toran, de València. — *St. Josep*, col. Colomines, de València. — *Purissima*, a Vilarreal. — *Verge del Catecisme*, a Astúries.

BIBLIOGR.: Boix.

ADDENDA

Berga i Boada, Josep.—Olot, 1872 - † St. Feliu de Guíxols, 1923. Estudià el dibuix i la pintura amb son pare i els germans Vayreda, i l'escultura amb M. Blay. Preferí, per damunt de tots, els artistes del Renaixement i els grecs. Viatjà per Suïssa, estigué a París i fou mestre de nombrosos artistes i aficionats a les belles arts. Les seves idees estètiques es resumien en un realisme relatiu : imitació de la naturalesa, però simplificant-la i embellint-la. Era molt donat a la lectura: la seva biblioteca era copiosa. Conreà el dibuix i la pintura, preferentment a l'escultura, la qual per fi abandonà. Modelà algunes testes en G. i en T. C. Fou professor de dibuix, per oposició, de les escoles de B. Arts de Figueres i St. Feliu de Guíxols.

Coll i Pi, Antoni.—Nat a Barcelona en 1857. Fou teixidor fins als 18 anys. A les nits aprenia el dibuix. Des de l'edat dels 18 anys fins als 20 fou dibuixant teòric de la fàbrica de catifes dels Srs. Sert. Fins als 25 treballà en una impremta, bo i continuant, de nit, els estudis artístics a Llotja. Tingué de professors el pintor Caba i l'escultor V. Vallmitjana. A partir dels 25 anys treballà de

pintor pel seu propi compte. Al cap d'uns quants anys d'aconseguir alguns èxits en la pintura, es posà a conrear alhora l'escultura. A les darreries de l'any 1906 fou contractat pel govern de Xile per a donar les classes de dibuix i pintura decorativa de l'Escola de B. Arts de la capital d'aquella nació. Dos anys després fou nomenat professor de modelat de l'Escola d'Arquitectura de la Universitat de Santiago de Xile. En 1926 fou jubilat d'aquests càrrecs per raó de manca de salut. A més de Xile, Coll coneix França i Bèlgica, els museus de París i de Madrid. Les seves obres escultòriques més importants es troben a Xile.

OBRES : *Sirena i dofi*, grup per al monument a Alfons XII, a Madrid.—*Sr. Figueres*, T. C., bust, a Sabadell.—Monuments a Ercilla, al Cos de Bombers voluntaris, Santiago de Xile; el de Blanco Encalada, a Vallparadis; el de Waldo Seguel, a Punta-Arenas. Són obres de B. i P.

Camps i Arnau, Vicenç.—Nat a Sarrià en 1879. El seu pare, que era confiter, feia escultura a estones perdudes, i d'aquí pervingué a Camps i Arnau la seva matinera iniciació escultòrica. En 1892 entrà com a aprenent a l'obraorador d'imatgeria de F. Garcia (carrer del Regomir). Al cap d'uns mesos deixà aquest obraorador pel de P. Carbonell; alhora entrà a Llotja, on estudià amb Martí i Alsina i A. Vallmitjana. De l'any 1903 al 1905 una malaltia nerviosa l'obligà a deixar els estudis. En 1905 reprengué l'aprenentatge i els estudis de Llotja amb A. Alsina. En posar-se a treballar pel seu compte, debutà en l'escultura monumental i

en la de museus i colleccions. Els apremis de la vida l'obligaren, però, a abandonar aquests gèneres per la imatgeria i l'escultura aplicada a l'arquitectura. Inlluït per l'art romànic, que ell prefereix, excel·leix en tots aquests gèneres, bo i tendint al decorativisme. Sent principalment l'escultura religiosa. D'entre els artistes antics li són predilectes Fra Angèlic i Giotto. D'entre els moderns, admira Francesc Berenguer, arquitecte col·laborador de Gaudí i creador de l'estil decoratiu que domina en el temple de la Sagrada Família, en les cases Güell, Calvet, Batlló, etc., i que passaria erradament per un estil propi d'Antoni Gaudí. Aquest estil ha inlluït també, en part, en l'escultura decorativa del nostre escultor.

L'art de Camps i Arnau és ferm, harmònic, euriàtmic i d'una simpàtica placidesa, la qual, però, alguna vegada esdevé aturament i defalliment, ço que a simple vista es veu en el plegat dels ropatges i en l'expressió dels gestos; alguna volta hom la remarca també en l'ossatura. Camps és, sobretot, apte per a adaptar-se a les reconstruccions arqueològiques i a l'arquitectura arqueologista. No cau mai en afectació ni en els pastitxos, i el seu treball sempre és bell i honest.

OBRES : *Altar de St. Bernat*, alabastre, seu de Mallorca. Conté nombroses estàtues i estatuetes.—*El bisbe Camps*, B., tam. major que nat., a Lluc (Mallorca).—*Jaume III i el seu fill*, B., grup. tam. sup., al nat., a Llucmajor (Mallorca).—*Verge del Carme*, F. P.; grup, altar major de la parr. del Carme, de Lleida.—*Imatges de l'altar major de la seu de Lleida*.—*Sarcòfag del bisbe Torres i Bages*, B., en la seu de Vic.—*Set imatges*, P., façana de la parr. Moià.—*St. Fortià*, P., parr. Torelló.—*Timpà*

de P., de l'esgl. de la Soledat, d'Igualada.—*Via Crucis*, alabastre, a Sta. Maria de Ripoll.—*Verge de Montserrat*, alabastre policr.; *Verge del Roser*, F. P. : dues obres a la parr. St. Sadurn de Noia.—*Verge de l'Esperança*, P., Casa de la Vila de Centelles.—*Font del comte Arnau*, B., grup, a St. Joan de les Abadesses.—*Stes. Agnès, Eulàlia, Madrona i Bàrbara*, parr. de Sta. Coloma del Gramanet. Dos àngels, al portal del cementiri de Llaveneres.—*Benet XV lliura al bisbe Reig les insignies basilicals*, M., timpà de la porta de l'epístola de la parr. de la Mercè.—*St. Joan predicant, Dos àngels, Crist mort, Angel Custodi, Verge del Carme, Puríssima*, i altres, F. P., parr. St. Joan, de Gràcia.—Altar del Sagrament, susdita esgl. (segons projecte de F. Berenguer).—*Els Apòstols*, alabastre, escala del Foment de Pietat Catalana.—*Font de la Verge*, P., pati del Palau episcopal de Barcelona.—*Sts. Pere Nolasc, Pere Ermengol, Pere Pasqual i Ramon Nonat*, alabastre, de 90 cm. d'alt, galeria del Palau de la Generalitat.—*St. Miquel*, B., estatueta de la pica beneitera de la capella del susdit palau.—*El Comerç i la Indústria*, alabastre, cariàtides d'una llar de foc en el despatx presidencial de la Generalitat.—*La Beneficència, La Cultura i un relleu que representa Les Obres Públiques*, obres d'alabastre en el susdit edifici.—*Via Crucis*, de 30 metres de llargada, cripta del temple del Tibidabo.—*Puríssima*, P., tam. maj. que nat., Clínica i Escoles Godó, de Sarrià.

BIBLIOGR. : «La Veu de Catalunya», 28 febr. 1928.

Granyer i Giralt, Josep.—Nat a Barcelona en 1899. Deixeble de Francesc Labarta, des de l'edat de 13 anys fins als 17. Alhora deixeble de l'escola municipal de B. Arts del Districte V. Féu el servei militar i retornà al taller Labarta en qualitat d'ajudant dibuixant. Alternà aquesta feina amb l'aprenentatge de l'escultura en el taller de l'escultor Rebull, el qual admira per damunt de la majoria dels escultors catalans contemporanis. No té preferències per cap escola sinó que se sent eclèctic. El seu art és fortament arcaïtzant i infantilis-

ta; sembla que això és més aviat per temperament i per inexperiència que no pas per voluntat molt deliberada. Es probable, però, que, en avançar tècnicament, J. Granyer perseverarà d'una manera o altra, més o menys insistentment, en les esmentades característiques. Sigui com sigui, l'art de Josep Granyer és intensament escultòric, d'una potent voluntat d'expressió voluminista. El seu arcaisme, el caient infantilista de les seves estàtuetes i baixos relleus de temes de la vida corrent d'avui dia, són condicions que, àdhuc considerades des del punt de vista de la insinceritat, atorguen a aquesta escultura un patètic inconfusible, una personalitat rara i atractiva. L'estilització de l'art de J. Granyer és encisadorament adequada al seu peculiar sentiment de la forma; de tal manera que hom accepta a ulls clucs l'art nerviós, un xic fement i pueril, d'aquest escultor, com a obra reeixida, i ja no li demanaria que evolucionés.

OBRES: Granyer no ha volgut donar-nos altra referència de la seva producció que aquesta tan vaga que segueix: Aquarelles, G., prop. dels Srs. Joan Cortés, Víctor Viladrich, Francesc Elias i Just Cabot.—Tres figuretes B., prop. dels Srs. Julià Castedo, Millàs Raurell i Josep Gausachs.

Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Biblioteques
Biblioteca d'Humanitats

24.1.06
13-2.06

ABREVIACIONS

- a. relleu = alt relleu.
Acad. = Acadèmia.
atrib. = atribució, atribuït.
B. = bronze.
b. relleu = baix relleu.
B. Arts = Belles Arts.
Bibliogr. = Bibliografia.
col. = col·lecció.
colos. = colossal.
esgl. = església.
F. = fusta.
G. = guix.
M. = marbre.
maj. = major.
mod. = modern, moderna.
Mus. = Museu.
nat. = natural.
Obres = Obres principals.
P. = pedra.
parr. = parròquia.
prop. = propietat de.
Rev. = Revista.
sup. = superior.
tam. = tamany.
T. C. = terra-cuita.
T. P. = talla policroma.
- Alcahalí. = Barón de Alcahalí, *Diccionario biográfico de Artistas Valencianos*, València, Impr. Domenech, 1897.
Alegret. = A. Alegret, *Tarragona a través del siglo XIX*, Tarragona, Torres i Virgili, 1924.
Boix. = Vicente Boix, *Noticia de los Artistas Valencianos del siglo XIX*, València, Impr. de Manuel Alufre, 1877.
«Bol. Soc. Esp. Excurs.» = Serrano Fatigati, *La Escultura en Madrid*, «Boletín de la Sociedad Española de Excursiones».
Bordas. = Luis Bordas, *Memoria acerca la erección y progresos de la Junta de Comercio de Cataluña*, Barcelona, 1837.
Elias de Molins. = Antonio Elias de Molins, *Diccionario de Escritores y Artistas Catalanes del siglo XIX*, 2 vols., Barcelona, Fidel Giró, 1889.
Espasa. = *Diccionario Enciclopédico de Espasa-Calpe*, Barcelona i Madrid.
«Ilustr. Artist.» = «Ilustración Artística», Barcelona.
«Ilustr. Catal.» = Ilustració Catalana, Barcelona.
«Ilustr. Esp. y Amer.» = «Ilustración Española y Americana».
Miquel y Badia. = Francisco Miquel y Badia, *El arte en España*, Barcelona, Elias, s. d.
Opisso. = Alfredo Opisso. *Arte y Artistas Catalanes*, Barcelona.
Montaner y Simón. = *Diccionario Enciclopédico Hispano-Americano de Literatura, Ciencias y Artes*, Barcelona, Montaner y Simón, 1898-1910.
Ossorio. = M. Ossorio y Bernard. *Galería Biográfica de Artistas Españoles del siglo XIX*, Madrid, Moreno y Rojas, 1883-4.
Piferrer i Pimargall. = P. Piferrer y F. Pi y Margall, *España, sus monumentos y artes. Su naturaleza é historia. Cataluña*, 2 vols. Barcelona, 1884.
Riaño. = Juan F. Riaño, *Spanish Arts*, Londres, Chapman, 1879.
Ruiz y Porta. = Juan Ruiz y Porta, *Tarraconenses Ilustres*, Tarragona, F. Aris, 1891.
Sarret i Arbós. = Joaquim Sarret i Arbós, *Art i Artistes manresans*, Manresa, 1916.
Tubino. = F. M. Tubino. *El Arte y los Artistas Contemporáneos en la Península*, Madrid.
Viñaza. = Conde de la Viñaza. *Adiciones al Diccionario de Ceán Bermúdez*, 4 vols. Madrid, 1889-4.

ENCICLOPEDIA

ARBOR

CATALUNYA

Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Biblioteques

Biblioteca d'Humanitats

BS/306

ANTOLOGIA

COL·LECCIÓ D'ESCRITORS CATALANS MODERNS

PER SORTIR AVIAT

Vol. I: *Els iniciadors de la Renaixença.* — Vol. II: *El teatre català anterior a Pitarra.* — Vol. III: *La poesia valenciana del vuitcents.*

Subscripció a cada sèrie de 4 vols. : 13 ptes.

COL·LECCIÓ POPULAR BARCINO

VOLUMS PUBLICATS

1. P. Fabra, *Ortografia catalana* (1 pta.). — 2. P. Fabra, *Les principals faltes de gramàtica* (1 pta.). — 3. J. M. Capdevila, *Com s'ha d'escriure una carta en català?* (1 pta.). — 4. P. Fabra, *Diccionari ortogràfic abreujat* (1'50 ptes.). — 5. C. Soldevila, *Correspondència amorosa* (1 pta.). — 6. P. Fabra, *La conjugació dels verbs en català* (1 pta.). — 7. Myself, *L'home ben educat* (1 pta.). — 8. Ali-Bey, *Viatges*, I (2 ptes.). — 9. F. Mistral, *Records d'infantesa* (1 pta.). — 10. X. Kühnel, *Resum de Comptabilitat* (1 pta.)
11. A. Rovira i Virgili, *Guifré I* (1 pta.). — 12. Jaume I, *Crònica*, I (2 ptes.). — 13. F. Soldevila, *Jaume I* (1 pta.). — 14. J. M. Batista i Roca, *Manual d'Excursionisme* (2'50 ptes.). — 15. Jaume I, *Crònica*, II (2 ptes.). — 16. Myself, *La dona ben educada* (1 pta.). — 17. Ali-Bey, *Viatges*, II (1'50 ptes.). — 18. F. Maspons, *Com es fa un tracte* (1 pta.). — 19. R. Muntaner, *Crònica*, I (2 ptes.). — 20. C. A. Jordana, *Com s'han d'escriure les cartes comercials* (2 ptes.)
21. Jaume I, *Crònica*, III (2 ptes.). — 22. Goethe, *Faust* (1 pta.). — 23. Kalidasa, *Sakuntala* (1 pta.). — 24. J. Marvà, *Exercicis de Gramàtica cat.*, I (*Ortografia*) (Revisió P. Fabra) (1 pta.). — 25. F. Almela i Vives, *Sant Vicenç Ferrer* (1 pta.). — 26. Reparaz, *Hist. dels descobriments geogràfics*, I (1 pta.). — 27. B. Montsià, *Els catalans jutjats pels altres* (1 pta.). — 28. Ali-Bey, *Viatges*, III (1'50 ptes.). — 29. *Id.*, IV (1'50 ptes.). — 30. C. Riba, *Resum de Literatura grega* (1 pta.)
31. Voltaire, *L'Ingenu* (1'50 ptes.). — 32. S. de Mas, *La Xina* (1 pta.). — 33. L. Nicolau d'Olwer, *Resum de Literatura catalana* (2 ptes.). — 34. Molière, *El metge per força* (1 pta.). — 35. Shakespeare, *Macbeth* (1'50 ptes.). — 36. J. Lleonart, *Manual d'Hist. de la Cultura* (1 pta.). — 37. J. Marvà, *Exercicis de Gramàtica*, I (*Morfologia*) (1 pta.). — 38. Reparaz, *Història dels descobriments geogràfics*, II (1 pta.)

PER SORTIR AVIAT

- P. Vila, *Resum de Geografia de Catalunya.* — Jaume I, *Crònica*, IV. — Lleonart, *Man. d'Hist. de la Cultura*, II. — J. Carreres, *Els teixits.* — J. Marvà, *Exercicis de Gram. Cat.*, III (*Sintaxi*).

EDITORIAL BARCINO. Portaferrissa, 17

ENCICLOPEDIA «CATALUNYA»

Col·lecció de manuals estudiant Catalunya, València i Balears
en tots els aspectes.

*Art i Arqueologia—Dret—Economia—Etnografia i Folklore—Geografia
Història—Història Natural—Llengua i Literatura
Religió—Altres matèries*

Volums publicats

	<u>En tela</u>	<u>En cartró</u>
	<u>ptes.</u>	<u>ptes.</u>
1. LLUIS NICOLAU D'OLWER, L'expansió de Catalunya en la Mediterrània Oriental	12'00	10'00
2. FELIU ELIAS, L'escultura catalana moderna, I. (Procés evolutiu)	8'00	6'00
3. PAU VILA, La Cerdanya	10'00	8'00
4. C. PI SUNYER, L'aptitud econòmica de Catalunya, I.	8'50	7'00
5. E. ROIG I RAVENTÓS, La pesca a Catalunya	8'00	6'00
6. MARCEL CHEVALIER, El paisatge de Catalunya	8'50	7'00
7. FELIU ELIAS, L'escultura catalana moderna, II (Els artistes)	8'50	7'00

Per sortir aviat

GONÇAL DE REPARAZ, La Plana de Vic.
E. ROIG I REVENTÓS, La marina catalana del vuitcents.
CARLES RAHOLA, Les guerres napoleòniques a Catalunya.
PAU VILA, La Costa de Llevant.
L. NICOLAU D'OLWER, Història literària de Catalunya, I.
PAU VILA, Geografia general de Catalunya, València i Balears, I.

Subscripció a cada sèrie de tres volums:

Edició en tela: 18 ptes.; edició en cartró: 14 ptes.

EDITORIAL BARCINO

Portaferrissa, 17, Barcelona

Preu d'aquest volum (Edició en tela):

Per subscripció **6'00**
Com a volum solt **8'50**

FELIU ELIAS

L'ESCULTURA
CATALANA
MODERNA

VOL. II
ELS ARTISTES

E. C.

BS
/306